

Мінск
«Медисонт»
2008

УДК 821.161.3-93
ББК 84(4Бел)
Ч-97

Для дашкольнага ўзросту
Укладальнікі: Вінцук Вячорка, Пётра Садоўскі
Малюнкi Наталлі Гарбуновай

*Кніга выдадзеная па замове Міжнароднага грамадскага аб'яднання
«Згуртаванне беларусаў свету “Бацькаўшчына”».*

*Укладальнікі і МГА «ЗБС “Бацькаўшчына”» выказваюць
падзяку Ірэне Калядзе-Смірновай, кіраўніку дабрачыннага
фонду «Этнічны голас Амерыкі» (ЗША) за спрыянне ў выданні
«Чытанкі».*

**Чытанка для дзіцячага садка / уклад. : Вінцук
Ч-97 Вячорка, Пётра Садоўскі ; мал. Наталлі Гарбуно-
вай. — Мінск : Медисонт, 2008. — 372 с. : іл.**

ISBN 978-985-6887-11-9.

Творы «Чытанкі» прыдатныя для чытання, распавядан-
ня, завучвання на памяць пры засваенні ведаў, выпрацоўцы
навыкаў і ўменняў, знаёмстве з краінай і малой радзімай, пры-
родаю, прафесіямі, адзеннем, асабістай гігіенай і г. д. Ёсць твo-
ры, прыдатныя для ладжання святаў і гульняў. Выхавальнікі
ці бацькі самі выберуць тэксты, даступныя дзецям з розным
веданнем беларускай мовы.

**УДК 821.161.3-93
ББК 84(4Бел)**

ISBN 978-985-6887-11-9

© Вячорка В., Садоўскі П.,
укладанне, 2008
© Гарбунова Н., малюнкi, 2008
© Афармленне.
СТАА «Медисонт», 2008

Ад укладальнікаў

Гэтая «Чытанка для дзіцячага садка» мае сваю гісторыю.

У 1989 годзе ўпершыню ў гісторыі айчыннай педагогікі выйшла «Праграма выхавання і навучання ў дзіцячым садзе (з беларускай мовай выхавання і навучання)», дзе раздзелы «Мастацкая літаратура», «Развіццё мовы», «Азнаямленне з наваколлем», «Музычнае выхаванне» ды іншыя суправаджаліся спісам рэкамендаваных літаратурных і фальклорных твораў толькі па-беларуску. Спіс быў складзены, а праграма адрэдагаваная ўкладальнікамі гэтае «Чытанкі». Такі падыход адпавядаў псіхалінгвістычным асаблівасцям светаўспрымання праз мову дзяцей дашкольнага ўзросту і дапамагаў педагогу ў сітуацыі неўраўнаважанага беларуска-рускага двумоўя забяспечыць дзецям цалкам беларускамоўнае асяроддзе.

У 1990 годзе ў выдавецтве «Народная асвета» 70-тысячным накладам выйшла «Чытанка для дзіцячага сада» (Уклад. В. Вяжорка, Н. Маскаленка, П. Садоўскі), у якой былі сабраныя ўсе тэксты, рэкамендаваныя «Праграмай...» 1989 г., а таксама шэраг дадатковых пазапраграмных тэкстаў. Адною з найбольш істотных і новых рысаў праграмы 1898 года і адпаведна «Чытанкі» 1990 года было тое, што ўсе без вынятку творы іншых літаратураў падаваліся ў беларускім перакладзе. Гэта была першая цалкам беларускамоўная дашкольная хрэстаматыя.

З таго часу праграмная аснова працы дашкольных устаноў краіны змянілася. Дзейная праграма дашкольнай адукацыі «Пралеска» характарызуецца пераходам да больш сучасных агульных метадык, дэідэалагізацыяй праграмнага зместу. Аднак у параўнанні з «Праграмай...» 1989 г. у ёй не забяспечваецца адзіны моўны рэжым. Беларускі варыянт праграмы фактычна перакладзены з рускага; для беларускамоўных дзіцячых садкоў ізноў прапануюцца тэксты на абедзвюх мовах, прычым рускіх тэкстаў больш, чым беларускіх, а творы пісьменнікаў іншых народаў рэкамендуецца чытаць толькі ў рускім перакладзе.

Укладальнікі з метадычных і лінгвадыдактычных меркаванняў не пагаджаюцца з такім падыходам і выдаюць абноўленую «Чытанку» на аснове прынцыпаў, сфармуляваных у пачатку 90-х гадоў. Такім чынам, «Чытанка» 2008 г. фармальна не звязаная з дзейнай цяпер праграмай дашкольнай адукацыі і адпаведна не ёсць метадычным дапаможнікам.

Аднак творы, уключаныя ў «Чытанку», могуць на жаданне бацькоў ці выхавальнікаў выкарыстоўвацца або непасрэдна для чытання, распаўядання, завучвання на памяць, або як дапаможны матэрыял пры засваенні ведаў, выпрацоўцы навыкаў і ўменняў, знаёмстве з нашай краінай і малой радзімай дзяцей, прыродаю, прафесіямі, адзеннем, асабістай гігіенай і г. д. Ёсць творы, прыдатныя для ладжання святаў, спартовых і іншых гульняў. Бацькі самі выберуць тэксты з рознымі моўнымі асаблівасцямі, даступныя разуменню дзяцей з розным веданнем беларускай мовы.

Многія творы, уключаныя ў чытанку, знайсці па-за ёй без доступу ў фундаментальныя бібліятэкі цяжка. Шырока падаецца беларускі фальклор. Пры ўключэнні твораў іншых літаратураў, фальклору іншых народаў перавага аддавалася суседнім народам.

Імёны перакладнікаў пададзеныя ў змесце, апроч выпадкаў, калі прозвішчы аўтараў перакладаў, што выйшлі ў 30-50-я гады, не ўдалося высветліць, а таксама выпадкаў, калі творы пераклалі ўкладальнікі.

Апошнімі гадамі памяняўся ўзроставы падзел арганізацыі дзейнасці дашкольных устаноў. Але ўкладальнікі «Чытанкі» вырашылі захаваць больш дэтальны падзел на ўзроставыя катэгорыі ад 3 да 6 гадоў (маленства — да 3-х гадоў, дашкольнае дзяцінства 3-4, 4-5, 5-6 гадоў), які дазволіць бацькам ці выхавальніку лягчэй зарыентавацца ў матэрыяле.

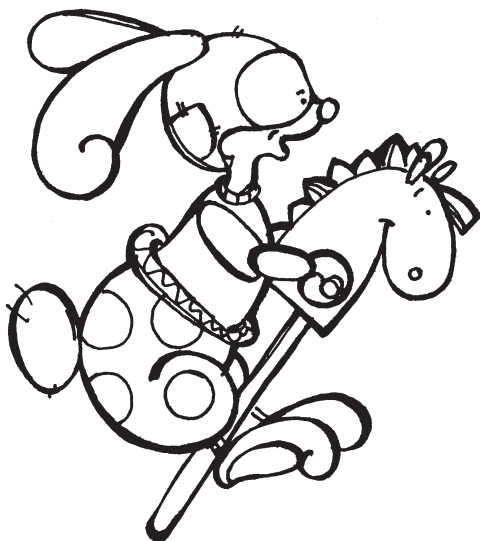
У «Чытанцы» няма штучнага, на нашу думку, падзелу твораў на беларускія, рускія і замежныя. Часткова ў парадку закладзены календарны прынцып (ад восені да лета). Як правіла, жанры чаргуюцца. Нават калі пэўны твор прыдатны для розных узроставых групаў, у «Чытанцы» ён падаецца адзін раз.

Асобныя тэксты падаюцца са скаротамі альбо прадстаўленыя ўрыўкамі. Некалькі твораў адаптаваныя ўкладальнікамі.

Шырока ўлічаны досвед і выкарыстання здабыткі ўкладання першых — пачатку XX ст. — беларускіх зборнікаў для дзяцей наагул, для дашкольнікаў і малодшых школьнікаў: Аляксандры Смоліч, Уладзіслава Луцэвіч, Леанілы Чарняўскай, Якуба Коласа, Язэпа Лёсіка. Укладальнікі з удзячнасцю паклікаюцца на пазнейшыя працы хрэстаматыйнага кшталту Васіля Віткі, Артура Вольскага, Андрэя Каляды, Марыі Шаўлоўскай, Алега Мінкіна, на лінгвадыдактычныя распрацоўкі Наталлі Старжынскай.

Просім бацькоў, дашкольных педагогаў, іншых чытачоў слаць свае прапановы і заўвагі на адрас: zbsb@lingvo.minsk.by, zbsb@tut.by.

Для дзяцей
да ўрох гадоў

Сонейка-сонца

З народнага

Сонейка-сонца,
Выгляні ў аконца,
Пасвяці нам трошку,
Дам табе гарошку.

Ладкі ладком

З народнага

Ладкі ладком,
Піражкі з мядком,
Кашка з алеем,
Есці не ўмеем.

Ладу, ладу, ладкі

З народнага

— Ладу, ладу, ладкі,
Дзе былі?
— У бабкі.
— А што елі?
— Кашку.
— А што пілі?
— Бражку.
Бабулька казала,
Як нас частавала:
— Ты прыходзь часцей,
Пачастую смачней:
Дам вам сыраквашкі,
Бярозавай кашкі.

Баю-баінку, баю

З народнага

Баю-баінку, баю.
Не лажыся на краю.
Не лажыся на краёк,
Прыйдзе шэранькі ваўчок.
Прыйдзе шэранькі ваўчок,
Цябе схопіць за бачок.

Люлі, люлі, люлі

З народнага

Люлі, люлі, люлі,
Дзеткі ўсе паснулі,
Не спіць толькі коця,
Ходзіць па балоце.
Адмарозіў лапку,
Пайшоў грэцца ў хатку.
Недзе коцю дзецца,
Лапачцы пагрэцца.
Палез на палаткі —
Спалохаўся бабкі.
Палез ён на вышкі —
Там гулялі мышкі.
Так яны дурэлі —
Хвост кату ад'елі.
Пайшоў каток у лясок,
Знайшоў белы паясок.
А котачка узяла
І дзіцяці аддала.
Пайшоў каток пад масток,
Злавіў рыбку за хвасток.
Ці самому з'есці,
Ці дадому несці?

Думаў, думаў каток,
Укусіў адзін разок
І панёс дадому
Дзіцятку малому.

А курачка-рабушэчка

З народнага

А курачка-рабушэчка!
Пазыч жа мне грабушэчка!
Гута-та, гута-та!
Не пазычу, не прадам!
Прыйдзі ка мне — дарма дам!
Гута-та! Гута-та!

Мышка, мышка, дзе была?

З народнага

- Мышка, мышка, дзе была?
- Была ў пана караля.
- Што рабіла? — Лыжкі мыла.
- А што далі? — Кавал сала.
- Дзе паклала? — Пад лаўкаю.
- Чым накрывла? — Халяўкаю.
- Дзе падзела? — Кошка з’ела.

Гого-гого, гусачок

З народнага

Гого-гого, гусачок,
Зрабі хлопчыку свісток
З беласнежнага крыла
Ды з бліскучага пяра.
І зрабіў ён, і падаў,
І сыночак заіграў.

Верабейчык

З народнага

Верабейчык скача, скача,
Яму холадна, няйначай,
Бо мароз трашчыць,
Бо сняжок блішчыць.

Верабейчык

Алег Лойка

Верабейчык, верабей,
Шэранькая птушка,
Не чырыкай на вярбе,
Не будзі дачушкі.

Куры

З народнага

Ой, куры, куры,
Не пейце рана
Ды не будзіце
Малога Яна!

Гэй, мой конік

Змітрок Бядуля

Гэй, мой конік, гэі, мой сівы!
Танканогі, даўтагрывы!
Галавою страсяні,
Капытамі зазвіні!
І далёка, мілы мой,
Паімчымся мы з табой!

Белабока-сарока

З народнага

Белабока-сарока
Прыляцела здалёка,
Села ж яна на таку,
У яе хвосцік на баку.

Васілька

З народнага

Харошы, прыгожы Васілька!
Ці не сонца яго радзіла?
Ці не месяц яго гадаваў?
Ці не зоркі яго калыхалі?
— Радзіла мяне матулька,
Гадаваў мяне татулька.
Калыхалі мяне сястрыцы.

Трах-бах-тарабах

З народнага

Трах-бах-тарабах,
Едзе Юрка на валах,
А волікі тупу-тупу,
Юрка з возу цупу-лупу.

Божая кароўка

З народнага

Божая кароўка,
Што заўтра будзе? —
Дождж ці пагода,
Пень ці калода?
Пагода — ляці,
Дождж — сядзі.

Вавёрка

Уладзіслава Луцэвіч

Сядзіць, сядзіць вавёрка
На арэхавым кусце,
Арэшачкі лушча,
Шкарлупкі кідае,
Вочкамі міргае.

Грушка

З народнага

Мы пасадзім грушку
Усе, усе.
Няхай наша грушка
Расце, расце.

Вырасці ты, грушка,
Вось такой вышыні,
Вырасці ты, грушка,
Вось такой шырыні.

Расці, расці, грушка,
Ды ў добры час,
Патанцуй, Марылька,
Паскачы для нас.

Пльвун

З народнага

Гой, гой, дзецючок,
Куды ты паплыў?
— Па сена, па дровы,
Па красную птушку.
— А дзе ты іх дзенеш?
— Птушку ў клетку,
Сена пад паветку,

Дровы ў печку,
Ды і сам на печку.

Люлі-люлі, люляшу

З народнага

Люлі-люлі, люляшу,
Я дзіцятка калышу.
Нітачку звіваю,
Песеньку спяваю.

Што выведу нітачку
Камару на світачку,
Застануцца кончыкі
Камару на штончыкі.

Ай, люлі-люлі-люлечкі

З народнага

Ай, люлі-люлі-люлечкі,
Прыляцелі гулечкі,
Сталі яны буркаваць:
– Чым дзіцятка гадаваць?
– Пакарміце малачком,
Саладзенькім піражком.

Кую, кую ножку

З народнага

Кую, кую ножку,
Паеду ў дарожку,
Дарожка крывая,
Кабылка сляпая,

Еду, еду, еду,
Ніяк не даеду.
Прыпрагу сароку,
Паеду далёка
У новай кашулі
Да майго дзядулі.
Скоранька паеду,
Каб паспець к абеду.

Ішла каза

З народнага

Ішла каза рагатая, бадатая:
— Каго пападу, таго забаду!
Аленку папала,
Аленку забадала.
Будык-будык-будык!

Люлі-люлі, дзеця

З народнага

Люлі-люлі, дзеця
Ездзіла ў карэце,
Зімою — ў вазочку
На сівым канёчку.

Ходзіць певень па капусце

З народнага

Ходзіць певень па капусце,
Носіць сон у белай хусце.
Усім дзецям прадаваў,
А Ганульцы дарма даў.

Люляю-люляю

З народнага

Люляю-люляю,
Я коціка налаю,
Каб ён да нас не хадзіў,
Цябе, дзетка, не збудзіў.
А ты, каток, пайшоў вон,
А дзетачцы аддай сон.
Ходзіць сон каля вакон,
А дрымота каля плоту.
І пытае сон дрымоту:
— Дзе мы будзем начаваць?
— Дзе хацінка цяпленька,
Дзе дзяцінка маленька.

А ты, коцінька-каток

З народнага

А ты, коцінька-каток,
У цябе шэранькі хвасток.
Ты прыходзь к нам начаваць,
Будзеш Янку калыхаць.
А я шэраму катку
За работу заплачу —
Дам гарлачык малака
І кавалак пірага.

Курачка-рабка

Беларуская народная казка

Жыў дзед, жыла бабка. Была ў іх курачка-рабка. Нанесла курачка яечак поўны падпечак. Сабрала бабка яечкі ў чарапіцу ды паставіла на паліцу. Мышка бегла, хвос-

цікам махнула, чарапіца ўпала, яечкі пабіліся. Плача дзед, плача бабка, курачка кудахча, вароты скрыпяць, трэскі ляцяць, сарокі трашчаць, гусі крыгаць, сабакі брэшуць.

Ідзе воўк:

— Дзедка, бабка, чаго вы плачаце?

— Як жа нам не плакаць? Была ў нас курачка-рабка. Нанесла курачка ячак поўны падпечак. Сабрала бабка яечкі ў чарапіцу ды паставіла на паліцу. Мышка бегла, хвосцікам махнула, чарапіца ўпала, яечкі пабіліся.

І воўк завьў.

Ідзе мядзведзь:

— Воўк, чаго выеш?

— Як жа мне не выць? Жыў дзед, жыла бабка. Была ў іх курачка-рабка. Нанесла курачка ячак поўны падпечак. Сабрала бабка яечкі ў чарапіцу ды паставіла на паліцу. Мышка бегла, хвосцікам махнула, чарапіца ўпала, яечкі пабіліся. Плача дзед, плача бабка, курачка кудахча, вароты скрыпяць, трэскі ляцяць, сарокі трашчаць, гусі крыгаць, сабакі брэшуць. А я брахаць не ўмею, дык і завьў.

Выслухаў мядзведзь казку і адарваў сабе хвост. З таго часу і живе з куртатым хвостом.

Калабок

Руская народная казка

Жылі-былі дзед ды баба. Вось і кажа дзед бабе:

— Схадзі, старая, па кадушцы па-скрабі, па скрыні памяці, ці не наскрабеш мукі на калабок.

Узяла баба крыльца, па кадушцы паскрэбла,
па скрыні памяла і наскрэбла мукі жмені са дзве.
Замясіла муку на смятане, зрабіла калабок, спяк-
ла ў масле і на акенца студзіць паклала.

Калабок паляжаў, паляжаў, узяў ды і пака-
ціўся — з акна на лаўку, з лаўкі на падлогу, па
падлозе да дзвярэй, скок цераз парог — ды ў сен-
цы, з сенцаў на ганак, з ганка на двор, з двара за
вароты, далей і далей.

Коціцца калабок па дарозе, насустрач яму за-
яц:

— Калабок, калабок, я цябе з’ём!

— Не еш мяне, зайчыку, я табе песеньку пас-
пяваю:

— Я калабок, калабок,
Па кадушцы скрэбены
Ды па скрыні мецены,
На смятане мешаны
Ды ў масле спечаны,
На вакенцы студжаны.
Я ад дзеда ўцёк,
Я ад бабы ўцёк,
Ад цябе, заяц, пагатоў уцяку!

І пакаціўся па дарозе — больш яго заяц і не
бачыў.

Коціцца калабок, насустрач яму воўк:

— Калабок, калабок, я цябе з’ём!

— Не еш мяне, шэры воўча, я табе песеньку
паспяваю:

— Я калабок, калабок,
Па кадушцы скрэбены
Ды па скрыні мецены,
На смятане мешаны
Ды ў масле спечаны,
На вакенцы студжаны.

Я ад дзеда ўцёк,
Я ад бабы ўцёк,
Я ад зайца ўцёк,
Ад цябе, воўча, пагатоў уцяку!

І пакаціўся па дарозе — больш яго воўк і не бачыў.

Коціцца калабок, насустрач яму мядзведзь:
— Калабок, калабок, я цябе з’ем!
— Дзе ж табе, кльшаногаму, з’есці мяне!

— Я калабок, калабок,
Па кадушцы скрэбены
Ды па скрыні мецены,
На смятане мешаны
Ды ў масле спечаны,
На вакенцы студжаны.
Я ад дзеда ўцёк,
Я ад бабы ўцёк,
Я ад зайца ўцёк,
Я ад ваўка ўцёк,
Ад цябе, мядзведзь, пагатоў уцяку!

І зноў пакаціўся — больш яго мядзведзь і не бачыў.

Коціцца калабок, насустрач яму лісіца:
— Калабок, калабок, куды коцішся?
— Качуся па дарожцы.
— Калабок, калабок, паспявай мне песеньку!
Калабок і заспяваў:

— Я калабок, калабок,
Па кадушцы скрэбены
Ды па скрыні мецены,
На смятане мешаны
Ды ў масле спечаны,
На вакенцы студжаны.

Я ад дзеда ўцёк,
Я ад бабы ўцёк,
Я ад зайца ўцёк,
Я ад ваўка ўцёк,
Ад мядзведзя ўцёк,
Ад цябе, лісіца, лёгка ўцячы!

А лісіца кажа:

— Ах, песенька прыгожая, ды чую я кепска.
Калабок, калабок, сядзь мне на носік, браток, ды
паспявай яшчэ разок, мацней.

Калабок ускочыў лісіцы на нос і заспяваў
мацней тую ж песеньку.

А лісіца зноў яму:

— Калабок, калабок, сядзь мне на язычок ды
паспявай апошні разок.

Калабок скок лісіцы на язык, а лісіца яго —
гам! — і з'ела.

Бабіны госці

Васіль Вітка

Ладачкі-ладкі!
Дзе былі? — У бабкі.
Што пілі вы? — Малако.
А што елі? — Ко-ко-ко.
Доўга ж вы сядзелі,
Доўга пілі-елі.
А мы не сядзелі —
Цэлы дзень дурэлі.
Мы і заўтра пойдзем
Да бабулі нашай —
Абяцала бабка
Бярозавай кашы.

Свята

Сяржук Сокалаў-Воюш

У адной руцэ — сцяжок,
У другой руцэ — ражок.
Ду-ду-ду, ду-ду-ду! —
Гэта я на свята йду.

Авечка

Сяржук Сокалаў-Воюш

Мы вядзём паіць на рэчку
Кучаравую авечку.
Пі, авечачка, ваду
І вяртайся ў чараду.

Пчолка

Сяржук Сокалаў-Воюш

Пчолка цэлы дзень улетку
З кветкі лётала на кветку
Для таго, каб цэлы год
Нашы дзеці елі мёд.

Мышаня

Сяржук Сокалаў-Воюш

Раз-два-тры, раз-два-тры,
Мышаня глядзіць з гары,
Хоча сыру, слёзы лье,
Але коцік не дае.

Мішка

Агнія Барто

Мішку скінулі з канапы,
Мішку адарвалі лапу.
Я яго адрамантую
І цукеркай пачастую.

Мішка

Сяржук Сокалаў-Воюш

Я свайму малому Мішку
Пачытаю казку-кніжку.
Ён паслухае мяне
І ціхусенька засне.

Бычок

Агнія Барто

Ідзе бычок, хістаецца,
Бядуе: «Ай-яй-яй!
Дошчачка сканчаецца,
Звалюся зараз я!»

Чысцюсік

Эва Шэльбург-Зарэмбіна

Мыецца сыночак
мілы.
Ручкі, ножкі мыліць
мылам,
а пасля — жывоцік,
спінку,
у ручнік — і на
пярынку.

Ляжыць цяпер малютка
ўвесь вымыты чысцютка —
цацу, сынку, цацу!

Мыюцца кацяняты

Аўгіння Кавалюк

Лапкай мяккай без вады
Умываюцца каты.
Мыпоць вушы і насы
І на спінцы валасы.
Так, як мамы,
Так, як таты,
Мыюцца і кацяняты.

Гаршчок

Сяржук Сокалаў-Воюш

Сказала мама мне на вушка:
— Ніхто не сікае ў пялюшку,
Ніхто не какае ў пялюшку, —
Сказала мама мне на вушка, —
І важны пан і прасцячок
Заўсёды ходзяць на гаршчок.

Гушкі, гушкі, гушкі

З народнага

Гушкі, гушкі, гушкі,
Прыляцелі птушкі,
Селі на варотах
У чырвоных ботах.
Боты паскідалі,
Кругом паляталі.
Сталі сакатаці.

Чаго птушкам даці?
Прынясу ім жыта,
Будуць птушкі сыты.
Пасыплю гароху —
Хай ядуць патроху.
Ды насыплю грэчкі —
Хай нясуць яечкі.

А ты, каток шэры

З народнага

А ты, каток шэры,
У цябе хвосцік белы.
Прыйдзі, каток, начаваць
І дзіцятка калыхаць.

Люлі-люлі-люлечкі

З народнага

Люлі-люлі-люлечкі,
Прыляцелі гулечкі,
Селі яны ў люлечкі.
Сталі яны буркаваць,
Дзіцятачка калыхаць.

Вясёлая бяседа

З народнага

А у нашага суседа
Была ўчора бяседа:
Свіння ў дуду іграла,
А курка танцавала,
А певень прыпяваў
І ножкай прыбіваў.

Сарока-варона

З народнага

Сарока-варона
На прыпечку сядзела,
Кашку варыла,
Дзетак карміла.
Гэтаму дала,
Гэтаму дала,
Гэтаму дала,
Гэтаму дала,
А гэтаму не дала.
Гэты пальчык —
Вялікі гультайчык:
Круп не драў,
Цеста не мясіў,
Вады не насіў.
Лыжка на паліцы,
Кашка ў камяніцы.
Шуг! Шуг! Шуг!
Паляцелі —
На галоўку селі.

Я сама

Іван Муравейка

— Хадзі, будзем апранацца...
— Я сама! Я сама!
— Хадзі, будзем умывацца...
— Я сама! Я сама!
— Дык хадзі хоць прычашу я.
— Я сама! Я сама!
Вось умеліца якая
Наша Танечка малая!

Санкі

Алесь Станкевіч

Я з сястрычкаю Ганусяй
З горкі ехаць не баюся,
Санкі нашыя імчаць —
Не бярыся даганяць.

Сняжынкi

Авяр'ян Дзеружынскі

Закружыліся
Сняжынкi
Нізка-нізка
Над зямлёй.

Ціха лётаюць
Пушынкi
Незлічонай
Чарадой.

Быццам тыя
Матылёчкі,
Весяляцца
Нездарма —
Адамкнула
Ўсе замочкі
Ў небе ім
Сама зіма.

Калядкі

Артур Вольскі

Ой, ладачкі-ладкі,
Надышлі Калядкі.
Мы дзеля Калядак
Напяклі аладак.

Ой, ладачки-ладкі —
Пляскаем у ладкі!
Ой, ладачки-ладкі —
Святкуем Калядкі!

Люлі-люлі-люлі

З народнага

Люлі-люлі-люлі,
Прыляцелі куры,
Селі на варотах
У чырвоных ботах.
Сталі сакатаці —
Што курачкам даці?
Ці ячменьку жменьку?
Ці гарошку трошку?
Ці жыга карыта?
Ці бобу каробу?
Трэба даць ім грэчкі,
Каб неслі яечкі.

Коця і Каця

Васіль Вітка

Плача коця на кухні,
Ад слёз вочкі папухлі.
— Што з табою, мой каток,
Забалеў мо жываток?
— Мяў! — сказаў варкоцік,
— Не баліць жывоцік.
У мяне душа баліць —
Як цяпер на свеце жыць.
Як мне жыць у хаце,

Калі хлусіць Каця:
Смятану злізала —
На мяне сказала.

Люлі-люлі, каціна

З народнага

Люлі, люлі, каціна!
Куды едзеш? Да млына.
Вазьмі ты мяне з сабой,
Буду ў цябе слугой:
Я й коніка папасу,
Я й вадзіцы прынясу.

Кукарэку, певунок

З народнага

Кукарэку, певунок,
Залаценечкі чубок,
Пад паветачку пайшоў,
Курку-рабку там знайшоў.
Пачаў курку пытаць,
Ці ўмее чытаць.
— Не чытаю, не пішу,
Толькі яйкі нясу.
Штодзень дзецям нашу
Аж па цэламу кашу.

* * *

Дзед Мароз, дзед Мароз
Дзецям елачку прынёс.
А на елачцы зялёнай

Цацак, лялек карагоды!
Ярка свецяцца агні!
Вось як хораша — зірні!

* * *

Кукарэку, певунок!
Пашый хлопцу кажушок,
Пашый штонікі з шаўкоў,
З залаценькіх паяскоў.
І пашыў ён, і надзеў,
І ў люстэрка паглядзеў.

Зайчык

З народнага

— Зайчык маленькі,
Чым ты жывенькі?
— Я й сам дзіўлюся,
Чым я жыўлюся!
Пасадзіў капусты
Ні рэдка, ні густа.
Пайду я рана,
Капуста парвана;
Пайду я позна,
Капуста розна.

Жук

З народнага

Цераз плот, цераз плот
Жук ляціць у гарод
І гудзе, як самалёт.

Мядзведзь

Алесь Якімовіч

Звер вядомы ён усім —
І старым, і дзецям:
Футра цёплае на ім,
А завуць мядзведзем.

Ліска

Алесь Якімовіч

Навастрыла вушы ліска,
Пачала ўглядацца:
Ці няма спажывы блізка —
Пгушкі або зайца?

Коні і поні

Анатоль Камінчук

— Добры дзень! — казалі коні.
— Добры дзень! — казалі поні.
— Дзе былі? — спыталі коні.
— У садку, — казалі поні. —
Мы не проста там гулялі,
Мы малых дзяцей каталі.

Коцік прачынаецца

Андрэй Мясціўскі

Коцік прачынаецца —
Лапкамі ўмываецца.
Кветка прачынаецца —
Росамі ўмываецца.

Ну, а мы з сястрычкаю
Мыемся вадзічкаю.

У зайчыка лапкі

Андрэй Мясціўскі

У зайчыка лапкі,
А ў мяне ножкі.
Зайчык сабе — скок-скок,
А я сабе — туп-туп.
Зайчык бег да лесу,
Я ішла дадому.
Зайчык сабе — скок-скок,
А я сабе — туп-туп!

Дзе ж быў, казюленька?

З народнага

- Дзе ж быў, казюленька?
- На рабоце, матуленька.
- Што заробіў, казюленька?
- Ком сала, матуленька.
- Дзе ж дзеў, казюленька?
- Кот з'еў, матуленька.

Не хадзі, коцік

З народнага

Не хадзі, коцік,
Па лаўцы,
Будзем біці
Па лапцы!
Не хадзі, коцік,

Па скрыні,
Будзем біці
Па спіне!
Не хадзі, коцік,
Па масту,
Будзем біці
Па хвасту!
Не хадзі, коцік,
Па печы,
Будзем біці
У плечы!
Не хадзі, коцік,
Па хаце,
Не будзі, коцік,
Дзіцяці!
Няхай кату
Усё ліха,
Наш сыночак
Спіць ціха!

Коцік-варкоцік

Ніна Галіноўская

Коцік-варкоцік
Лёг на жывоцік,
Лапкі пад вушка —
Не трэба падушка.

Валёнкi

Ганна Іванова

Коця коўзацца хадзіў,
Сабе лапкі застудзіў.
Прыбег да Алёнкi:

— Пазыч мне валёнкі!
Я зімою панашу,
А вясною прынясу.

Божая кароўка

Іван Юкляеўскі

Божая кароўка,
Чорная галоўка,
Чырвоныя крылцы,
Крапінкі на шыйцы.

Птушачка

Уладзіслава Луцэвіч

Ах ты, мая птушачка,
Ах ты, шчабятусачка!
Хораша ты пела,
Куды ж паляцела?

Коцік Петрык і Мышка

Казка

Аднаго разу коцік Петрык захацеў Мышку злавіць. Ён быў яшчэ маленькі, але чуў ад дарослых катоў, што яны заўсёды ловяць мышэй. І Петрыку вельмі ж захацелася стаць хутчэй дарослым.

Пайшоў ён у гумно. Хадзіў сюды-туды — нікога няма. Раптам у кутку нешта зашамацела. Петрык скокнуў туды і ўбачыў маленькае зверанятка.

— Ты хто? — спытаў Петрык.

— Мышка.
— Вось ты мне і патрэбная.
— Навошта?
— Я не ведаю, навошта, але ведаю, што катам трэба лавіць мышэй.

Мышка пасмялела і кажа:

— Каты ловяць мышэй, каб гуляць з імі ў ката і мышку. Хочаш, навучу цябе?

— Хачу! — сказаў коцік.

— Тады стань у куток, заплюшчы вочы і лічы да трох, а потым лаві мяне.

Спадабалася гульня Петрыку. Ен стаў у куток, заплюшчыў вочы, а калі далічыў да трох, Мышкі было ўжо не дагнаць...

Вушкі

Нэлі Тулунава

— Вушкі, вушкі,
Што вы чулі?
— Чулі песеньку Ганулі:
«Гулі-гулі,
Гулі-гулі».
— Вушкі, вушкі,
Што вы чулі?
— Нам нічога не чуваць,
Прыйшлі козы начаваць,
Танцаваць ды прыпяваць:
«Не хоча Гануля
Вушкі свае мыць,
Будзем з казлянятамі
Тут, у вушках, жыць».

Калыханка

Генадзь Бураўкін

Доўгі дзень,
Цёплы дзень
Адпывае за аблокi.
Сiнi цень,
Сонны цень
Адпаўзае ў кут далёкi.
Збеглi зайкi ўсе ў лясы.
Змоўклi птушак галасы.
I буслы ў гняздо схавалi
Свае доўгiя насы.
    Баю-бай, баю-бай,
    Вачаняты закрывай.
    Баю-бай, баю-бай,
    Вачаняты закрывай.
Пакрысе
На расе
Патухаюць зоркi-сплюшкi.
Гулi ўсе,
Казкi ўсе
Пахаваны пад падушкi.
Спяць i мышкi i стрыжы.
Спяць машыны ў гаражы.
Ты таксама
Каля мамы
Цiха-цiхенька ляжы.
    Баю-бай, баю-бай,
    Вачаняты закрывай.
    Баю-бай, баю-бай,
    Разам з намi засынай.

Дожджык

Васіль Вітка

Ідзі, ідзі, дожджыку,
Звару табе боршчыку,
Пастаўлю пад лаўкаю,
Накрыю лапаткаю.
Пастаўлю пад сенцамі,
Накрыю паленцамі.
Пастаўлю пад елкаю,
Накрыю талеркаю.
Талерка не здымецца,
Дожджык не сунімецца.

У куце сядзіць мядзведзь

З народнага

У куце сядзіць мядзведзь,
Хустку вышывае,
А лісічка-невялічка
Хатку прыбірае.
А каток пячэ аладкі,
Масла падлівае.
Мышанятка жвава, гладка
Катку памагае.

Аладкі

Вольга Іпатава

Я аладачкі з пяску
Сёння цэлы дзень пяку,
Але мой рахманы кот
Не бярэ аладкі ў рот.

— Коцік, коцік, не ўцякай!
Чаго хочаш?
— Ма-ла-ка!

Апсік, апсік, каточак

З народнага

Апсік, апсік, каточак,
Не хадзі ты ў садочак,
І не тапчы кветачак,
І не будзі дзетачак.
Няхай кветачкі цвітуць,
Няхай дзетачкі заснуць.
Люлі, люлі, дзеткі, спаць,
А я буду калыхаць.

Куранятка

Карней Чукоўскі

У было на свеце куранятка. Яно было маленечкае. Вось такое. Але куранятка думала, што яно вельмі вялікае. І калі шпацыравала па двары, пыхліва задзірала галаву ўгару. Вось так!

І была ў яго мама, якую клікалі Чубатка. Мама была вось такая. Яна вельмі любіла куранятка і карміла яго чарвякамі. І былі чарвякі вось такія.

Неяк раз наляцеў на Чубатку чорны кот. І выгнаў яе з двара. А быў кот вось такі.

Засталося куранятка ля плота адно. Раптам бачыць — узяцеў на плот певень, выцягнуў шыю — вось так — і на ўсё горла закрычаў:

— Ку-ка-рэ-ку! — І паважна азірнуўся па баках. — Ці ж я не зух, ці ж я не чабятух!

Кураняці гэта спадабалася. Яно таксама выцягнула шыю — вось так — і колькі было моцы запішчэла:

— Пі-пі-пі-пі-пі! Я таксама зух! Я таксама чабятух!

Але спатыкнулася і плюхнулася ў лужыну. Вось так.

У лужыне сядзела жабка. Яна ўбачыла куранятка і засмялася:

— Ха-ха-ха! Ква-ква-ква! Далёка табе да пеўніка!

А была жабка вось такая.

Тут да кураняці падбегла мама. Яна пашкадавала і прылашчыла яго. Вось так.

Цягнік

Якаў Тайц

Паўсюль снег. У Алесі санкі. У Міхася санкі. Юрася санкі. У Волі санкі. Адзін тата без санак.

Ён узяў Воліны санкі, прычапіў да Юрасёвых. Юрасёвы да Міхасёвых. Міхасёвы — да Алесіных. Атрымаўся цягнік.

Міхась крычыць:

— Ту-ту!

Ён машыніст.

Алеся крычыць:

— Пакажыце вашы білеты!

Яна правадніца.

А тата цягне за вяроўку ды кажа:

— Чух-чух... Чух-чух...

Значыць, ён паравоз.

Яечка

Іван Шуцько

— Куд-кудак!.. Куд-кудак!
Яйка знесла я з кулак,—
Узняла чубатка крык.
— Так, так, так!..— сказаў індык.
І карова кажа:
— М-му!
А каму?
І авечка,
Як пачула пра яечка,
Забляяла:
— Ме-ме-ме!
Можа мне?
Гусак крыкнуў:
— Ого-го!
Захацела ты чаго!
Тут якраз прыйшла Марынка,
Невялічкая дзяўчынка:
— Яйка курачка знясла!
І сабе яго ўзяла.

Мая лялька

Еўдакія Лось

Ляльцы хочацца катлеткі —
Я катлетку ёй даю.
І зімою, і улетку
Чаем я яе паю.
Чышчу ляльцы чаравікі,
Мыю белы фартушок,
Бант завязваю вялікі,

Што як жоўты матылёк.
Я вучу яе смяяцца,
Маляваць і размаўляць,
З мамай раніцай вітацца,
З кошкай Муркай сябраваць.

Чаравікі

Сяржук Сокалаў-Воюш

Я зусім ужо вялікі
І, узяўшы чаравікі,
Пачынаю меркаваць,
Як іх трэба абуваць.

Чаравікі — сябрукі,
Толькі часам здарыцца:
Адварнуць насы ў бакі
Так, нібыта сварацца.

Мы іх месцамі мяняем:
Нос да носу туліцца!
Так і трэба! Абуваем
Ды ідзём на вуліцу!

Дапамагу

Тадзіяна Кляшторная

На гародзе у бабулі
Многа морквы і цыбулі,
Памідораў, агуркоў,
Часныку і буракоў.
Я на грады пабягу

І бабулі памагу:
Моркву з рэпай прапалю,
А пасля гуркі палю.

Доктар

Леанід Шырын

Мама ляльку
Падлячыла,
Ніткай ножку ёй
Прышыла.
Маме я
Дапамагла:
Медсястрой пры ёй была.

Сядзіць мядзведзь на калодзе

З народнага

Сядзіць мядзведзь на калодзе,
Каптур вышывае,
А сыны-медзведзяняткі
Шоўкам падшываюць.

Стары заяц-работнічак
На скрыпачцы грае,
А лісіца, а хітрыца
З куста выглядае.

А сарокі-белабокi
Пусціліся ў скокі,
А вароны, стары жоны,
Пайшлі жыта жаці.

А зяюля, а зяюлька
Жыта малаціла,
А карова, а карова
Жыта вынасіла.

Казёл меле, казёл меле,
Каза падсыпае,
А малыя казляняты
У мяшок збіраюць.

Муха месіць, муха месіць,
Камар ваду носіць,
А малыя камарочки
У іх цеста просяць.

Дзіцячы сад

Канстанцыя Буйла

Нас усіх у сад дзіцячы
Водзяць мамы.
Мы не плачам.
Я дык нават вельмі рад,
Што іду ў дзіцячы сад.

Бычок

З народнага

Ой, бычок мой, бысенька,
Залатая лысінка,
Бадучыя рогі,
Тупучыя ногі.
Ты паціхеньку хадзі
І дзіцятка не будзі.

ПЧОЛЫ

Тадзіяна Кляшторная

Сінія званочки
Пчолы разбудзілі,
Сонечнымі промнямі
Тварыкі памылі.
На траве і кветках
Росы дагараюць,
Лётаюць тут пчолкі
І нектар збіраюць.

Пчала

Артур Вольскі

Рана-раненька пчала
Пакідала вулей,
Заспявала-загула,
Каб усе пачулі:
— Жу-жу-жу,
Жу-жу-жу,
Я без справы не сяджу,
Жу-у!
Палячу я на лужок,
Потым — на палетак.
І збяру духмяны сок
Самых лепшых кветак.
Жу-жу-жу,
Жу-жу-жу,
Я над кветкамі кружу,
Жу-у!..

Козытка

Рыгор Барадулін

Бегла белая
Козачка,
Бегла берагам
Козытка.
Рожкі-казытунчыкі,
Ножкі-тапатунчыкі,
Хвосцік-недаросцік —
Замятунчык.

Нюх-чмых,
Нюх-чмых,
Козытка
Блукае,
Неслухмяных малых
Дзетак шукае.
Хто за стол не ідзе,
Спаць у час не хоча —
Заказыча,
Забадзе,
Заласкоча!

Дзiнь-дзiлiнь-баў

З народнага

Дзiнь-дзiлiнь-баў!
Саўка прапаў!
Палажылі Саўку
На белую лаўку.
Лаўка трасецца,
Саўка смяецца.
Курачка сакоча,
Савачка рагоча.
Дзiнь-дзiлiнь-баў!
Саўка прапаў.

Гусі

Валянціна Коўтун

— Гусі, гусі...
— Га-га-га!
— Есці хочаце?
— Ага!
— Дык ляціце...
— Го-го-го!
Воўк зубаты за гарой.
— Гусі, гусі!
— Го-го-го...
— Вы не бойцеся яго!
Першай гуска паляцела,
Потым — гусяняты.
І гусак падняўся смела.
Следам — воўк зубаты!
Скочыў хутка на дарогу,
Толькі не злавіў нікога!

Конік

Мікола Чарняўскі

Мне прывезлі коніка,
Коніка-куплёніка,
З цёмнай грывай стрыгунка,
З цёмнай грывай скакунка.
Мяне конік панясе
Па мураўцы, па расе.
Капыткамі загрузоча,
Ручаінку пераскоча,
Паімчыць, нібы віхор,
За лужок, за сіні бор.

Вавёрка

Ларыса Геніюш

У лісічкі свая норка,
І ў вавёркі ёсць каморка.
Як у добрай гаспадыні,
У вавёркі поўна ў скрыні:
Жалуды, арэхі, шышкі —
Намалюйце іх для кніжкі.

Верабей

Ларыса Геніюш

Верабейка:
— Ціў-ціў-ціў! —
Муху дзюбаю злавіў.
А таму, што быў ён добры,
То з сябрамі падзяліў.

Елі муху ўсе са смакам.
Шчабяталі:
— Дзякуй!
— Дзякуй!

Сняданне, абед і вячэра

Сяржук Сокалаў-Воюш

Калі сонца ўстане —
Нам даюць сняданне.
Прабяхыць паўнеба —
Нам абедаць трэба.
Пойдзе сонца спаці,
Нам — вячэра ў хаце.

Гаспадыня

Тадзіяна Кляшторная

Пірагом з гарбатай*
Мішку частавала,
Сподачкі і шклянкі
Са стала прыбрала,
Вымыла талерку,
Кубачак і лыжку
І закалыхала
Зморанага Мішку.

З братам трэба сябраваць

Сяржук Сокалаў-Воюш

Вучыць мама, вучыць тата:
— Нельга брату крыўдзіць брата,
З братам трэба сябраваць,
Брата трэба шанаваць.

Мышка

Алесь Бадак

Уцякала мышка
Ад коціка,
Пагубляла мышка
Боцікі.
Ой, памерзлі ў бедненькай
Ножкі,
Хворая ляжыць яна
Ў ложку.

---

* Чай.

Дактары прыходзяць к ёй
Часта.
Горкія даюць ёй
Лякарствы.
Гладзіць мама
Мышку-малышку:
— Можа, пачытаць табе
Кніжку?
Не сумуй, мая ты
Малютка.
Станеш ты здароваю
Хутка.
Новыя куплю табе
Боцікі.
Толькі ж сцеражыся ты
Коціка!

Паўцякалі цацкі

Тадзіяна Кляшторная

Зноў без адпачынку
Завіхаўся Федзя:
Паламаў машынку,
Разарваў мядзведзя,
Паадкрываў вушы
Шэранькаму зайку,
Перамазаў тушшу
Штонікі і майку.
З гэтае прычыны
Цацкі паўцякалі:
Заяц да Яніны,
А мядзведзь да Валі.

Як курачка пеўніка ратавала

Беларуская народная казка

Жылі-былі курачка і пеўнік. Курачка яйкі несла, а пеўнік зярняткі здабываў, курачку частаваў. Выграбе з ямкі зярнятка і кліча курачку:

— Ко-ко-ко, Чубатка, знайшоў зярнятка!

Вось аднойчы выграб пеўнік вялікую бобінку. «Ну, — думае, — гэтага зярняці курачцы не праглынуць, з’ем хіба сам». Праглынуў — ды і падавіўся.

Паваліўся пеўнік, ногі задраў і не дышае.

Падбегла да яго курачка:

— Што з табою, Петрусёк? Чаму ты ляжыш і не дышаеш?

— Ой, — стогне пеўнік, — бобінкай падавіўся...

— Як жа цябе ратаваць, Петрусёк? — пытаецца курачка.

— Трэба, — шэпча пеўнік, — масла дастаць, горла змазаць.

— А дзе яго дастаць?

— У каровы.

Пабегла курачка да каровы:

— Карова, карова, дай масла!

— Нашто табе масла?

— Пеўнік ляжыць і не дышае: бобінкай падавіўся...

— Добра, — кажа карова, — дам табе масла. Але схадзі спярша да касцоў, папрасі сена.

Прыйшла курачка да касцоў:

— Касцы, касцы, дайце сена!

— Нашто табе сена?

— Сена — карове. Карова дасць масла. Масла — пеўніку, бо пеўнік ляжыць і не дыхае: бобінкай падавіўся.

Касцы кажучь:

— Схадзі да пекара, папрасі пірагоў. Пірагі мы з’ямо, тады і сена накосім.

Прыйшла курачка да пекара:

— Пекар, пекар, дай пірагоў!

— Нашто табе пірагі?

— Пірагі — касцам. Касцы накосяць сена. Сена — карове. Карова дасць масла. Масла — пеўніку, бо пеўнік ляжыць і не дыхае: бобінкай падавіўся.

Пекар кажа:

— Збегай у лес, прынясі дроў, каб было на чым пірагі пячы.

Пабегла курачка ў лес і прынесла дроў. Пекар напёк пірагоў. Занесла курачка пірагі касцам. Касцы з’елі пірагі і накілі сена. Прынесла курачка сена карове. Карова з’ела сена і дала масла. Пеўнік змазаў маслам горла і праглынуў бобінку.

Праглынуў і зноў весела на ўвесь двор заспяваў:

— Ку-ка-рэ-ку! Чуб-чубатка — малайчына!

Муха-пяюха

Беларуская народная казка

Жыла-была муха-пяюха. Мела яна каляску і шэсць камароў. Запрэгла муха-пяюха камароў у каляску ды паехала на пагулянку. Едзе яна дарогаю, едзе шырокаю — бяжыць мышка:

— Добры дзень, пані! Як паню зваць-велічаць?

— Я муха-пяюха. А ты хто?

— А я па паліцах скрабатуха.

— Сядай, паедзем разам.

Едуць яны дарогаю, едуць шырокаю — скача жабка:

— Добры дзень, панове! Як вас зваць-велічаць?

— Муха-пяюха. Па паліцах скрабатуха. А ты хто?

— А я па сажалках рагатуха.

— Сядай, паедзем разам.

Едуць яны дарогаю, едуць яны шырокаю — на галінцы вавёрка:

— Добры дзень, панове! Як вас зваць-велічаць?

— Муха-пяюха. Па паліцах скрабатуха. Па сажалках рагатуха. А ты хто?

— А я па елках скакуха.

— Сядай, паедзем разам.

Едуць яны дарогаю, едуць шырокаю — бяжыць заяц:

— Добры дзень, панове! Як вас зваць-велічаць?

— Муха-пяюха. Па паліцах скрабатуха. Па сажалках рагатуха. Па елках скакуха. А ты хто?

— А я праз дарогу скок.

— Сядай, паедзем разам.

Едуць яны дарогаю, едуць шырокаю — ідзе воўк:

— Добры дзень, панове! Як вас зваць-велічаць?

— Муха-пяюха. Па паліцах скрабатуха. Па сажалках рагатуха. Па елках скакуха. Праз дарогу скок. А ты хто?

— А я галодны воўк. Усіх вас паем.

Пачулі гэта камары, падняліся ўгору і паляцелі разам з каляскай. А галодны воўк паляскаў зубамі і пайшоў далей ні з чым.

Трое мядзвездзяў

Леў Талстой

Адна дзяўчынка пайшла з дому ў лес. У лесе яна заблудзілася і пачала шукаць дарогу дадому, ды не знайшла і прыйшла ў лесе да хаткі.

Дзверы былі адчыненыя; яна паглядзела ў дзверы, бачыць — у хатцы нікога няма, і ўвайшла.

У хатцы гэтай жылі трое мядзвездзяў. Адзін мядзвездзь быў бацька, звалі яго Міхал Іванавіч. Ен быў вялікі і калматы. Другая была мядзвездзіца. Яна была крыху меншая, і звалі яе Настасся Пятроўна. Трэці быў маленькі мядзвездзік, і звалі яго Мішутка. Мядзвездзяў не было дома, яны пайшлі гуляць па лесе.

У хатцы было два пакоі: сталавальня і спальня. Дзяўчынка ўвайшла ў сталавальню і ўбачыла на стале тры міскі з заціркай. Першая міска, вельмі вялікая, была Міхала Іванавіча; другая міска, крыху меншая, была Настасі Пятроўны; трэцяя, сінёнькая місачка, была Мішуткава. Каля кожнай міскі ляжала лыжка: вялікая, сярэдняя і маленькая.

Дзяўчынка ўзяла самую вялікую лыжку і паела з самай вялікай міскі; потым узяла сярэдняю лыжку і паела з сярэдняй міскі; потым узяла маленькую лыжачку і паела з сінёнькай місачкі, і Мішуткава зацірка ёй здалася найсмачнейшая.

Дзяўчынка захацела сесці і ўбачыла ля стала тры крэслы: адно вялікае — Міхала Іванавіча, другое, крыху меншае — Настасі Пятроўны і трэцяе, маленькае, з сінёнькаю падушачкай — Мішуткава. Яна палезла на вялікае крэсла і ўпа-

ла; потым села на сярэдняе крэсла — на ім было нязручна; потым села на маленькае крэселка і засмялася — так было добра. Яна ўзяла сіненькую місачку на калені і пачала есці. З’ела ўсю зацірку і пачала гушкацца на крэсле.

Крэселка праламалася, і яна ўпала на падлогу. Яна ўстала, падняла крэселка і пайшла ў другі пакой. Там стаялі тры ложка: адзін вялікі — Міхала Іванавіча, другі сярэдні — Настасі Пятроўны, трэці маленькі — Мішуткаў. Дзяўчынка лягла на вялікі — было надта раскошна; лягла ў сярэдні — было занадта высока; лягла ў маленькі — ложкачак падышоў якраз для яе, і яна заснула.

А мядзведзі прыйшлі дадому галодныя і захацелі абедаць. Вялікі мядзведзь узяў сваю міску, зірнуў і зароў страшэнным голасам:

— Хто еў у маёй місцы?

Настасся Пятроўна паглядзела ў сваю міску і зараўла не так моцна:

— Хто еў у маёй місцы?

А Мішутка ўбачыў сваю пустую місачку і запішчаў тонкім голасам:

— Хто еў у маёй місцы і ўсё з’еў?

Міхал Іванавіч зірнуў на сваё крэсла і зароў страшэнным голасам:

— Хто сядзеў на маім крэсле і зрушыў яго з месца?

Настасся Пятроўна зірнула на сваё крэсла і зараўла не так моцна:

— Хто сядзеў на маім крэсле і зрушыў яго з месца?

Мішутка зірнуў на сваё зламанае крэселка і прапішчаў:

— Хто сядзеў на маім крэсле і зламаў яго?

Мядзведзі прыйшлі ў другі пакой.

— Хто клаўся на маю пасцель і скамячыў яе? — зароў Міхал Іванавіч страшэнным голасам.

— Хто клаўся на маю пасцель і скамячыў яе? — зараўла Настасся Пятроўна не так моцна.

А Мішутка падставіў услончык, палез у свой ложачак і запішчаў тонкім голасам:

— Хто клаўся на маю пасцель?..

І раптам ён убачыў дзяўчынку і запішчаў так, як быццам яго рэжуць:

— Вось яна! Трымай, трымай! Вось яна! Вось яна! А-я-яй! Трымай!

Ён хацеў яе ўкусіць. Дзяўчынка расплюшчыла вочы, убачыла мядзведзяў і кінулася да акна. Акно было адчыненае, яна выскачыла ў акно і ўцякла. І мядзведзі не дагналі яе.

Ягорачка

З народнага

Горкай, горкай, горачкай
Ішоў малы Ягорачка.
Ваўкоў не баяўся,
Страхаў не пужаўся.
Выразаў Ягорачка
Дудачку-свісцёлачку,
І свістаў ён птушачкай,
Птушачкай-пяюшачкай.
Горкай, горкай, горачкай
Ішоў малы Ягорачка.

Цілім-бом

З народнага

Цілім-бом, цілім-бом!
Загарэўся козін дом.
Бяжыць курка з вядром,
Залівае козін дом.

Нядбалая каза

З народнага

На гары каза з казлянятамі,
У дале ваўчок з ваўчанятамі.
Як прыбег ваўчок, за козачку хоп,
А ваўчаняты за казляняты.

А з ельнічку, ды з бярэзнічку
Выскачыў заяц, стаў казу лаяць:

«Ах ты, казіца,
Ўзяла б ты сярпок,
Пайшла б у лясок,
Травы нажала,
Ды сваіх козачак
Дома трымала,
Патрошку травіцы
Ім бы кідала».

Колькі трэба чаравікаў

Сільва Капуцікян

Ёсць у Светы дзве нагі —
Раз, два.
Чаравікаў трэба ёй

Раз, два.
І абодва чаравікі
Новыя, рыпучыя,
Мяккія, бліскучыя,
З чырвонымі насочкамі,
З белымі шнурочкамі.
Іх абуць, пакарасавацца
І ў дарогу адпраўляцца.
Прыбягае шчанючок,
Бедалага — што карчок,
Бо ён босенькі хадзіў,
Свае лапкі застудзіў...
На вуліцы сцюжа —
Перамерзнуў дужа.
Паспрабуйце ў горадзе
Пагуляць на холадзе!
Палічыла лапкі Света —
Раз, два, тры, чатыры.
Чаравікаў, значыць, трэба
Раз, два, тры, чатыры.
Адпраўляецца у краму
Наша Света разам з мамай
І такі вядзе падлік:
Кожнай лапе — чаравік.
Чаравікі ў шчанючка
Новыя, рыпучыя,
Мяккія, бліскучыя,
З чырвонымі насочкамі,
З белымі шнурочкамі.
Іх абуць, пакарасавацца
І ў дарогу адпраўляцца.
Топ, топ, топ.
Скок, скок, скок.

Стары мядзведзь на калодзе

З народнага

Стары мядзведзь на калодзе
Боты падшывае,

А лісічка-невялічка
Хату прыбірае,

А каток пячэ аладкі,
Масла падлівае,

Мышанятка жвава, гладка
Катку памагае,

А варона-сцеражона
На скрыпачцы грае,

А ваўчонак-скрыпачонак
Пяе, падпявае,

А сарока-белабока
Госцікаў склікае.

Капуста

Ларыса Геніюш

На гародзе стала пуста.
Толькі пышная капуста
Ветру, сцюжы не баіцца:
Мае цёплыя спадніцы.
Гожая, здаровая,
Уся белагаловая.

Ветлівыя словы

Тадзіяна Кляшторная

«Калі ласка», «дзякуй», «добры дзень» —
Ветлівыя словы
Чую ад людзей.
Ветлівымі словамі
Трэба даражыць,
З ветлівымі словамі
Лёгка жыць.

Ліст да ўсіх дзяцей наконт адной вельмі важнай справы

Юльян Тувім

Ліст пішу да вас я, дзеці,
І кажу адкрыта:
Умывайцеся штодзённа,
Не люблю няўмытых.
Умывайцеся пад кранам,
Можна й ля крыніцы.
Сам прыеду і праверу,
Як хто будзе мыцца.

Мыйце твар і рукі чыста,
Хлопцы і дзяўчынкі!
Не памыеце — скажу вам:
— Вы не дзеці — свінкі.
Мылам трыцеся і губкай,
Малышы, малышкі.
Будзьце чыстымі. З павагай
Аўтар гэтай кніжкі.

Сурвэткі

Сяржук Сокалаў-Воюш

Елі піцу два браты —
Я і ты,
Пазапэцкалі раты
Я і ты.
А на вопратцы таксама:
Плямы, плямы...
І сказала мама нам —
Двум «панам»:
— Каб не брудзіліся дзеткі,
Ёсць сурвэткі!!!

Чаму кот толькі пасля сьнеданьня мыецца

Літоўская народная казка

З аляцеў аднойчы раніцай верабей у ячмень ды дзяўбе сабе зярняткі. А кот тут як тут. Прытаіўся, злаўчыўся, хоп вераб'я і павалок яго сабе на сьнеданне.

А варабей давай яго дакараць:

— Пане кот, вы ж далікатнага выхаваньня. Дзе гэта бачана, каб такі вялікі пан сьнедаў не памыўшыся!

Сорамна зрабілася кату! Паклаў ён вераб'я на зямлю і давай лапкай умывацца.

А вераб'ю толькі гэта і трэба было. Ён доўга не чакаў — пырх і паляцеў. Раззлаваўся кот і з таго часу зарок сабе даў: пан не пан, а мыцца ён цяпер не да сьнеданьня, а толькі пасля сьнеданьня будзе!

Піла

Васіль Вітка

Наша вострая піла —
Не піла,
А пчала.
Не піла,
Не ела,
Ні разу не прысела,
А ўсё пела
І гула —
Вясёлая піла.
Папілавала дровы —
Будзьце здаровы!

Едзе восень

Валяцін Рабкевіч

Змоўкла наваколле,
Лес адгаманіў.
Едзе восень полем
На рабым кані.

А за сінім борам —
Я разгледзеў сам —
Сядзе ў санкі скора
Белая зіма.

Цукеркі

Сяржук Сокалаў-Воюш

На сталe, на дне талеркі
Заспрачаліся цукеркі,
Хто з іх лепей і чаму,
І каму найперш хлапчынка —
Неўгамончык-малайчынка —

Скажа:
– Я *цябе* вазьму!
Скажа:
– Я *цябе* люблю!
Бо нідзе на свеце лепшай
Не знайду і не куплю!
А хлапчынка-малайчынка
Падабраўся пакрысе,
Цоп – і ў рот!
І з’еў усе!

Не сквапная

Тадзіяна Кляшторная

Я цукеркі несла ў садзік.
Папрасіў адну Уладзік,
За Уладзікам – Люцынка,
А за ёю – Стась, Янінка,
І яшчэ падбегла Міла:
– Мне цукеркі не хапіла!
– На, апошнюю трымай,
Я не сквапная, ты знай!

Прымаўкі

Дзе сквапны плача, там шчодры скача.
Што сёння аддасі, тое заўтра два разы знойдзеш.

Блакiт нябёс

Сяржук Сокалаў-Воюш

Блакiт нябёс, і белы бусел,
І кветкі ў полі, як абрус...
Мой край завецца Беларуссю,
А сам я – хлопчык-беларус.

Сцяг і сцяжок

Сяржук Сокалаў-Воюш

Тата мой трымае смела
Сцяг наш бел-чырвона-белы.
Трэба сіла для таго,
Каб як след трымаць яго.
Я ж... малую сілу маю
І — пакуль — сцяжок трымаю.

Наш герб «Пагоня»

Сяржук Сокалаў-Воюш

Герб зямлі маёй — «Пагоня»:
Смелы рыцар на кані.
Ён нас славіць і бароніць
Год за годам, дзень пры дні.
Мы ж яму прыносім славу
Кожнай нашай добрай справай.

Коцік, пеўнік і лісіца

Беларуская народная казка

Жылі-былі коцік і пеўнік. Добра жылі, дружна. Коцік на паляванні хадзіў, а пеўнік есці варыў, хатку падмятаў, песні спяваў. Адноўчы пайшоў коцік на паляванне, а пеўнік зачыніў за ім дзверы ды пачаў абед варыць. Бяжыць лісіца, убачыла хатку, падскочыла да акенца:

- Гэй, хто тут гаспадар?
- Я, — кажа пеўнік.
- Пусці ў хатку.
- Чаго?
- Пасяджу трохі, адпачну з дарогі.

Пеўнік добры быў, пусціў лісіцу ў хатку, а лісіца — цап! — ухапіла яго і панесла дадому. Апамятаўся пеўнік, закрычаў на ўвесь лес:

Коце, браце!
Мяне ліска нясе
У высокія горы,
У глыбокія норы,
Па барах, па карчах,
Аж бярэ мяне страх!..

Пачуў гэта коцік, прыбег, адабраў у лісіцы пеўніка і завёў яго назад у хатку.

— Ну, — кажа, — глядзі ж, другі раз не пус-
кай, бо цяпер я далей пайду і магу не пачуць ця-
бе.

— Добра, — кажа пеўнік, — не пушчу.

Зноў пайшоў коцік на паляванне. А лісіца —
як тут была.

— Пеўнік, галубок, разумны лабок, адчыні!

— Што табе трэба?

— Пазыч агню.

— Навошта?

— Буду ў печы паліць.

— Не адчыню, бо ты схопіш мяне.

— Ды не, больш не буду хапаць.

Паверыў пеўнік лісіцы і адчыніў дзверы. А
тая — ухапіла яго і панесла. Пеўнік зноў пачаў
клікаць коціка:

Коце, браце!
Мяне ліска нясе
У высокія горы,
У глыбокія норы,
Па барах, па карчах,
Аж бярэ мяне страх!..

Добра, што коцік далёка не адышоўся ад дому: пачуў ён пеўніка, прыбег і адабраў яго ад лісіцы.

— Ну, — кажа ён пеўніку, — калі ты і трэці раз адчыніш лісіцы дзверы, то бяда будзе: цяпер я пайду на паляванне яшчэ далей.

— Не, — кажа пеўнік, — больш я гэтай ліхадзейцы дзвярэй не адчыню.

— Глядзі ж! — І коцік пайшоў у самыя далёкія лясы.

Прыбегла лісіца:

— Пеўнік, галубок, разумны лабок, дай вугалёк!

— Не, цяпер я дзверы табе не адчыню!

— Дык ты праз акенца падай.

— Праз акенца можна, — згадзіўся пеўнік.

Адчыніў ён акенца, а лісіца ўхапіла яго і панесла. Крычаў, крычаў пеўнік, ды коцік яго так і не пачуў: вельмі ж далёка ён зайшоў.

Прынесла лісіца пеўніка дахаты і загадала дочкам у печы паліць, з пеўніка крупнік варыць. А сама пайшла гасцей склікаць.

Вярнуўся з палявання коцік, бачыць — няма пеўніка. «Мусіць, яго зноў лісіца ўхапіла, — падумаў коцік. — Як жа яго цяпер з бяды выратаваць?»

Зрабіў ён скрыпачку галасістую ды пайшоў да лісіцы. Прыйшоў, сеў ля варот і зайграў, прыпяваючы:

— Тылі-тылі, скрыпіца,
Тут сядзела лісіца,
А ў лісіцы новы двор,
Сем дачушак на выбор,
Восьмы пеўнік — гэта мой!

Пачулі лісіцыны дочкі музыку і кажуць:
— Як жа хораша нехта грае, пабяжым паслу-
хаем, а пеўніка зварыць яшчэ паспеем.

Выбеглі яны на двор ды і заслухаліся. Пеўнік
жа тым часам не драмаў: выскачыў з лісіцынай
хаткі ды пабег з коцікам дахаты. Так і засталася
лісіца ні з чым.

Дзед-госць

Якуб Колас

Ходзіць дзед белабароды
Полям, лесам, пералескам,
Засцілае рэчкі лёдам,
Брыльянцістым снежным блескам.

Сыпле іней на бярозы,
Туліць дрэвы лёгкім пухам,
Крые рэкі, травы, лозы
Белай воўнаю-кажухам...

А ялінка!.. Чаго толькі
На яе няма галінках!
Свецяць зоркі і вясёлкі
У бліскучых павуцінках.

Тут лісічка, зайчык, мышкі,
Рыбкі, буслік даўгавязы.
А як ззяюць на ёй шышкі,
Нібы ў іх гараць алмазы.

Каля елкі карагоды,
Песні, гутарка жывая,

А той дзед белабароды
Толькі ў вусы смех пускае.

Дык рассунем кола шырай,
Патанцуем на памосце,
Песняй звонкай, песняй шчырай
Прывітаем дзеда-госця.

На рэчцы зімою

Якуб Колас

Не сядзіцца ў хаце
Хлопчыку малому:
Кліча яго рэчка,
Цягнуць санкі з дому...
— Мамачка-галубка! —
Просіць ён так міла, —
Можа б ты на рэчку
Пагуляць пусціла?
Я не буду доўга,
Зараз жа вярнуся,
Трошачкі на рэчцы
Ў санках паважуся.
— Ну, ідзі пабегай,
Толькі апраніся
Ды, глядзі, ў палонку,
Сынку, не ўваліся.
Радасць і раздолле
Хлопчыку малому,
І не пазайздросціць
Ён цяпер нікому!

Калядоўнікі

Сяржук Сокалаў-Воюш

Мароз на шкле малюе казку,
А людзі апранаюць маскі
І йдуць на двор калядаваць —
Усіх са святам віншаваць.
Дарункі ім даюць за тое:
Сыры, каўбасы і напоі.

Ляпіў снегавіка

Пятро Сушко

Позна Ясь прыйшоў дахаты.
Пачакайце, мама з татам,
Не карайце хлапчука:
Ён ляпіў снегавіка.

Мароз, Чырвоны нос

Алена Кобец-Філімонава

Калісьці Мароз быў вельмі падобны да Дзеда Мароза, якога ставяць пад навагодняй елкай. І Мароз так любіў дзяцей, што нават не шчыкаўся. Але дзеці з яго насміхаліся, бо ў яго быў чырвоны-чырвоны нос. Як убачаць дзеці, што Дзед Мароз ідзе, бягуць за ім і прыгаворваюць: «Дзед Мароз, Чырвоны нос! Дзед Мароз, Чырвоны нос!»

Так яны дражнілі Дзеда Мароза, пакуль той не на жарт раззлаваўся. Адноічы Дзед Мароз надзеў на галаву Шапку-няўгледку, узяў чырвоную фарбу, пэндзлік і пайшоў па вуліцах. А

дзеці не ўгледзелі, што Дзед Мароз ідзе. Макнуў Дзед Мароз пэндзлік у фарбу і пафарбаваў усім насы.

З той пары ён і ходзіць няўгледкам. А калі ў цябе зашчыкае нос, дык ведай — гэта Дзед Мароз яго ў чырвоны колер пэндзлікам фарбуе.

Не верыш? Паглядзіся ў люстэрка.

Як Дзед Мароз перад святам мост наладзіў зайчанятам

Іван Бурсаў

Цішыня на белым свеце.
Крэкчуць
Сонныя лясы.
Па бярогах спяць мядзведзі,
Ткнуўшы ў цёплы мох насы.
І заплюшчыў певень вочы,
Спіць на жэрдцы да зары.
Спіць варона...
Ды не хоча
Спаць у рэчцы ёрш стары.
Там, дзе броды-перакаты
Бачыць мясчык з бугра,
Непаседы-зайчаняты
Грэюць лапкі ля кастра.
Лістападу на вятрах
Страх як
Х-хо-лад-на!

І малодшы зайка-зух
Лапкі выцер аб кажух.

Зняў з агню ён імбрык* шпарка
І заўважыў на бягу:
— Надта ж пахкая заварка
З лугаваго мурагу...
А старэйшы даўгавухі
Снег з хваста абтрос няўзнак,
Ледзь патыліцу пачухаў
І прычмокнуў толькі:
— Т-т-а-а-к...
А за рэчкай,
Дзе лугі,
І стагі,
І мурагі,
Канюшына, як маліна,
Ды яршыная рака
Не стаіць ані хвіліны —
Ані кладкі,
Ні мастка.

Настрой у зайцоў невясёлы,
Сумна гэта —
Піць вар голы
Ды ўспамінаць ле-та...
Між ялін ды між бяроз
Лесам тупае Мароз.
Шапка цёплая з аўчын.
З пуху рукавіцы.
Толькі вусы між галін
Ён згубіць баіцца.
Срэбрам вышыты кажух.
Рып-скрып!
Шах-шух! —

---

* Чайнік.

Лесам тупае Мароз
Між ялін ды між бяроз,
Сам сабе бубніць пад нос:
— За што мне ўзяцца, чым бы заняцца
Ка-ры-ы-ыс-ным?..
Выйшаў глянуць на раку,
Цяжка ўсеўся на пяньку.
З шапкі шэрань страсянуў,
Уздыхнуў:
— Дарэмна баяцца мяне ўсе,
Лічаць злым нелюдзімам...
Зірнуў па баках,
Бачыць —
Зайцы ля агню п'юць гарбату з дымам.
— Дзень добры, зайцы!
Ці грэе вас неба?
— Дзень добры!
Ласкава просім да нас!
— Мне іскрынкі баяцца трэба,
Але пры вагню пасяджу хоць раз...
Сеў так, каб не растайвала барада
І нос не пацёк ад прышаркі.
Пакасіўся на імбрык — вада і вада, —
Запытаўся:
— Чаму ж без заваркі?
Зайчаняткі засаромеліся
І вочы апусцілі:
— Ня-ма-ша-ка...
Заяц старэйшы прамовіў горка,
Счырванеўшы ад сораму густа:
— Няма ў нас морквы!
Няма ў нас капусты!
Нам холадна, голадна,
Дрэнна.

Не маем мы нават сена.
Сена ўсё за ракой у стагах,
Толькі вецер прыносіць пах.
Падумаў Мароз:
— Разганю тугу,
Вам, зайцы, дапамагу!..
Хацеў усміхнуцца,
Ды ўсмяшка ў барадзе
Заблы-та-лася...
Не любіў Мароз хваліцца,
Шапку зняў і рукавіцы
І кажух павесіў новы
На трывалы сук альховы.
Тук-тук-тук!
Цюк-цюк-цюк!
Навакола стук і грук.
Мае Дзед Мароз занятак —
Будзе мост у зайчанятак.
А зайцы і рады,
Лапкі паціраюць
Ад уце-хі-і...
Тут-тук-тук!
Цюк-цюк-цюк!
Не сціхае стук і грук.
Прадзірае певень вочы:
— Гэта хто і дзе грукоча?
Паляцеў бы на раку,
Толькі дзверы...
На замку.
Кукарэкнуў ён
Ад дакукі
Дый схаваў зноў
Галаву пад крыло-о-о...
Тук-тук-тук!

Цюк-цюк-цюк!
Не змаўкае стук і грук.
Дужа здзіўленая,
Сонна
Азірнулася варона.
Паляцела за пяць вёрст
Паглядзець на новы мост.
Над ракой бесперастання
Каркае адно:
— Р-р-раста-ане!..

Дзед Мароз
Толькі плячыма паціснуў:
«Што дурная варона
Разуме-е?..»
Тут-тук-тук!
Цюк-цюк-цюк!
Не сціхае стук і грук.
Барадой ажно затрос —
Беспрытульным зайчанятам
Мост наводзіць Дзед Мароз
Перад Навагоднім святам.
Ёрш стары
Пачаў старацца,
Як бы перашкодзіць працы.
На зайцоў сярдзіты ёрш,
Бо было залетась горш —
Ветрагоны на хаду
Скаламуцілі ваду.
Ёрш нырцуе пад мастом
Ды спаднізу б'е хвастом.
Стараўся, стараўся...
Дзед Мароз зірнуў на ярша,
Засмяяўся:

— Плыві спаць!
У цябе вунь вочы
Ад бяссоння
Чыр-во-оныя...
Дзень не ўстаў яшчэ на поўны рост,
А ў агні не датлела сучча —
Бачаць зайчыкі:
Гатовы мост —
Новы,
Шырокі,
Рыпучы.
Выцёр Мароз успатнелы лоб,
Накінуў кажух на плечы,
Шапку ў ахапку згроб
І ў лес падаўся
Адпачываць да вечара.
Памахаў зайцам рукой:
— Салодка гарбату піць!..
У зайцоў настрой адменны,
Расступаюцца кусты,
Бо з-за рэчкі носяць сена
І гатуюць
Чай густы.
Хто азяб,
Частуюць сёння
Шчодрыя гаспадары.
І зайздрослівай вароне
Кубак налілі —
Бяры!
А лісіца-кавяла
Дзве гадзіны чай піла,
Пасля шостаі шклянкі недзе
Запрашаць пайшла мядзведзя...
Прыходзьце і вы на кубак гарбаты,

Пакуль вар не прастыў
І заварка не скончылася...

Мыйдадзір

Карней Чукоўскі

Коўдра з ложка,
Як на ножках,
Паскакала да дзвярэй.
І падушка з прасціною
Без аглядкі ўслед за ёю
Паімчалася хутчэй.

Я за свечку,
Свечка — ў печку!
Я за кніжку,
Але — дзе там! —
І яна за імі следам
Скок ды скок
І — наўцёк!

Я хачу напіцца чаю,
К самавару падб'ягаю,
А пузаты з усіх ног
Уцякае за парог.

Што такое?
Што такое?
Што тут робіцца ў пакоі?
І чаму ж
Усё кругом

Закруцілася круцёлкай
Ды памчалася бягом?

Стол за лыжкай,
Бот за кніжкай,
Качарга за пірагом —
Мітусіцца ўсё
І скача,
І ляціць усё кулём.
Раптам з мамінай са спальні,
Перапоўнены вадой,
Выбягае Умывальнік
І ківае галавой:
«Ах ты, брыдкі, ах ты, брудны,
Не хлапчук, а парася!
Ты чарней за камінара!
Падзівіся на сябе:
У цябе на шыі сажа,
У цябе на носе каша.
Ты ж увесь такі мурзіла,
Што і кніжкі і чарніла
Паўцякалі ад цябе.
На світанні, раніцою,
Чыста мыюцца вадой
Мышаняты й кацяняты,
Кураняты й качаняты
І конікі-скакуны.
Ты адзін не любіш мыцца,
І няма чаго дзівіцца,
Што ўцякаюць ад мурзілы
І панчохі, і штаны.
Я — вялікі Умывальнік,
Я — вядомы Мыйдадзір,
Умывальнікаў начальнік
І вяхотак* камандзір!

---

* Мачалак.

Варта тупнуць мне нагою,
Варта толькі мне гукнуць,
Дык сюды усёй гурбою
Умывальнікі ўбягуць
І цябе тут з галавою
У балею ақунуць!»
Стукнуў ён у медны таз
І гукнуў: «Кара-барас!»
І адразу шчоткі, шчоткі
Заграшчалі, як трашчоткі,
І давай мяне мыць,
Прыгаворваючы:
«Мыем, мыем мы мурзілу,
Мыем, мыем камінара:
Ваксу, сажу і чарніла
Адмываем чыста з твару!
Будзе, будзе камінар
Аж блішчэць, як самавар!»
Тут падскочыла і мыла,
Уплялося ў валасах,
Вочы пенаю закрыла
І кусае, як асва.
Ад вяхоткі ашалелай
Я памчаўся, покуль цэлы,
А яна за мной, за мной
Па Садовай, па Сянной.
Я па вуліцы да саду,
А яна за мною ззаду
Усё імчыцца ды імчыцца
І кусае, як ваўчыца.
Аж насустрач мой харошы,
Мой любімы Кракадзіл.
Ен з Татошам і Какошай
Па прысадах тут хадзіў.

І вяхотку праглынуў —
Нават вокам не міргнуў.
А пасля як зараве на мяне,
Як затупае нагамі на мяне:
«Лепш вярніся ты дахаты, — кажа ён, —
Ды памый свой твар мурзаты, — кажа ён, —
Бо, калі я налячу, — кажа ён, —
Дык, як муху, растапчу!» — кажа ён.
Тут я куляю памчаўся дамоў,
І прыбег я да Ўмывальніка зноў.
Мылам, мылам,
Мылам, мылам
Мыліць твар я свой пачаў,
Змыў і сажу, і чарніла,
І, як снег, бялюткі стаў.
І штаны мае тым часам
Скок у рукі мне адразу,
А за імі піражок
Кажа: «З’еш мяне, браток!»
А за ім і бутэрброд:
Прыляцеў — ды проста ў рот!
Тут і кніжкі прыскакалі,
І алоўкі у пенале
Заспявалі ад душы:
«Вось цяпер — чытай, пішы!»
Сам вялікі Умывальнік,
Найслаўнейшы Мыйдадзір,
Умывальнікаў начальнік
І вяхотак камандзір,
Навакол мяне танцуе,
У шчаку мяне цалуе,
На калені пасадзіў:
«Вось цяпер цябе люблю я,
Вось цяпер цябе хвалю я!

Бо нарэшце ты, мурзіла,
Мыйдадзіру дагадзіў».
Раніцою і увечар
Трэба чыста мыцца нам,
А мурзілам скажам гэтак:
«Сорам вам!
Сорам вам!»
Няхай жыве мыла духмянае,
І ручнікі ільняныя,
І грэбні густыя,
І шчоткі зубныя!
Дык будзем жа мыцца, купацца,
Плаваць, ныраць і куляцца
У ночвах, балеі, у ванне,
У лазні, ў рацэ, ў акіяне, —
Усюды няхай пагалоска ідзе:
— Вечная слава вадзе!

Мядзведзь

Данута Бічэль-Загнетава

Дзед Мядзведзь стаміўся троху —
Лёг у мяккую бярлогу.
Смачна спалася яму,
Не ўставаў усю зіму.

Сукенка расказа

Тадзіяна Кляшторная

Не расказвала Аленка,
Ела суп ці ела кашу.
Лепш за ўсё яе сукенка
Нам сама пра ўсё расказа.

Раскідач

Рыгор Барадулін

А да Ланы —
Хоць ты плач! —
Часта ходзіць
Раскідач.
Нежаданы
Гэты госць
Раскідае ўсё
Як ёсць.
На падлозе
Мішкі, кніжкі,
На падлозе
Міскі, лыжкі.
Небарачка-качка
Крача.
Пад канапу
Скача мячык.
І злятае
Са стала
Бедны певень
Без крыла.
Давядзецца
Выгнаць з хаты
Шкоднага
Раскідача,
Каб на радасць
Мамы й таты
Мчаўся ён
Наўцекача.

Іграў я на дудцы

З народнага

Іграў я на дудцы,
Седзячы на будцы.
Ту-лю, ту-лю, ту-лю-лю,
Ту-лю-лю!
Грае мая дудка,
Пяе весялушка.
Ту-лю, ту-лю, ту-лю-лю,
Ту-лю-лю!
Як зайграла дудка —
Прыбег скакаць Юрка.
Ту-лю, ту-лю, ту-лю-лю,
Ту-лю-лю!
А за Юркам Янка,
А за Янкам Танька.
Ту-лю, ту-лю, ту-лю-лю,
Ту-лю-лю!

Дзед Мароз

Янка Журба

У вопратцы белай,
Шырокай, даўгой,
З вялікай пушыстай
Мятлой-барадой

Прыйшоў к нам здалёку
Дзядуля Мароз,
Завеі і холад
З сабою прынёс.

У бель апранае
Ён дрэвы, кусты,
На рэчках, азёрах
Будуе масты.

Сядзіць сыч на капе

З народнага

Сядзіць сыч на капе,
А сава на другой,
Гой-гой-гой! на другой,
Гой-гой-гой! на другой.

У савы сыч пытае:
— Хто ў лесе гукае?
Гу-гу-гу! — гукае,
Гу-гу-гу! — гукае.

— Дрывасекі мае
Сякуць лес у мяне.
Чах-чах-чах! — у мяне,
Чах-чах-чах! — у мяне.

І сякуць, і крычаць,
Каб звяроў напужаць.
Пух-пух! — напужаць,
Пух-пух! — напужаць.

Адмарозіў лапкі

Іван Муравейка

Коцік басаногі
Па сняжку гуляў.

Адмарозіў лапкі
І заплакаў: — Мяў...

Што за дзіва гэта?
Трэба бегчы ў дом:
Снег такі халодны,
А пячэ агнём...

Верабейка

З народнага

Вось прыйшлі зімовы сцюжы,
на дварэ замерзлі лужы.
Скача, скача верабей,
ён склікае ўсіх дзяцей.

Да дзяцей ён просьбу мае
і чырыкае, як знае:
Ціў, ціў, ціў, ціў, ціў, ціў...
Дайце зерня — я чуць жыў.

Есці многа мне не трэба:
трохі зерня, трохі хлеба.
Кіньце, дзеткі, на зямлю:
я вам песеньку спяю:
ціў, ціў, ціў, ціў, ціў, ціў —
я вам песеньку спяю.

Верабейчыкі

Сяргей Новік-Пяюн

На марознае акно
Падаюць сняжынкi,
Я збіраю са стала
Хлеба акрушынкi.

Для крылатых пеюноў
Снеданне рыхтую,
Верабейчыкаў-сяброў
Чым магу частую.

І спяваюць у вакне
Шэрыя клубочки,
Пацяшаюць сэрца мне
Ад рана да ночкі.

Каток — залаты лабок

Беларуская народная казка

Жыў дзед з бабай. Былі яны вельмі бедныя: ні насіць няма чаго, ні варыць. Вось баба і кажа дзеду:

— Вазьмі, дзеду, тапарок, паедзь у лясок, ссячы дубок, завязі на рынак, прадай і купі гарчык мукі. Спячом хлеб.

Сабраўся дзед, паехаў у лясок, пачаў секчы дубок. Выскачыў з дуба каток — залаты лабок, залатое вушка, срэбранае вушка, залатая шарсцінка, срэбраная шарсцінка, залатая лапка, срэбраная лапка.

— Дзеду, дзеду, што табе трэба?

— Ды вось, каточак, мой галубочак, паслала мяне баба ссекчы дубок, завезці на рынак, прадаць і купіць гарчык мукі на хлеб.

— Едзь, дзед, дахаты: будзе ў вас мука!

Прыехаў дзед дахаты, ажно ў яго мукі поўныя засекі.

Спякла баба хлеб, сама наелася, дзеда накарміла і кажа яму:

— Не шкодзіла б цяпер і заціркі наварыць. Ды солі няма. Вазьмі, дзеду, тапарок, паедзь у лясок, стукні ў дубок, ці не выскачыць каток — залаты лабок: папрасі ў яго солі.

Узяў дзед тапарок, паехаў у лясок, стук у дубок!.. Выскачыў каток — залаты лабок, залатое вушка, срэбранае вушка, залатая шарсцінка, срэбраная шарсцінка, залатая лапка, срэбраная лапка.

— Дзеду, дзеду, што табе трэба?

— Ды вось, каточак, мой галубочак: хлеб ёсць — солі няма!

— Едзь, дзед, дахаты: будзе соль!

Прыехаў дзед дахаты, ажно ў яго солі цэлая дзежка стаіць.

Наварыла баба заціркі, сама наелася, дзеда накарміла ды кажа яму:

— Не шкодзіла б цяпер і капусты паспытаць. Вастры, дзеду, тапарок, едзь у лясок, стукні ў дубок, ці не выскачыць каток — залаты лабок: папрасі ў яго капусты.

Навастрыў дзед тапарок, паехаў у лясок, стук у дубок!.. Выскачыў каток — залаты лабок, залатое вушка, срэбранае вушка, залатая шарсцінка, срэбраная шарсцінка, залатая лапка, срэбраная лапка.

— Дзеду, дзеду, што табе трэба?

— Ды вось, каточак, мой галубочак: хлеб ёсць, соль ёсць — капусты няма!

— Едзь, дзед, дахаты: будзе капуста!

Прыехаў дзед дахаты, а ў яго капусты поўная кадушка!

— Ай, як добра! Вось каб цяпер яшчэ сальца... Мы б з табою капусты наварылі, сальцам закрасілі б. Не палялуйся, дзеду: вазьмі тапарок, паедзь у лясок, стукні ў дубок, ці не выскачыць каток — залаты лабок: папрасі ў яго сальца.

Узяў дзед тапарок, паехаў у лясок, стук у дубок!.. Выскачыў каток — залаты лабок, залатое вушка, срэбранае вушка, залатая шарсцінка, срэбраная шарсцінка, залатая лапка, срэбраная лапка.

— Дзеду, дзеду, што табе трэба?

— Ды вось, каточак, мой галубчак: просіць баба яшчэ сальца да капусты.

— Добра, дзед, едзь дахаты: будзе сала.

Прыязджае дзед дахаты, а ў яго сала цэлы кубелец! Рады дзед, рада баба. Сталі яны жыць ды пажываць, дзецям казкі казаць.

І цяпер жывуць, хлеб жуюць, капустаю з салам закусваюць.

Вось вам казка, а мне абаранкаў вязка.

Два вераб'і

Аляксандра Смоліч

Два вераб'і знайшлі на гумнішчы каласок дый пачалі за яго біцца. Доўга яны біліся, аж пакуль певень не ўгледзеў каласок, ухапіў яго дый панёс.

Храбры певень

Якуб Колас

Па надворку певень ходзіць,
За сабою куры водзіць
І крычыць: — Сюды! Сюды!

Як кіўне ён галавою,
Сыплюць куры чарадою —
Як адна бягуць туды.

А калі хто кур пужае,
Певень грозна загукае: —
Хто такі там? Хто такі?

Куркі

Артур Вольскі

— Куркі!
Куркі!
— Ко-ка?
— Ко-ка?
— Не хадзіце
ў лес далёка.
Бо жыве
у лесе ліс,
шмат ён курачак загрыз.
А загінуць куркі ўсе,
хто яечкі
нам знясе?
Кажуць куркі:
— Ко-ка!
— Ко-ка!
Не адыдземся
далёка,
калі ўранку
на падворку
круп насыплеце
нам горку.

Нашы сябры

Станіслаў Шушкевіч

Снегіры, сінічкі!
Сыплю вам пшанічкі,
Крупак, крошак хлеба.
Вам жа мала трэба!
Ешце, любыя сябры!
Не ляціце у бары,
А жывіце у двары
Да вясновае пары.
Вось для вас кармушкі,
Птушкі-пшчабятуюшкі,
Нашы весялушкі!

Клубочак

Павел Марціновіч

Ну і дзіўны гэты вожык —
Не відаць ягоных ножак.
Не відаць ягоных вочак —
Ну, не вожык,
А клубочак.
Ды клубочак дужа колкі,
Бо тырчаць з яго іголки.
І не выцягнеш іголку:
Воўк цягнуў яе
Без толку,
Не пашыў сабе
Абноў,
Толькі лапу
Пакалоў.

На шашы

Рыгор Барадулін

Штохвіліны на шашы
Шумна, як на кірмашы:
Шоргат,
Шорах,
Шум птушыны.
За машынаю машына.
Нешта шэпча
Шына шыне.

Верабейка

Станіслаў Шушкевіч

Верабейка ўвесь дрыжыць:
— Як тут жыць? Як пражыць?
Набліжаецца зіма —
Цёплай вопраткі няма.
Чык-чырык! Чык-чырык!
Я ад холаду адвык.
І азяб я, і прамок,
Слаба грэе мой пушок.
Вецер. Холад. Дождж імжыць...
Як тут жыць? Як пражыць?
Чык-чырык! Чык-чырык!
Я ад холаду адвык.

Скакалка

Рыгор Барадулін

А на золку
За бугром
Праз вясёлку
Скача гром.

Скача,
Скача
Без аглядкі,
Толькі над палянкамі
Бліскаюць вясёла пяткі
Зыркiмі маланкамі.
Раз-два,
Раз-два,
Долу хiлiцца трава.
Раз-два-тры,
Раз-два-тры,
Усмихаюцца бары.
Раз-два,
Тры-чатыры,
Светла ўсёй нябеснай шыры.
Раз-два,
Тры-чатыры,
Пяць —
Гром пайшоў
За мора спаць.

Як дзялілі мядзведзя

Самуїл Маршак

Шмат цацак ёсць у нашым садзе:
Машыны, лялькі і звяры.
У добрым ладзе ў круг пасядзем,
Гуляем разам, як сябры.
Каму што трэба — цацкі ў шафе,
Для ўсіх адчынена яна.
Бяры ваўка, лісу, жырафу,

Бяры канструктар і слана.
Сказаў аднойчы ўпарты Федзя:
«Нікому Мішку я не дам!»
Мы сталі з ім дзяліць мядзведзя
І падзялілі напалам.
І кожны ўзяў сваю палову,
Але гуляць ніхто не мог.
У Федзі — Мішка безгаловы,
А у мяне — без задніх ног.

Дзяўчынка-равушка

Агнія Барто

Хто завьў?
Хто зароў?
Ці не чарада кароў?
Не цялушка Пяструшка?
Гэта — Ганя-равушка.
Плача, заліваецца,
Сукенкай уціраецца...
— У-у-у-у-у-у!
Выйшла мама з Ганяй у сад —
Ганя просіцца назад:
— Не хачу я ў сад ісці!
Ой, пусці!
Пусці! Пусці!
А як толькі Ганя ў дом —
Слёзы з вочак ручайком:
— О-о-о-о-о!
Не хачу.
Пусці назад.
Рвецца зноў яна у сад.
Малака далі у кубку —

Ганя ўжо скрывіла губку:
— Ён вялікі!
Дайце ў тым! Не, не ў гэтым!
У маім!
У-у-у-у-у!
Далі плаксе у другім —
Раскрычалася зусім:
— Не хачу і ў гэтым! Не!
Дайце лепей з тога мне!
Э-э-э-э-э!
Палажылі Ганю спаць.
Ганя плача — хоча ўстаць.
— Дай сукенку!
Ой, дай, дай!
Хоць ты з хаты
Уцякай.
Ай!
Як на сход, народ плыве:
Хоча ведаць, хто раве,
Хто ўвесь час тут плача?
Што ўсё гэта значыць?
Бачаць — дзеўчынка стаіць,
Немым голасам крычыць,
А ў яе ад горкіх слёз
Усё распухла —
Твар і нос.
— О-о-о-о-о-о!
У-у-у-у-у-у!
Ой, не плач, Ганюшачка,
Дзяўчынка-равушачка,
Дзяўчынка-равёлачка,
Хліпалка-сапёлачка!
На табе ж ад сырасці
Плесня можа вырасці!

Дзяўчынка чарнамазая

Агнія і Павел Барто

— Ах, дзяўчынка
Чарнамазая,
Дзе ж ты рукі
Перамазала?
На далоньках
Плямы,
На локцях —
Таксама.

— Я на сонейку
Ляжала,
Рукі ўгору
Трымала,
Вось яны і загарэлі!

— Ах, дзяўчынка
Чарнамазая,
Дзе ж ты твар свой
Перамазала?
Чорны кончык носа,
На шчоках палосы.

— Я на сонейку
Ляжала,
Нос угору
Трымала,
Вось ён і загарэў.

— Ах, дзяўчынка
Чарнамазая,
Дзе ж ты пяткі
Перамазала?
— Я на сонейку
Ляжала,

Пяткі ўгору
Трымала,
Вось яны і загарэлі!
— Ой, ці праўда гэта?
Ці так ты рабіла?
Да кроплі ўсё адмыем.
Падавайце мыла!
Мы яе адшаруем.
Закрычала на ўсю глотку,
Як убачыла
Вяхотку.
Як кошка, упіралася —
Мыць рукі
Не давалася:
— Яны не будуць
Белыя:
Яны ўсе загарэлыя!
А рукі і адмыліся.
Шаравалі губкай нос —
Раскрычалася да слёз:
— Ой, мой бедны носік
Мыла не выносіць!
Ён не будзе белы:
Ён жа загарэлы!
А нос таксама адмыўся.
— Вой, навошта пяткі церці?!
Можна з козыту памерці!
Не будуць пяткі белыя:
Яны ўсе загарэлыя!
А пяткі таксама адмыліся.
Вось цяпер ты белая,
Зусім не загарэлая.
Гэта ўсё быў бруд.

Тэлефон

Карней Чукоўскі

У мяне зазваніў тэлефон.
— Алё! Хто гаворыць?
— Слон.
— Хто? Галасней! Не чую!
— Слон! Ад вярблюда званю я.
— А што вам трэба? Параду?
— Не! Я прашу шакаладу!
— Для каго?
— Для сына майго.
— А ці многа прыслаць?
— Пакуль што пудоў пяць
Ці шэсць папрашу прывезці,
Болей яму не з'есці,
Ён у мяне маленькі.
А затым з усіх сіл кракадзіл
Пазваніў і праз плач папрасіў:
— Мой любы, хорошы,
Прышлі нам галёшы —
І жонцы, і мне, і Татошу.
— Чакай, дружа слаўны,
Здаецца ж, нядаўна
Табе я ўжо выслаў
Дзве пары галёш?
— Ах, тыя галёшы
Адразу мы з'елі,
Мы есці хацелі,
Мы з'елі б іх кош!
А зараз чакаем,
Чакаем і верым,
Што ты нам прышлеш
Для цудоўнай вячэры

Дзесятачак новых галёш!
А пасля — дзын-дзын-дзын — зайчаняткі:
— Ці не можна прыслаць нам пальчаткі?
А затым — дзінь-дзі-лень — і мартышкі:
— Калі ласка, прышліце нам кніжкі!
А затым пазваніў мядзведзь
Ды як стаў і раўці, і мычэць!
— Пачакайце, мядзведзь, не мычыце,
Што вам трэба — вы проста скажыце!
Але ён усё «му» ды «му»,
А чаго і чаму —
Ясна толькі яму.
— Калі ласка, павесьце трубку!
А затым пазванілі чаплі:
— Будзьце ласкавы, вышліце каплі:
Мы жабамі сёння аб’еліся,
І ў нас жываты разбалеліся!
А затым пазваніла свіння:
— Прышліце сюды салаўя.
Мы сонечным днём з салаўём
Дзівосную песню спяём.
— Не! Не! Салавей не п’яе для свіней!
Ужо лепей пакліч ты варону!
— О, ратуйце маржа! —
Ад мядзведзя ізноў званок.
— Ён вожыка марскога праглынуў незнарок!
І, нібы авацзень, цэлы дзень:
Дзінь-дзі-лень, дзінь-дзі-лень,
Дзінь-дзі-лень!
То пазвоніць цюлень, то алень.
А нядаўна дзве газелі
Пазванілі і запелі:
— Ах, няўжо, няўжо згарэлі
Усе на свеце каруселі?

– Схамяніцеся, газелі!
 Не згарэлі каруселі,
 І арэлі ўсе ўцалелі.
 Вы б, газелі, не дудзелі,
 А прыскочылі ў нядзелю
 І паселі, дзе хацелі,
 На арэлі-каруселі!
 Ды не слухалі газелі,
 А яшчэ гучней дудзелі:
 – Ах, няўжо, няўжо згарэлі
 Каруселі і арэлі?
 Што за дзіўныя газелі?
 Ну, а ўчора самым раннем
 Кенгуру з сваім вітаннем:
 – Але! Вітаю шчыра Мыйдадзіра!
 Я разлаваўся ды — як закрычу:
 – Я не Мыйдадзір і Мыйдадзірам быць не хачу!
 – А дзе ж Мыйдадзір?
 – Не магу вам сказаць...
 Пазваніце па нумары сто дваццаць пяць...
 Я тры ночы не спаў,
 Ледзь ад стомы не ўпаў.
 Мне б заснуць, адпачнуць...
 Але толькі я лёг — званок!
 – Хто такі?
 – Насарог!
 – Што вам трэба? Чаму сярод ночы сюды?
 – Мілы доктар! Бяда! Выручайце з бяды!
 Ратуйце! Хутчэй!
 – Каго?
 – Бегемота!
 Наш бегемот праваліўся ў балота...
 – Праваліўся ў балота?
 – Так!

Праваліўся бядак!

— О, доктар, прыйдзіце па ўласнай ахвоце,
А інакш ён загіне ў балоце,

Хутчэй, бо от-от памрэ бегемот!!!

— Добра! Бягу! Бягу!

Калі змагу, памагу!

* * *

Ох, нялёгкая гэта работа

З балота цягнуць бегемота!

А мне дасце?

Сільва Капуцікян

Светачка снедае:

Ручкі бяруць,

Зубкі жуюць.

— Гаў-гаў-гаў!

— Хто тут?

— Гэта я, шчанючок,

Чуйны насок.

Нікуды не бягу,

Бо сад сцерагу.

А што вы ясце —

Ці мне не дасце?

Светачка снедае:

Ручкі бяруць,

Зубкі жуюць.

— Мяў, мяў!

— Хто тут?

— Я — ваша кошка,
Стамілася трошкі,
У склепе была,
Мышэй сцерагла.
А што вы ясце —
Ці мне не дасце?

Светачка снедае:
Ручкі бяруць,
Зубкі жуюць.

Мама дзверы адчыніла,
Усіх у хату запрасіла.
Суп наліла,
Усім падала.
У талерцы — шчанючку,
Чуінаму наску.
Котачцы — у місцы,
Пеўніку — у лыжцы.
Еш, дачушка Света,
Разам смачна снедаць!

Баран бок абадран

Беларуская народная казка

Быў раз дзед, а ў таго дзеда баран. І захацеў той дзед зарэзаць свайго барана. Толькі па чаў рэзаць, трошкі бок абадраў, а баран усхапіўся ды ўцёк і схаваўся ў лісіную норку.

Прыйшла ліса ў норку, ажно там нехта сядзіць. Спужалася лісіца і пытаецца:

— Хто там?

А баран ёй адказвае:

— Я баран, бок абадран, чатыры нагі, два рагі, — як дам рагамі, дык ты паляціш дагары нагамі!

Лісіца спужалася і пабегла ваўка прасіць.

— А воўчанька ты мой, а кумочак мой, — хадзі, памажы маёй бядзе, паглядзі, хто гэта ў мяне ў норцы сядзіць.

Паслухаў воўк лісу, пайшоў з ёю ў нару выганяць барана. Прыйшоў, ды сам, сам — носам нюхае.

— Хто там?

— Я баран, бок абадран, чатыры нагі, два рагі, — як дам рагамі, дык ты паляціш дагары нагамі!

Воўк спужаўся ды ўцёк. Пайшлі яны з лісіцай ды к медзвядзю, пачалі медзвядзя прасіць:

— Мядзведзінька, бацечка, — хадзі, памажы нашай бядзе, паглядзі, хто гэта ў лісінай норцы сядзіць.

Паслухаў мядзведзь, пайшоў з імі да норкі, прыйшоў ды пытаецца:

— А хто там?

А баран яму:

— Я баран, бок абадран, чатыры нагі, два рагі, — як дам рагамі, дык ты паляціш дагары нагамі!

Мядзведзь спужаўся ды ўцёк.

Ідуць яны, ідуць каля саду, ды бачаць — ляціць пчолка. Давай яны гэтую пчолку прасіць.

— Пчолка, душачка, — хадзі, паглядзі, хто гэта ў лісінай норцы сядзіць.

Паляцела пчолка з імі, прыляцела і пытаецца:

— А хто там?

— Я баран, бок абадран, чатыры нагі, два рагі, — як дам рагамі, дык ты паляціш дагары нагамі!

А пчолка не спужалася — у норку, ды давай кусаць барана за абадраны бок.

Баран спалохаўся, выскачыў з норкі ды давай уцякаць.

Страшная казка пра страшнага звера

Іван Бурсаў

Здарылася гэта ў тую ноч, калі вецер на небе зоркі пагасіў, а месяц у цемначы заблудзіў. І такая цемра была тады на зямлі, такія страшныя шолахі поўзалі вакол, што нават самыя смелыя сабакі пазашываліся ў свае будкі і там ляскалі зубамі са страху.

І вось у тую самую ноч, калі гадзіннікі прабілі дванаццаць разоў, бразнула ў печы засланка і з прыпечка на падлогу скокнуў страшэнны-найстрашэнны звер. Хвост чорны, вусы чорныя, сам чорны, як галавешка, толькі вочы вугольчыкамі свецяцца.

Павёў страшны звер вусамі чорнымі, тройчы ўдарыў аб падлогу чорным хвостом, — пачаў кіпцюры вастрьць.

Вастрыў-вастрыў, ды раптам я-а-а-к скочыць у самы далёкі кут! Хацеў страшны звер начны шолах за хвост злавіць, ды ў цемры не разлічыў, наляцеў ілбом на старую, што не адзін падворак выхадзіла, бярозавую мятлу.

Спалохалася старая бярозавая мятла страшнага звера, хацела ў двор уцякаць, ды адзіная нага са страху адзержвянела. Падскочыла старая мятла на адным месцы і грывнулася проста на паліцу з посудам.

Спалохалася паліца з посудам, спрасонку хацела на падлогу саскочыць, ды ўспомніла, што яна да сцяны трывала цвікамі прыбітая. Затрэслася паліца са страху, ды так моцна, што ўвесь посуд, які начаваў на ёй, разбудзіла.

Прачнулiся кубкі і міскі, з перапуду пачалі штурхацца, адзін за аднаго хавацца. Штурхаліся штурхаліся ды і спіхнулі з паліцы самы маленькі кубачак.

Упаў кубачак і — проста страшнаму зверу на спіну.

Як падскочыць страшны звер на адным месцы ды як закрычыць на ўсю хацінку страшным голасам:

— Мя-я-ў-ў!!!

Прачнуўся на печы дзед — бяда-не-бяда, ільняная барада. Злавіў ён страшнага звера, адчыніў акно ды вытурыў яго проста ў цёмную найцёмную ноч, прымаўляючы:

— Досыць табе, кот, хвост задзіраць ды ўнукам спаць не даваць, малако са збанка піць ды посуд біць... Ідзі-ткі ты лепей па двары прагуляйся!

А ў гэты час месяц знайшоўся, над страхой хацінкі засерабрыўся. Пеўні крыламі залопалі і казку спалохалі...

Усё!..

Цяжкая навука

Іван Бурсаў

Казка аб тым,
Як нялёгка зусім,
Хоць нарадзіўся ты
З лапамі і хвастом,
Стаць катом.

Было гэта ні зімой, ні летам, ды вядома дакладна, што перад абедам. Вывеў стары Кот маладога Катка за браму і сказаў прама:

— Хопіць табе, сыне, на маёй шыі сядзець. Пабегаў, пагуляў, усмак паеў, удосыць паспаў — час і самому мышэй лавіць.

— А якія яны, мышы? — упершыню пацікавіўся Каток.

— А яны, гэта, во-о-сь з такімі хвастамі! — развёў стары Кот лапы як мага шырэй. І відаць, парашыўшы, што растлумачыў дастаткова добра, на цёплую печку падаўся.

Нічога не засталася Катку, як самастойна на працу накіравацца.

Вакол хаты абышоў, уздоўж плота прабег — на луг выйшаў. Бачыць, нейкія звяры пасвяцца — хвасты ледзь не да зямлі звісаюць.

«Бач, колькі мышэй... — узрадаваўся Каток. — А хвасты ў іх яшчэ даўжэйшыя, чым бацька паказваў».

Падкраўся ды хоп за хвост!

— М-м-му-у! — спалохаўся звер ды як махне хвастом — ажно Каток тройчы цераз галаву перакуліўся.

Падхапіўся, абтросся — з усіх ног дамоў панёсся.

— Ну, як паляванне? — пацікавіўся стары Кот. — Ці ўпаляваў хоць адну Мышку?

— Злавіў, — мяўкнуў Каток. — Толькі яна так хвастом махнула, што я тройчы цераз галаву перакуліўся.

— Дурненькі, — уздыхнуў стары Кот, — ты ўхапіў за хвост не Мышку, а карову.

— А якія яны, мышы? — другі раз пацікавіўся Каток.

— А яны, гэта, — задумаўся стары Кот, — такія маленькія, шэрыя...

Нічога не заставалася Катку, як зноў на паляванне падацца.

За браму выйшаў, вакол хаты абабег — бачыць: на прызбе бабка Матруна сядзіць, у руках пруткі мільгаюць, а на зямлі каля яе нешта маленькае, шэрае падскоквае — хвост доўгі, проста бабулі Матруне ў рукі цягнецца.

«Дык вось яна якая, Мышка!» — узрадаваўся Каток.

Падкраўся неўпрыкметку — цоп! — і ўчапіўся кіпцямі ў маленькае і шэрае.

— Ах ты, дурненькі, — устала з прызбы бабка Матруна. — Ты чаму не даеш мне ўнуку рукавічкі вязаць? — ды як шпурне ў Катка недавязанай рукавічкай.

Яно і не балюча, ды крыўдна.

Каток абтросся — і з усіх ног дамоў панёсся.

— Ну, як паляванне? — пацікавіўся стары Кот. — Ці ўпаляваў хоць адну Мышку?

— Злавіў, — мяўкнуў Каток. — Толькі бабка Матруна адабрала — рукавічкай у мяне запусціла.

І Каток расказаў усё, як было.

— Дурненькі, — уздыхнуў стары Кот. — Гэта ты не Мышку злавіў, а ў клубок нітак учапіўся...
Наша справа — мышы!

— А якія яны, мышы? — трэці раз пацікавіўся Каток.

— А яны, гэта, — наморшчыў лоб стары Кот, — сыр любяць. Я, помню, адну злавіў, калі яна галоўку сыру грызла.

І зноў стары Кот, вырашыўшы, што растлумачыў дастаткова добра, улёгся зручней, каб сон дасніць, а Каток трэці раз на паляванне падаўся.

Цераз двор прабег, вакол хаты абышоў, у хлеў зазірнуў. Бачыць — на бервяне звярок сядзіць, чорную скарыначку грызе. Сам маленькі, шэранькі, хвосцік да зямлі звісае.

«Па ўсіх прыкметах — Мышка, — падумаў Каток. — Але чаму яна хлебную скарыначку грызе, а не сыр? Трэба спытацца, а то і трэці раз памыліцца няцяжка...»

Падышоў Каток і ледзь чутна пытае:

— Ты любіш сыр?

— Ой! — схамянулася Мышка і ад перапуду хлебную скарыначку ўпусціла. — Люблю, — прызналася яна.

— Цудоўна! — пацёр Каток лапкі. — Урэшце я цябе злаўлю і папалудную.

Зразумела Мышка, што трэба неяк выкручвацца, сваё жыццё ратаваць, — пачала хітраваць.

— Пачакай крышку, паважаны Кот, — пачала яна прасіць і наўмысна Катка Котом назвала. — Раз мне выпаў лёс табе на абед трапіць — нікуды

не падзенешся. Толькі ў мяне зараз усе зубы чорныя — сам бачыў, я гарэную скарыначку грызла. Адпусці на хвілінку дадому — зубы пачысціць. Не да твару табе, паважанаму Кату, нейкай там Мышкай-замухрышкай палуднаваць.

Прыемна Катку такія словы чуць. Нават сам сябе паважаць пачаў.

— Добра, — згадзіўся. — Ідзі, толькі доўга не затрымлівайся.

Шмыгнула Мышка ў норку і як у ваду канула.

А Каток аж дасюль каля норкі сядзіць — Мышку чакае. Калі, вядома, не падрас за гэты час ды не паразумнеў.

Лялька

Яўген Баравы

Мама вядзе Таню з дзіцячага садка. На сцяжынцы валяецца лялька — голая, з адарванай рукой. Хлапчук, які прабягаў міма, ударыў ляльку нагой. Яна ўпала на спіну і прастагнала:

— Ма-ма!

У лялкі адарвалася і другая рука. Бедная лялька! Таня пашкадавала яе, асцярожна ўзяла на рукі і спытала:

— Табе баліць?

— Ма-ма! — зноў жаласна прастагнала лялька і заплюшчыла блакітныя вочы.

— Таня, кінь ляльку! — загадала мама. — Паглядзі, якая яна брудная!

— Мамачка, ёй жа баліць!

— Ляльцы не баліць, яна не жывая, — растлумачыла мама.

— Але ж яна плача, значыць — баліць, — сказала Таня і таксама заплакала.

Дома Таня выкупала ляльку ў ванне. Тата прырабіў ёй рукі, а мама пашыла квяцістую сукенку. Ах, якой прыгажуняй стала лялька! Таня бярэ ляльку на рукі, і яна радасна кажа:

— Мама!

Вайна вясны з зімою

Цётка (Алязія Пашкевічанка)

Пасварыліся вясна з зімою і пачалі адна другой на злосць рабіць. Зіма гоніць снег, а вясна — дождж, зіма паўзе з марозам, вясна лезе з адлігаю, і йзноў няма парадку. Цярпелі людзі, цярпелі, а пасля давай рабіць, давай радзіцца, па чыёй тут старане ім стаць. Адны казалі: «Мы яшчэ не вымалацілі збожжа, не навазілі дроў, не адпачылі пасля летняе работы, хай пабудзе зіма». Другі йзноў крычалі: «Вон зіму! яна нас памарозіць; мы і так лапці патапталі, кажухі абдралі. Досіць нам яе; хочам вясны». І няведама, як то яно прайшло б на тым сходзе, каб не ўвайшоў старэнькі старац і не пачаў жаліцца на зіму.

Вушы ў яго былі адмарожаны, рука пакрэпла*, світка падзертая, сам ён дрыжэў ад сцюжы. Ubачыўшы стараца, увесь сход закрычэў у адзін голас: «Не хочам зімы! Хай вясна йдзе да нас». Бедная зіма заплакала горка на людзей; слёзкі яе цяклі з стрэх, білі па шыбах, разліваліся па зямлі,

---

* Заледзянела.

сцякалі ў лужы, з лужаў у рэчкі, з рэчак у моры, з мораў у акіяны.

А вясна смяялася, строілася ў краскі, гарцавала па палёх, песцілася па садох, пяяла з птушкамі, цалавалася з дзеткамі, аж пакуль не пасварылася з летам.

Мама

Аляксандра Смоліч

На рынку неяк адбілася ад маткі дзіця, ды блутаецца між народам. Заблудзілася беднае, плача, бегае, шукае маткі. Пытаюць людзі ў яго: «Якая ж твая мама, дзетка?» А яно скрозь слёзы і кажа: «Хіба вы не ведаеце? Мая ж мама за ўсіх дабрэйшая і прыгажэйшая».

Матуліны рукі

Вера Вярба

З маленства яны нас
Да сэрца гарнулі,
Пяшчотныя, добрыя
Рукі матулі,
Што з ранку працуюць
Няспынна і лоўка —
Дачушку накормяць,
Прычэшуць галоўку,
Кашулю пашыюць,
Правераць задачу
І сына суцешаць,
Калі той заплача.

Матуліны рукі
Нас цешаць, галубяць,
Так шчыра, як маці,
Ніхто нас не любіць.
Матуліны рукі —
Адзіныя ў свеце,
Шануйце, любіце
Заўсёды іх, дзеці.

Вішанькі-чарэшанькі

Леся Українка

Заблішчалі чарэшанькі
Між лісточкаў клейкіх.
Чарэшанькі вабяць вочы
Дзетачак маленькіх.
І хлопчыкі, і дзяўчаткі
Каля дрэўца скачуць,
Ручкі ўгору падымаюць
І ледзь-ледзь не плачуць.
Рады б вішню з'есці,
Ды высока лезці:
На дыбачках станеш —
І ўсё ж не дастанеш.

«Ой, вішанькі-чарэшанькі
Наліліся сокам,
Дык чаму ж вы, спелыя,
Выраслі высока?»
«Мы выраслі высока,
Таму і даспелі,
Калі б выраслі мы нізка,
Нас даўно б вы з'елі».

Галінка і верабей

Максім Танк

— Галінка-вярбінка, —
Прасіў верабей, —
Мо пакалыхала б
Маіх ты дзяцей?
Галінка не хоча
Дзяцей калыхаць.
— Ідзіце, казулі,
Галінку ламаць!
Казулі не хочуць.
— Ідзіце, ваўкі,
Лавіці, караці
Казуляў такіх,
Якія не хочуць
Галінку ламаць,
Якая не хоча
Дзяцей калыхаць.
Ваўкі не схацелі.
— Прыходзьце, стральцы,
Каб непаслухмяных
Ваўкоў правучыць,
Якія не хочуць
Казуляў караць,
Якія ляняцца
Галінку ламаць,
Якая не хоча
Дзяцей калыхаць...
Пайшлі паляўнічыя
Ў лес на ваўкоў:
Спалохана зверы
Пабеглі з дуброў,

Пабеглі казуляў
Лавіць і караць;
Казулі пабеглі
Галінку ламаць,
Галінка ж вярбінка
Са страху хутчэй
Давай калыхаць
Вераб'іных дзяцей.
З тых дзён без спачынку,
Каб кожны быў рад,
Калыша галінка
Малых птушанят.

Шпак

Тадзіяна Кляшторная

На бярозцы пад акном
Я шпаку прыладзіў дом.
Толькі адысці паспеў —
Шпак адразу прыляцеў.
Дом утульны аглядае,
Песню весела спявае.
У шпака ёсць у двары
Вельмі добрыя сябры.

Зубры

Ларыса Геніюш

Белавежаю крочаць зубры,
Пушчы слаўнае валадары.
І гарбы ў іх крутыя, і рогі,
Саступаюць усе ім з дарогі:
І мядзведзі, і злыя ваўкі

Зразу кідаюцца ў бакі.
Толькі зайчык адзін не баіцца,
Скача, скача ля светлай крыніцы.

На кані скачу

Ганна Іванова

— Я-чу, я-чу!
На кані скачу.
Ані ў кога,
ані ў кога
не было каня такога!
Гоп-гоп!
Гой-гой!
— Ты куды, герой?
Ты куды на коніку,
коніку-услоніку?
— Я скачу дахаты!
Там баран рагаты
абаранкі дае,
забаўлянкі пяе!
Гоп-гоп!
Гой-гой!
— Можна мне з табой?

Маша і мядзведзь

Руская народная казка

Жылі-былі дзед і баба. Была ў іх унучка Маша. Сабраліся раз сяброўкі ў лес — у грыбы ды ў ягады. Прыйшлі зваць з сабою і Машу.

— Дзядулька, бабулька, — кажа Маша, — пусціце мяне ў лес з сяброўкамі!

Дзед і баба кажуць:

— Ідзі, толькі глядзі ад сябровак не адставай, а то заблудзішся.

Прыйшлі дзяўчаткі ў лес, пачалі збіраць грыбы ды ягады. Вось Маша — за дрэўца ды за другое, за кусцік ды за другі — і адышлася далёка ад сябровак.

Пачала яна гукаць, пачала іх клікаць. А сяброўкі не чуюць, не адгукаюцца.

Хадзіла, хадзіла Маша па лесе — зусім заблудзілася.

Зайшла яна ў самую глуш, у самы гушчар. Бачыць — стаіць хатка. Пастукала Маша ў дзверы — ніхто не адзваецца. Штурхнула яна дзверы — дзверы і адчыніліся.

Увайшла Маша ў хатку, села каля акна на лавачку.

Села і думае:

«Хто ж тут жыве? Чаму нікога не відаць?»

А ў той хатцы жыў вялізны-вялізны мядзведзь. Але яго тады дома не было: ён па лесе хадзіў.

Вярнуўся ўвечары мядзведзь, убачыў Машу, зарадаваўся.

— Ага, — кажа, — цяпер не пушчу цябе! Будзеш у мяне жыць. Будзеш у печы паліць, будзеш кашу варыць, мяне кашай карміць.

Пабедавала Маша, пасумавала, ды нічога не зробіш. Пачала яна жыць у мядзведзя ў хатцы.

Мядзведзь на цэлыдзень пойдзе ў лес, а Машы наказвае нікуды без яго з хаткі не выходзіць.

— А калі пойдзеш куды — усё роўна злаўлю і тады ўжо з’ем!

Пачала Маша думаць, як ёй ад мядзведзя ўцячы. Наўкол лес, у які бок ісці — не ведае, папытацца няма ў каго...

Думала яна, думала і прыдумала.

Прыходзіць раз мядзведзь з лесу, а Маша і кажа яму:

— Мядзведзь, мядзведзь, пусці мяне на дзянёк у вёску: я бабулі і дзядулю гасцінцаў занясу.

— Не, — кажа мядзведзь, — ты ў лесе заблудзішся. Давай гасцінцы, я іх сам занясу.

А Машы якраз гэта і трэба!

Напякла яна піражкоў, дастала вялізны кораб і кажа мядзведзю:

— Вось глядзі: я ў гэты кораб пакладу піражкі, а ты занясі іх дзядулю і бабулі. Ды памятай: кораб па дарозе не адчыняй, піражкоў не даставай. Я на дубок залезу, за табой сачыць буду!

— Добра, — кажа мядзведзь, — давай кораб!

Маша кажа:

— Выйдзі на ганак, паглядзі — ці не ідзе дожджык!

Толькі мядзведзь выйшаў на ганак, Маша хуценька залезла ў кораб, а на галаву сабе паднос з піражкамі паставіла.

Вярнуўся мядзведзь, бачыць — кораб гатовы. Узваліў яго на спіну і пайшоў у вёску.

Ідзе мядзведзь паміж ялінкамі, брыдзе мядзведзь паміж бярэзінкамі, у лагчынкі спускаецца, на ўзгоркі падымаецца. Ішоў-ішоў, стаміўся і кажа:

— Сяду на пянёк,

З’ем піражок!

А Маша з караба:

— Бачу, бачу!

Не сядай на пянёк,
Не еш піражок!
Нясі бабулі,
Нясі дзядулю!

— Ну і зіркастая, — кажа мядзведзь, — усё бачыць!

Падняў ён караб і пайшоў далей. Ішоў-ішоў, ішоў-ішоў, спыніўся, сеў і кажа:

— Сяду на пянёк,
З’ем піражок!

А Маша з караба зноў:

— Бачу, бачу!

Не сядай на пянёк,
Не еш піражок!
Нясі бабулі,
Нясі дзядулю!

Здзівіўся мядзведзь:

— Ну і хітрая! Высока сядзіць, далёка глядзіць!

Устаў і пайшоў хутчэй.

Прыйшоў у вёску, знайшоў дом, у якім дзед з бабай жылі, і давай з усяе сілы стукаць у вароты:

— Тук-тук-тук! Адмыкайце, адчыняйце!
Я вам ад Машы гасцінцаў прынёс.

А сабакі ўчулі мядзведзя і кінуліся на яго. З усіх двароў бягуць, брэшучь.

Спужаўся мядзведзь, паставіў караб каля варотаў, а сам хутчэй у лес наўцёкі.

Выйшлі тут дзед і баба да варотаў. Бачаць — караб стаіць.

— Што гэта ў корабе? — кажа бабуля.

А дзед падняў вечка, глядзіць — і вачам
сваім не верыць: у корабе Маша сядзіць — жы-
вая і здаровая.

Узрадаваліся дзед і баба. Пачалі Машу абды-
маць, цалаваць, разумненькай называць.

Ехаў казачнік Бай

Максім Танк

— Ехаў казачнік Бай
Цераз сёлы і гай.
Баяць ці не?
— Бай!

— Ён пытаўся ў мяне,
Што даць дзецям у сне?
Баяць ці не?
— Бай!

— Я прасіў: дзецям дай
Казку-песеньку, Бай!
Баяць ці не?
— Бай!

— Казку, — кажа, — я дам,
Толькі выбери сам.
Баяць ці не?
— Бай!

— А найлепшую з іх
Дам для самых малых.
Баяць ці не?
— Бай!

— Тым, хто любіць мяне
І хто першы засне.
Баяць ці не?
— Не!

Хто там стукае ў акно?

Алесь Бадак

— Стук-стук!
— Хто там, хто там?
Хто там стукае ў акно?
На дварэ ўжо ноч даўно!
— Адчыніце,
Гэта воўк.
Я прыйшоў да вас
Здалёк.
Ад сарокі я пачуў,
Быццам тут жыве хлапчук,
Што заўсёды крыўдзіць
Меншых,
Што смяецца
Са слабейшых.
Дзе ён,
Гэты ваш герой?
Забяру яго
З сабой,
Хай сярод лясное цішы
Ваўчанят маіх калыша.
— Што ты, што ты,
Шэры воўк!
Памыліўся ты,
Браток.

Хлопчык наш
Не крыўдзіць меншых,
Не смяецца
Са слабейшых.
Разам з імі ён
Гуляе.
Калі трэба —
Памагае.
Вельмі ціхі
Наш сыноч.
Памыліўся ты,
Браток.
— Стук-стук!
— Хто там, хто там?
Хто там стукае ў акно?
На дварэ ўжо ноч даўно!
— Гэта стукае
Мядзведзь.
Адшукаў ваш дом я
Ледзь.
Гаварыла мне сарока,
Што жыве тут недалёка,
Быццам сын у вас
Гультай,
На ўсе просьбы
Толькі
«Ай!
Не хачу!
Не буду!
Потым!»
Трэба гнаць з яго
Ляноту.
Пасаджу яго
Ў мяшок,

Аднясу
У наш лясок.
Хай сярод лясное цішы
Ён дзяцей маіх калыша.
— Што ты, што ты,
Добры мішка!
Нешта блытаеш ты
Крышку.
Бо сыноч наш
Не гультай.
У любога запытай.
Ён і маме дапаможа.
Ён і тату дапаможа.
Ціха-ціха за акном.
Вунь пайшлі
Мядзвездзь з ваўком.
І каго яны шукаюць,
Спаць уночы замінаюць?
Не здагадваешся?

Яблык

Васіль Хомчанка

Дзед быў на рынку і купіў сабе яблык. Вялікі, з залацістымі бакамі і празрысты. Нават зярняткі відаць. Пакруціў дзед у руцэ яблык, хацеў з'есці, ды перадумаў:

— Занясу дадому. Дзяцей пачастую.

Дома дзед аддаў яблык унучцы Ніне.

— Ой, які яблык вялікі! — усклікнула Ніна. І толькі яна хацела адкусіць, як прыйшла з работы маці.

— Мамачка, — сказала Ніна, — ты стамілася. Вазьмі, з'еш яблык.

Маці падзякавала Ніне, узяла яблык, палюбавалася ім.

— Я Міхаську пачастую. Ён жа ў нас самы маленькі, — сказала маці. І калі Міхаська вярнуўся з дзіцячага сада, аддала яблык яму.

Міхаська нават ножкамі затупаў ад радасці, такі яблык яму далі — вялікі, залацісты, прыгожы!

Ён дастаў са скрынкі ножык, паглядзеў на дзеда, маму, Ніну і разрэзаў яблык на чатыры часткі.

— Гэта, дзядуля, табе, гэта маме, а гэта мне і Ніне, — падзяліў ён. — Ешце, калі ласка.

Смачны быў яблык. Салодкі, сакавіты. Усе елі, хвалілі Міхаську. А больш за ўсіх хваліў дзядуля.

Што рабіць?

Анатоль Прохараў

Стукат-грукат на двары —
Завіхаюцца майстры.
Тузік дошчачкі пілуе,
Кацянятка іх габлюе.
Козлік дрэўцамі заняты,
Носяць вёдры качаняты.
Не выходзяць толькі з хаты
На будоўлю парасяты.
На двары парадак будзе —
Дзе ж тады
Качацца ў брудзе?

Дык які знайсці занятак
Для нядбайных парасятак?

Возера лясное

Сяржук Сокалаў-Воюш

Возера лясное,
Вогнішча на выспе.
Варацца варголы
У вялікай місцы.
Варацца варголы,
Булькаюць вясёла:
Будзем піць гарбату
Мама, я і тата.

Замак

Сяржук Сокалаў-Воюш

Муляр моцныя муры
Склаў калісці у Міры.
І стаіць магутны замак
Аж да сёння на гары.

Змей

Сяржук Сокалаў-Воюш

Змей за хатай знічку з'еў —
Зуб у Змея забалеў.
Змей лячыў яго заўзята:
Зёлкі клаў сабе на пяты,
Лез у гразь, як парасё, —
Але зуб баліць — і ўсё.

Умей пачакаць

Канстанцін Ушынскі

Жылі сабе брат і сястра, пеўнік ды курачка. Пабег пеўнік у сад і пачаў дзяўбаць зялёныя парэчкі. А курачка яму кажа: «Не еш, Петрусёк! Пачакай, пакуль парэчкі паспеюць». Пеўнік не паслухаў, дзяўбаў ды дзяўбаў і надзяўбаўся так, што ледзьве дадому дацягнуўся. «Авохці, — крычыць пеўнік, — бяда мая! Баліць, сястрыца! Баліць!» Напаіла курачка пеўніка мятаю, прыклала гарчычнік — і прайшло.

Ачуняў пеўнік і пайшоў у поле: бегаў, скакаў, разагрэўся, упацеў і пабег да ручая піць халодную заду, а курачка яму крычыць: «Не пі, Петрусёк, пачакай, пакуль астынеш».

Не паслухаў пеўнік, напіўся халоднае вады — тут стала яго біць ліхаманка, ледзьве дахаты курачка яго давяла. Пабегла курачка па доктара, прапісаў доктар пеўніку горкія лекі, і доўга праляжаў пеўнік у ложку.

Ачуняў пеўнік да зімы і бачыць, што рака лядком пакрылася; захацелася пеўніку на каньках пакатацца, а курачка і кажа яму: «Вой, пачакай, Петрусёк! Дай рацэ зусім замерзнуць, цяпер лёд яшчэ затонкі, патонеш». Не паслухаў пеўнік сястры: пакаціўся па лёдзе, лёд праламіўся, і пеўнік — боўць у ваду! Толькі яго і бачылі.

Пацалунак асвы

Уладзімір Юрэвіч

Сёння на падвячорак у дзіцячым садзе згатавалі смачны кампот — чырвоны, салодкі, духмяны. Над жоўтым кубачкам, які

паставілі перад Лукашком, назольна лётае асва. Хлопчык яе адгоніць, а яна зноў да яго. Толькі адзін раз і сербануў таго кампоту.

Раззлаваўся Лукашок, усахпіўся з крэсла і наважыўся ўжо злавіць надакучлівую асву. Але кубачак абярнуўся, і кампот заліў увесь стол. Паўскоквалі Тацянка, Алеся і Глеб. А Лукашок стаіць разгублены — ні кампоту не пакаштаваў, ні асвы не дагнаў.

— Ну, я ж табе пакажу, нягодніца такая, — сказаў сам сабе ціхенька Лукашок і пайшоў па анучку, выцерці стол.

Пасля падвячорку іхняя група выйшла ў двор на прагулянку. Сонца хілілася на спачын, але грэла яшчэ.

Толькі гэта Лукашок павярнуўся да сонца, каб «пазагараць», як зноў падляцела асва. Так і цяляе, каб на нос сесці. «І што яна тут пачула?» — падумаў хлопчык. Стол ён выцер, але ж губы засталіся салодкія, нават не аблізаў іх як след.

Асва здалёку чуе пах салодкага. Самой жа збіраць нектар з кветак, як гэта робяць пчолы, не хочацца. Усё шукае, дзе б паласавацца чужым. Так Лукашку тлумачыў аднойчы дзядуля.

— Зараз я з табой распраўлюся, — выгукнуў хлопчык і пагнаўся за асвой. — Ты мой кампот разліла. Такі смачны, кажуць, а я і не пакаштаваў. Я ж табе...

Асва ляціць, а Лукашок бяжыць, яна хутчэй, і хлопчык спяшаецца, налягае на ўсе педалі...

Так дабег да ганка. І тут асва апусцілася долу так прыгожа, нібы самалёцік, і ўляцела ў шчылінку, што была між ганкам і сцяной.

Лукашок прысеў, каб падпільнаваць тую асву, што схавалася. А тут яшчэ адна прыляцела.

Следам за першай знікла ў шчыліне. Усё новыя і новыя падляталі да шчылінкі і знікалі ў ёй...

«Гут, мабыць, цэлы вулей асвіны?» — мільганула ў хлопчыка думка.

Лукашок пабег, каб знайсці кіёк ці дубец які ды паспрабаваць выгнаць восваў з іхняга сховішча. А заадно і сяброў сваіх паклікаць, усё смялей будзе ваяваць.

Дзеці мігам сабраліся каля ганка і назіралі, як Лукашок варушыў дубцом у шчыліне. Раптам выхпіў яго, бо па дубцы паўзла вялікая асва. Дзеці нахіліліся, каб разгледзець яе лепш.

— Ой, якая прыгожанькая! — выгукнула Тацянка. — Гляньце, спаднічка шэрая ў жоўтыя пасачкі.

— А станік тоненькі-тоненькі, — дадала Валя.

— Вусішчы такія, як у Карабаса, — зазначыў паважна Глеб.

Асва тым часам паўзла-паўзла, апынулася на канцы дубчыка, развінула крылы і паляцела.

Лукашок вярнуўся зноў да шчыліны, уставіў у яе дубец і пачаў яшчэ мацней варушыць. Адтуль выпаўзалі восвы, узнімаліся ў паветра. Пакружыўшыся крыху над ганкам, яны раптам рынуліся на дзяцей.

Адмахваючыся рукамі, з крыкам і піскам усе разбегліся хто куды. Толькі Лукашок стаяў на месцы. Так вучыў яго дзядуля: калі на цябе наляцелі пчолы ці восвы, не бяжы і не дыхай, замры — ніводная не кране.

Мінула хвіліна, можа, больш, Лукашку надакучыла стаяць. Ен зноў нагнуўся да шчыліны, каб глянуць, ці засталіся там, у гняздзе, яшчэ восвы.

І раптам адскочыў, схапіўся за нос. У пальцах заблыталася трапяткая асва. Ён трасянуў рукой, асва звалілася долу. А нос зашчымеў, самы кончык. Лукашок абхапіў нос жменяй і пабег да краіна з халоднай вадой. Колькі ні мачыў Лукашок нос вадой, ён усё мацней балеў.

Хацелася заплакаць, але побач стаялі Тацянка і Алеся. Пры дзяўчатках Лукашок ніколі не плакаў.

Калі ўвечары прыйшоў тата забіраць Лукашка дамоў, у яго замест носа было нешта падобнае да вялікай спелай слівы.

— Асва пацалавала? — спытаўся тата. — Нічога, пакуль жаніцца — загаіцца.

Усе, хто быў побач, засмяяліся. Лукашку палягчэла, але свой нос ён па-ранейшаму трымаў у кулачку: балела і было сорамна.

Коцік

Янка Журба

Хлопчык любіць коціка,
Лашчыць ён варкоціка, —
Коцік міл яму.

З ім на двор гуляць ідзе,
Часта малачка дае
Сябру ён свайму.

Ходзіць коцік беленькі,
Хвосцік яго шэранькі,
А бяжыць — стралой.

К хлопцу прытуляецца,
Спінкай выгінаецца,
Хвост яго — дугой.

Поўсьць яго пушыстая,
Беленькая, чыстая,
Мяккая, як лён.

Мышкі, сцеражыцеся!
Ціха!.. беражыцеся!
Уміг вас зловіць ён.

Кураняты

Алег Лойка

Па двары ля хаты
Ходзяць кураняты —
Круглыя, як мячыкі,
Быццам адуванчыкі.

Вожык

З народнага

Бяжыць вожык —
Тупу-туп!
Сам калючы,
Востры зуб.

— Вожык, вожык,
Ты куды?
Ад якой бяжыш
Бяды?

Вожык лапкамі
Туп-туп!
Вожык вочкамі
Луп-луп!

Навакол
Пануе ціш.
Чуе вожык —
У лісці мыш.

Ён да лісця
Тапу-тап!
І лапкаю мышку —
Цап!

Я будую дом з пяску

Ганна Іванова

Я будую дом з пяску!
Клічу ўсіх на талаку!
Будзем дружна працаваць,
Дом прасторны будаваць:
Высачэзны — вось такі!
На падмогу, сябрукі!

За адвагу

Анатоль Прохараў

На птушыны шумны двор
Завітаў нахабны тхор,
Трапіў у дзіцячы сад —
Да пухнатых куранят.

— Ку-ка-рэ-ку!
На падмогу! —
Певень наш
Забіў трывогу.
І пайшоў рашуча ў бой
Храбры воін і герой.
За рашучасць і адвагу
Уручылі пеўню шпагу.

Мурашыная святліца

Анатоль Прохараў

Пад ялінаю ў цішы
Дом узводзяць мурашы.
Без рыдлёўкі і сякеры —
Ім не трэба вокны, дзверы.
На вачах расце з ігліцы
Мурашыная святліца.
Цёплым сонцам
І смалою
Пахнуць новыя пакоі.

Дожджык

Тадзіяна Кляшторная

Дожджык часты сыпаў, ліў —
Па двары ручай паплыў.
Пабягу хутчэй гуляць
І караблікі пускаць.
Парасон я распрастаў —
Дождж адразу перастаў.
Напужаўся, мабыць, ён,
Як убачыў парасон.

Павучок

Ларыса Геніюш

Павучок — ткач-ткачок —
Сеў на тоненькі сучок.
Павуцінне сваё праў
І на голлейку снаваў
Нітку да ніткі —
Камарам на світкі.

Спі, Аленка

Ларыса Геніюш

Спі, Аленка, маленькая, спі.
Вунь пад зорамі дрэмлюць палі.
Вецер коўдраю іх пакрывае.
— Як мяне?
— Як цябе, дарагая.
— Хто ім казачку бае?
— Бары.
— Хто ім песню спявае?
— Вятры.
— Хто іх туліць?
— А туліць зіма.
— Хто да працы разбудзіць?
— Вясна.

Добры чалавек

Ніл Гілевiч

Як слаўна, як хораша ўранку
На ўзлессі вясновай парой!
І хлопчык прыбег на палянку:
Ён чуюцца тут як герой.

Нічога смяльчак не баіцца:
Ён мае арэжавы прут,
Каб нават ад воўка адбіцца,
Калі той надарыцца тут.
Вось бачыць ён яркую зёлку,
Памкнуўся яе сашчыкнуць —
Ды ўгледзеў на зёлцы кароўку,
Што божай адвеку завуць.
Паўзе яна ўгору няспешна,
Занятая справай сваёй.
Любуецца хлопчык уцешна
І лічыць «радзімкі» на ёй.
Кароўка у кропачках дробных
Спакойна былінку хіне:
— Я знаю: ты добры, ты добры
І ты не пакрыўдзіш мяне!..

Бусел і хлопчык

Авяр'ян Дзеружынскі

Х л о п ч ы к: Бусел, бусел, клёка-клёка,
Дзе ты жыў?
Б у с е л: Я жыў далёка:
За гарамі, за лясамі,
Там, дзе Ніл, на поўдні самым.
Х л о п ч ы к: Што за Ніл?
Б у с е л: Рака такая,
Быццам мора гаманкая.
А ў тым Ніле, хлопча мілы,
Ёсць страшыдлы-кракадзілы.
Х л о п ч ы к: Як жа ты там, буслу, жыў?
Б у с е л: Я не жыў, усё тужыў.
Дзе б ні быў, дзе б ні лятаў,
Родны край успамінаў.

Пшанічны каласок

Беларуская народная казка

У былі на адным двары курачка Сакатушка, гусак Шыпун ды індык Балбатун. Курачка даглядала сваіх куранятак, грэблася на сметніку, шукала зярнятак. А гусак Шыпун і індык Балбатун толькі шпацыравалі ўзад і ўперад па двары, як важныя паны, ды заўсёды вялі між сабою спрэчкі аб тым, хто з іх важнейшы і разумнейшы.

— У мяне галава большая, — хваліўся гусак, — дык і розуму ў ёй больш!

Індык з гэтым не згаджаўся.

— Галава ў цябе вялікая, гэта праўда, ды дурная, як бот, — казаў ён.

— Ну, няхай сабе галава дурная, — адказваў гусак, — затое нос які ў мяне! Моцны, цвёрды, прыгожы. А ў цябе што за нос — смех адзін! Чарвяк, а не нос!

І гусак, і індык былі страшэнныя гультаі. Ежы шукаць сабе ленаваліся і таму часта галадалі. Каб не карміла іх сяды-тады гаспадыня, дык даўно б гультаёў і на свеце не было.

Аднаго разу знайшла курачка каля плота пшанічны каласок. Зарадавалася, засакатала на ўвесь двор:

— Ко-ко-ко! Глядзіце, які цудоўны каласок я знайшла!

Пачулі пра тую навіну Шыпун і Балбатун.

— Ану, пакажы!

Курачка паказала ім каласок. Індык панюхаў каласок сваім носам-чарвяком.

— Так, так, — сказаў ён, — каласок і праўда цудоўны. Трэба яго змалаціць.

— Ага, ага, — згадзіўся і гусак. — Трэба змалаціць. Тады будуць зярняткі. А яны смачныя... Ага, ага!

— Добра, — сказала курачка. — А хто яго змалоціць?

— Толькі не я! — адказаў гусак. — Я тоўсты, мне цяжка цэпам махаць.

— Дык што ж, ты хочаш, каб я малаціў? — горача забалбатаў індык. — Я табе не парабак.

— Ну добра, — сказала курачка, — я сама змалачу.

Пайшла яна на ток, узяла цэп і змалаціла пшанічны каласок. Прынесла зярняткі і цешыцца:

— Глядзіце, якія цудоўныя зярняткі! Чырванаваценькія, пузаценькія! Яны, напэўна, смачнейшыя за ячменныя.

Падышлі да зярнятак і гусак з індыком.

— Так, так, — сказаў індык. — Цудоўныя зярняткі.

— Ага, ага, — пацвердзіў гусак. — Аж шкада дзяўбці.

— І не трэба дзяўбці. Іх трэба змалоць ды напячы булак, — падаў разумную парадку індык.

— Ага, ага, — згадзіўся гусак. — Пшанічныя булкі мяккія, як мой пух. А смачныя якія!

— Добра, — сказала курачка. — А хто змеле пшанічныя зярняткі?

— Толькі не я, — буркнуў гусак. — Мне цяжка ў млын хадзіць.

— І не я! — усклікнуў індык. — З такою простаю работаю і дурны гусак справіцца.

— Ну што ж, — сказала курачка, — калі так, то прыйдзецца мне самой ісці ў млын.

Усыпала яна зярняткі ў торбачку і панесла ў млын. Там змалола і прынесла муку дахаты.

— Ай, якая бялюткая мука! — засакатала курачка на ўвесь двор.

Індык панюхаў муку.

— Так, так, — сказаў ён, — добра пахне. Значыць, смачныя будуць булкі.

— Ага, ага, я ж казаў, што смачныя! — уставіў гусак.

— Ну, а хто спячэ з гэтай мукі булкі? — запыталася курачка.

Гусак пакруціў галавою:

— Я не ўмею.

Індык адказаў:

— Я хоць і ўмею, ды не хачу. Няхай гусак пячэ.

— Ну, добра, — сказала курачка, — тады я сама спяку.

Знайшла яна пад паветкаю дзежачку і рашчыніла цеста. Потым накалола дроў і запаліла ў печы. Калі цеста падышло, курачка нарабіла круглых прыгожых булак і пасадзіла іх на лапаце ў печ. Булкі пачалі пячыся. І такі прыемны пах пайшоў ад іх па ўсім двары, што ў гусака і індыка аж слінкі пацяклі. А трэба сказаць, што яны даўно нічога не елі і так выгаладаліся, што нават спрачацца перасталі, хто з іх важнейшы ды разумнейшы.

— Хадзем у хату, — сказаў індык, — відаць, булкі ўжо гатовыя.

— Ага, ага, — адказаў гусак. — Хадзем, браце, у хату.

Прыйшлі індык з гусаком у хату. А там курачка булкі з печы дастае. Мяккія, румяныя, пахучыя.

— Так, так, — весела загаварыў індык, — якраз у пару прыйшлі.

— Ага, ага, — заківаў галавою гусак і першы падаўся за стол. Індык за ім. Але курачка спыніла іх:

— Чакайце! Не спяшайцеся, панове! Перш чым садзіцца за стол, адкажыце на мае пытанні.

— Давай свае пытанні! — сярдзіта прашыпеў гусак. — Толькі хутчэй.

— Але, толькі хутчэй, — шпарка забалбатаў і індык. — А то дужа есці хочацца...

— Дык слухайце. Хто пшанічны каласок знайшоў?

— Ты, курачка, вядома, ты знайшла, — адказалі індык і гусак у адзін голас.

— Хто змалаціў каласок?

— Ты, курачка, змалаціла.

— Хто зярняткі ў млын насіў?

— Ты насіла...

— А хто дровы сек, у печы паліў, пшанічныя булкі пёк?

Пераглянуліся паміж сабою індык з гусаком і адказалі:

— Ты, вядома... За гэта табе і слава.

— Дык вось, — сказала курачка Сакатушка, — каму слава, таму і булкі. А вы, гультаі, ідзіце прэч адгэтуль! Ко-ко-ко! Дзеткі, бяжыце сюды хутчэй.

Пазбягаліся з двара кураняткі і пачалі з курачкай частавацца свежымі пшанічнымі булкамі. А галодныя гультаі індык і гусак зноў заспрачаліся, хто з іх важнейшы ды разумнейшы.

Піліпка-сыноч

Беларуская народная казка

Жылі мужык і жонка. А дзяцей у іх не было. Жонка бядуе: няма каго ёй калыхаць, няма каго гадаваць...

Аднаго разу мужык пайшоў у лес, высек з алешыны палена, прынёс дахаты і кажа жонцы:

— На, калышы.

Палажыла жонка палена ў калыску ды давай калыхаць і спяваць:

— Люлі, люлі, сыноч, з белымі плячыцамі, з чорнымі вачыцамі...

Калыхала дзень, калыхала другі, на трэці бацьць: замест алешынкi ляжыць у калысцы хлопчык!

Зарадаваліся мужык і жонка, назвалі сына Піліпкам і сталі яго гадаваць.

Падрос Піліпка і кажа бацьку:

— Зрабі мне, тата, залаты чоўнік, срэбнае вясельца — хачу рыбу лавіць.

Бацька зрабіў яму залаты чоўнік, срэбнае вясельца ды выправіў на возера лавіць рыбу.

Сыноч як ловіць дык ловіць — дзень ловіць і ноч ловіць... Нават і есці дахаты не ідзе: вельмі ж добра рыба ловіцца! Маці яму сама абед насіла. Прынясе да возера і кліча:

— Піліпка-сыноч, плыві пад беражок, з'еш піражок!

Піліпка падплыве да берага, высыпле з чоўна рыбу, а сам з'есць піражок ды зноў на возера.

Пачула старая Баба Яга — касцяная нага, як маці кліча Піліпку, і парашыла яго са свету звесці.

Узяла яна мяшок і качаргу, прыйшла да возе-
ра і пачала клікаць:

— Піліпка-сыноч, плыві пад беражок, з'еш
піражок!

Піліпка падумаў, што гэта маці, і падплыў. А
Баба Яга падчапіла качаргою чоўнік, выцягнула
на бераг, схапіла Піліпку ды ў мяшок.

— Ага, — кажа, — больш не будзеш тут рыб-
ку лавіць.

Закінула мяшок на плечы і панесла да сябе,
у лясную гушчэчу. Доўга несла, змарылася, села
адпачыць ды і заснула. А Піліпка тым часам вы-
лез з мяшка, паклаў цяжкага камення ды зноў
вярнуўся да возера.

Прачнулася Баба Яга, схапіла мяшок з камен-
нем і, крэчучы, панесла дадому. Прынесла і кажа
да сваёй дачкі:

— Спячы ты мне на абед гэтага рыбака.

Вытрусіла Баба Яга мяшок на падлогу, аж
там адно каменне... Як узлавалася Баба Яга, як
закрычыць на ўсю хату:

— Я ж табе пакажу, як мяне падманваць!

Зноў палегла на бераг возера ды давай клі-
каць Піліпку:

— Піліпка-сыноч, плыві пад беражок, з'еш
піражок!

Пачуў гэта Піліпка.

— Не, — кажа, — ты не мая маці, а Баба Яга.
Я цябе ведаю! У маёй мамы голас танчэйшы.

Як ні клікала Баба Яга, Піліпка не паслухаў яе.

— Добра ж, — падумала Баба Яга, — зраблю
я сабе танчэйшы голас.

Пабегла яна да каваля і кажа:

— Каваль, каваль, натачы мне язык, каб тан-
чэйшы быў.

— Добра, — кажа каваль, — натачу. Кладзі яго на кавадла.

Палажыла Баба Яга свой доўгі язык на кавадла. Каваль узяў молат і пачаў кляпаць язык. Адкляпаў так, што ён зусім тонкі зрабіўся. Пабегла Баба Яга на возера ды кліча тоненькім галаском:

— Піліпка-сыноч, плыві пад беражок, з’еш піражок!

Пачуў Піліпка і падумаў, што гэта маці яго кліча. Падплыў да берага, а Баба Яга — цоп яго ды ў мяшок.

— Цяпер ты мяне не падманеш! — радуецца Баба Яга.

І, не адпачываючы, прынесла яго дадому. Выкінула з мяшка і кажа дачцэ:

— Вось ён, падманшчык! Палі ў печы, пячы яго. Каб да абеду гатовы быў.

Сказала так, а сама пайшла некуды. Дачка запаліла ў печы, прынесла лапату і кажа Піліпку:

— Лажыся на лапату, я цябе ў печ саджаць буду.

Лёг Піліпка і падняў ногі ўгару.

— Не так! — крычыць ведзьміна дачка. — Гэтак я цябе ў печ не ўсаджу.

Піліпка звесіў ногі уніз.

— Не так, — зноў крычыць ведзьміна дачка.

— А як жа? — пытаецца Піліпка. — Пакажы сама.

— Дурны ты! — вылаяла яго ведзьміна дачка. — Вось як трэба. Глядзі!

Лягла яна сама на лапату, выпрасталася. А Піліпка за лапату ды ў печ. І засланкаю яе засланіў, каб не выскачыла з гарачай печы.

Толькі ён выбег з хаты, бачыць: Баба Яга ідзе. Піліпка скокнуў на высокі густы явар і схаваўся ў галлі.

Зайшла Баба Яга ў хату, панюхала — смажаным пахне. Дастала з печы смажаніну, наелася мяса, косці на двор выкінула ды пачала качацца па іх, прымаўляючы:

— Павалюся, пакачуся, Піліпкавага мяса наеўшыся, крыві напіўшыся.

А Піліпка адказвае ёй з дрэва:

— Паваліся, пакаціся, доччынага мяса наеўшыся, доччынай крыві напіўшыся.

Пачула гэта ведзьма і аж учарнела ад злосці. Пабегла да явара і давай яго зубамі грызці, падгрызаць.

Грызла, грызла, зубы паламала, а моцны явар стаіць, як стаяў. Пабегла тады Баба Яга да каваля:

— Каваль, каваль, выкуй мне сталёвую сякеру, а то я тваіх дзяцей паем.

Спужаўся каваль, выкаваў ёй сякеру.

Прыбегла Баба Яга да явара, пачала яго секчы.

А Піліпка кажа:

— Не ў явар, а ў камень!

А ведзьма сваё:

— Не ў камень, а ў явар!

А Піліпка сваё:

— Не ў явар, а ў камень!

Тут сякера як стукнецца ў камень — уся і вышчарбілася. Заенчыла ад злосці ведзьма, схапіла сякеру ды пабегла да каваля вастрыць.

Бачыць Піліпка — хістацца пачаў явар: падсекла яго ведзьма! Трэба ратавацца, пакуль не позна.

Ляціць чарада гусей. Піліпка да іх:

— Гусі, гусі, скіньце мне па пярэ! Я з вамі палячу да бацькі, да маткі, там вам адплачу...

Гусі скінулі яму па пярэ. Зрабіў Піліпка з гэтых пярэў толькі паўкрыла.

Ляціць другая чарада гусей. Піліпка просіць:

— Гусі, гусі, скіньце мне па пярэ! Я з вамі палячу да бацькі, да маткі, там вам адплачу...

І другая чарада скінула яму па пярэ.

Потым прыляцела трэцяя і чацвёртая. І ўсе гусі скінулі Піліпку па пярэ. Зрабіў сабе Піліпка крылы ды паляцеў услед за гусямі.

Прыбегла ведзьма ад каваля, сячэ явар, аж трэскі сыплюцца. Секла, секла — явар — трах! — упаў на ведзьму і заціснуў яе.

А Піліпка прыляцеў з гусямі дахаты. Зарадаваліся бацькі, што Піліпка вярнуўся, пасадзілі яго за стол, пачалі частаваць.

А гусям далі аўса. Тут і казка ўся.

Як звяры зіму сустракаюць

Іван Бурсаў

Мядзведзь

На ўвесь бор,

На ўвесь бор

Гучна грукае тапор.

Гэта Мішка кльшаногі

Чэша дошкі для падлогі.

Ставіць ложка, бо яму

Спаць і спаць усю зіму.

Ледзьве холад на парог,
Мішка шусь у свой бярлог.
Кладучыся, пазяхне,
Зарыпяць масніцы...
Хай яму ў мядзведжым сне
Толькі лета сніцца.

Заяц

Заяц шэры,
Заяц-зух
Да зімы пашыў кажух
Белы-белы. Зайца ў ім
Не пазнаць цяпер зусім.
Але зайцу не сядзіцца:
Мерзнуць вушы, лапкі.
Шые заяц рукавіцы,
Шые заяц шапку.
— А да ліскі не пайду,
Каб не трапіць у бяду...

Воўк

А ваўку-лайдаку
Працаваць няма ахвоты.
Ён блукае ў хмызняку
І зайцоў
Цікуе ўпотай.
А пра дом не дбае.
Дзе там!
Бо пацеў у футры летам.
Воўк забыўся, няйначай,
Што цяпло
Вось-вось міне...

Што ж, няхай зімой паскача,
Не шкада звяругі мне.

Лісіца

А лісіца-ліска
Не далёка — блізка
Адшукала норку,
Пачала прыборку.
Вымятае пыл хвастом.
Цёплы дом...
Хай цяпер мароз трашчыць,
Снег па лесе
Сцеле...
— Трэба зайца запрасіць
Мне на наваселле!

Лістапад

Янка Купала

З буйных ліп і бяроз
Лісты валяцца.
Між павалаў і лоз
Рассыпаюцца.

Шапацяць, шалясцяць
Залацістыя,
Увысь галінкі глядзяць
Пусталістыя.

А як прыйдзе вясна —
Усё адменіцца,
І галінкі ізноў
Зазяленняцца.

Вавёрка

Янка Журба

Я рухавы звярок,
Заўжды весела мне.
Мая хатка — дуплю
На высокай сасне.

Я на дубе нарву
Шмат буйных жалудоў
І к зімовай пары
Прынясу іх дамоў.

На галінках сасны
Я грыбоў насушу,
Іх багата к зіме
У свой дом нанашу.

Я, рухавы звярок,
Шмат арэхаў знайду,
Самых лепшых нарву
І ў дуплю накладу.

Не баюся зімой
Я марозаў ліхіх:
Спачываю ў дупле
На лісточках сухіх.

А як сонца зірне,
Я скачу па сасне.
Мне ў апратцы маёй
Цёпла нават зімой.

Вожык-дзівачок

Артур Вольскі

Вожык,
вожык,
дзівачок!
Не сціскайся
ў кулачок.

Я наліў
для дзівачка
поўны сподак
малачка.

Але вожык-дзівачок
не глядзіць
у гэты бок.

Малака
не хоча ён
і тупоча
на балкон.

Ды няма
з балкона сцежак —
ні лясной,
ні палявой.
Толькі пахне
вецер свежы,
пахне лісцем
і травой!

Гародніна

Юльян Тувім

Кухарка прынесла дахаты
Цыбулю,
Капусту,
Пятрушку,
Таматы,
Бульбу,
Салату,
Бурак
І гарох...
Ох!
Прынесла кухарка,
А ў кошыку сварка:
Хто з іх мацнейшы,
Зграбнейшы,
Смачнейшы
І разумнейшы —
Цыбуля?
Капуста?
Пятрушка?
Таматы?
Бульба?
Салата?
Бурак
Ці гарох?
Ах!
Накрычаліся, аж страх!
А кухарка іх на стол,
Ножыкам — чах!
Пакрышыла,
Перамыла
Цыбулю,

Капусту,
Пятрушку,
Таматы,
Бульбу,
Салату,
Бурак
Ды гарох —
І ў кацёл!

Як конік звяроў катаў

Яўген Чарушын

Падаравалі Мікіту драўлянага коніка. Конік увесь белы, у шэрых яблыках. Вочы ў яго шклянныя, а грыва і хвост сапраўдныя — з конскага воласу.

А яшчэ падаравалі Мікіту вазок. Ай ды вазок! Колы чырвоныя, аглоблі залатыя, сядзенне мяккае, на спружынах.

Пачаў Мікіта коніка запрагаць. Паставіў яго ў аглоблі, прывязаў дугу са званочкамі і бомамі. І толькі ён запрог коніка — як затупае той капытамі, як вырвецца ў Мікіты з рук — і пабег па падлозе. Пад стол забег, пад крэсла, пад канапу, а потым з-пад канапы выскачыў — і ў калідор! Увесь цёмны калідор праскакаў і панёсся па лесвіцы. З прыступкі на прыступку скача, а вазок ззаду падскоквае.

Выбег конік на вуліцу, бомамі зазвінеў. Усе дзівяцца, крычаць:

— Глядзіце! Глядзіце! Драўляны конік бяжыць, драўляны вазок вязе!

Збегліся сабакі, брэшуць. Вераб'і ў бакі пырхаюць, каты на плот лезуць — баяцца.

Вось пабег конік праз увесь горад — туды, дзе палі ды гароды пачынаюцца. Гойсае па палях — хвостом матляе. Бачыць — зайцы ў гародзе капусту грызучь, доўгімі вушамі варушаць. Падышоў да іх конік ды пытае:

— Зайчыкі, ці хочаце пакатацца?

— Хочам, хочам! — адказваюць.

Скок, скок у вазок, — і паселі.

Конік хвостом матлянуў, грывай трасянуў — і паімчаў па дарожцы.

Бег, бег, а потым пытае:

— Ну як, зайчыкі, ці добра вам катацца?

Ніхто не адказвае. Паглядзеў конік, аж вазок пусты. Дзе ж зайцы? Куды падзеліся? А зайцы на палянцы гуляюць, скачучь адзін праз аднаго.

— Сумна бо нам у тваім вазку сядзець, — крычаць зайцы, — нам весялей праз пянькі ды купінкі скакаць.

Бяжыць конік па дарозе, зноў пусты вазок вязе. Раптам чуе — нехта ў кустах сапе ды фырчыць.

— Гэй! Хто там сапе? — пытае конік. — Вылазь, я цябе пакатаю!

— Чакай, зараз вылезу, — адказвае яму нехта.

І вось вылазіць з кустоўя вожык — круглы, калючы, увесь у іголках. Пасоп ён, пафырчэў, а потым ускараскаўся на вазок — клубочкам скруціўся.

Рады конік — ёсць каго павазіць! Бяжыць, бяжыць конік, то ўправа, то ўлева паверне, а ў вазку вожык з кута ў кут сабе качаецца.

Качаўся, качаўся, дый выкаціўся з вазка на дарогу.

Азірнуўся конік — што такое? Згубіўся вожык!

Зноў вязе конік пусты вазок. Бачыць, мядзведзь ля дарогі збірае з кустоў маліны. Тоўсты-таўшчэзны мядзведзь.

— Ці не хочаш, дзядзька Міхал, пакатацца? — пытаецца конік.

— Добра, — адказвае мядзведзь, — толькі куст малін аб'ём і паеду.

Пацмокаў мядзведзь, аблізаў лапы і палез у вазок. Затрашчаў вазок пад ім. Напяўся конік — ледзьве скрануў з месца вазок. З усяе моцы стараецца, вязе, сапе. Зацягнуў мядзведзя на горку, а ўжо з горкі вазок сам пакаціўся.

Колы на каменьчыках падскокваюць, мядзведзя ў вазку патрэсвае, мядзведзь у вазку пагыркае. А як трасянула яго мацней — ён і вываліўся. Сядзіць на дарозе, лапамі нос чухае.

— Не буду больш катацца, — раве. — Буду на сваіх чатырох хадзіць. — І пайшоў у лес. Сумна коніку — ніхто больш катацца не хоча.

Пайшоў ён дахаты. Падыходзіць да ганка, а там на ніжняй прыступцы Мікіта сядзіць, вярочку да дубчыка прывязвае — пугу робіць. Убачыў Мікіта коніка і крычыць:

— Ты куды з дому сыходзіў? Я катацца хачу!

— Сядай, Мікіта, сядай, — кажа конік. — Толькі моцна мяне пугай не сцябай.

Сеў Мікіта ў вазок, нацягнуў лейцы ды як гукне:

— Н-н-но-оо! Паехалі!

Вух, як паімчаў конік! Мікіта нацягне правую ляйчыну — конік управа бязьць, нацягне левую — ён улева паварочвае. Гароды прамінулі, зайцоў напалохалі, паўз кусты праехалі, дзе вожык хаваецца, па лесе праскакалі, куды мядзведзь сышоў.

Ехалі паўз возера — там Мікіта вады напіўся.
Ехалі полем — там Мікіта жука злавіў. Ехалі лесам — там Мікіта сунічынку сарваў.

Ездзілі, ездзілі і павярнулі дахаты. Падкацілі да ганка, спыніліся.

— Тпррр-ррр! Прыехалі!

Паставіў Мікіта коніка зноў у куток пад ложка, дзе ён раней стаяў, папяровага сена яму нарэзаў.

— Еш, — кажа, — конік. Ты сёння шмат бегаў.

А папраўдзе конік нікуды не бегаў, а гэта мы з Мікітам так гулялі.

Натальчына сямейка

Васіль Вітка

Сям'я ў Наталькі невялікая — Каця і Мішка. Вы скажаце: якая ж гэта сям'я? Гэта ж цацкі. Няхай сабе цацкі, але яны як жывыя.

Каця ўмее плакаць. Толькі яе зачэпіш, яна адразу ж: а-а-а! А пачне Наталька супакойваць, на руках калыхаць, дык яна аж заходзіцца. Вочы ў Каці сінія, вялікія, самі расплюшчваюцца і заплюшчваюцца. А валасы чорныя-чорныя. Шмат клопату Натальцы з Кацяй — і накармі яе, і прычашы, і памый, і спаць палажы, ды яшчэ і спявай ёй:

Лю-лі, лю-лі, лю-лі,
Ўсе даўно паснулі.
Не спіць адна ў хаце
Толькі мая Каця!

Затое калі ўжо Каця засынала, дык спала доўга. А Наталька тым часам бралася за іншую працу. Шыла Каці новую сукенку. А Мішка ся-

дзеў сабе каля Кацінага ложка і круглымі, быццам гузікі, вачыма ўважліва цікаваў, як бегае ў Натальчыных пальчыках іголка.

Мішка быў паслухмяны і добры. Праўда, яму часта балеў живот. Калі хто знянацку ткне, бывае, яму пальцам у живоцік, дык ён аж прысядзе ад болю: ой-ой!

Наталька шкадавала Мішку. Яна ведала, чаму ён крычыць. «Яму рабілі аперацыю, — расказвала. — Была ў яго на живоціку болька. Доктары яе выразалі, а ў ямачку ўставілі кнопку».

Моцна спіць Каця. Наталька шые сукенку. І тут зусім неспадзявана хтосьці — торк Натальку пад локаць: ай! Аж кропелька крыві выскачыла на паколатам пальчыку. Усхапілася Наталька, замахала рукою ад болю. А вусаты Кузьма трэцца аб ногі, як ні ў чым не вінаваты. Кузьма — гэта кот. І Наталька добра ведае, што гэта ён штурхнуў яе пад локаць. Ён заўсёды ляжыць, ляжыць у запечку, а сумна стане — падыдзе, выгне спіну і трэцца аб цябе. Хоча, каб з ім гулялі.

— Ты будзеш тата! — строга загадала яму Наталька.

Кузьму гэты абавязак прыйшоўся не па душы. Ён пакрыўджана паглядзеў на Натальку, сонна пазяхнуў і адышоў у куток. Але доўга ўседзець не мог.

Як толькі Наталька ўзялася за шытво, ён, крадучыся, падпоўз да Мішкі і драпнуў яго лапай па жываце. Мішка як войкне, як заенчыць ад болю, як кінецца пад Кацін ложак, каб схавацца. Але ж каму невядома, якія ўсе Мішкі непаваротныя. Ложак перакуліўся. Каця выпала з пасцелі. Нічога не цямячы спрасоння, яна то

расплюшчвала, то заплюшчвала вочы. І так заплакала, што Кузьма, ведаючы віну, кінуўся зпад самых Натальчыных ног, адным махам ускочыў на палічку, прыбітую над мыцельнікам, і схаваўся там за гладышом.

— Хіба так робяць таты? — сказала з дакорам Наталька і сярдзіта паківала яму пальцам. Хто ведае, колькі б ён там прасядзеў, але з гладыша так пахла смятанай, што Кузьма не вытрываў — падняўся на лапах і зазірнуў у гладыш. Ён памятаў, што раніцай, калі снедала Наталька, дык і яго частавала. Смачная смятана. Але засталася мала, толькі на самым дне. Як яе адтуль дастаць? Кузьма лапамі нагнуў гладыш, асцярожна паклаў яго і залез з галавой усярэдзіну. З гладыша тырчэў толькі хвост.

— Кузьма! — крыкнула Наталька.

— Мала, м-м-а-ла! — пачуўся гулкі водгалас.

— Вось я табе задам мала! — прыгразіла Наталька.

Кузьма хацеў уцячы і разам з гладышом бразнуўся з паліцы.

Калі Наталька глянула на падлогу, там ляжалі толькі чарапкі. А Кузьма... Убачыўшы Кузьму, Наталька так і зайшла ад смеху... Уся яго галава да вушэй і пушыстыя вусы былі белыя, нібы мылам набеленыя.

Кузьма незадавлена паморшчыўся, потым, наслініўшы лапу, пачаў старана скрэбці ёю каля вусаў... На той час у хату зайшла Натальчына мама. Яшчэ з парога яна заўважыла непарадак.

— Што тут робіцца ў вас? — спытала яна.

— Наш тата голіцца! — смеючыся, адказала Наталька.

Янкава рукавічка

Васіль Хомчанка

Выйшла бабуля ў сад, села на ўслончык і пачала вязаць унуку Янку рукавічку. Раніца была цёплая, ласкавая, грэла сонейка, пад страхой пішчалі вераб'і, а ў траве бегаў коцік.

Апоўдні рукавічка была амаль гатовая.

Вязала бабуля, вязала, ды, седзячы, і заснула.

Коцік убачыў клубок у траве, скокнуў да яго, торкнуў лапкай раз-другі, клубок і закаціўся ў кусты.

А там ляжаў Янка.

— Псік! — прагнаў ён коціка. Потым падняў клубок і пачаў намотваць на яго нітку. Матаў, матаў, а нітцы няма канца.

Бабуля прачнулася і пляснула ў далоні:

— Бацюхны мае! А дзе ж рукавічка?!

А ад рукавічкі адзін пальчык застаўся. Усю рукавічку Янка зноў на клубок пераматаў.

Ласачка

З народнага

- Ласачка, дзе ж была?
- Працавала да відна.
- Што рабіла?
- Кросны ткала.
- Што зарабіла?
- Кавал сала.
- Дзе ж тое сала?
- Пад сталом.

- Чым накрыта?
- Пасталом.
- Сама паспытала?
- Кошка ўкрала.
- Дзе ж тая кошка?
- Пад печ пабегла.
- Дзе ж тое падпечча?
- Вада заняла.
- Дзе ж тая вада?
- У мора пацякла.
- Дзе ж тое мора?
- Краскамі зарасло.
- Дзе ж тыя краскі?
- Парвалі Параскі.

Коцік

Артур Вольскі

- Коцік, коцік,
дзе ты быў?
- Я ўсю ноч
мышэй лавіў.

- Коцік, коцік!
- Мяў, мяў, мяў...
- А ці многа
Ты спаймаў?

- Не спаймаў я
аніводнай
і цяпер
сяджу галодны...

— Коцік, коцік,
дзе ты быў?
— Я па беразе
хадзіў.

Сеў ціхутка
пад масток,
лавіў рыбку
за хвосток.

— Коцік, коцік!
— Мяў, мяў, мяў...
— А ці многа
ты спаймаў?

— Не спаймаў я
аніводнай
і цяпер
сяджу галодны...

— Ах, гультай
і абібок!
Ты ўсё выдумаў знарок.

І мышэй
ты не лавіў,
і на рэчку
не хадзіў.

А прачнуўся
на світанку
і злізаў
усю смятанку!

Чарапашына хатка

Павел Марціновіч

— Небарака
Чарапаха,
Што стаілася
Пад дахам?

Нейкі домік твой
Нягеглы,
Не з камення
І не з цэглы.

Ані белы,
Ні ружовы,
Ды, здаецца,
І не новы.

Кідай
Гэтую хаціну!
— Родны домік
Я не кіну!

Хай са мной
Вандруе хатка,
Як турыцкая
Палатка!

Пра мядзведзя ды пчолак

Данута Бічэль-Загнетава

Сеў Міхайла на калоду,
просіць:
— Пчолы, дайце мёду!
Пчолы дружна загулі.

Пчолы мёду так далі,
Што Міхайла так зароў,
Аж чутно на сем бароў.
У бярлогу ён забіўся.
Горкім мёд яму зрабіўся.

Раз-два-тры!

Юльян Тувім

Раз!
З ложка ўстань у ранні час.
Два!
Хочаш дужай быць, дзятва, —
Рукі, твар намыль штодзённа
І абдай вадой сцюдзёнай
У пакоі, на двары!
Тры!
Ручніком тры
Моцна цела,
Каб яно
Пачырванела,
Не лянуйся, моцна тры,
Развінуўшы грудзі шырай!
Раз-два-тры-
Чатыры!
Калі хочаш быць здаровы,
Хуткі, жвавы, нібы ртуць, —
Пагуляць абавязкова
Раннім ранкам не забудзь.
Пяць!
Трэба больш шпацыраваць,
Дыхаць ранішнім паветрам,
Быць пад сонцам,
Быць пад ветрам.

Лёгка скочыш ты на ганак,
Загарэлы і крамяны,
І тады ўжо:
Шэсць!
Сесці і...
Есці!

Ладкі

Іван Муравейка

Ладачкі-ладкі!
Мы палолі градкі,
Мы палолі самі,
Сваімі рукамі.

Ад стараннай працы
Выраслі на градцы
Вось такія буракі!
Вось такія агуркі!
А капусты качаны —
Вось такой велічыні!

Над калыскай

Сяргей Новік-Пяюн

Запаліла ночка
Зорныя агні.
Спі, мая дачушка,
Любая, засні.

Над тваёй калыскай
Буду я пяяць,
Пра ката і мышку
Казачку казаць.

Пад акенцам кветачка
Цудная цвіце.
Мая крошка-дзетачка
З дня на дзень расце.

Вунь высока зорачка
Золатам блішчыць,
А мая дачушка
Штосьці ўсё не спіць.

З-за хмурынкі месячык
Беленькі ідзе,
За сабою зорчак
Карагод вядзе.

Бой

Сяргей Новік-Пяюн

Ой, які прыгожы мой
Цюцік, што завецца Бой,
З чорнай спінкай, сівы ледзь
І калматы, як мядзведзь.

Поўсць ягоная, як шоўк,
Зубы шчэрыць ён, як воўк,
А кудлатка-галава
Сапраўды, нібы у льва.

Ды вы, дзетачкі, смялей!
Вельмі любіць Бой дзяцей.
У любы прыходзьце час,
Не пакрыўдзіць цюцік вас.

Белым хвосцікам махне,
Рукі ветліва лізне:

«Не пабруджу вас, не-не!
Лапкі белыя ў мяне!..»

Мушу вам яшчэ сказаць,
Лапку ўмею падаваць!..»
Вось які разумны мой
Верны, шчыры цюцік Бой!

Рыцар

Сяржук Сокалаў-Воюш

Рыцар — смелы чалавек.
Рыцар — добры чалавек.
Часам войнаў — ён ваяр,
Мірным часам — гаспадар.

Ён заўсёды нас бароніць,
Ён заўжды на вышыні,
І таму наш герб — «Пагоня» —
Рыцар з мечам на кані.

Мне яшчэ няма шасці.
Я стараюся расці
Як хутчэй. І, кажа мама,
Буду рыцарам таксама.

Чаму Волечка не сарвала кветкі

Васіль Сухамлінскі

Раніцай першакласніца Волечка ішла ў школу. Каля дарогі яна ўбачыла кветку рамонка.

Ой, якая прыгожая! Волечка працягнула руку, каб сарваць кветку і занесці ў школу. Але рап-

там яна ўбачыла на пялёстачку кропельку расы. А ў кропельцы — сонца. І блакітнае неба, і зялёная ніва, і высокая таполя — усё ў кропельцы!

Загледзелася Волечка на чароўную расінку і не сарвала кветкі.

Лужа

Васіль Сухамлінскі

Марыйка і Ніна пайшлі ў школу. Толькі што паднялося сонца. На зялёнай траве блішчалі кроплі расы. У зарасніку каля рэчкі спяваў салавейка.

На дарозе каля старой вярбы стаяла лужа. Дождж ішоў пазаўчора, а вада яшчэ не высахла.

Дзяўчаткі асцярожна абмінулі лужу. Марыйка спынілася і доўга глядзела ў ваду. Ніна таксама стала і чакала Марыйку. Ніна сказала: «Якая брудная лужа... Два дні стаіць вада, а ўжо і жабяняты плаваюць...»

Марыйка сказала: «Паглядзі, які там бязмежны свет, у гэтай лужы. Блакітнае неба, і сонца ззяе, і хмарка белая плыве... А вунь сады цвітуць, і хаты белыя над рэчкаю...»

Разумная варона

Аляксандра Смоліч

Захацелася вароне піць. Знайшла яна недзе пад хлевам гладыш з вадою, але вада была ў ім толькі на самым дне. Не магла варона дастаць вады. Тады яна надумалася кідаць у гладыш каменьчыкі. Хутка яна гэтулькі камень-

чыкаў накідала ў гладыш, што вада паднялася ўгару і вароне можна было напіцца.

Былінка і верабей

Беларуская народная казка

Сеў верабейка на былінку і хацеў, каб яна яго пакалыхала. Але былінка не захацела калыхаць верабейку, узяла ды і скінула яго. Узлаваўся верабейка на былінку, зачырыкаў:

— Пачакай жа, гультайка, нашлю я на цябе коз!

Паляцеў верабейка да коз:

— Козы, козы, ідзіце былінку абгрызаць, бо былінка не хоча мяне калыхаць.

Козы не паслухалі верабейкі.

— Пачакайце ж, козы, нашлю я на вас ваўкоў!

Паляцеў верабейка да ваўкоў:

— Ваўкі, ваўкі, ідзіце коз душыць, бо козы не хочуць былінку абгрызаць, а былінка не хоча мяне калыхаць.

Не паслухалі і ваўкі.

— Пачакайце ж, ваўкі, нашлю я на вас стральцоў!

Паляцеў верабейка да стральцоў:

— Стральцы, стральцы, ідзіце ваўкоў біць, бо ваўкі не хочуць коз душыць, козы не хочуць былінку абгрызаць, а былінка не хоча мяне калыхаць.

Не паслухалі і стральцы.

— Пачакайце ж, стральцы, нашлю я на вас вяроўкі!

Паляцеў верабей да вяроўак:

— Вяроўкі, вяроўкі, ідзіце стральцоў вязаць, бо стральцы не хочуць ваўкоў біць, ваўкі не хо-

чуць коз душыць, козы не хочуць былінку аб-
грызаць, а былінка не хоча мяне калыхаць.

Не паслухалі і вяроўкі.

— Пачакайце ж, вяроўкі, нашлю я на вас
агонь!

Паляцеў верабей да агню:

— Агонь, агонь, ідзі вяроўкі паліць, бо вяр-
роўкі не хочуць стральцоў вязаць, стральцы не
хочуць ваўкоў біць, ваўкі не хочуць коз душыць,
козы не хочуць былінку абгрызаць, а былінка не
хоча мяне калыхаць.

Не паслухаў і агонь.

— Пачакай жа, агонь, нашлю я на цябе ваду!

Паляцеў верабейка да рэчкі:

— Вада, вада, ідзі агонь тушыць, бо агонь не
хоча вяроўкі паліць, вяроўкі не хочуць стральцоў
вязаць, стральцы не хочуць ваўкоў біць, ваўкі не
хочуць коз душыць, козы не хочуць былінку аб-
грызаць, а былінка не хоча мяне калыхаць.

Не паслухала і вада.

— Пачакай жа, вада, нашлю я на цябе валоў!

Паляцеў верабейка да валоў:

— Валы, валы, ідзіце ваду піць, бо вада не хо-
ча агонь тушыць, агонь не хоча вяроўкі паліць,
вяроўкі не хочуць стральцоў вязаць, стральцы не
хочуць ваўкоў біць, ваўкі не хочуць коз душыць,
козы не хочуць былінку абгрызаць, а былінка не
хоча мяне калыхаць.

Не паслухалі і валы.

— Пачакайце ж, валы, нашлю я на вас доўб-
ню!

Не паслухала і доўбня.

— Пачакай жа, доўбня, нашлю я на цябе чар-
вякоў!

І чарвякі не паслухалі.

— Пачакайце ж, чарвякі, нашлю я на вас курэй!

Паляцеў верабейка да курэй, пачаў іх прасіць, каб бядзе дапамаглі. «Добра, — адказалі куры, — дапаможам!»

Пайшлі куры чарвякоў дзяўбці — і цяпер дзяўбуць.

Пайшлі чарвякі доўбню тачыць — і цяпер точаць.

Пайшла доўбня валоў біць — і цяпер б'е.

Пайшлі валы ваду піць — і цяпер п'юць.

Пайшла вада агонь тушыць — і цяпер тушыць.

Пайшоў агонь вяроўкі паліць — і цяпер паліць.

Пайшлі вяроўкі стральцоў вязаць — і цяпер вяжуць.

Пайшлі стральцы ваўкоў біць — і цяпер б'юць.

Пайшлі ваўкі коз душыць — і цяпер душаць.

Пайшлі козы былінку абгрызаць — і цяпер грызуць.

Стала былінка верабейку калыхаць — і цяпер калыша.

Рукавічка

Українская народная казка

Ішоў дзед лесам, а за ім бег сабачка. Ішоў дзед, ішоў ды і згубіў рукавічку.

Вось бяжыць мышка, залезла ў тую рукавічку ды кажа:

— Тут я буду жыць.

А тым часам жаба — скок-скок! — пытаецца:
— Хто, хто ў рукавічцы жыве?
— Мышка-скрабушка. А ты хто?
— А я жабка-скакуха. Пусці і мяне!
— Хадзі.

Вось іх ужо двое. Бяжыць зайчык. Падбег да рукавічкі, пытаецца:

— Хто, хто ў рукавічцы жыве?
— Мышка-скрабушка, жабка-скакуха. А ты хто?
— А я зайчык-уцякайчык. Пусціце мяне!
— Хадзі.

Вось іх ужо трое. Бяжыць лісічка:

— Хто, хто ў рукавічцы жыве?
— Мышка-скрабушка, жабка-скакуха ды зайчык-уцякайчык. А ты хто?

— А я лісічка-сястрычка. Пусціце і мяне!

Вось іх ужо чацвёрэ сядзіць. Аж бяжыць воўк і таксама да рукавічкі дый пытае:

— Хто, хто ў рукавічцы жыве?
— Мышка-скрабушка, жабка-скакуха, зайчык-уцякайчык ды лісічка-сястрычка. А ты хто?
— А я ваўчок — шэры бачок. Пусціце і мяне.
— Ну хадзі ўжо!

Залез і гэты — стала іх ужо пяцёра. Раптам брыдзе дзік:

— Рох-рох-рох, хто ў рукавічцы жыве?
— Мышка-скрабушка, жабка-скакуха, зайчык-уцякайчык, лісічка-сястрычка, ваўчок — шэры бачок. А ты хто?

— А я дзік ікласты. Пусціце і мяне!

Вось нявыкрутка, усім у рукавічку ахвота.

— Табе і не ўлезці!
— Неяк залезу, пусціце!

— Ну што ж з табой паробіш, лезь!

Залез і гэты. Ужо іх шасцёра. Так ім цесна, што яны павярнуцца нават не могуць. А тут за-трашчала сучча — вылазіць мядзведзь і таксама да рукавічкі ідзе, раве:

— Хто, хто ў рукавічцы жыве?

— Мышка-скрабушка, жабка-скакуха, зайчык-уцякайчык, лісічка-сястрычка, ваўчок — шэры бачок ды дзік ікласты. А ты хто?

— Гу-гу-гу, шмат вас тут! А я мядзведзюхна-бацюхна. Пусціце і мяне!

— Як жа мы цябе пусцім? І так цесна.

— Ды як-небудзь!

— Ды хадзі ўжо, толькі з краёчку!

Залез і гэты — сямёра стала, ды так цесна, што рукавічка як бач разарвецца.

А тым часам дзед спахапіўся — няма рукавічкі. Ен тады вярнуўся шукаць яе. А сабачка наперадзе пабег. Бяжыць, бяжыць, аж бачыць — ляжыць рукавічка і варушыцца. Собачка тады: «Гаў-гаў-гаў!»

Звяры спужаліся, з рукавічкі вырваліся ды ўросыш па лесе. Ну а дзед прыйшоў ды забраў рукавічку.

Чырвоная Шапачка

Шарль Перо

Жыла-была ў адной вёсцы маленькая дзяўчынка. Такая прыгожая, што прыгажэйшай за яе і на свеце не было. Маці яе вельмі любіла, а бабуля яшчэ больш.

У дзень нараджэння ўнучкі падарыла ёй ба-

буля чырвоную шапачку. З таго часу дзяўчынка ўсюды хадзіла ў сваёй новай цудоўнай чырвонай шапачцы.

Суседзі так пра яе і гаварылі:

— Вунь Чырвоная Шапачка ідзе!

Аднойчы спякла мама піражок і сказала дачцэ:

— Схадзі ты, Чырвоная Шапачка, да бабулі, занясі ёй гэты піражок і гарнушак масла ды даведайся, ці здаровая яна.

Сабралася Чырвоная Шапачка і пайшла да бабулі ў суседнюю вёску. Ідзе яна лесам, а насустрач ёй шэры воўк. Дужа захацелася яму з’есці Чырвоную Шапачку, ды толькі не асмеліўся ён: дзесьці непадалёку стукалі сякерамі дрывасекі. Аблізнуўся воўк і пытаецца ў дзяўчынку:

— Куды ты ідзеш, Чырвоная Шапачка?

А Чырвоная Шапачка яшчэ не ведала, як гэта небяспечна — спыняцца ў лесе і размаўляць з ваўком. Павіталася яна з ваўком і кажа:

— Іду да бабулі і нясу ёй вось гэты піражок і гарнушак масла.

— А ці далёка жыве твая бабуля? — пытаецца воўк.

— Даволі далёка, — адказвае Чырвоная Шапачка. — Вунь у той вёсцы за млынам, у першай хатцы з краю.

— Добра, — кажа воўк, — мне таксама хочацца наведаць тваю бабулю. Я па гэтай дарозе пайду, а ты ідзі па той, паглядзім, хто з нас хутчэй прыйдзе.

Сказаў гэта воўк і пабег з усіх ног па самай кароткай дарожцы. А Чырвоная Шапачка пайшла па самай доўгай дарозе. Ішла яна, не спяшала-

ся, час ад часу спынялася, кветкі рвала і збірала ў букет. Не паспела яна яшчэ і да млына дайсці, а воўк тым часам прыбег да бабулінай хаты і стукаецца ў дзверы:

— Стук-стук!

— Хто там? — пытаецца бабуля.

— Гэта я, унучка ваша, Чырвоная Шапачка, — адказвае воўк тоненькім голасам. — Я да вас у гасці прыйшла, піражок прынесла і гарнушак масла.

А бабуля якраз хворая была і ляжала ў ложку. Яна падумала, што гэта і праўда Чырвоная Шапачка, і крыкнула:

— Шмаргані за вярвачку, дзіцятка маё, — дзверы і адчыняцца.

Воўк шмаргануў за вярвачку — дзверы і адчыніліся. Кінуўся воўк на бабулю і зараз праглынуў яе. Ён быў дужа галодны, бо тры дні нічога не еў. Потым зачыніў дзверы, улёгся на бабулін ложак і пачаў чакаць Чырвоную Шапачку. Неўзабаве яна прыйшла і пастукалася:

— Стук-стук!

— Хто там? — пытаецца воўк.

А голас у яго грубы, хрыплы. Чырвоная Шапачка спалохалася спачатку, але потым падумала, што бабуля ахрыпла ад прастуды і таму ў яе такі голас.

— Гэта я, унучка ваша, — кажа Чырвоная Шапачка. — Прынесла вам піражок і гарнушак масла.

Воўк адкашляўся і сказаў тоненька:

— Шмаргані за вярвачку, дзіцятка маё, — дзверы і адчыняцца.

Чырвоная Шапачка шмарганула за вярвач-

ку — дзверы і адчыніліся.

Зайшла дзяўчынка ў дамок, а воўк схаваўся пад коўдру і кажа:

— Пакладзі, унучка, піражок на стол, гарнупшак на паліцу пастаў, а сама прыляж побач са мной. Ты, мусіць, вельмі стамілася.

Чырвоная Шапачка легла побач з ваўком і пытаецца:

— Бабулечка, чаму ў цябе такія вялікія рукі?

— Гэта каб мацней цябе абняць, дзіцятка маё.

— Бабулечка, чаму ў цябе такія вялікія вушы?

— Каб лепш чуць, дзіцятка маё.

— Бабулечка, чаму ў цябе такія вялікія вочы?

— Каб лепш бачыць, дзіцятка маё.

— Бабулечка, чаму ў цябе такія вялікія зубы?

— А гэта каб хутчэй з’есці цябе, дзіцятка маё!

Не паспела Чырвоная Шапачка і войкнуць, як люты воўк накінуўся на яе і праглынуў разам з чаравікамі і чырвонай шапачкай.

Але, на вялікае шчасце, у гэты самы час міма хаткі праходзілі дрывасекі з сякерамі на плячах. Пачулі яны шум, убеглі ў хатку і забілі ваўка. А пасля распаролі яму жывот, і адтуль выйшла Чырвоная Шапачка, а за ёй бабуля — абедзве цэлыя, нібы нічога і не здарылася.

Дзікія козы

Аляксандра Смоліч (з народнага)

Вы ў на свеце адзін бедны чалавек, не меў ён сабе прытулку. І пайшоў ён сабе ў свет, куды вочы глядзяць. Трапіў ён у густы лес.

Доўга ён хадзіў па лесе, замарыўся чыста, згаладаўся. Выбіўся такі ён на палянку. Палянка

вялікая, кругом лес. Трава на ёй зялёная, густая. Пайшоў той чалавек па палянцы, аж бачыць, хатка стаіць, ды такая цікавая, што ніколі яшчэ ён такой і не бачыў. Збудавана хатка з бліноў, печ у ёй з сыру, а комін з масла.

Як убачыў гэты чалавек бліны, сыр, масла, давай абдзіраць іх і есці. Так есць, што аж за вушамі трашчыць. Пааблупліваў сцены, папсаваў печ, комін... Аж чуе, гул пайшоў, топат, лопат па лесе. Спалохаўся ён: «Куды мне дзецца?» думае сабе. Убачыў ён падпечак і нырнуў туды.

А гэта было стада коз вялікае, вялікае. Прыбеглі козы, як убачаць, што нехта хату паабдзіраў, дужа жаласна забляялі. Потым кінуліся шукаць злодзея: бегалі і туды і сюды — нікога не знайшлі. Няма чаго рабіць, сталі папраўляць хатку: напаялі бліноў, набілі масла, адтапілі тварагу — пазамазвалі комін, печку, пазалеплівалі сцены.

На другі дзень пайшлі яны на пасту, але адну казу пакінулі, каб яна сцерагла хатку. Ляжыць каза, вокам не зміргне, сцеражэ. А ўжо таму чалавеку і есці захацелася, ды баіцца вылезці з падпечка. Стаў ён на казу сон напушчаць: глядзіць на яе і прыгаворвае: «Спі вочка, спі вочка, спі вочка!» Адно вочка заснула. Ён тады: «Спі другое! спі другое, спі другое!» І другое заснула. Тады ён вылез з падпечка, наабдзіраў бліноў, сыру, масла, — ды пад печ і есць сабе там памаленьку.

Прыйшлі козы дамоў — спіць іхні вартаўнік, а хатка ізноў абадрана. Хацелі яны біць тую казу, а яна кажа: «Што я вінавата, я старалася, як магла. Але неяк сталі мае вочы змыкацца і я заснула». Сабраліся козы, сталі браць раду, як збыць

такую бяду. Радзіліся, радзіліся і пастанавілі зрабіць вартаўніком такую казу, у якой трое вачэй. Знайшлі такую казу і паставілі яе на варце, а самі пайшлі.

Наш чалавек нічога гэтага не ведаў. Бачыць — ляжыць каза, думае: навяду на яе сон, а сам наемся. Стаў ён глядзець на яе ды прыгаворваць: «Спі вочка! спі другое! спі другое!» Заснула ў казы адно вочка і другое. Вылез той чалавек з-пад печы і ўжо хацеў абдзіраць сцены, — аж тут каза ўбачыла яго трэцім вокам, прачнулася і забляяла дзікім голасам.

Козы пачулі, прыбеглі і хацелі ўжо біць таго чалавека рагамі. Стаў ён тады іх прасіць-маліць: «Козачкі, даражэнькія, пусціце жывога, буду вам век служыць».

Козы злітаваліся над ім і паставілі яго за пастуха ў сябе. Ён іх пасвіў, даіў, рабіў масла, сыры... Вось з тае пары і пайшлі козы чалавеку служыць.

Сняжынка

Тацяна Бушко

Выбегла Тацянка з дому. Снег мяккі сыпле, усцілае зямлю. Выцягнула ручкі ў сініх рукавічках. На іх зоркі-сняжынкі — мама вышывала. Але вось жа і яшчэ сняжынка прыбавілася. Сняжынка сапраўдная. Яна маленькая, куды меншая за вышываную. Толькі што гэта? Яна яшчэ меншая робіцца. Глядзіць на рукавічку Тацянка, а сняжынка ўсё меншае і меншае. Раптам зусім прапала. Дзе ж яна падзелася? Тацянка перавярнула руку — і тут няма!

Тым часам на далоньку апусцілася яшчэ адна сняжынка. Вялікая, пушыстая.

«Ну, цяпер я разумнейшая буду»,— падумала Тацянка. Сціснула яна сняжынку ў рукавічцы і дадому хутчэй пабегла — маме паказаць. Вельмі ўжо гэтая сняжынка да мамінай вышыванай падобная.

— Мама, зірні, што я прынесла! — і выпрастала руку. А на далоні зноў нічога няма! Заплакала Тацянка ад крыўды.

— І куды яна падзелася? — плача Тацянка.

— Хто? — пытаецца мама.

— Сняжынка! Я табе яе ў рукавічцы прынесці хацела. Несла, несла і згубіла па дарозе!

— Не плач! Не згубіла ты яе... — і мама расказала Тацянкцы, што здарылася са сняжынкай.

А вы здагадаліся, дзе падзелася сняжынка?

Бязрозчыны валёнкі

Уладзімір Юрэвіч

Насупраць дома, дзе жыве Святланка, за лета вырасла высокая камяніца. Перад ёй на скверыку саджалі ўвосень дрэўцы. Адную бярозку, самую тонкую, адкінулі.

— А гэтая не трэба вам? — спытала Святланка.

— Бяры яе сабе, калі хочаш, — сказаў вясёлы дзядзька, які са шланга паліваў дрэвы.

Святланка прынесла бярозку ў свой двор. Тата якраз быў дома. Дзяўчынка папрасіла яго пасадзіць дрэўца.

Тата доўга трымаў тую бярозку, перабіраў пальцамі карэньчыкі і нешта думаў. Потым вы-

капаў ямку. Святланка прынесла з клумбы чарназёму, пасадзілі дрэўца, палілі.

— Можа і прымецца, — сказаў тата.

З кожным днём станавілася ўсё халадней і халадней.

— А бярозка ўзімку не змерзне? Яна ж голенькая, — трывожылася Святланка.

— Чаму голенькая? — не пагаджаўся тата. — На ёй кара. Ёй цёпла.

— Можа апануць яе на зіму? Ухутаць? — не суніралася дзяўчынка. — На галінкі рукавічкі панадзяваць, а на ножкі — валёнкі?

— А дзе ж у бярозкі ножкі? — усміхнуўся тата. — Яе ножкі — карэнне.

— Зямля ж халодная.

— Гэта для нас з табой халодная, а для бярозкі цёплая. Вось выпадзе снег, укрые, як коўдрай, зямлю, і карэньчыкам стане яшчэ цяплей, а пакуль трэба паліваць бярозку, каб лепш расла.

Святланка палівала бярозку і чакала, калі выпадзе снег. Лісточкі даўно апалі. Бярозка выглядала як сірацінка побач з высокімі каштанамі і таполямі. Пра іх Святланка і не думала. Яны ж вялікія, моцныя. А бярозка тоненькая-тоненькая.

Прачнулася аднойчы Святланка, а на дварэ бела.

— Тата! — закрычала дзяўчынка. — Зіма прыйшла! Глянь, колькі снегу.

— Вось цяпер можна і валёнкі для бярозкі зрабіць, — сказаў тата.

Ён узяў шырокую рыдлёўку і пачаў падкідаць снег да бярозкі. І Святланка памагала сваім маленькім шуфлікам.

Неўзабаве бярозка і сапраўды стаяла як бы ў
вялікіх снегавых валёнках. На яе чорных галін-
ках таксама быў пушысты снег. Дакранешся —
ён сыплецца, іскрыцца, зіхаціць.

Кожны раз, калі выпадаў снег, Святланка
брала свой шуфлік і падграбала снег да дрэўца.
Бярозчыны валёнкі становіліся ўсё большыя і
цяплейшыя.

А ўвесну, калі прыгрэла сонейка, бярозка
ўбралася ў зялёнае лісце.

Працавітая дзяўчынка

Андрэй Александровіч

Як маленькую сяброўку,
Ляльку любіць Лена.
Грэбнем чэша ёй галоўку
І мые сукенку.

То пагушкае на ручках,
То пацешыць байкай —
Як у лесе у дрымучым
Заблудзіўся зайка.

Ляльцы ловіць матылёчка
Шапачкай сваёю,
Праз шнурочак-паясочак
Скача перад ёю.

Спаць паклаўшы паміж кветак
У цянёк духмяны,
Ёй з пясочку шмат катлетак
Напячэ румяных.

За турботамі, за працай
Так і дзень мінае,
А самой пазабаўляцца
Часу не хапае.

Што такое добра і што такое дрэнна?

Уладзімір Маякоўскі

Сын малы
Спытаўся ў бацькі:
— Знаць хачу я пэўна:
Што такое добра
І што такое
дрэнна?
Я падслухаў
і для вас,
Малышы, малышкі,
Бацькі гэтага
Адказ
Запісаў у кніжку.
— Калі дождж ідзе
і скрозь
Гразка,
непрыемна,
Кожны знае —
гэта вось
Для прагулак дрэнна.
Дождж пакапаў і прайшоў.
Сонца ў цэлым свеце.
Гэта — добра, малышок,
І старым і дзецям.
Калі
часам
сын ахвочы

Да гразі і сажы,
Гэта вельмі
дрэнны хлопчык —
Кожны вам так скажа.
Калі ж
хлопчык
любіць мыла,
Не лянуецца ўставаць,
Гэты хлопчык
вельмі мілы,
Можна прыклад з яго браць.
Калі б'е
благі хлапчук
Слабага, малога,
Я і ў кніжку
не хачу
Устаўляць
такога!
Гэты кажа:
— Не чапай
Тых,
хто меншы ростам! —
Гэты хлопчык,
так і знай,
Малайчына проста!
Калі хлопчык,
як дзівак,
Кніжкі рве
і топча,
Усе дзеці кажуць так:
Кепскаваты хлопчык.
Калі любіць працаваць,
Да навук
ахвочы,—

Дык тут кожнаму
відаць:
Гэта добры хлопчык.
Гэты хлопчык
ад варон
Уцякае з плачам.
Баязлівец
проста ён,
Як заяц,
няйначай.
Гэты,
хоць з вяршок хлапец,
Птушак
не баіцца.
Ён адважны,
маладзец,
Ёсць чым пахваліцца.
Гэты ў бруд палез
і рады,
Што ў гразі кашуля.
Пра такога
мамы, таты
Кажуць:
— Ен мурзуля.
Гэты
чысціць паліто,
Мые сам
галёшы.
Хоць малы ён,
ды нішто,—
Ўсё рабіць сам можа.
Помні
гэта кожны сын,
Кожны знай

дзіцёнак:
З сына вырастае
свін,
Калі сын —
свінёнак.
Хлопчык вельмі
рады быў
І рашыў сумленна:
«Буду
добра
я рабіць
І не буду
дрэнна».

Алоўкі

Сяржук Сокалаў-Воюш

Ах, якія тут алоўкі —
Каляровыя галоўкі!
Намалюю я саву,
І авечку, і асву,
І агонь, і акуллары,
І усмешлівыя твары.
Тата, мама, баба, дзед —
Будзе кожнаму партрэт.
Запрашаю ад душы —
Месца ж ёсць на аркушы!

Зіма

Якуб Колас

Надышлі марозы,
Рэчкі закавалі,
Белыя бярозы
Шэранем убралі.

Замялі дарогі
Ветрыкі снягамі.
Лес, як дзед убогі
З доўгімі вусамі.

Апусціў галіны
І стаіць журботна,
Зрэдку верхавіны
Зашумяць маркотна.

Мяккая пярына
Вочы адбірае.
Белая раўніна —
Ні канца ні краю.

Пад пялёнкай белай
Травы і лісточкі.
Рэчка анямела,
Змоўклі ручаёчкі.

Амярцвелі лозы,
Чуць галлём хістаюць.
А ў палях марозы
Ды вятры гуляюць.

Навагодняя песня

Сяржук Сокалаў-Воюш

Дзе пушчы і балоты,
Між елак і бяроз
На іртах* па сумётах
Шыбуе Дзед Мароз.

---

* На лыжах.

Зіхцяцца, як карункі,
Сняжынкi ў барадзе,
А ў торбе — падарункі
Дзіцячай грамадзе.

І радасна на свяце,
І весела — да слёз! —
Калі у цёплай хаце
Гасцюе Дзед Мароз.

Калядныя зоркі

Сяржук Сокалаў-Воюш

Злятаюць з нябёсаў сняжынкi
На поле, на лес, на будынкi,
Ляцяць на лагчынкi, на ўзгоркі,
Мігцяць як калядныя зоркі.

Калядная песня

З народнага

Прыйшлі-прыляцелі
Харошы Анелі, —
Залатое крылле,
А самі у белі.

Дый прынеслі з неба
Вясёлу навіну:
Чыста Дзева
Парадзіла сына.

Дый, парадзіўшы,
У пялюшкі спавіла,
А спавіўшы,

У яслі злажыла.
Першыя сняжынкi

Янка Журба

Лётаюць, сыплюцца
Зоркі-сняжынкi —
Белыя, лёгкія,
Быццам пушынкi.

Роўна так сцелюцца
Ў вёсцы і ў полі,
Круцяцца, кружацца
Ціха, паволі.

Лётаюць, сыплюцца
Снежныя зоркі...
Будзем на саначках
Ездзіць мы з горкі.

Елка

Сяржук Сокалаў-Воюш

Елка ў ельніку жыла,
Елка ў ельніку расла.
Елку везлі нам на свята
Белы зайка і жаўна.
Як прывезлі елку ў хату —
Стала елачкай яна.

Сяброўкі

Васіль Вітка

Хто там грукае ў акно?
Гэта вы, сiнічкі?
Я прачнулася даўно,

Запляла касічкі.
Вось надзену кажушок,
Выбегу на ганак,
З лесвіцы змяту сняжок,
Вынесу сняданак.

Тут халва і тваражок,
Скрылічак каўбаскі,
Цёплы з мясам піражок —
Ешце, калі ласка.

У абед, сінічкі, зноў
Прылятайце смела.
Ну, а мне — пара дамоў,
Я ж сама не ела.

Мароз

Ларыса Геніюш

На дварэ — мароз.
Лёд да стрэх прырос.
Ой, мароз, мароз, —
шчыпле твар да слёз.
— Ажно сам замёрз, —
кажа дзед Мароз.

Настачка

Барыс Сачанка

З горада ў вёску да бабы і дзеда прыехала ўнучка Настачка. Надта ж спадабалася Настачцы ў дзеда і бабы. Так што калі тата і мама пачалі збірацца ехаць назад у горад, Настачка нават заплакала:

— Не хачу нікуды ехаць. Хачу ў дзеда і бабы

жыць.

Дзед і баба толькі таго і чакалі.

— Няхай пераначуе ў нас, — узяліся яны ўтаворваць тату і маму. — Калі што якое — заўтра прыедзеце і забераце.

Тата і мама паслухаліся.

Ні на крок не адыходзілі ад унучкі дзед і баба. І накармілі яе, і напайлі, і спаць палажылі.

Прачнулася раніцай Настачка і доўга не магла зразумець, дзе гэта яна. Калі ж нарэшце зразумела, здагадалася, саскочыла з ложка, патэпала босымі ножкамі туды, дзе была кухня. Адчыніла дзверы — і ўбачыла бабу і дзеда. Баба, нагнуўшыся над дзіўнай драўлянай пасудзінай, нешта таўкла, а дзед... Што ж гэта такое рабіў дзед? Сядзеў на зэдліку і біў малаточкам па нечым бляшаным — дзінь-дзінь-дзінь!..

— Дзед, што ты робіш? — спытала Настачка.

— Касу кляпаю, — заўсміхаўся ў свае пышныя вусы дзед.

— А навошта табе каса?

— Касою я накашу кароўцы сена. Кароўка з’есць яго і дасць нам малачка. А з малачка, як ты ведаеш, і смятана, і тваражок, і маселка.

— А ты, бабуля, што робіш? — падышла бліжэй да бабу Настачка.

— Я таўку бульбу, — лагодна адказала баба. — Усыплю сюды мукі, развяду цёпленькай вадою ды свіней накармлю.

Пастаяла Настачка, паглядзела на дзеда і бабу і кажа:

— Дзед сена будзе касіць, бабуля свіней карміць. А мне што рабіць?

— О! Абы ахвота была, а работы ў нас на ўсіх

хопіць.

Кінула баба таўчы бульбу, узяла місачку, насыпала ў яе залацістых зярнят.

— Я вось пайду свіней карміць, а ты — падала яна місачку з зярнятамі Настачцы, — курэй накорміш. Куры наядуцца зярнят і яечка табе свежанькае знясуць...

Прыехалі з горада мама і тата, бачаць: стаіць Настачка сярод двара і сыпле курам ячмень, а тыя дзяўбуць яго ды ціхенька — ко-ко-ко! — перамаўляюцца, няйначай, радуюцца, што памочніца ў дзедзі і бабы з'явілася, хваляць яе.

Глядзелі на Настачку тата і мама: малая, а якая малайчына! Цяпер яны пэўна ведалі: будзе Настачка клапацлівая гаспадыня-працаўніца.

Гусі

Канстанцін Ушыньскі

Васілёк убачыў чараду дзікіх гусей, якія ляцелі высока ў паветры.

В а с і л ё к. Ці могуць так лётаць нашы свойскія гусі?

Б а ц ь к а. Не.

В а с і л ё к. Хто ж корміць дзікіх гусей?

Б а ц ь к а. Яны самі адшукваюць сабе ежу.

В а с і л ё к. А ўзімку?

Б а ц ь к а. Як толькі настае зіма, дзікія гусі адлятаюць ад нас у вырай, а ўвесну вяртаюцца зноў.

В а с і л ё к. Але чаму свойскія гусі не могуць лётаць гэтаксама добра і чаму не адлятаюць яны ад нас на зіму ў вырай?

Б а ц ь к а. Таму што свойскія жывёлы страцілі ўжо часткова ранейшы спрыт і сілу, і чуццё

ў іх не такое тонкае, як у дзікіх.

В а с і л ё к. Але чаму гэтак здарылася з імі?

Б а ц ь к а. Таму што людзі пра іх клапацяцца і адвучылі іх карыстацца ўласнымі сіламі. З гэтага ты бачыш, што і людзі павінны старацца рабіць самі для сябе ўсё, што толькі могуць. Тыя дзеці, якія карыстаюцца чужымі паслугамі і не прывучаюцца самі рабіць для сябе ўсё, што толькі могуць, ніколі не будуць моцнымі, разумнымі і спрытнымі людзьмі.

В а с і л ё к. Не, цяпер я буду старацца сам усё для сябе рабіць, а то, бадай, і са мною можа зрабіцца тое самае, што са свойскімі гусямі, якія развучыліся лётаць.

На чужое паквапішся — сваё страціш

Літоўская народная казка

Пайшоў неяк адзін бедны дрывасек у лес на беразе ракі ды — тук-тук! — сякерай пастукае, дрэвы сячэ. Раптам сякера як саскочыць з тапарышча і боўць проста ў ваду — у самую глыбіню трапіла. Завохкаў бядняк:

— Ох-ох-ох, прапала мая сякерка! Што ж цяпер рабіць?

У гэты час — кульגעць-кульגעць — прыкульгаў аднекуль стары дзед і пытае:

— Чаго ты вохкаеш? Якая бяда з табою здарылася?

— Ды вось сякерка мая ўпала ў раку, а другую купіць мне няма за што — надта ж я бедны.

— Добра, не вохкай, я табе сякерку тваю дастану.

Скінуў дзядок світку і боўць у ваду. Праз хвіліну — зірк — вынырнуў з вады з залатой ся-

керкай і кажа:

— На, бяры сваю сякерку!

— Ой, не, бацька, не мая гэта сякерка,— адмахнуўся бядняк.

Нырнуў зноў стары ў ваду. Праз хвіліну — зірк — вынырнуў з сярэбранай сякерай.

— Не мая, не мая! — закрычаў бядняк.

Трэці раз нырнуў стары і выцягнуў жалезную сякеру.

— Вось гэта мая! — узрадаваўся бядняк.— Дзякуй табе.

Узяў ён сякеру і пайшоў быў ужо дадому.

— Гэй, гэі! — вярнуў яго дзядок.— За тое, што ты такі сумленны, бяры і гэтыя дзве сякеры — залатую і сярэбраную.

Прышоў бядняк дадому і пра ўсё раскажаў суседзям. Даведаўся пра гэты выпадак адзін ягоны багаты сусед, і прагнасць яго разабрала. Насадзіў ён абы-як сваю сякеру на тапарышча і пабег у лес.

Прышоў на бераг ракі і давай стукаць па дрэвах. Сякера адразу ж з тапарышча спаўзла і боўць у ваду!

— Ой-ой-ой! — пачаў енчыць багацей.

А тут на ягоны крык — кульгець-кульгець — дзядок прыкульгаў.

— Што за бяда ў цябе? — пытае.

— Ды вось зляцела сякера мая ды, як на ліха, у самую глыбіню трапіла. Хто ж цяпер мне яе вылавіць? — скардзіцца багацей.

— А я! — сказаў стары і нырнуў у ваду. Праз хвіліну вышывае ён з жалезнай сякерай.

— Вось табе сякера твая! Не вохай!

— Ды не мая гэта, не мая сякера! — крычыць

скнара.

Нырнуў зноў дзядок у ваду і праз хвіліну выплыў з сярэбранай сякерай.

— Ці не гэта твая? — пытае.

— Не, не мая, не мая! Мая лепшая была!

Трэці раз нырнуў стары ў ваду і праз хвіліну вынырнуў з залатой сякерай у руках.

— Вось гэта мая! — крычыць багацей і рукі да яе працягвае.

Але залатая сякера толькі — свісь — прасвітала, праляцела міма яго вушэй. І плюхнула ў ваду, а стары за ёю — боўць — і ўжо больш не паказваўся. А прагны багацей то туды, то сюды бегае, шнырыць-шукае на беразе. То прысядзе, то падхопіцца — усё чакае не дачакаецца, ці не пакажацца зноў стары, ці не прынясе дыяментавую сякеру. Пэўна, ён яшчэ і сённа на беразе сядзіць і дыяментавую сякеру чакае.

Бішка

Канстанцін Ушынскі

— Ану, Бішка, прачытай, што ў кніжцы напісана?

Панюхаў сабачка кніжку дый пайшоў сабе.

— Не мая, — кажа, — справа кнігі чытаць: я хату вартую, начамі не сплю, гаўкаю, злодзеяў ды ваўкоў пужаю, на паляванне хаджу, зайца сачу, качак шукаю, падноску цягну — досыць мне і гэтага!

Дадумалася

Аляксандра Смоліч (наводле Жана Ляфантэна)

Усвірне пасяліўся сярдзіты кот. Дрэнна стала жыць мышам. Сабраліся мышы на раду: што рабіць, каб як ад ката збавіцца.

Думалі, думалі, ні да чаго не дадумаліся.

Аж адазвалася нейкае мышпанё: «Я ведаю, што трэба зрабіць. Трэба кату званок на шыю начапіць, тады будзе чутно, куды ён ідзе, і мы пахаваемся».

«Добрая твая выдумка, — кажа старая мыш, — але хто ж гэты званок начэпіць на ката? Вось вазьміся ты, дык мы табе дзякуй скажам».

Вавёрка і воўк

Аляксандра Смоліч (паводле Льва Талстога)

Воўк ляжаў пад елкаю і спаў. Вавёрка скакала з елкі на елку і звалілася на ваўка. Воўк схамянуўся і хацеў яе з'есці. Вавёрка пачала прасіцца: «Пусці мяне». Воўк сказаў: «Добра. Я пушчу цябе, толькі ты скажы мне, чаму вы, вавёркі, заўсёды такія вясёлыя. Мне вось маркотна, а вы гуляеце ды скачаце». Вавёрка адказала: «Уперад пусці мяне на дрэва, дык тады скажу, а то я цябе баюся». Воўк быў не галодны і пусціў.

Вавёрка ўскочыла на галінку і адтуль сказала: «Табе затым маркотна, што ты злосны. Табе злосць сэрца паліць. А мы таму вясёлыя, што нам ніколі не хочацца благога рабіць».

Зайкава хатка

Беларуская народная казка

Жылі-былі ў леселісічка і зайчык. Прыйшла восень. Холадна стала ў лесе. Надумаліся яны хаткі на зіму пабудаваць. Лісічка збудавала сабе хатку з труску-сняжку, а зайчык

з труску-пяску. Перазімавалі яны ў новых хатках. Настала вясна, прыгрэла сонца. Лісіччына хатка растала, а зайкава стаіць як стаяла. Прыйшла лісіца ў зайкаву хатку, выгнала зайку, а сама ў яго хатцы засталася. Пайшоў зайка са свайго двара, сеў пад бярозкаю ды плача.

Ідзе воўк. Бачыць — зайка плача.

— Чаго ты, зайка, плачаш? — пытае воўк.

— Як жа мне, зайку, не плакаць? Жылі мы з лісічкаю блізка адно каля аднаго. Пабудавалі мы сабе хаты: я — з труску-пяску, а яна — з труску-сняжку. Настала вясна. Яе хатка растала, а мая стаіць як стаяла. Прыйшла лісічка, выгнала мяне з мае хаткі і сама ў ёй жыць засталася. Дык вось я сяджу ды плачу.

— Не плач, зайка. Пойдзем, я табе памагу, праганю лісічку з твае хаты.

Пайшлі яны. Прыйшлі. Воўк стаў на парозе зайкавай хаткі і крычыць на лісічку:

— Чаго залезла ў чужую хатку? Злазь, ліса, з печы, а то скіну, паб'ю табе плечы.

Не спалохалася лісічка, адказвае ваўку:

— Ой, воўк, сцеражыся: мой хвост, як дубец, — як дам, дык будзе табе канец!

Перапалохаўся воўк — ды наўцёкі і зайку аднаго пакінуў.

Сеў зноў зайка пад бярозкай ды горка плача. Ідзе праз лес мядзведзь. Бачыць — зайчык сядзіць пад бярозай і плача.

— Чаго, зайка, плачаш? — пытае мядзведзь.

— Як жа мне, зайку, не плакаць? Жылі мы з лісічкаю блізка адно каля аднаго. Пабудавалі мы сабе хаты. Я — з труску-пяску, а яна — з труску-сняжку. Настала вясна. Яе хатка растала, а

мая стаіць як стаяла. Прыйшла лісічка, выгнала мяне з мае хаткі і сама там жыць засталася. Дык вось я сяджу ды плачу.

— Не плач, зайка. Пойдзем, я табе памагу, праганю лісічку з твае хаты.

Пайшлі яны. Прыйшлі. Мядзведзь стаў на парозе зайкавай хаткі і крычыць на лісічку:

— Нашто адабрала ў зайкі хату? Злазь, ліса, з печы, а то скіну, паб'ю табе плечы.

Не спалохалася лісічка, адказвае мядзведзю:

— Ой, мядзведзь, сцеражыся: мой хвост, як дубец, — як дам, дык будзе табе канец!

Спалохаўся мядзведзь — ды наўцёкі і зайку аднаго пакінуў.

Зноў пайшоў зайка са свайго двара, сеў пад бярозкаю ды горка плача. Аж бачыць — ідзе праз лес пеўнік. Угледзеў зайчыка, падышоў і пытае:

— Чаго, зайка, плачаш?

— Дык як жа мне, зайку, не плакаць? Жылі мы з лісічкаю блізка адно каля аднаго. Пабудавалі мы сабе хаты. Я — з труску-пяску, а яна — з труску-сняжку. Настала вясна. Яе хатка растала, а мая стаіць як стаяла. Прыйшла лісічка, выгнала мяне з мае хаткі і сама там жыць засталася. Вось я сяджу ды плачу.

— Не плач, зайка: я выганю лісу з твае хаткі.

— Ой, Петрусёк, — плача зайка, — дзе табе яе выгнаць? Воўк гнаў — не выгнаў, мядзведзь гнаў — не выгнаў.

— А вось жа я выганю. Хадзем, — кажа пеўнік.

Пайшлі. Увайшоў пеўнік у хатку, стаў на парозе, кукарэкнуў, а потым як закрычыць:

– Я – пятах-чабятых,
Я – павун-лапатун,
На кароткіх нагах,
На высокіх пятах.
Нясу касу на плячы,
Хачу ліску засячы.

А лісчка ляжыць ды кажа:

– Ой, певень, сцеражыся: мой хвост, як дубец, – як дам, дык будзе табе канец.

Скочыў пеўнік з парога ў хату ды зноў крычыць:

– Я – пятах-чабятых,
Я – павун-лапатун,
На кароткіх нагах,
На высокіх пятах.
Нясу касу на плячы,
Хачу ліску засячы.

І – скок на печ да лісі. Дзюбануў лісіцу ў спіну. Як усхопіцца лісіца ды як пабяжыць вон з зайкавай хаткі, а зайка дзверы зачыніў за ёю.

І застаўся ён жыць у сваёй хатцы разам з пеўнікам.

Каза-манюка

Беларуская народная казка

Жыў дзед ды баба з дачкою. І была ў іх каза. Пагнала дачка пасвіць казу. Цэлы дзень пасвіла па бары, па дубраўцы, па траўцы, па мураўцы. Увечары прыганяе дахаты. Дзед пытаецца ў казы:

– Каза мая, козачка, дзе была? Што ты ела, што піла?

Каза кажа:

— Нідзе не была. Нічога не ела, нічога не піла. Толькі як бегла цераз масток, ухапіла кляновы лісток, а як бегла ля крынічкі, ухапіла кропельку вадзічкі...

Насварыўся дзед на дачку, што дрэнна казу пасвіла, і назаўтра выправіў бабу.

Цэлы дзень пасвіла баба казу па бары, па дубраўцы, па траўцы, па мураўцы. Увечары прыганяе дахаты.

Дзед зноў пытаецца ў казы:

— Каза мая, козачка, дзе была? Што ты ела, што піла?

Каза кажа:

— Нідзе не была. Нічога не ела, нічога не піла. Толькі як бегла цераз масток, ухапіла кляновы лісток, а як бегла ля крынічкі, ухапіла кропельку вадзічкі...

Дзед і на бабу насварыўся, што дрэнна казу пасвіла. Надзеў тады дзед бабін каптан і хустку ды пайшоў сам пасвіць казу. Цэлы дзень пасвіў па бары, па дубраўцы, па траўцы, па мураўцы. Увечары вярнуўся дахаты, пераапануўся, сеў на прызбе і чакае казу з пашы.

Прыйшла каза на двор. Дзед пытаецца:

— Каза мая, козачка, дзе была? Што ты ела, што піла?

Каза кажа:

— Нідзе не была. Нічога не ела, нічога не піла. Толькі як бегла цераз масток, ухапіла кляновы лісток, а як бегла ля крынічкі, ухапіла кропельку вадзічкі...

Узлаваўся дзед на казу-манюку, прывязаў яе за плот, а сам пайшоў касу вастрыць, казу-манюку рэзаць.

Дазналася аб гэтым каза, сарвалася з прывязі і пабегла ў лес. Знайшла ў лесе зайчыкаву хатку, залезла ў яе і жыве там, а зайчыка і на парог не пускае.

Сеў зайчык пад елачкай і плача. Ідзе воўк:

— Чаго, зайчык, плачаш? Чаго зажурыўся?

— Як жа мне не плакаць, як не журыцца?

Была ў мяне хатка — новая, яловая. Прыйшоў нейкі звер рагаты ды барадаты, выгнаў мяне з хаты і сам у ёй жыве, а мяне і на парог не пускае.

— Ну добра, не плач, я таго зверу выганю.

Падышоў воўк да зайчыкавай хаткі, пастукаў хвостом у дзверы і кажа:

— Гэй, звер рагаты-барадаты, збірай манаткі, ідзі прэч з зайчыкавай хаткі!

А каза як затупае за дзвярыма, як замэкае:

— Закалю цябе рагамі, затапчу цябе нагамі, яшчэ і барадою замяту!

Спужаўся воўк ды ад бяды ўцёк. А зайчык зноў сеў і плача. Ідзе мядзведзь:

— Чаго, зайчык, плачаш? Чаго зажурыўся?

— Як жа не плакаць, як не журыцца?

І расказаў мядзведзю пра сваю бяду.

— Ну добра, — кажа мядзведзь, — не плач, я таго зверу адразу выганю.

Падышоў ён да зайчыкавай хаткі, патупаў каля дзвярэй ды кажа:

— Гэй, звер рагаты-барадаты, збірай манаткі, ідзі прэч з зайчыкавай хаткі!

А каза як затупае, як замэкае:

— Закалю цябе рагамі, затапчу цябе нагамі, яшчэ і барадою замяту!

Спужаўся і мядзведзь ды ў гушчар — кульгець, кульгець... Ідзе певень. Убачыў заплаканага зайчыка і пытаецца:

— Чаго, зайчык, плачаш? Чаго, брат, жабурыўся?

— Як жа мне не плакаць, як не журыцца?

І расказаў зайчык пра сваю бяду.

— Э, — кажа певень, — такую бяду я адной лапай развяду. Я таго звера ведаю — гэта дзедава каза-манюка...

Падышоў певень да зайчыкавай хаты, залопаў крыламі, закукарэкаў:

— Кукарэку! Кукарэку! Заб'ю казу-недарэку!

Пачула каза ды як затупае, як замэкае:

— Закалю цябе рагамі, затапчу цябе нагамі, яшчэ і барадою замяту!

Тады певень яшчэ мацней залопаў крыламі і закрычаў:

— Гэй, каза, збірай манаткі,
уцякай хутчэй ты з хаткі.
бо вунь дзед ідзе,
ён касу нясе...

Як пачула каза пра дзеда з касою, напужалася і кулём выскачыла з хаткі. А зайчык з пеўнікам зайшлі ў хатку і сталі там жыць-пажываць ды дабра нажываць.

Маланка і Гром

Юры Ярмыш

Узгодзе калісьці жылі Маланка і Гром. Любіла Маланка, калі хмары ўкрывалі неба і ажно чорным рабілася ўсё навокал.

А Гром, гледзячы на яе, шчыра радаваўся. Сябраваў ён з Маланкай. Ды неяк гарачая

Маланка нізка над зямлёй шуганула і зачাপіла дрэва. Загарэлася яно. Маланка ўзрадавалася і давай іншыя дрэвы паліць!

Гром разгневаўся на Маланку, пачаў сварыцца на яе, каб не паліла дрэў. Але Маланка не паслухалася Грому. Людзей крыўдзіць пачала, будынкi падпальваць.

І цяпер у навальніцу — толькі блісне Маланка, Гром ужо злуецца, сварыцца на яе.

Маланка яшчэ больш разыходзіцца — Гром голас павышае. І так да таго часу, пакуль не ўтаймуе ліхадзейку, пакуль не перастане сваволіць Маланка. Тады і Гром сціхае. Тут, глядзіш, і дождж перастае.

А новая навальніца пачнецца — усё паўтараецца. Кароткая памяць у ліхой Маланкі!

Ната маму любіць надта

Рыгор Барадулін

Мама мые раму,
Ходзіць мама ў краму.
І ў дачушкі Наты
Цэлы дзень заняты:
То шукае
маму,
То гукае
маму:
— Мама,
дзе піжама?
— Мама,
дзе панама?

– Мама,
дзе праграма?..
Мама.
Мама.
Мама.
Ледзь прачнецца Ната,
Шуму поўна хата,
Поўна шуму, гаму,
Бо дачушка Ната
Надта
Любіць маму!

Наш дзень

Андрэй Александровіч

Ганка,
Стась
І я – Марцін –
Мы раскажам вам аб тым,
Як жывём і дружым мы,
Як расцём мы дужымі.

Пачынаем дзень спачатку
Фізкультурнаю зарадкай.
Раз – налева,
Два – направа,
Крок наперад,
Крок назад.
Нават Стась маленькі жвава
Патрапляе з намі ў лад.
Ён стараецца, таму
І ўдаецца ўсё яму.

*Каб не быць слабым і хмурым,
Не цурайся фізкультуры!*

Эх, як весела бруіцца,
Льецца, булькае вадзіца.
Возьмем шчоткі — зубы тром
Беласнежным парашком.
З мылам мы пад кранам мыем
Рукі, вушы, твар і шыю.

*Чыста мыцца — наша ўмова,
Той, хто чысты, — той здаровы.*

За сталом утрых сядзім.
Мы з ахвотаю ядзім.
Нам заўсёды ўсё па густу:
Каша, бульба ці капуста.
— Я не буду... не хачу я... —
Слоў такіх ты не пачуеш.

*За сталом у нас заўжды
Цішыня падчас яды.*

Мы садоўніку старому
Пасабляем каля дому —
Сад у нас прыгожы:
На газонах
Мак чырвоны,
Ружы і гарошак;
Мы і дома пасабляем:
Я падлогу падмятаю,
Фартушок надзеўшы, Ганна
Мые кубачкі старанна.

Стась сваю работу знае —
Ён вазоны палівае.

*Дзецям з працай трэба знацца,
Памагай бацькам у працы!*

Дом вялікі. На двары
Шмат гуляе дзетвары, —
Весела заўсёды.
Разам з імі, як сябры,
Мы гуляем на двары,
Водзім карагоды.

*Песня з намі неразлучна.
Падружыся з песняй гучнай!*

Кнігі мы не забываем,
Кнігі ўважліва чытаем.
Перад кнігаю раскрытай,
Хоць яшчэ не знае літар,
за сталом сядзіць і Стась.
Ён малюнкi нам чытае,
Без памылкі разбірае,
Дзе шчупак, а дзе карась,
Дзе рабіна, дзе лаза,
Дзе рагатая каза.

*Хочаш знаць усё і ўсіх —
Сябрам будзь цікавых кніг.*

Вечар блізіцца — якраз
І канчаецца расказ.
Аб'яцанне мы стрымалі,
Пра сябе вам расказалі.

А цяпер пачуць цікава
І пра вас, пра вашы справы.
Гульні, дружбу і работу.
Спадзяёмся, вы з ахвотай
Нас, сябры, уважыце —
Пра сябе раскажаце.

Лебедзь, шчупак і рак

Українская народная казка

Плаваў лебедзь каля берага і, выгнуўшы шыю, пазіраў на ваду. Плыў паўз яго шчупак, спыніўся і пытае:

— Скажы, калі ласка, дзе ты бываеш, як рэчка замярзае?

— А нашто табе знаць?

— І я хачу на зіму куды-небудзь уцячы, а то пад лёдам задыхнуцца можна без свежага паветра.

— Я на зіму лячу адсюль у цёплы край і жыву там да вясны.

— Вазьмі і мяне з сабою! — сказаў шчупак.

— А чаму не ўзяць — мне ўсё роўна! Калі хочаш, падамося разам, весялей будзе.

Пачуў іхнюю гаворку рак і кажа:

— Вазьміце і мяне!

— Ну што ж, хочаш — збірайся і ты з намі, гуртам весялей будзе. Прыйдзе восень, я вам тады скажу, калі ляцець.

Лебедзь думаў, што калі яны ў вадзе плаваюць, то ўмеюць і ў паветры лятаць.

Мінула лета, настала восень, лебедзь і кажа:

— Ну, пара ляцець у вырай, збірайцеся на заўтра, пасля абеду рушым у дарогу.

Шчупак сказаў раку. Рак падумаў і кажа:

— А як жа мы, браце, будзем жыць без яды? Давай возьмем з сабой на дарогу харчоў, каб нам хапіла да цёплага краю.

— А як мы іх возьмем? — пытае шчупак.

— Давай нагрузім харчамі возік, запражомся ў яго і падамося. Запросім і лебедзя за кампанію, ён нам паможа, утрох пацягнем харчы.

Знайшлі рак і шчупак воз, звлі з травы пастронкі і чакаюць лебедзя. Назаўтра прыляцеў лебедзь і кажа:

— Ну, вы тут гатовы? А то я ўжо лячу!

— Гатовы, гатовы, толькі ты, калі ласка, дапамажы нам воз везці: давай мы ўсе трое ўпражомся.

— Добра, чапляйце пастронак мне за нагу.

Рак прывязаў лебедзю пастронак за нагу. Свой узяў у клюшні, а шчупак учапіўся за трэці зубамі.

— Ну, разам! Рушылі!

Рак хвосцікам замалаціў, пацягнуў назад, шчупак разагнаўся стралою ў ваду, на дно, а лебедзь замахаў крыламі і рвануў угору; парваліся ўсе пастронкі, а воз ні з месца. Хто з іх быў вінаваты, хто не — ніхто не знаў і судзіць іх ніхто не стаў. Толькі жабы ўволю насмяліся і ўсё здзіліся: чаго гэта рак і шчупак не за сваю справу браліся?

Песня аб вясне

Якуб Колас

Уцякай, мароз-дзядуля!
Чуеш ты, стары, ці не?
На пагорках — булі-гулі! —
Песні чуюцца вясне.
Звоніць, скача, як дзіцятка,
Гэты жэўжык-ручаёк.
На яго, бы тая матка,
Сонца кідае свой зрок.
А ён, гучны і смяшлівы,
Так і ходзіць, аж дрыжыць,
І другі сябрук шчаслівы
Насустрэч яму бяжыць.
А зіма аж пачарнела —
Годзе ёй тут кросны ткаць!..
Гэй, маленства, жыва, смела
Выйдзем весну прывітаць!

Прылёт птушак

Якуб Колас

Шіхая раніца. Сонейка толькі што ўзышло. У полі яшчэ ляжыць снег. Толькі ўзгоркі чарнеюць. Лужынкi сцягнуліся за ноч лядком. Але ўжо чуваць вясна, і ўсё пазірае па-веснавому.

Выйшаў маленькі Янук на двор.

Вясёла там яму, лёгка на сэрцы. Прыгрэе за раз сонца, добра будзе гуляць на дварэ.

Што гэта звоніць у небе тоненькім срэбрым званочкам? Так хораша, так міла, — душа замірае! Янук прыслухаўся. Не відаць нічога, а ў

небе ціха разліваецца тоненькая песня, як грае хто на сярэбранай дудачцы. Гэта жаўранка! І так вясёла Януку! Здаецца, каб лёга было, пацалаваў бы мілую птушачку. Галубка! Яна ўжо вярнулася з далёкае старонкі ў наш бедны край і ў ясным небе заліваецца дзіўнаю песняю.

— Татуля! татуля! чуеш жаўранку?

Бацька Янука прыслухаўся.

— Але, жаўранка. Ну, зараз, брат, і шпак прыляціць, а там і бусел, а за ім і ўсе птушкі.

Рад Янук, што першы пачуў ён жаўранку, пабег хваліцца сваім сябрам. Дзеці выходзілі на двор слухаць першую песню вясны. І ім было вясёла.

Гуканне вясны

Васіль Жуковіч

Свята песенькай
сустракаем,
вясну весела
мы гукаем:

«Жавароначкі,
прыляціце,
цёпла лецейка
прынясіце».

Ходзім радасна
карагодам.
Выглянь, сонейка,
дай пагоду!

Шчасце-долечку
мы гукаем,
мы зямлю сваю
адмыкаем.

«Жавароначкі,
прыляціце,
зямлю-матухну
абудзіце».

Жыта-жыццейка
хай рунее,
кветкі-красачкі
хай квітнеюць.

Свята шчырае
мы сустрэлі.
Птушкі з выраю
Прыляцелі.

Свята мам

Артур Вольскі

Сёння свята нашых мам:
Прыйдуць мамы ў госці к нам.
Мы ўсім садам іх чакалі,
Падарункі рыхтавалі:

Хто хусцінку вышываў,
Хто карцінку маляваў,
Кожнай маме — падарунак,
Кожнай маме — пацалунак.

Павіншуем мам сваіх,
Мам любімых, дарагіх.
Дружна шчасця пажадаем,
Дружна песню заспяваем.

Вельмі рад, вельмі рад
Мам сустрэць дзіцячы сад.

Бабуліны казкі

Вера Вярба

У бабулі маёй
Рукі лоўкія,
У бабулі маёй
Песні доўгія.

Разматае клубок
З новай казкаю,
Прыйдзе хітры каток,
Трэцца з ласкаю.

Хоча лапкі пагрэць,
Завуркоча ён,
Ні гуляць, ні дурэць
Нам не хочацца.

Вось і дзень праляцеў,
І не спіцца нам.
Бабка казкі пляце
Чараўніцаю.

Памочніца

Агнія Барто

Спраў у Танечкі багата.
Хто б управіцца паспеў?
Памагала ўранку брату —
Брат цукеркі ўранку еў.
Мыць хацела лыжкі ў місцы,
Ды да кухні не дайшла:
Адчыніла дзверы кісцы,
Мяўкаць кісцы памагла.
Малако піла і ела,
Заклапочана была:
Села, з мамай пасядзела,
Да бабулі падышла.
Перад сном сказала маме:
— Распраніце мяне самі,
Я ад стомы — не магу,
Я вам заўтра памагу!

Ай! Не буду! Не хачу!

Рыгор Барадулін

Есць у Ланы тры сястрычкі:
Ай! Не буду! Не хачу!
За сястрычкамі благімі
Кожнай раніцай сачу.
Будзяць Лану:
— Уставай!
А сястрычка цягне:
— Ай!
— Ланачка, памый пасуду.
А сястрычка зноў:
— Не буду!

Узяла сястрычак Лана
У дзіцячы сад з сабой.
На пацешных хочуць глянуць
Дзеці ўсе наперабой.
Цацкі лепшыя свае
Кожны пагуляць дае.
Просьцяць:
— Ляльку палюляй.
Ды бурчыць сястрычка:
— Ай!
— Прынясі вады вярблюду.
А сястрычка ім:
— Не буду!
— Мішкам дай па калачу.
А сястрычка:
— Не хачу!
І сказалі дзеці Лане:
— Хто дружыць
З такімі стане?
Хай капрызныя сястрычкі
Кепскія забудуць звычкі
І тады ідуць у сад,
А пакуль —
вядзі назад!

Ластаўкі

Якуб Колас

Прыляцела ластаўка з далёкага выраю.
Села яна на страху старога гумна ды за-
шчабятала. Вясёленькая песенька яе так
і пасыпалася па ўсім дварэ мілым шчэбетам.
Уляцела яна ў гумно даведацца свайго даўней-

шага леташняга доміка. А ён за зіму абсыпаўся, абвіс павуціннем, і толькі камячок гразі дзяржаўся каля сахі, на каторую апіралася страху гумна. Туды прыляцела і другая ластаўка. Пашчабяталі яны ўдзвёх, парадзіліся ды давай папраўляць сваю хатку. Ачысцілі яны яе ад павуціння і пылу. Кожны дзень па некалькі разоў прыляталі яны ў гумно, насілі ў дзюбках клейкую гразь, замазвалі дзіркі ды далей рабілі гняздзечка, каб яно было глыбейшае і большае. Доўга працавалі ластаўкі, і вылепілі яны харошанькае кругленькае гняздзечка. Тады сталі насіць пёрцы ды высцілаць імі дно. Самічка-ластавачка несла там свае маленькія рабенькія яечкі.

Цераз тыдні два з ячак вышлі голенькія маленькія птушачкі з жоўценькімі роцікамі. У тое гумно часта прыходзіў гаспадарскі сын Пятрусь. Любіў ён, лёгшы на саломе, пазіраць, як турбаваліся старыя ластаўкі, носячы корм сваім маленькім дзеткам. А маладзенькія ластавачкі садзіліся ў гняздзе ў рад і разяўлялі роцікі, як толькі прылятала да іх каторая-небудзь старая ластаўка. Старыя клалі корм кожнай па чарзе. Пятрусь любіў на гэта пазіраць і, лежачы, ціха сам сабе смяяўся.

Мурашкі

Якуб Колас

Абсохла зямля. Дзе-нідзе стала паказвацца зялёная травіца. На прыгорку, у лесе, весела гойдае сіняю галавою першая веснавая

кветка — сон. У яго касматай галоўцы ўжо поўзае пчолка ды цалуе яго сінія лісточкі.

Усё варушыцца, прачынаецца ад зімовага сну і холаду, усё хоча глянуць на высокае сонца, што так шчыра аблівае сваім цяплом яшчэ мокрую зямлю. Сагрэла сонейка і мурашнік, каторы паўгода быў засыпаны снегам. Пачула цяпло і працавітая мурашка. Выпаўзла яна з зямлі, дзе сядзела ўсю зіму; за ёю выпавуўзла другая, трэцяя. Вот ужо іх цэлая тысяча поўзае ды грэецца на сонцы. Пагрэліся ды зараз за работу — давай папраўляць сваю хату, папсаваную снегам. А яшчэ дзянькі праз два-тры папаўзуць яны ў лес збіраць кусочкі хвоек, смолку, што скінула старая хвоя. А пападзецца на дарозе жук або хрушч, палепяцца яны за яго ды павалакуць яго да свае хаткі. Працавітае стварэнне мурашка! Многа чаго ёсць павучыцца ў яе гультаю.

Каток

Якуб Колас

У Савосева суседа
Быў пярэсценькі каток,
Выхаванец Паўла-дзеда,
Такі слаўны пестунок!
Нос чарнявы,
Хвост бялявы,
Задзірасценькі;
Кішчкі-шчыпчык
Заграбасценькі;
Лапкі-драпкі

Машастовыя*,
А шарсціначкі
Шаўковыя;
Губкі, зубкі
Адмысловыя;
Вусы-русы
Патырчастыя;
Тая спінка,
Як націнка,
Выгінастая.
Вушкі-слухкі
Не мыляюцца,
Вочкі ў ночку
Запаляюцца.

Пчолка

Янка Журба

Веснавое сонца
Росы падбірае.
Вылецела ў поле
Пчолка залатая.

Ёй за шчырай працай
Весела на полі:
Луг прыбраны ў кветкі,
І наўкол раздолле.

З рання да змяркання
Пчолка залатая
Лётае па кветках
Ды мядок збірае.

---

* Аксамітныя.

Шмат сабрала пчолка
Мёду з розных кветак, —
Дома ім накорміць
Родных пчолак-дзетак.

Мае забавы

Змітрок Бядуля

Па даліне, па лужочку
Ездзіць я люблю,
Я з дубовага кіёчка
Коніка зраблю.

Гайда, гайда, буланенькі,
Аж у цёмны бор!
І ляціць кіёк мой ценькі
Проста як віхор.

Аж дрыжыць, шуміць зямліца,
А я скок ды скок!
А са мною весяліцца
Жучка — мой дружок.

Я на коніку ўсё далей
Еду без канца,
Гэй, хутчэй нясі, удалы,
Мяне, малайца.

Хто сказаў «мяў»?

Васіль Суцееў

Сабачка спаў на дываніку ля канапы. Раптам праз сон ён пачуў, як нехта сказаў:
— Мяў!

Сабачка падняў галаву, паглядзеў — нікога няма.

«Гэта я, мусіць, сасніў», — падумаў ён і ўладкаваўся зручней. І тут нехта зноў сказаў:

— Мяў!

— Хто там?

Ускочыў Сабачка, абабег увесь пакой, зазірнуў над ложка, пад стол — нікога няма. Залез на падвоканне, убачыў: за акном па двары ходзіць Певень. «Вось хто не даў мне спаць! — падумаў Сабачка і пабег на двор да Пеўня.

— Гэта ты сказаў «мяў»? — спытаў Сабачка Пеўніка.

— Не, я кажу...— Пеўнік залопаў крыламі і закрычаў: — Ку-ка-рэ-ку-у!

— А больш ты нічога не ўмееш гаварыць? — спытаў Сабачка.

— Не, толькі «ку-ка-рэ-ку», — сказаў Пеўнік.

Сабачка пачухаў задняй лапай за вухам і пайшоў дадому...

Раптам ля самага ганка нехта сказаў:

— Мяў!

«Гэта тут!» — сказаў сабе Сабачка і пачаў жвава капаць пад ганкам усімі чатырма лапамі. Калі ён выкапаў вялікую яміну, адтуль выскачыла маленькая шэрая Мышка.

— Ці не ты сказала «мяў»? — строга спытаў яе Сабачка.

— Пі-пі-пі, — запішчала Мышка, — а хто так сказаў?

— Нехта сказаў «мяў»...

— Блізка? — захвалявалася Мышка.

— Вось тут, зусім побач, — сказаў Сабачка.

— Мне страшна! Пі-пі-пі! — запіпчала Мышка і шмыгнула пад ганак. Сабачка задумаўся. Раптам ля сабачай будкі нехта гучна сказаў: «Мяў»...

Сабачка тройчы абабег будку, але нікога не знайшоў. У будцы нехта заварушыўся. «Вось ён! — сказаў сабе Сабачка. — Зараз я яго злаўлю...»

Ён падкраўся бліжэй. Насустрач яму выскачыў вялізны калматы Пёс.

— Р-р-р-р-р! — рыкнуў Пёс.

— Я... я хацеў даведацца...

— Р-р-р-р!

— Гэта вы казалі... «мяў»? — прашаптаў Сабачка, падціскаючы хвосцік.

— Я?! Ты смяешся, шчанюк!!!

З усіх ног Сабачка кінуўся ў сад і схавався там пад кустом. І тут, проста ў яго над вухам, нехта сказаў:

— Мяў!

Сабачка вызірнуў з-пад куста. Перад ім на кветцы сядзела калматая Пчала. «Вось хто сказаў «мяў», — падумаў Сабачка і хацеў быў ухапіць яе зубамі.

— З-з-з-з! — загула пакрыўджаная Пчала і балюча ўджаліла Сабачку ў кончык носа.

Завішчаў Сабачка, пабег, а Пчала за ім ляціць і гудзе:

— Удж-дж-джалю! Удж-дж-джалю!

Падбег Сабачка да сажалкі — і ў ваду. Калі ён вынырнуў, Пчалы ўжо не было. І тут зноў нехта сказаў:

— Мяў!

— Гэта ты сказала «мяў»? — спытаў мокры Сабачка ў Рыбы, якая праплывала побач.

Рыба нічога не адказала, махнула хвостом і знікла ў глыбіні сажалкі.

— Ква-ква-ква! — засмялася Жабка, што сядзела на лісце гарлачыка. — Хіба ты не ведаеш, што рыбы не размаўляюць?

— А можа, гэта ты сказала «мяў»? — спытаў Сабачка ў Жабкі.

— Ква-ква-ква! — засмялася Жабка. — Які ты дурненькі! Жабкі толькі квакаюць.

І скокнула ў ваду.

Пайшоў Сабачка дадому мокры, з распухлым носам. Сумны, уладкаваўся ён на дываніку ля канапы. Раптам пачуў:

— Мяў!

Ён ускочыў. На падвоканні сядзела пухнатая паласатая Котка.

— Мяў! — сказала Котка.

— Гаў-гаў-гаў! — забрахаў Сабачка, потым узгадаў, як рыкаў калматы Пёс, і зарыкаў: — Р-р-р-р-р!

Котка выгнулася, засычэла: «С-с-с-с!» Зафыркала: «Фыр-фыр-фыр!» — і выскачыла ў акно.

Вярнуўся Сабачка на свой дыванік і паклаўся спаць.

Ён цяпер ведаў, хто сказаў «мяў»!

Сынок-з-кулачок

Беларуская народная казка

Жылі дзед і баба. І быў у іх сынок. Ды такі малы, што з-пад шапкі не відаць. Не большы за кулак. Так дзед з бабай яго і звалі: сынок-з-кулачок.

Паехаў аднойчы дзед араць, а бабе сказаў, каб згатавала абед ды прынесла яму на поле.

Баба згатавала абед ды кажа сыну:

— Каб ты быў большы, дык занёс бы бацьку абед за мяне. А так мне самой трэба ісці.

А сыноч падхрабрыўся і кажа:

— Давай, мама, занясу абед.

— Дзе табе данесці яго? — не верыць маці.

— Данясу!

Узяў сыноч-з-кулачок абед, паставіў у дзедаў лапаць, сам ззаду сеў і паехаў.

Едзе сабе і песенькі спявае. Прыехаў на поле і гукае бацьку:

— Тата, я табе абед прывёз!

Убачыў яго бацька, зарадаваўся:

— Малайчына, сыноч!

Сеў ён абедаць, а сын кажа:

— Тата, пасадзі мяне на саху, я араць буду.

— Як жа ты будзеш араць?

— А паглядзіш, — кажа сын.

Пасадзіў яго бацька на саху. Сыноч-з-кулачок узяў лейцы ў рукі і крыкнуў на каня:

— Но, сівы-буры!

І пачаў араць.

Ехаў дарогаю пан у брычцы. Убачыў ён та-кое дзіва.

— Прадай, дзед, мне свайго аратага, — кажа пан.

— Не, пане, не прадам, гэта мой сыноч.

А пан прычапіўся, як смала: прадай ды прадай.

— Я табе, — кажа пан, — дам шмат грошай.

Пачуў гэта сыноч, падбег да бацькі і шэпча яму:
— Прадавай, тата, толькі вазьмі ў пана за мяне жменю золата. Не бойся, я ад яго ўцяю...

Згадзіўся дзед і прадаў пану сына за жменю золата.

Узяў пан хлопчыка, пасадзіў у кішэню і паехаў. «Вось, — думае, — добрага аратага нажыў. Гэткага ні ў кога няма. Няхай зайздросцяць мне ўсе паны!»

Тым часам хлопчык прадраў панскую кішэню, цішком вылез з яе ды выскачыў з брычкі. Пан нават і не пачуў. Паехаў сабе дамоў хваліцца дзіўным аратым.

Агледзеўся хлопчык, аж кругом яго густы лес. Пахадзіў ён, пахадзіў па лесе і заблудзіўся. А тут і вечар настаў. Сеў хлопчык пад елкаю і плача.

Ні адсюль, ні адтуль — галодны воўк. Ухапіў ён хлопчыка і праглынуў яго. Апамятаўся хлопчык, пачаў брыкацца ў воўчым жываце, пачаў крычаць:

— Гэй, воўк, нясі мяне дахаты!

— Не панясу, — кажа воўк.

— Нябось, панясеш, як надакучу табе.

— Паглядзім, — агрызнуўся воўк і пабег у поле шукаць авечак. Прыб'ягае да чарады авечак, а хлопчык як крыкне з воўчага жывата:

— Гэй, пастухі, воўк па авечкі крадзеца!

Пачулі гэта пастухі, прагналі злодзея. Ды яшчэ і сабак нацкавалі на яго.

Прыбег воўк у лес і кажа хлопчыку:

— Вылазь вон!

— Не, не вылезу, — адгукаецца хлопчык. — Нясі мяне дадому.

— Не панясу, — злуецца воўк.

Выгаладаўся воўк ды зноў пайшоў шукаць спажывы. Але куды ні прыйдзе — усё няўдача: не дае яму хлопчык спакою.

Зусім схуднеў воўк, ледзьве ногі цягае. А хлопчык усё сваё права правіць:

— Нясі мяне дадому!

Бачыць воўк — няма рады, панёс хлопчыка дадому. Прынёс да двара і кажа:

— Вылазь, вунь твая хата!

— Не, — адказвае хлопчык, — нясі на двор.

Прынёс яго воўк на двор і зноў крычыць:

— Вылазь!

— Не, нясі ў сенцы.

Прынёс воўк яго ў сенцы. Тут хлопчык выскачыў вон ды як закрычыць:

— Тата, хадзі ваўка біць!

Выбег бацька з качаргою і забіў ваўка. Шкуру злупіў і бабе футра пашыў. А баба сасмажыла за гэта дзеду і сынку гуся.

Тут і казка ўся.

Пчала і муха

Беларуская народная казка

Жылі-былі пчала і муха. Пчала з ранку да вечара па лугах лётала, мёд збірала. А муха мёд толькі есці любіла. Дзе мёдам запахне, там і яна. А дзе мёду не чуваць, там муха не хоча нават і пераначаваць.

Аднаго разу прысела муха адпачыць на зялёным лузе. Сонейка муху прыгравае, лёгкі ветрык

абвявае. Наўкол кветкі цвітуць, жвавья конікі скачуць. У небе птушкі песенькі спяваюць.

Задумалася муха: як добра на свеце жыць!

Думала-думала ды і задрамала.

А ў гэты час над лугам пчала пралятала. Ляціць, гудзе, мёд у вулей нясе. Цяжка ёй, аж стогне, небарака.

Прахапілася муха ды як закрычыць на пчалу:

— Ах ты, сякая-такая! Чаго тут над вухам стогнеш, мне спаць не даеш!

— Выбачай, — сказала пчала. — Я шмат мёду нясу, дык і стагну.

— Ха-ха, — засмялася муха, — шмат мёду нясеш, а сама нябось галодная: вунь якая худая — адны косці...

— Праўда, — адказвае пчала, — мы, пчолы, збіраем пуды, а самі худы.

— А чаму ж вы худы? — І мёд у вас, і вашчына ў вас...

— Дык жа мёд мы збіраем не толькі сабе, а і сваім дзеткам, і гаспадару, які нам хату зрабіў, даглядае нас.

— Чакай, чакай, — кажа муха, — я нешта не зусім цябе разумею: як гэта можна збіраць мёд для іншых? Мы, мухі, так не робім. Мы толькі гатовага мёду шукаем.

— Ат, — замахала крыльцамі пчала, — няма мне калі з табою гаманіць: трэба хутчэй дадому спяшацца, мядовую кашку дзеткам варыць.

— А дзе возьмеш ты мядовую кашку?

— На сабе вязу.

- У чым?
— У вазку, у палазку і за пазушкай.
Загула пчала ды паляцела ў свой вулей.

Два зайцы

Беларуская народная казка (апр. Якуб Колас)

Сядзяць два зайцы ў лесе пад бярэзінай і жаляцца на сваё жыццё.

— Якая наша доля? Кожны час бойся: бойся чалавека, бойся ваўка, сабакі, ліса. Хадзі ды прыслухайся. І хто не крыўдзіць нас, бедных зайцоў? Не толькі чалавек, звер, а нават птушкі і тыя цікаюць на нашае зайцава мяса. А чым можам бараніцца ад нашых непрыяцеляў? Уся надзея на ногі. Выратуюць яны з бяды — шчасце, а не — прапала твая шкура.

І зайцы заліліся горкімі слязьмі.

— Ці ж варта жыць пасля гэтага? Хоць бы адна жывёла на свеце баялася нас, зайцоў... Хадзем, брат, ды ўтопімся ў возеры — раз прападаць.

Наплакаліся, надумаліся бедныя зайчыкі і йдуць тапіцца. Возера было блізка. Падыйшлі зайцы да возера, абняліся, пацалаваліся, развіталіся. Толькі яны бліжэй падыйшлі да берагу — скок жаба з купіны: спалохалася зайцоў.

— Эх, брат, — кажа адзін зайчык. — Ёсць жа на свеце стварэнне, што і нас баіцца. Ім, відаць, яшчэ горай живецца, як нам. Можна, значыцца, жыць на свеце.

І пабеглі зайчыкі назад у лес.

Кароткая гутарка

Аляксандра Смоліч

Неяк святым днём пякла маці аладкі, а сыноч Іванка круціўся ўсё каля яе, дый кажа:

— Чаму ты, мамка, са мною не гаворыш?

— Бачыш жа, што няма часу, — адказвае маці. — Дый што ж я буду табе гаворыць?

— Ну хоць што... от сказалі б: — на табе, Іванка, аладачку!

Каток сам цягне

Аляксандра Смоліч

Кажы матка да чатырохлетняе Ганулькі:

— Ганулька, нашто ж ты цягнеш катка за хвост, гэты ж яму баліць!

— Я, мамачка, не цягну, а толькі трымаю за хвосцік, а каток сам цягне.

Маладое-неразумнае

Аляксандра Смоліч

Прышла маленькая мышка ў нару да свае маткі дый кажа: «Вось, мамка, я на дварэ двух звяроў бачыла. Адзін страшны-страшны, а другі добры». Матка спытала: «Скажы ж, якія там звяры?» Мышка сказала: «Адзін страшны, ходзіць па панадворку во гэтак: у яго ногі чорныя, а чуб чырвоны, вочы вылуплены, а нос крывы. Як я міма яго ішла, ён адкрыў

ляпу, нагу падняў ды як закрычыць, ды так голасна, што я са страху не ведала, дзе дзецца!»

— Гэта певень, — сказала старая маці. — Ён ніколі нічога благога не робіць, ты яго не бойся. Ну, а другі звер які быў?

— Другі ляжаў сабе, на сонейку грэўся. У яго шыйка беленькая, ножкі шэранькія, шэрстка гладзенькая. Сам ліжа сваю белую грудку і хвастом ледзь-ледзь кратае ды на мяне глядзіць.

Старая мыш толькі паківала галавою ды сказала:

— Дурное ты, дурное! То ж сам кот быў.

Верны прыцель

Леаніла Чарняўская (З народнага)

У аднаго селяніна быў вялікі сабака. Стаў ён стары і ўжо не мог вартаваць гаспадарскае дабро. Не хацелася селяніну дарма карміць сабаку. Вось ён узяў з сабой вяроўку й камень і пацягнуў сабаку да ракі.

Глядзіць на яго сабака разумнымі вачыма, быццам разумее, што думае гаспадар.

Сеў гаспадар з сабакам у човен, ад'ехаў ад берагу і стаў прывязаць камень сабаку да шыі. Пасля ўстаў і пяхнуў нагой сабаку ў ваду.

Сабака нырнуў, але пры гэтым човен крэпка скалануўся, а селянін не ўтрымаўся і сам зваліўся ў ваду.

Захліснула яго хваля, зусім ужо пачаў тануць. Раптам чую — нехта цягне яго. А гэта яго сабака. Камень адвязаўся, і ён кінуўся ратаваць гаспада-

ра. Схапіў зубамі за кашулю, выплыў з ім да берагу і ледзь жывы расцягнуўся на беразе.

Заплакаў селянін, абняў сабаку, стала яму сорамна. Да самае смерці карміў і даглядаў ён вернага свайго прыцеля.

Янка-Запытанка

Вольга Інатава

Ледзь паснедаўшы, ад ранку
Да начы бесперастанку
Задае пытанні Янка,
Па мянушцы Запытанка.

— Мама, а чаму, скажы,
Расце цеста у дзяжы?
А чаму ў каровы рогі?
А куды вядуць дарогі?

Ах ты, Янка,
Янка-Запытанка!

— А чаму гурок зялёны?
Чаму клён завецца клёнам?
Хата дзятла на сасне?
Воўк адзін жыве ці не?

Толькі ўспомніў пра ваўка —
Скок аднекуль шэры,
І схапіў ён хлапчука:
— Будзе мне вячэра!

Хоць прыйшла бяда такая,
Ды хлапец усё пытае:

— Дзе ты, воўча, бок падраў?
А ці шмат у цябе спраў?
А чаму бяжыш, як сонны?
А ці мыў ты вушы сёння?

Воўк ад злосці аж засоп,
За каўнер хлапчыну згроб,
Да нары не дацягнуў,
Тут, адразу ж, праглынуў.

Ах ты, Янка,
Янка-Запытанка!

Рады, сыты, Воўк смяецца.
Толькі што гэта — здаецца,
А ці праўда: з жывата
Янка зноў пачаў пытаць.

— А чаму трасешся ты?
А нашто звярам хвасты?
А які тут цёмны кут!
А спяваць ці можна тут?

...Да Ваўка бягуць звяры,
Бачаць, Воўк маўчыць стары,
Сціснуў зубы, сціснуў рот,
А крычыць... крычыць жывот!

Ах ты, Янка,
Янка-Запытанка!

Воўк — дадому. Ды дарма —
Там Ваўчыца кажа:
— Прэч! Якое ваўчаня
Спаць пры шуме ляжа?

І паплёўся Воўк удаль,
У абласны лясны шпіталь.
Да ўрача ўваліўся Воўк,
Захрыпеў, завыў і змоўк...

...Саслабелы Воўк ляжыць.
Янка сцэжкаю бяжыць
Ды усё пытаецца...
А звяры хаваюцца:

Хто ў балота,
Хто у мох,
Каб убачыць
Іх не мог!

Усе баяцца Янку,
Янку-Запытанку!

Сем мастакоў

Алена Кобец-Філімонава

У адным горадзе жылі-былі сем мастакоў. Горад, у якім яны жылі, быў вельмі змрочны. Таму што над ім віселі шэрыя хмары. І ад іх на ўвесь горад падаў шэры цень. З-за хмараў не было відаць аранжавага сонца. Не было відаць зялёнай лістоты. Не было відаць блакітных нябёсаў. І ўсё, што малявалі мастакі, было шэрае і непрыгожае. Яны ж думалі, што неба можа быць толькі шэрага колеру. І лісце толькі шэрага колеру. І ўсё наўкола — толькі шэрага колеру. Таму і фарбы ў іх былі толькі шэрыя. Яны не маглі маляваць іначай.

Аднойчы ў горад прыляцеў вецер і разagnaў хмары. Мастакі выбеглі на вуліцу — і не паверылі сваім вачам.

— Ой, якое прыгожае неба! — сказалі яны.

— Ой, якое прыгожае сонца! — сказалі яны.

— Ой, якое прыгожае лісце! — сказалі яны.

І адразу пачалі маляваць. Але атрымалася непрыгожа. Таму што ў іх была толькі шэрая фарба.

Сем мастакоў цяжка ўздыхнулі. Што ж ім рабіць? Як навучыцца добра маляваць? Тады адзін з іх сказаў:

— Сябры! Хадзем фарбы шукаць.

Узялі мастакі сем пэндзлікаў і сем вядзерцаў і пайшлі фарбы шукаць. Доўга вандравалі яны па белым свеце і ўсяму дзівіліся. А дзівіцца было чаму. Яны ж усё жыццё жылі ў змрочным горадзе і не ведалі, што ёсць на свеце пунсовы-пунсовы мак, які квітнее на зялёным лузе; што ёсць бялюткі рамонак з залацістай сярэдзінай; што сонца ўдзень аранжавае, а ўвечары — малінавае. Яны любаваліся прыродай, многае спазнавалі і ўсё запаміналі.

Аднойчы мастакі падняліся на вяршыню самай высокай гары. Адтуль было відаць усё навокал: і рэкі, і лясы, і лугі — увесь шлях, які яны прайшлі. Залюбаваліся мастакі і пачалі марыць:

— Ах, як бы я хацеў намяляваць мак! — сказаў адзін.

— А я — сонца! — сказаў другі.

— А я — дзьмухавец! — сказаў трэці.

— А я — лісточак! — сказаў чацвёрты.

— А я — неба! — сказаў пяты.

— А я — званочак! — сказаў шосты.

— А я — фіялку! — сказаў сёмы.

І як толькі яны гэта сказалі — на небе ўзнікла вясёлка. Убачылі мастакі вясёлку — і вачам сваім не паверылі.

— Ах, якія фарбы! — уздыхнулі яны.

— Я бачу фарбу, як мак! — сказаў адзін.

— А я — як сонца! — сказаў другі.

— А я — як дзьмухавец! — сказаў трэці.

— А я — як лісточак! — сказаў чацвёрты.

— А я — як званочак! — сказаў шосты.

— А я — як фіялку! — сказаў сёмы.

І раптам адзін канец вясёлкі апусціўся каля самых ног мастакоў. І яны ўбачылі сем каляровых дарожак.

Чырвоную, як мак.

Аранжавую, як сонца.

Жоўтую, як дзьмухавец.

Зялёную, як лісточак.

Блакітную, як неба.

Сінюю, як званочак.

Фіялетавую, як фіялка.

— Ура! — закрычалі мастакі. — Нарэшце мы знайшлі фарбы!

Кожны выбраў сабе любімую дарожку і пайшоў па ёй. Прайшлі мастакі па ўсёй вясёлцы. І адразу ж пачалі маляваць. Ім не цярпелася даведацца, якога колеру фарбы ў іхніх вядзерцах.

Узялі мастакі вялікі ліст паперы, і кожны па чарзе правёў па ім лінію сваім пэндзлікам. Атрымалася яркая, сямі колераў вясёлка. Мастакі былі шчаслівыя. Цяпер яны маглі намаляваць усё, пра што марылі.

А што сталася з вясёлкай? Яна знікла. Таму што аддала ўсе свае фарбы. А калі пойдучь яе шукаць іншыя мастакі, яна зноў з'явіцца і аддасць ім свае новыя фарбы.

Жыў-быў вожык

Янка Брыль

Нашага вожыка тата злавіў у лесе і прынёс у кішэні дахаты. Спачатку вожык ляжаў, як клубок. Як паклалі яго ў кутку, пад маім ложкам, так ён і ляжаў. Я наліў яму ў сподачак малака. А вожыку хоць бы што. Тады я лёг побач з ім на падлозе і пачаў назіраць.

На дварэ змяркалася, і пад ложкам рабілася цёмна.

— Дурненькі ты, — сказала мама. — Ты яго толькі не чапай, ён і сам малако тваё знойдзе.

І праўда, толькі я лёг у ложка і ў хаце зрабілася ціха, як у куточку пад ложкам нешта ціхенька заварушылася. Заварушылася і пачало вось гэтак чмыхаць:

— Ту-ту-ту-пых! Ту-ту-ту-пых!

А потым па дошках падлогі затупацелі маленькія мяккія ножкі.

— А што, не гаварыла я, — сказала мама. — Не палохайце яго, дык ён і малако пачне хлябтаць.

І праўда, мы памаўчалі, і неўзабаве пачулася, што нехта маленькі хлебча. Не так, як кот, а так, як парсяты, — плямкае. Вожык тупацеў усю ноч, і за гэта мы пачалі называць яго Тупцікам.

А за тое, што ён перастаў нас баяцца, я ніколі не забываўся даваць яму есці.

Але не было з кім Тупціку пасябраваць. І стала сумна ад гэтага. Каб развесяліць вожыка, я зняў аднойчы са сцяны люстэрка і паставіў на падлозе. А вожык падышоў да люстэрка, наставіў лычык, паглядзеў і надзьмуўся, каб настрашыць таго, што ў люстэрку. А той, што ў люстэрку, надзьмуўся таксама, і вось яны разам зрабілі:

— Пых!

Мы засмяяліся — і тата, і я, а Тупцік паглядзеў, асцярожненька дакрануўся лычыкам да шкла і як быццам усё зразумеў. Адышоўся і больш не глядзеў у люстэрка.

І мы занеслі Тупціка ў агарод. Яму цяпер весела, добра на волі.

Дзядуля і яблынькі

Яніс Райніс

Садзіў дзядуля
Маленькія яблынькі,
Пыталіся дзеці:
«Ці скоро яблыкi?»
«Чакайце, дзеткі,
Дзевяць вёсен,
Дзевяць летаў,
Дзесятую восень».
«А сам, дзядуля,
Ці дачакаешся?»
«Не я дачакаюся,
Дачакаюцца іншыя,
Дачакаюцца іншыя,
Дзякуй скажуць».

Паравоз

Юльян Тувім

Стаіць і гудзе паравоз на пуцях,
Важкі, вялізны, мазутай прапах,
Алей, як пот, на баках.

Стаіць і сапе,
Пырскае, чмыша,
Жарам пякельным
І параю дыша:
Бух — як горача!
Ух — як горача!
Пуф — як горача!
Уф — як горача!

Да паравоза
Вагоны падалі
Дужа цяжкія —
З жалеза і сталі.
Поўна народу
У кожным вагоне.

У першым, другім —
Каровы ды коні.
А ў трэцім, у спальным,
Точачы лясы,
П'юць пузачы
І ўмінаюць кілбасы.

Чацвёрты, таварны,
Поўны бананаў.
А ў пяты пагужаны
Шэсць фартэп'янаў.

У шостым вагоне
Цяжкая гармата:
Рэйкаю кожнае
Кола падцята.

У сёмым —
Дубовыя крэслы і шафы,
У восьмым — мядзвездзь
І чатыры жырафы.
Дзевяты займаюць
Таўшчэзныя свінні.
Куфры ў дзесятым,
Кубёлкі і скрыні.

Вагонаў усіх
Да паўсотні, няйначай,
А што там у кожным —
Я не пабачыў.
Але, каб прыйшлі сюды
Сотні атлетаў,
І кожны з іх,
З'еўшы па сотні
катлетаў,
Як трэба, з апошніяе сілы
Напяўся —
Цяжар гэты з месца б
Ніяк не падаўся!
Раптам — свісток!
Потым — гудок!
Пара — бух!
Колы — у рух!

Спачатку, —
Нібы чарапаха,
Памалу
Пайшоў паравоз,
Угінаючы шпалы,
Залязгалі буферы
Лязгам вясёлым,
І круціцца, круціцца
Кола за колам,
Высока, далёка
Дым чорны клубіцца.
Цягнік наш па рэйках
Стукоча, імчыцца.
Куды ён? Куды ён?
Куды ён? Наўпрост!
Па рэйках, па рэйках,
Па рэйках, праз мост,
Праз поле, тунелі,
Праз лес, праз гару
Спяшаецца:
Трэба прыйсці у пару!
Грукоча, стукоча
Аднолькавым тактам:
Так-та-та, так-та-та,
Так-та-та, так-та...
Гладка так, лёгка
Імчыцца удаль,
Быццам бы коціцца
Мячык — не сталь,
Быццам не волат

Агромністы, важкі —
Цацка дзіцячая
З лёгкае бляшкі.
А хто яго, хто яго
Ўдалеч панёс,
Адкуль гэту сілу
Узяў паравоз?
Хто гоніць, хто бухае
Моцна: бух-бух?
Гарачая пара
Дала яму рух!
Пара на поршні
З катла напірае,
Поршань на кола,
І кола мільгае!
І, гнаны магутнаю
Сілаю пары,
Імчыцца цягнік,
Рассякае абшары.
Па рэйках стукоча
Аднолькавым тактам:
Так-та-та, так-та-та,
Так-та-та, так-та!

Акуляры

Юльян Тувім

Узлаваўся пан Гіляры:
Дзесьці зніклі акуляры.

Ён шукае ў кожным куце,
У халаце і сурдуце,

Абшукаў усе шуфляды,
Ды няма іх — дайце рады!

— Гвалт! — крычыць ён. — Проста чары!
Ці не ўкралі акуляры?

Пад канапай, пад камодай
Мацаў, поўзаў — вось прыгода!

Крэкча пан ля нор мышыных,
Расчыняе піяніна,

Адрываць рашыў падлогу,
Клікаць люд на дапамогу.

Ды ў люстэрка ўпёр ён вочы
І не верыць — аж адскочыў:

Гэта ж праўда, не здалося,
Што яны на ўласным носе!

У полі

Якуб Колас

Грышка, хлопчык невялічкі,
Ў поле выйшаў з дому.
Люба там каля крынічкі
Хлопчыку малому!

Ў гушчары кустоў зялёных
Многа розных пташак,
Кветак белых і чырвоных,
Мошачак, мурашак...

Сядзе хлопчык над крынічкай
І не зварухнецца,

Пазірае, як над дзічкай
Пташачка снуецца

І сваіх маленькіх дзетак
Корміць чарвячкамі.
Эх, як слаўна сярод кветак
Летнімі дзянькамі!..

Шалтай-Балтай

Іван Муравейка

Шалтай-Балтай
Па вёсцы блукаў,
Шалтай-Балтай
Работу шукаў.

Цэлы дзень шукаў,
Не згуляў мінуты.
Змарнеў, схуднеў
І праспаў сем сутак.

Увесь давай

Іван Муравейка

— Даць табе цукерку,
Верка?
— Не хачу.
— Две цукеркі хочаш,
Верка?
— Не хачу!
— Тры цукеркі возьмеш,
Верка?

- Не хачу!
- Увесь мяшэчак забірай...
- Увесь? Давай!

Рамонак

Марыя Пазнанская

На танюткай ножцы гнуткай
На лужку, ля ручая,
У каўнерыку бялюткім
Гэту кветку ўбачыў я.

Ясным вокам, жоўтым гэткім,
Паглядзела на мяне...
Я сарваць памкнуўся кветку,
А пчала сказала: — Не!

Дзеці і гняздзечка

Аляксандра Смоліч

Знайшлі дзеці ў садку гняздзечка. Сядзелі ў ім маладыя птушаняткі. Яны яшчэ не ўмелі лётаць. Дзеці забралі птушак, прынеслі ў хату і паказалі татку.

Татка спытаўся: «Ці добра было б вашай маме, калі б хто вас краў з хаты?» Дзеці кажуць: «Не, мама плакала б». Татка ізноў пытаецца: «А вам ці добра было б тады?» Дзеці кажуць: «Не, і мы плакалі б і хацелі дамоў».

Тады татка сказаў: «Такое самае гора будзе матцы-птушцы і гэтым яе дзеткам».

Дзеці пашкадавалі птушак, аднеслі іх у садок і пасадзілі ў гняздзечка.

Я – беларус

Ніл Гілевiч

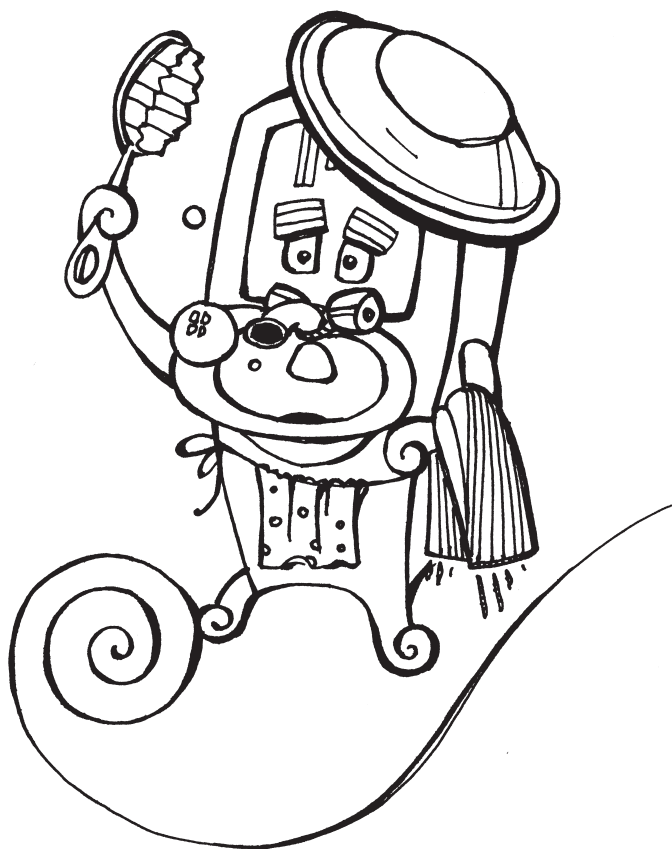
Я – беларус, я нарадзіўся
На гэтай казачнай зямлі,
Дзе між лясоў і пушчаў дзікіх
Адвеку прашчурны жылі.

Я – беларус, я ганаруся,
Што маю гэтае імя:
Аб добрай славе Беларусі
У свеце знаюць нездарма!

Я – беларус, і хоць сягоння
Яшчэ малы, але скажу:
Я родам з племя непакорных
І пра дэбоды не задрыву!

Для дзяцей
пяці-шасці гадоў

Вясна

Якуб Колас

Сонца грэе, прыпякае,
Лёд на рэчцы затрашчаў.
Цёплы вецер павявае,
Хмар дажджлівых нам прыгнаў.
Вось і бусел паказаўся,
Гусі дзікія гудуць,
Шпак на дубе распяваўся,
Жураўлі ужо лятуць.
І зіма, як дым, прапала!
Зелянее луг, ралля.
Як ад болю, ачуняла
Наша родная зямля.

Дарагое імя

Мікола Хведаровіч

Свеціць, як сонца,
Ад самай калыскі
Вобраз любімы,
Родны і блізкі.

Маміна імя
Самае лепшае,
Маміна слова
Найдаражэйшае.

Мама! Матуля! —
Чароўнае слова
Песняй ласкавай
Гучыць на ўсіх мовах.

Два маразы

Беларуская народная казка (апр. Якуб Колас)

Гулялі па полі два маразы, два родныя браты: мароз Сіні-нос і мароз Чырвоны-нос.

Гуляюць-пагульваюць маразы, адзін аднаго пахвальваючы. А ноч ясная-ясная. Прасторна маразам на волі. А ціха, так ціха, нібы жывой душы не засталася на свеце. Перабеглі маразы з поля на лес. Бегаюць, палускаваюць, з дрэва на дрэва пераскокваюць, зайчыкаў палюхаюць. З лесу ў вёску заскочылі і давай па даху страляць.

— Эге, — кажа мароз Сіні-нос, — усе пахаваліся, баяцца на двор вылезці.

— Няхай толькі вылезе хто: задамо яму страху, — адкавае мароз Чырвоны-нос.

Пачало развідняцца. Паваліў з комінаў дым густы. Заскрыпелі калодзежы. Павыходзілі мужчыны з хат. Хто малаціць пайшоў, хто ў лес па дровы збіраецца.

— Стой жа, брат, — сказаў мароз Чырвоны-нос. — Пабяжым жа мы на дарогу ў поле.

І пабеглі яны зноў у поле; стаяць, прытуліўшыся, падарожных чакаюць.

Заскрыпелі сані на дарозе. Зазваніў дзесь званочак пад дугою.

У санях селянін сядзіць, коніка паганяе. А ззаду за ім зухаўскі вазок плыве. Званочак пазвоньвае.

— Ну чакайце ж вы, — кажа мароз Сіні-нос. — Ты бяжы за мужыком, а я за панам паганюся.

І пабеглі яны падарожных марозіць. Доўга бег мароз Сіні-нос, пакуль пана дагнаў. Нарэшце

дагнаў, пад футра залез, цяпло выганяе адтуль. Паціскаецца пан, ногі зябнуць, холад па целе пайшоў, панскі нос пасінеў. А мароз Сіні-нос толькі пасмейваецца. Ледзь да смерці пана не замарозіў. А мароз Чырвоны-нос дагнаў селяніна і давай яго марозіць.

— Эге, мароз не жартуе, — кажа селянін. Злез ён з саней, бяжыць, нагамі тупае, рукамі аб плечы б'е. Прабег так з паўвярсты, аж горача стала яму. Сеў сабе на сані, едзе — і гора мала.

— Ну пачакай ты, брат: прайму я цябе, як ты дровы сячы будзеш.

Заехаў чалавек у лес. А мароз Чырвоны-нос выперадзіў яго, у лесе чакае. Выпраг коніка селянін, сякеру ўзяў ды як пачаў секчы — горача стала яму. Скінуў кажух і давай там белыя кросны ткаць.

Зрабіўся кажух белы як снег. Насек дроў чалавек, да кажуха ідзе, а ён увесь абмёрз.

— Эге, браток, дык ты тут!

Узяў пугаўё ды як стаў малаціць — ледзь жывы выскачыў мароз Чырвоны-нос ды драла ў лес.

Узлаваўся мароз Чырвоны-нос на селяніна, але ніякай рады даць яму не можа.

Трое парасятка

Уолт Дыснэй

Жылі-былі на свеце трое парасятка. Трое братоў. Усе аднолькавага росту, кругленькія, ружовыя, з аднолькавымі смешнымі хвосцікамі. Нават імёны ў іх былі падобныя. Звалі парасят: Ніф-Ніф, Нуф-Нуф, Наф-Наф. Жылі яны ў лесе, куляліся ў зялёнай траве, грэ-

ліся на сонейку, збіралі жалуды. Так праходзіла лета.

Але вось надышла восень. Сонца ўжо не так моцна прыпякала, шэрыя воблакі цягнуліся над пажоўклым лесам, доўга не высыхалі лужыны.

— Час нам падумаць пра зіму, — сказаў неяк Наф-Наф сваім братам, прачнуўшыся досвіткам. — Я ўвесь дрыжу ад холаду. Мы можам прастудзіцца. Давайце пабудуем сабе дом з трох пакояў і будзем жыць разам, пад адной цёплай страхой.

Але яго браты не хацелі брацца за работу. Куды больш прыемна ў апошнія цёплыя дні гуляць і скакаць па лузе, чым капаць і цягаць каменне.

— Да зімы яшчэ далёка. Мы яшчэ пагуляем, — сказаў Ніф-Ніф і перакульнуўся цераз галаву.

— Калі трэба будзе, я сам пабудую сабе дом, — сказаў Нуф-Нуф і лёг у лужыну.

— І я таксама, — дадаў Ніф-Ніф.

— Ну, як хочаце. Я буду адзін будаваць сабе, — сказаў тады Наф-Наф. — Я не буду вас чакаць.

З кожным днём рабілася ўсё халадней і халадней. Ніф-Ніф і Нуф-Нуф не спяшаліся. Ім і думаць не хацелася пра работу. Яны весела гулялі ў свае парасячыя гульні, куляліся і купаліся ў лужыне, парохкваючы свае вясёлыя песенькі.

— Сёння мы яшчэ пагуляем, — казалі яны, — заўтра з раніцы возьмемся за работу.

Ніф-Ніф парашыў, што прасцей і хутчэй за ўсё змайстраваць дом з саломы. Ні з кім не параіўшыся, ён так і зрабіў. Ужо ўвечары ягоная хаціна была гатовая.

Ніф-Ніф паклаў на страху апошнюю саломіну і, вельмі задаволены сваёй работай, весела заспяваў:

Хоць паўсвету абысці,
Абысці, абысці,
Лепшай хаты не знайсці,
Не знайсці, не знайсці!

Напяваючы гэтую песеньку, ён накіраваўся да Нуф-Нуфа. Нуф-Нуф непадалёку таксама будаваў сабе дамок.

Ён стараўся хутчэй пакончыць з гэтай нуднай і нецікавай справай. Спачатку, таксама як і брат, ён хацеў пабудаваць сабе дом з саломы, але потым вырашыў, што ў такім доме зімой будзе вельмі холадна. Дом будзе больш моцны і цёплы, калі пабудаваць яго з галінак і тонкіх дубцоў. Так ён і зрабіў. Ён убіў у зямлю калы, пераплёў іх дубцамі, на страху наваліў лісця, і ўвечары дом быў гатовы.

Нуф-Нуф з гонарам абышоў яго некалькі разоў вакол і заспяваў:

У мяне вось добры дом,
Новы дом, моцны дом.
Мне не страшны дождж і гром,
Дождж і гром, дождж і гром!

Не паспеў ён скончыць песеньку, як з-за куста выбег Ніф-Ніф.

— Ну, вось і твой дом гатовы! — сказаў ён брату. — Я казаў Наф-Нафу, што мы і адны ўправімся з гэтай работай! Цяпер мы з табой вольныя. І можам рабіць усё, што нам уздумаецца!

— Пойдзем да Наф-Нафа і паглядзім, які ён сабе збудаваў дом, — адказаў брат.

І яны, вельмі задаволеныя тым, што ім ні пра што больш не патрэбна клапаціцца, зніклі за кустамі.

Наф-Наф ужо некалькі дзён быў заняты сваёй пабудовай. Ён нацягаў камення, намясіў гліны і цяпер, не спяшаючыся, будаваў сабе дом, у якім можна было б схавацца ад ветру, дажджу і марозу. Ён зрабіў у доме цяжкія дубовыя дзверы з засаўкай, каб воўк з суседняга лесу не мог да яго ўлезці. Ніф-Ніф і Нуф-Нуф засталі брата за работай.

— Што ты будуеш? — у адзін голас закрычалі здзіўленыя Ніф-Шф і Нуф-Нуф. — Што гэта, дом для парасяці ці замак? Ці не збіраешся ты з кім-небудзь ваяваць?

І абодва браты так развесяліліся, што іх віск і рохканне разнесліся далёка па лугавіне.

Наф-Наф прарохаў ім у адказ:

У мяне больш разумення,
Разумення, разумення.
Я будую дом з камення,
Дом з камення, дом з камення!

Ніякія ў свеце зверы,
Злыя зверы, злыя зверы
Не адчыняць мае дзверы,
Мае дзверы, мае дзверы!

— Гэта ён пра якога звера? — запытаў Ніф-Ніф у Нуф-Нуфа.

— Гэта ты пра якога звера? — запытаў Нуф-Нуф у Наф-Нафа.

— Гэта я пра ваўка! — адказаў Наф-Наф і паклаў яшчэ адну цагліну.

— Ён баіцца ваўка! — сказаў Ніф-Ніф.

— Ён баіцца, што яго з'ядуць! — дадаў Нуф-Нуф.

І браты яшчэ больш развесяліліся.

— Якія тут могуць быць ваўкі! — рохкнуў Ніф-Ніф і ўзяўся за сваю флейту.

— Ніякіх ваўкоў няма! Ён проста баязлівец! — сказаў Нуф-Нуф, настройваючы сваю скрыпку.

І абодва яны зайгралі і заспявалі:

Нам не страшны шэры воўк,
Шэры воўк, шэры воўк.
Дзе ты ходзіш, дурны воўк,
Стары воўк, страшны воўк?

Але Наф-Наф нават не азірнуўся.

— Пойдзем, Нуф-Нуф, — сказаў тады Ніф-Ніф. — Нам тут няма чаго рабіць. Мы не любім баязліўцаў!

І браты пайшлі гуляць.

Па дарозе яны спявалі і ігралі, а калі ўвайшлі ў лес, то ўзнялі такі шум, што абудзілі ваўка, які спаў пад хвойй.

— Што за шум? — незадаволена прабурчэў злы і галодны воўк і паскакаў да таго месца, адкуль даносіліся віск і рохканне двух маленькіх неразумных парасятка.

— Ну якія тут могуць быць ваўкі? — казаў у гэты час Ніф-Ніф, які ваўкоў бачыў толькі на малюнках.

— Вось мы яго схапім за нос, будзе ведаць! — падміргнуў Нуф-Нуф, які таксама ніколі не бачыў жывога ваўка.

— Павалім, ды яшчэ звяжам, ды яшчэ нагой
вось так, вось так! — храбра дадаў Ніф-Ніф і
паказаў, як яны будуць распраўляцца з ваўком.

І браты зноў разрохкаліся і заспявалі:

Нам не страшны шэры воўк,
Шэры воўк, шэры воўк.
Дзе ты ходзіш, дурны воўк,
Стары воўк, страшны воўк?

І раптам яны ўбачылі сапраўднага жывога
ваўка! Ён стаяў за вялікай хвойй, і ў яго быў
такі страшны выгляд, такія злыя вочы і такая
зубастая пашча, што ў Ніф-Ніфа і Нуф-Нуфа па
спінках прабега халадок і тонкія хвосцікі дробна-
дробна задрыжэлі. Бедныя парасяткі не маглі
нават зварухнуцца ад страху.

Воўк падрыхтаваўся да скачка, шчоўкнуў
зубамі, міргнуў правым вокам, але парасяткі
раптам апамяталіся і, узяўшы віск на ўвесь лес,
кінуліся наўцёкі.

Ніколі яшчэ не прыходзілася ім так шпарка
бегаць.

Мільгаючы пяткамі і ўзнімаючы хмары пылу,
яны несліся кожны да свайго дома.

Ніф-Ніф першы дабег да сваёй саламянай
хаціны і ледзь паспеў зачыніць дзверы перад
самым носам ваўка.

— Зараз жа адчыні дзверы! — прарычэў
воўк. — А інакш я іх выламаю!

— Не, — прарохаў Ніф-Ніф, — я не адчыню!
За дзвярыма было чуваць дыханне страшнага
звера.

— Зараз жа адчыні дзверы! — прарычэў зноў
воўк. — А не то я так дзьмухну, што ўвесь твой
дом разляціцца!

Але Ніф-Ніф нічога ўжо не мог адказаць ад страху. Тады воўк пачаў дзьмуць: «Ф-ф-ф! У-у-у!!»

Са страхі зляталі саломінкі, сцены дома трэсліся. Воўк яшчэ раз глыбока ўздыхнуў і дзьмухнуў другі раз: «Ф-ф-ф!!! У-у-у!!»

Калі воўк дзьмухнуў трэці раз, дом разляцеўся ва ўсе бакі, як быццам на яго наляцеў ураган.

Воўк шчоўкнуў зубамі перад самым лычыкам маленькага парасяці.

Але Ніф-Ніф ухіліўся, адскочыў і праз хвіліну быў ужо каля дзвярэй Нуф-Нуфа.

Ледзь паспелі браты замкнуцца, як пачулі голас ваўка:

— Ну, цяпер я з’ем вас абодвух!

Ніф-Ніф і Нуф-Нуф спалохана паглядзелі адзін на аднаго. Але воўк вельмі стаміўся і вырашыў пайсці на хітрыкі.

— Я перадумаў! — гучна сказаў ён, так, каб яго пачулі браты. — Я не буду есці гэтых паршывых парасяткаў! Я лепш пайду дадому.

— Ты чуў? — запытаў Ніф-Ніф брата. — Ён сказаў, што не будзе нас есці!

— Гэта вельмі добра, што воўк пайшоў дадому! — сказаў Нуф-Нуф і адразу перастаў дрыжэць.

І браты развесяліліся і заспявалі, як быццам нічога і не здарылася:

Нам не страшны шэры воўк,
Шэры воўк, шэры воўк.
Дзе ты ходзіш, дурны воўк,
Стары воўк, страшны воўк?

А воўк і не думаў нікуды ісці. Ён проста адышоўся трохі ўбок і прытаіўся. Яму было вельмі

смешна: як спрытна ён ашукаў зусім неразумных маленькіх парасятка! Ён пачакаў, калі парасяткі зусім супакоіліся, узяў авечую шкуру, вялікі кошык і асцярожна падкраўся да дамка. Каля дзвярэй ён сеў у кошык, накрыўся шкурай і ціха пастукаў. Ніф-Ніф і Нуф-Нуф вельмі спадохаліся, калі пачулі стук.

— Хто там? — запыталі яны, і ў іх зноў затрэсліся хвосцікі.

— Гэта я-я-я, бедная маленькая авечка! — тонкім голасам прапішчаў воўк. — Пусціце мяне пераначаваць, я адбілася ад статку і вельмі стамілася!

— Пусціць? — запытаў брата добры Ніф-Ніф.

— Авечку можна пусціць, — згадзіўся Нуф-Нуф. Ён таксама быў вельмі добрым парасяткам.

Але калі яны крыху адчынілі дзверы, то раптам убачылі не авечку, а зубастую пашчу ваўка. Браты зачынілі дзверы і з усёй сілы налеглі на іх, каб воўк не здолеў да іх уварвацца.

Воўк вельмі раззлаваўся, што яму не ўдалося ашукаць парасят. Ён скінуў з сябе авечую шкуру, адпіхнуў кошык і зарычэў:

— Ну, пачакайце ж! Як я дзьмухну, дык і ад гэтага дома нічога не застанецца!

І ён пачаў дзьмуць. Дом крыху пакасіўся. Воўк дзьмухнуў другі раз, потым трэці раз.

Са страхі злятала лісце, сцены дрыжэлі, але дом усё яшчэ стаяў. І толькі тады, калі воўк дзьмухнуў пяты раз, дом захістаўся і разваліўся. Адны толькі дзверы пэўны час яшчэ стаялі сярод руін.

Ахопленыя жахам, кінуліся парасяткі бегчы. Ад страху ў іх аднімаліся ногі, кожная шчацінінка дрыжэла, кірпатыя насы перасохлі. Браты імчаліся да дома Наф-Нафа. Воўк наганяў іх вялізнымі скачкамі. Адзін раз ён ледзь не схапіў Ніф-Ніфа за заднюю ножку, але той спрытна ўхіліўся і прыбавіў ходу.

Воўк таксама паддаў ходу. Ён быў упэўнены, што на гэты раз парасяткі ад яго не ўцякуць. Але яму зноў не пашанцавала. Парасяткі хутка прамчаліся міма вялікай яблыні, нават не закрапуўшы яе. А воўк не паспеў звярнуць і наляцеў на яблыню, якая абсыпала яго яблыкамі. Адзін цвёрды яблык ударыў яго паміж вачэй. Вялікі гуз ускочыў у яго на лбе.

А Ніф-Ніф і Нуф-Нуф, ні жывыя ні мёртвыя, прыбеглі ў гэты час да дома старэйшага брата.

Брат упусціў іх у дом. Бедныя парасяткі былі такія напалоханыя, што нічога не маглі сказаць і моўчкі кінуліся пад ложак. Наф-Наф адразу здагадаўся, што за імі гнаўся воўк. Але яму не было чаго баяцца ў сваім мураваным доме. Ён хутка зачыніў дзверы на засаўку, сеў за піяніна і заспяваў:

Ніякія ў свеце зверы,
Злыя зверы, злыя зверы
Не адчыняць мае дзверы,
Мае дзверы, мае дзверы!

Але тут пастукалі ў дзверы.

— Хто стукае? — запытаў Наф-Наф.

— Гэта я, прадаўшчык шчотак, — пачуўся грубы голас. — Ці не хочаце паглядзець мой тавар?

Наф-Наф адчыніў крыху дзверы і ўбачыў калматую лапу. Ён умомант выхапіў шчотку і балюча ўдарыў ёю па калматай лапе ваўка. Равучы ад болю, воўк прахрыпеў:

— А, гэтак! Ну, цяпер я з’ём усіх траіх!

— Спрабуй! — адказаў з-за дзвярэй Наф-Наф. Ён ведаў, што яму і братам няма чаго баяцца ў мураваным доме.

Тады воўк уцягнуў у сябе як мага больш паветра і дзьмухнуў з усёй сілы.

Але, колькі ён ні дзьмуў, ні адна, нават самая маленькая, цаглінка не зварухнулася з месца.

Воўк пасінеў ад натугі.

Дом стаяў, як замак. Тады воўк пачаў трэсці дзверы. Але дзверы таксама не паддаваліся. А ў сценах дома не было ніводнай шчыліны, праз якую ён мог бы прабрацца да парасятка. Галоднаму і злому ваўку нічога не заставалася, як пайсці прэч.

Але тут ён падняў галаву і раптам заўважыў вялікі, шырокі комін на страсе.

— Вось праз гэты комін я і пралезу ў дом! — узрадаваўся воўк. Ён асцярожна ўзлез на страху і прыслухаўся. У доме было ціха.

— Я ўсё ж такі паласуюся свежай парасяцінкай, — падумаў ён і, аблізнуўшыся, палез у комін.

Але, як толькі ён пачаў спускацца па коміне, парасяты пачулі шоргат, а калі на накрыўку катла пачала сыпацца сажа, Наф-Наф адразу здагадаўся, у чым рэч. Ён шпарка кінуўся да катла з варам і сарваў з яго накрыўку. Чорны, як камінар, воўк бултыхнуўся ў вар.

Ніколі яшчэ яму не было так балюча! Вочы ў яго вылезлі на лоб, уся поўсць паднялася дыбам.

Воўк нема зароў, выскачыў назад на страху, скаціўся па ёй на зямлю, перакуліўся на сваім хвасце міма зачыненых дзвярэй і пусціўся наўцёкі.

А трое братаў, трое маленькіх парасятка, глядзелі яму ўслед з акна і цешыліся, што яны так удала правучылі злога ваўка.

А потым яны ўсе разам заспявалі вясёлую песеньку:

Хоць паўсвету абысці,
Абысці, абысці,
Лепшай хаты не знайсці,
Не знайсці, не знайсці!

Ніякія ў свеце зверы,
Злыя зверы, злыя зверы
Не адчыняць нашы дзверы,
Нашы дзверы, нашы дзверы!

З лесу воўк ужо ніколі,
Ўжо ніколі, ўжо ніколі
Не прыскача да нас болей,
Да нас болей, да нас болей!

З таго часу браты пачалі жыць разам. Вось і ўсё, што мы ведаем пра траіх маленькіх парасяткаў – Ніф-Ніфа, Нуф-Нуфа і Наф-Нафа.

Адлёт птушак

Якуб Колас

Яшчэ не паспела агаліцца зямля і не асыпалася лісце на дрэвах, а ўжо не чутно птушыных галасоў і самых птушак мала відаць. Яны пачынаюць пакідаць наш край і вылятаюць у цёплую старану.

Першыя падымаюць трывогу буслы. Незадоўга да адлёту збіраюцца яны ў кучы, ходзяць цэлы дзень чародамі па лузе, або стаяць па цэлых гадзінах, усё роўна як радзяцца паміж сабою, ці круцяцца высака ў небе. Праз некалькі дзён яны прападаюць, выбіраюцца ў вырай.

Нахмурылася неба, веюць халодныя вятры, ідзе дробны дожджык. Вясэлыя, вёрткія ластаўкі нізка лётаюць над зямлёю і ловяць мошак. Але час праходзіць, на дварэ халаднее, прападаюць мошкі; нечага есці ластавачкам. Вось і яны збіраюцца ў дарогу. Ранні адлёт іх азначае раннюю зіму.

Поле ўжо апусцела. Кончана работа сярпа, пачынаюць капаць бульбу. Далёка, дзесьці ў небе, плаўна нясецца крык жураўлёў. Падымаеш голаў угару, слухаеш і шукаеш чародку жураўлёў. Высака-высака лятуць яны, выраўняўшыся ключом, і пасылаюць на зямлю свой звонкі, працяжны і нудны крык. Глядзіш, як яны лятуць, і нейкі жаль агорае душу, усё роўна як праводзіш у далёкую старану дарагога чалавека. З якою радасцю сустракаеш птушак увясну, з такім жалем праваджаеш іх увосень, як лятуць яны ў вырай. І памалу ўсе птушкі, што прыляцелі к нам увясну, зноў пакінулі нас на ўсю зіму.

Куды ж адлятаюць нашыя птушкі і дзе яны праводзяць зіму?

А лятуць яны далёка, у тыя староны на поўдні, дзе зімы зусім не бывае. Многа бяды-гора прыходзіцца выцерпець нашым мілым птушкам у дарозе, пакуль залятуць яны ў далёкі цёплы край. Некаторым прыходзіцца пералятаць цераз моры і многа гіне іх ад буры і іншых напасцяў, як ад чалавека, так і ад драпежных птушак.

У выраі нашы птушкі гнёздаў не ўюць і песняў не пяюць. Віць гнёзды і выводзіць дзетак яны прылятаюць дадому, на сваю радзіму. А радзіма-бацькаўшчына іх тут, у нас. Пакінуўшы нас увосень, яны варочаюцца назад увясну.

Зімовы Дуб

Клаўдзія Каліна

Ідзе лесам Лістапад, лісце сыплецца, як град, ссякуць дажджы касыя, шумяць вятрыскі злыя... Дрэвы нізка кланяюцца Лістападу, сцелюць да яго ног пажоўклае лісце. Адляцелі ў выраі птушкі, звяры пахаваліся ў зацішак, апусцелі палі.

Задаволены Лістапад: усё скарылася яму. Усміхнуўся, паслаў на зямлю бледны сонечны прамень, глянуў з-за шэрых хмар лапінкай блакіту. Але што гэта? Вунь на ўзлессі раскінуў вецце магутны Дуб, увесь у мядзянай лістоце.

— Чаму ты не скарыўся мне? — грозна спытаў Лістапад.

— Я Зімовы. Таму да вясны буду ў мядзяным убранні.

Угневаўся Лістапад.

— Гэй, вятры буйныя! — паклікаў ён сваіх памочнікаў. — Сарвіце з Дуба яго мядзяны ўбор!

Завылі вятры, зашумелі галіны Дуба.

— Гэй, дажджы халодныя! — гукнуў Лістапад. — Пазбывайце з Дуба лісце.

Секанулі дажджы, забарабанілі па буйным лісці, але Дуб не зварухнуўся.

— Гэй, браце Снежань, — загукаў Лістапад. — Прышлі мне марозу пякучага, завеяў сыпучых,

няхай замарозыць, засыплюць снегам непакорнага!

Прымчалі маразы, прыляцелі завеі, марозілі, снегам секлі, але не скарыўся Дуб.

Спахмурнеў Лістапад і адступіўся ад цара лесу... Усю зіму стаіць Дуб у сваім мядзяным адзенні. Толькі вясною ненадоўга скідае яго, каб пераапануцца ў новае, зялёнае. За гэта называюць яго Зімовым Дубам.

Пра быка і яго сяброў

Беларуская народная казка

Пасвіўся на лузе бык. Убачыў ён каля рэчкі туман і напужаўся: падумаў, што зямля і вада гараць.

«Пабягу я лепш адгэтуль на край свету!» — парашыў бык. Задраў хвост і пабег. Сустрэўся яму на дарозе казёл:

— Бык, куды бяжыш?

— На край свету.

— Чаго?

— У нас зямля і вада гараць. Баюся, каб і мне не згарэць.

— Пабягу і я з табою.

— Бяжы.

Бягуць яны, а насустрач ім парсюк:

— Куды бежыце?

— На край свету: у нас зямля і вада гараць!

Баімся, каб і нам не згарэць.

— І я з вамі пабягу.

— Бяжы.

Бягуць яны ўтрох. Сустракае іх гусак.

— Куды бежыце?

— На край свету: у нас зямля і вада гараць!
Баімся, каб і нам не згарэць.

— І я з вамі пабягу.

— Бяжы.

Бягуць яны ўчатырох. Сустракае іх певень.

— Куды бежыце?

— На край свету: у нас зямля і вада гараць...

— І я з вамі пабягу.

— Бяжы.

Беглі, беглі, прыбеглі ў лес. А тут і зіма надыходзіць. Бык кажа:

— Ну, досыць бегчы: зімою зямля не загарыцца. Давайце будзем хату рабіць ды запасы на зіму рыхтаваць.

Парсюк кажа:

— Мне хата не трэба: я выкапаю сабе яму, на нашу туды моху на падсцілку, жалудоў на харч ды буду зімаваць. Мне і так цёпла будзе!

Казёл кажа:

— А я карою пракармлюся, у дупле пагрэюся.

— А ты, гусак? — пытаецца бык.

— У мяне пер'е цёплае, я дзюбу ў яго схаваю ды так і перазімую.

— А ты, певень?

— А мне што, я і пад ялінкаю перазімую.

Што рабіць? Узяўся бык адзін хату будаваць. Нанасіў бяровення, моху, збудаваў цёплую хату і жыве сабе ў ёй без бяды.

Насталі лютыя маразы. Парсюк круціўся, круціўся ў яме, не вытрымаў ды пайшоў да быка:

— Пусці, бык, у хату: сцюдзёна вельмі.

— Не, — кажа бык, — не пушчу: ты ў мох за-
капаешся, табе і так цёпла будзе!

— Калі не пусціш, — кажа парсюк, — дык я
падкапаю лычом падруб — твая хата абернец-
ца, ды яшчэ і цябе самога задушыць.

Напужаўся бык: хочаш не хочаш, трэба пус-
каць парсюка ў хату...

— Ну, добра, — кажа, — ідзі: удвух весялей
будзе.

На другі дзень прыходзіць казёл:

— Пусці, бык, у хату.

— Навошта табе хата? Ты ў дупле перазі-
муеш!

— Ну, калі не пусціш, дык я разганюся, стук-
ну рагамі ў сцяну і праб'ю дзірку: мароз залезе ў
хату, табе холадна будзе.

Што рабіць — пусціў казла.

— Добра, — кажа, — хата ў мяне не малая:
хопіць і траім месца.

На трэці дзень прыходзіць гусак:

— Бык, бык, пусці ў хату пагрэцца!

— Не пушчу!

— Чаму?

— У цябе пер'е цёплае, ты ў яго дзюбу схава-
еш ды так і перазімуеш.

— Ну, калі не пусціш, дык я дзюбаю ўсю
страху расцягаю, табе холадна будзе.

Спужаўся бык — пусціў і гусака.

На чацвёрты дзень прыходзіць певень:

— Пусці, бык, у хату!

— А хіба табе пад ялінкаю не цёпла? — за-
смяяўся бык. — Не пушчу! У мяне ўжо і так
цесна.

— А калі не пусціш, дык я ўзлячу на гару і ўвесь пясок са столі зграбу: дух з хаты праз столь выйдзе, ты замерзнеш.

Спужаўся бык — пусціў і пеўня. Жывуць яны ў хаце ўпяцёх. Ідзе мядзведзь. Убачыў хату.

— Хто тут жыве? — пытаецца.

— Бык, казёл, парсюк, гусак і певень, — адказваюць з хаты.

— Пусціце і мяне пагрэцца.

— Не, не пусцім. Ты нам не кампанія.

Мядзведзь стукнуў лапаю ў дзверы, праламаў іх і ўвайшоў у хату. Тут бык выставіў рогі ды прыпёр мядзведзя да сцяны. А казёл давай яму рагамі ў бок лупіць, а парсюк зубамі за живот ірваць, а гусак у нос дзяўбіці... А певень узляцеў на лаву ды давай крычаць: «Кудах-кудах! Куды-куды!» Ледзьве жывым выскачыў з хаты няпрошаны госць — мядзведзь. Ідзе ён кульгаючы па лесе, сустракае ваўка.

— Дзе быў, сусед? — пытаецца ў яго воўк. — Чаму ты такі хмуры?

— Ой, — кажа мядзведзь не сваім голасам, — трапіў я да страшэнных разбойнікаў. Адзін мяне віламі да сцяны прыціснуў — не павярнуцца. Другі ражнамі ў бок таўчэ. Трэці абцугамі кішкі выцягвае. Чацвёрты прутком у нос коле. А пяты, у чырвонай шапачцы, ззаду шабля крывая, на нагах шпоры, бегае па лаве ды ўсё крычыць: «Падай, падай яго сюды!» Добра, што я ўцёк, бо не ведаю, што б гэты разбойнік зрабіў са мною...

З таго часу больш ні мядзведзь, ні воўк у тую хату зазіралі.

Жаронцы

Беларуская народная казка

Жылі дзед ды баба. Нічога ў іх з гаспадаркі не было — толькі пеўнік і жаронцы. Дзіўныя гэта былі жаронцы: паложыць у іх дзед зярнятка, пакруціць раз-другі, і цэлая кадушка мукі намелецца.

Добра жылі дзед з бабай самі і пеўніка не крыўдзілі. Дачуўся пра дзіўныя жаронцы пан. Парашыў ён украсці іх. Прыехаў адвячоркам да дзеда і просіцца пераначаваць. «На паляванні, — кажа, — быў: далёка дадому ехаць, а тут ноч надыходзіць».

— Начуй сабе, — кажа дзед, — месца хопіць.

Уночы, як дзед і баба заснулі, пан украў жаронцы ды паехаў. Моцна затужылі дзед з бабай па жаронцах. Сядзяць яны галодныя ды плачуць.

Пеўнік слухаў, слухаў іх, а потым і кажа:

— Не плачце, я вярну вам жаронцы!

— Дзе табе вярнуць іх! — кажуць дзед і баба. — Пан цябе і на парог не пусціць.

— Нічога, — падхрабрыўся пеўнік, — вярну. Хоць сам загіну, а жаронцы вярну.

Развітаўся ён з дзедам і бабай ды паляцеў у панскі двор. Ляціць ён дарогаю, ляціць ён шырокаю, а насустрач яму каршун.

— Куды, певень, ляціш? — пытаецца.

— У двор да пана.

— Чаго?

— Пан у дзеда з бабай начаваў ды жаронцы ўкраў. Я лячу іх сыскаць.

— Вазьмі і мяне з сабою.

— Лезь у валляк!

Каршун улез пеўніку ў валляк. Пеўнік паляцеў далей. Ляціць ён дарогаю, ляціць шырокаю, а насустрач яму лісіца:

— Куды, певень, ляціш?

— У двор да пана.

— Чаго?

— Пан у дзеда з бабай начаваў ды жаронцы ўкраў. Лячу іх сыскаць.

— Вазьмі і мяне з сабою.

— Лезь у валляк.

Лісіца ўлезла пеўніку ў валляк. Пеўнік паляцеў далей. Ляціць ён дарогаю, ляціць шырокаю, а насустрач яму барсук:

— Куды, певень, ляціш?

— У двор да пана.

— Чаго?

— Пан у дзеда з бабай начаваў ды жаронцы ўкраў. Лячу іх сыскаць.

— Вазьмі і мяне з сабою.

— Лезь у валляк.

Барсук улез пеўніку ў валляк. Пеўнік паляцеў далей. Ляціць ён дарогаю, ляціць шырокаю, а насустрач яму воўк:

— Куды, певень, ляціш?

— У двор да пана.

— Чаго?

— Пан у дзеда з бабай начаваў ды жаронцы ўкраў. Лячу іх сыскаць.

— Вазьмі і мяне з сабою.

— Лезь у валляк!

Ляцеў, ляцеў пеўнік і прыляцеў у двор да пана. А ў пана ў гэты час былі госці — пілі, гулялі. Вокны і дзверы насцеж парасчынялі.

Узляцеў пеўнік на падваконне, залопаў крыламі ды заспяваў на ўвесь голас:

— Ку-ка-рэ-ку! Каб пан не дажыў веку! Ён у дзеда з бабай начаваў ды жаронцы ўкраў. Я прыляцеў жаронцы сыскаць. Аддавай, пан, жаронцы.

Пану стала брыдка перад гасцямі, што пеўнік яго злодзеём абзывае. Вось ён і кажа:

— Слугі, слугі, схапіце гэтага крыкуна, укіньце ў куратнік: няхай яго куры задзяўбуць!

Схапілі слугі пеўніка, укінулі ў куратнік, а самі пайшлі. Тут пеўнік і кажа:

— Каршун, каршун, вылазь з валляка, падушы курэй.

Выскачыў каршун з валляка, перадушыў усіх курэй ды паляцеў у лес. Пеўнік зноў прыляцеў на падваконне:

— Ку-ка-рэ-ку! Каб пан не дажыў веку! Ён у дзеда з бабай начаваў ды жаронцы ўкраў...

— Ах, — кажа пан, — дык яго куры не задзяўблі? Добра ж! Слугі, слугі, схапіце гэтага крыкуна, занясіце ў гусятнік, няхай яго гусі зашчыплюць!

Схапілі слугі пеўніка і ўкінулі ў гусятнік. Пеўнік ачухаўся ды кажа:

— Лісічка, лісічка, вылазь з валляка, падушы гусей.

Лісіца так і зрабіла, а сама ў лес пабегла. Паляцеў пеўнік на падваконне ды зноў сваё спявае:

— Ку-ка-рэ-ку! Каб пан не дажыў веку!..

— Ах, — кажа пан, — дык яго і гусі не зашчыпалі? Добра ж! Слугі, слугі, нясіце яго ў свінарнік: няхай яго свінні загрызуць.

Занеслі слугі пеўніка ў свінарнік. А там пеўнік кажа:

— Барсук, барсук, вылазь з валляка, пагрызі свіней.

Барсук так і зрабіў, а сам пабег у лес. Прыляцеў пеўнік на падваконне. «Ку-ка-рэ-ку!..»

— Ах, — кажа пан, пачуўшы пеўнікаў голас, — дык яго і свінні не загрызлі?.. Слугі, слугі, укіньце яго ў стайню: няхай яго коні затопчуць.

У стайні пеўнік кажа:

— Воўк, воўк, вылазь з валляка, парэж коней. Воўк выскачыў, парэзаў усіх коней і ходу ў лес.

Прыляцеў пеўнік на падваконне:

— Ку-ка-рэ-ку!..

Пан аж за галаву хапіўся: што ж рабіць? Потым кажа:

— Слугі, слугі, схапіце гэтага крыкуна, знясіце кухару, няхай ён яго засмажыць.

Слугі так і зрабілі. Кухар засмажыў пеўніка і прынёс на талерцы пану. Пан схапіў яго ды і праглынуў са злосці ўсяго адразу. А пеўнік ажыў у панскім жываце, вытыркнуў дзьобу праз правае вуха ды заспяваў:

— Ку-ка-рэ-ку! Каб пан не дажыў веку!..

Пан закрычаў:

— Слугі, слугі, хапайце сякеры, сячыце гэтага нягодніка!

Схапілі слугі сякеры, як секанулі, дык і адсеклі пану правае вуха... А пеўнік пералез у левае вуха ды зноў заспяваў.

— Слугі, слугі, — крычыць пан, — сячыце яго!

Секанулі слугі, ды не па пеўніку, і адсеклі пану левае вуха. Застаўся пан без вушэй. Тады пеўнік высунуўся праз рот.

— Слугі, слугі, — крычыць пан, разявіўшы рот, — сячыце, сячыце яго!

Секанулі слугі, ды не па пеўніку, а па языку, — адсеклі пану язык.

А пеўнік выскачыў, паляцеў на падваконне, сеў і спявае. Бачыць пан — няма рады: усю яго жывёлу пеўнік перадушыў, ды і самога скалечыў. Вынес ён жаронцы з пакояў і аддаў іх пеўніку.

Пеўнік схапіў адзін камень пад адно крыло, другі — пад другое і паляцеў дахаты.

Зарадаваліся дзед з бабай жаронцам, пачалі ў іх муку малоць. З мукі хлеб пякуць, самі ядуць і пеўніку даюць.

Лёгкі хлеб

Беларуская народная казка

Касіў на лузе касец. Змарыўся і сеў пад кустом адпачыць. Дастаў торбачку, развязаў і пачаў есці.

Выходзіць з лесу галодны воўк. Бачыць — касец пад кустом сядзіць і нешта есць.

Падышоў да яго воўк:

- Ты што ясі, чалавеча?
- Хлеб, — адказвае касец.
- А смачны ён?
- Дзіва што смачны!
- Дай мне пакаштаваць.
- Калі ласка!

Адламаў касец кавалак хлеба і даў ваўку. Спадабаўся ваўку хлеб. Ён і кажа:

— Хацеў бы я кожны дзень хлеб есці, але дзе мне яго даставаць? Парай, чалавеча!

— Добра, — кажа касец, — навучу цябе, дзе і як хлеб даставаць!

І пачаў ён вучыць ваўка:

— Перш-наперш трэба зямлю ўзараць...

— Тады і хлеб будзе?

— Не, браце, пачакай. Потым трэба забаранаваць...

— І можна хлеб есці? — замахаву воўк хвостом.

— Што ты, пачакай яшчэ. Раней трэба жыта пасеяць...

— Тады будзе хлеб? — аблізнуўся воўк.

— Не яшчэ. Дачакайся, пакуль жыта ўзйдзе, халодную зіму перазімуе, вясной вырасце, потым закрасуе, потым пачне наліваць зярняты, потым спець...

— Ох, — уздыхнуў воўк, — вельмі ж доўга чакаць. Але цяпер то ўжо я наемася хлеба ўволю!

— Дзе там наясіся! — перапыняе касец. — Рана яшчэ. Спачатку спелае жыта трэба зжаць, потым у снапы звязаць, снапы ў бабкі паставіць. Вецер іх правее, сонейка прасушыць, тады вязі іх на ток...

— І есці хлеб буду?

— Які нецярплівы! Спачатку трэба снапы абмалаціць, зярняты ў мяшкі сабраць, мяшкі ў млын завезці ды мукі намалоць...

— І ўсё?

— Не, не ўсё. Муку трэба замясіць у дзяжы і чакаць, пакуль цеста падыдзе. Тады ў гарачую печ пасадзіць.

— І спячэцца хлеб?

— Але, спячэцца хлеб. Вось тады і наясіся яго, — скончыў касец навуку.

Задумаўся воўк, потым пачухаву лапай патыліцу і кажа:

— Не! Гэтая работа занадта марудная і цяжкая. Лепш парай мне, чалавеча, як лягчэй ежу здабываць.

— Ну што ж, — кажа касец, — калі не хочаш цяжкі хлеб есці, параю табе лёгкі. Ідзі на выган, там конь пасецца.

Пайшоў воўк на выган. Убачыў каня:

— Конь, конь! Я цябе з’ем.

— Што ж, — кажа конь, — еш. Толькі спачатку здымі з маіх ног падковы, каб не ламаць табе зубы аб іх.

— І то праўда, — згадзіўся воўк.

Нагнуўся ён падковы здымаць, а конь як стукне яму капытом у зубы...

Перакуліўся воўк ды ходу.

Прыбег да рэчкі. Бачыць — на беразе гусі пасуцца. «Ці не з’есці мне іх?» — думае. Потым і кажа:

— Гусі, гусі! Я вас з’ем.

— Што ж, — адказваюць гусі, — еш. Але спачатку зрабі нам адну паслугу перад смерцю.

— Якую? — пытаецца воўк.

— Паспявай нам, а мы паслухаем.

— Гэта можна. Спяваць я мастак.

Сеў воўк на купіну, задраў галаву і давай выць. А гусі крыламі — мах, мах! Узняліся і паляцелі.

Злез воўк з купіны, правёў гусей вачамі і пайшоў далей ні з чым.

Ідзе ды лае сябе апошнімі словамі: «Ці ж не дурань я, га? Навошта я згадзіўся спяваць гусям? Ну, цяпер, каго ні сустрэну, — з’ем!»

Толькі ён так падумаў, бачыць — на полі чарада авечак пасецца, а пастух спіць. Наглядзеў

воўк у чарадзе самага большага барана, схопіў яго і кажа:

— Баран, баран, я цябе з’ем.

— Што ж, — кажа баран, — такая мая доля. Але каб не мучыцца мне доўга ды і табе каб не ламаць зубы аб мае старыя косці, стань лепш вунь у той лагчынцы і разяў рот, а я ўзбягу на ўзгорак, разганюся і сам ускочу табе ў рот.

— Дзякуй за парад, — сказаў воўк. — Так і зробім.

Стаў ён у лагчынцы, разявіў рот і чакае. А баран узбег на горку, разагнаўся ды — трах! — рагамі ваўка ў галаву. Аж іскры пасыпаліся з вачэй у ваўка, свету ён не ўбачыў.

Ачухаўся воўк, пакруціў галавою і разважае:

— Цікава: з’еў я яго ці не?

А тым часам касец скончыў работу і ідзе да хаты. Пачуў ён ваўковыя словы і кажа:

— З’есці не з’еў, але паспытаў лёгкага хлеба.

Не сілай, а розумам

Беларуская народная казка

Адзін чалавек пайшоў у лес дровы секчы. Насек дроў, сеў на пень адпачыць. Прыходзіць мядзведзь.

— Гэй, чалавеча, давай будзем барукацца!

Паглядзеў чалавек на мядзведзя: дужы калмач — дзе з ім барукацца! Сцісне лапамі — і дух вон!

— Э, — кажа чалавек, — што мне з табою барукацца! Давай спярша паглядзім, ці маеш ты сілу.

— А як глядзець будзем? — пытаецца мядзведзь.

Узяў чалавек сякеру, расшчапіў пень зверху, убіў у расколіну клін і кажа:

— Калі раздзярэш гэты пень лапаю, — значыць, маеш сілу. Тады я з табою буду барукацца.

Ну, мядзведзь, не падумаўшы, тыц лапу ў расколіну. А чалавек тым часам трах абухом па кліне — той і выскачыў.

Тут пень і сціснуў мядзведзеву лапу, як абцугамі.

Раве мядзведзь, танцуе на трох лапах, але ні расшчапіць пень, ні вырвацца з яго не можа.

— Ну што, — кажа чалавек, — будзеш барукацца са мною?

— Не, — енчыць мядзведзь. — Не буду.

— Вось бачыш, — сказаў чалавек. — Не толькі сілаю барукацца можна, а і розумам.

Убіў ён клін назад у пень, мядзведзь вырваў лапу ды ходу ў гушчар без аглядкі.

З таго часу ён і баіцца сустракацца з чалавекам.

Лісіца-хітрыца

Беларуская народная казка

Жылі дзед ды баба. Нічога ў іх з гаспадаркі не было, толькі адна курачка Чубатка.

Жылі яны, жылі, дажыліся — няма чаго варыць. Вось дзед і кажа бабе:

— Баба, а баба, звары хіба Чубатку, ці што?

Баба замахала рукамі:

— Што ты, дзед, надумаўся? лепш мы галодныя будзем, а Чубаткі я не дам варыць.

Пачула гэта курачка, пабегла на двор, знайшла там бабовае зернетка і прынесла бабе. Дзед кажа:

— Вось і добра. Звары ты, баба, хоць гэтую бобінку.

Паглядзела старая на бобінку:

— Дзеду мой, дзеду, што за наедак з аднае бобінкі? Я для яе і гаршка не падбяру. Давай лепш пасадзім яе. Як вырасце, тады спячом цэлы бабовы пірог.

— Дзе ж мы яе пасадзім? — пытаецца дзед.

— На полі.

— На полі яе варона выдзеўбе...

— Дык на двары.

— На двары яе курыца выграбе...

— Тады давай пасадзім хіба ў хаце пад палаткамі*.

— Добра, — згадзіўся дзед і пасадзіў бобінку ў хаце пад палаткамі.

Узышла бобінка ды давай расці. Расла, расла, уперлася ў палаткі.

— Што, баба, рабіць будзем? — пытаецца дзед.

— Трэба палаткі разбіраць.

Дзед разабраў палаткі, а бобінка як расці ды расці — дарасла да столі.

— Што, баба, рабіць будзем? — зноў пытаецца дзед.

— Трэба столь разбіраць.

Дзед і столь разабраў, а бобінка як расці ды расці — дарасла да страхі. Дзед і страху разабраў.

Выглянула бобінка на свет і давай расці яшчэ весялей. Дарасла аж да неба.

---

* Палаткі — даўней у хаце насцілі з дошак спаць.

Узяў тады дзед торбу, палез па сцябле да неба, абабраў спелыя струкі і вярнуўся назад. Зарадавалася баба: цэлюю торбу бабовых струкоў прынёс дзед.

— Ну, цяпер то мы ўжо наямося пірага.

Палузала баба струкі, высушыла боб на печы, змалола і рашчыніла ў дзяжы цеста на пірог. Цеста як расці ды расці — з дзяжы вон лезе. Палажыла яго баба на лапату, загладзіла пірагом, размалявала рознымі ўзорамі, каб прыгожы быў, ды ў печ. А пірог як расці ды расці — з печы на прыпечак палез. Адсланіла баба засланку, а ён — скок на хату, з хаты за парог — і ўцёк...

Кінуліся дзед з бабай даганяць пірог. Ды дзе там! Так і не дагналі.

Прыкаціўся пірог у лес. А тут насустрач яму рыжая лісіца-хітрыца. Схапіла яна пірог, выела мякіш, усярэдзіну шышак насыпала ды пабегла з пірагом да пастушкоў. Знайшла пастушкоў у полі і кажа:

— Пастушкі, пастушкі, дайце мне бычка-трацячка, а я вам дам за гэта пірог.

Бачаць пастушкі — добры пірог у лісіцы, жоўценькая скарынка аж блішчыць, так і хочацца яго паспытаць. Згадзіліся яны на меню і аддалі лісіцы бычка-трацячка.

— Толькі ж, глядзіце, не ешце пірага, пакуль я не заеду за горку, — кажа лісіца.

Села яна на бычка вярхом і паехала. Як толькі схавалася за горкаю, пастушкі і кажуць: «Сядзем на пясочку, з’ямо па кусочку!» Разламалі пірог, а там — адны шышкі яловыя... Падманула іх хітрая лісіца!

Едзе лісіца на бычку, бачыць — на дарозе пустая павозка стаіць, а недалёка чалавек арэ.

Падкралася яна цішком да павозкі, запрэгла ў яе бычка-трацячка, села на мяккай саломе і едзе сабе далей, пугай бычка паганяе.

Прыехала ў лес. Насустрач ёй воўк ідзе. Збегаўся, змарыўся, ледзьве ногі валачэ.

— Куды, кума, едзеш? — пытаецца.

— За трыдзевяць зямель, у трыдзесятае царства.

— Чаго?

— Там, кажуць, курэй і каршуны не дзяруць...

— А бараны ў тым царстве ёсца? — аблізнуўся воўк.

— Ды іх там хоць гаць гаці!

— А лісічка, а сястрычка, вазьмі і мяне з сабою. Падвязі хоць мой хвост.

— Што адзін хвост везці, садзіся ўвесь ты.

Сеў воўк. Едуць далей. Сустракаюць мядзведзя.

— Куды, куды едзеце?

— За трыдзевяць зямель, у трыдзесятае царства...

— Чаго?

— Там, кажуць, курэй і каршуны не дзяруць, — адказвае лісіца.

— Там, кажуць, бараноў хоць гаць гаці, — падтаквае ёй воўк.

— А мёду там многа?

— Ды там, кажуць, мядовыя рэкі цякуць!

Мядзведзь зарадаваўся:

— То вазьміце і мяне. Хоць адну лапу падвязіце.

— Што адну лапу везці, садзіся ўвесь ты.

Уселіся ўтраіх, едуць далей. Аж раптам зламалася аглобля.

Лісіца кажа мядзведзю:

— Схадзі, куме, прынясі аглоблю.

Пайшоў мядзведзь у гушчар, знайшоў вывернутую елку і прывалок да воза. Убачыла лісіца, крыку нарабіла:

— Ах ты, мядзведзішча, ах ты, дурнішча, ці ж гэта лясіна для аглоблі!

І да ваўка:

— Схадзі, куме, прынясі тонкую аглоблю.

Пайшоў воўк і прынёс крывы яловы сук. Лісіца і на яго накрывчала, плюнула ды пайшла сама па аглоблю.

Тым часам мядзведзь з ваўком з'елі бычка-трацячка, шкуру саломай напхалі, на ногі паставілі ды пайшлі сабе пасміхаючыся. Вярнулася лісіца, бачыць — ні ваўка, ні мядзведзя, толькі бычок стаіць. Прыладзіла яна аглоблю, села ў павозку, махнула пугаю на бычка, а той — брык — і паваліўся. Паглядзела лісіца на бычка і аб усім здагадалася.

— Пачакайце ж вы ў мяне! Я вам гэтага не дарую! — пагразіла яна ваўку і мядзведзю ды пайшла сваёю дарогаю.

Шмат часу ішла, а ў дарозе ўжо і восень яе застала. Сустракае ваўка, таго, што з'еў бычка.

— Добры дзень, кум! Як маешся?

— Дрэнна, — кажа воўк. — Нешта азяб на дажджы, аж увесь калачуся. зуб на зуб не трапляе.

— То трэба новы кажух пашыць, — раіць лісіца.

— Праўду, кумка, кажаш, — згадзіўся воўк.

Пабег ён на выган, схапіў авечку і прывалок у лес.

— Хопіць на кажух? — пытаецца ў лісіцы.

— Мала, — кажа лісіца.

Прынёс воўк яшчэ адну авечку:

— Цяпер хопіць?

— Не, яшчэ адну трэба.

Воўк і трэцюю прывалок.

— Ну, а цяпер, — кажа лісіца, — трэба краўца шукаць.

— Дзе ж мне яго шукаць, кумка?

— Я ведаю добрага краўца. Хадзем да яго.

Прывяла лісіца ваўка на луг. Там, у кустах, на прывязі жарабец пасвіўся.

— Вунь ён, кравец!

Воўк зарагатаў:

— Гэта не кравец, а жарабец! Не, кумка, як сабе хочаш, а розуму ў цябе мала.

Лісіца пакрыўдзілася:

— Ты пра мой розум не вельмі языком мялі. Я была разумнай і буду, а ты быў дурань, дурнем і застанешся.

Тут ужо і воўк пакрыўдзіўся, аж узлаваўся:

— Паглядзім яшчэ, хто з нас разумнейшы!

— Не хваліся загадзя, — кажа лісіца, — лепш паглядзі, як зараз з цябе шкуру знімуць.

— Хто зніме? — ляснуў зубамі воўк.

— Гаспадар гэтага каня.

— Не можа быць! — не верыць воўк.

— Пабачыш. На чым жарабец навязаны? — пытаецца лісіца.

— На вяроўцы.

Лісіца засмялася:

— Вось і відаць, што дурань!

— Чаму? — падскочыў воўк.

— Жарабец на калку навязаны.

— Не можа быць! — зальпаў воўк вачамі.

— Хадзем пакажу.

Прывяла лісіца яго да калка, за які быў прывязаны канец вяроўкі, зняла вяроўку, зрабіла пятлю і закінула ваўку на шыю. Воўк і азірнуўца не паспеў, як у пятлі апынуўся. Тады лісіца падбегла да жарабца, замахала хвастом. Той спужаўся ды як драпануў дахаты, толькі падковы заблішчалі. Так і прыцягнуў у пятлі ваўка да свайго гаспадара. Ну, а там з яго і шкуру знялі.

Вярнулася лісіца ў лес, закапала авечак у мох на запас, адны толькі мазгі на абед пакінула. Села пад елкаю і есць.

Ідзе мядзведзь, той, што бычка з’еў.

— Што гэта ты, кума, жуеш? — пытаецца.

— Мазгі. Сляпы ты, ці што?

— А дзе ж ты іх дастала?

— З галавы. І ты можаш дастаць, калі хочаш.

— Як?

— Вельмі проста: разганіся ды стукніся галавою аб дуб — мазгі і выскачаць.

— Дзякую ж табе, кума, за добрую парадку. Так я і зраблю. А то есці даўно хочацца.

Знайшоў ён самы тоўсты дуб, разagnaўся з усяе сілы ды і грывнуўся ў яго лбом. Тут яму і канец.

Жук і слімак

Максім Танк

Пагодным летнім ранкам

На лузе за сялом

Сустрэўся жук аднойчы

З рагатым слімаком.

— Здарова! — жук вітае. —
Куды, браток, ідзеш?
І з ракавіны хатку
Нашто з сабой нясеш?
Абцёр слімак пот з твару,
Гаворыць так жуку:
— Нямала перажыць мне
Прыйшлося на вяку.
То сцюжа, то марозы,
То навальніца, дождж,
То часам у дарозе
Захопіць змрок і ноч.
Шукай тады начлегу
Пад нейкім пад кустом...
Вядуць размову гэтак
І раптам чуюць — гром.
Ударыў дождж краплісты.
І жук пабег шукаць
У засені цяністай
Шырокага лістка.
Але на цэлым лузе
Няма страхі нідзе,
І мокры, ледзь жывы ён
Да слімака ідзе.
— Пусці, браток, пагрэцца.
Змок дужа на лугу,
Насіць за гэта хатку
Табе дапамагу.
У ракавіне шчыльнай
Вандроўнікі сядзяць.
Іх нават дождж краплісты
Не зможа ў ёй дастаць.
Але мінулі хмары,
І сонца ўстала зноў.

Жук хатку слімакову
Пакінуў і пайшоў.
Забыўся пра нягоды,
І не наўме жуку,
Што абяцаў паднесці
Ён хату слімаку.

Канец лета

Якуб Колас

Лецейка ты, лета!
Гучна песня спета.
Весела было!
Бралі поўнай чарай
Шчодрасць тваю, дары —
Сонца і святло.
Цешыла ты дзетак,
Ды ласкава гэтак —
Матчынай рукой:
Воляй маладою,
Цёплаю вадою,
Чыстаю ракой,
Полям і лясамі,
Спевам — галасамі
Ясных дзён тваіх.
Мыла іх расою,
Сонцавай касою
Уцірала іх...
...Чарай асалоду
Чэрпалі, як воду,
Поўнаю, за край.
Залатое лета!
Дык прымі ж за гэта
Шчырае «бывай»!

Восень залатая

Сяргей Новік-Пяюн

Восень, восень залатая
Сее радасць на зямлі,
Хмарка ў сінім небе тае,
Мкнуць у вырай жураўлі.

Ніткай срэбнай павуцінне
Ў косах сонейка блішчыць.
Што за цуднае зіхценне!
Што за ціш вакол стаіць!

Я іду лясною сцежкай,
Як па мяккім дыване.
Восень з ветлівай усмешкай
На спатканне выйшла мне.

Ярка, хораша прыбрала
Ўсюды дрэвы і кусты
І зямлю памалявала
Ў колер жоўта-залаты.

Дождж і Гром

Васіль Сухамлінскі

На цёплай хмарцы спаў Дожджык. Спіць сабе Дожджык. Падкраўся да яго Гром. Падкраўся да Дожджыка ды як гыркне, як раўне!

Спалохаўся Дожджык, прачнуўся, заплакаў. Паліліся слёзы на зямлю.

А людзі кажучь: дождж ідзе.

Умываюцца поле і луг. Умываюцца пшаніца і трава. Выплакаўся Дожджык — перастаў дождж.

Хлеб

Максім Танк

Аднойчы на кірмаш здалёк
Вандроўнік плёўся ў горад
І наракаў на свой мяшок,
Набіты лустай спорай.

Аж Хлеб не вытрымаў і так
Азваўся: — Што бядуеш?
Зусім не ты мяне, дзівак,
Але цябе нясу я.

— Ну што ж, пабачым, хто — каго! —
Той запырэчыў строга
І з цяжкага мяшка свайго
Хлеб вытрас на дарогу.

І сам пашкандыбаў далей.
Нішто не муліць плечы.
Дзень прамінуў. Ужо ў імгле
Стаў набліжацца вечар.

Настаў і час перакусіць.
Успомніў Хлеб Вандроўнік,
Што недзе, кінуты, ляжыць,
Духмяны і цудоўны!

Прылёт на нейкім дзірване,
Каб адпачыць хоць трошкі.
Але галоднаму і ў сне,
Знаць, сняцца хлеба крошкі.

Цяпер і сам сабе не рад.
Не спіцца, не ляжыцца.

Ці не вярнуцца лепш назад
Ды з другам памірыцца?

Устаў Вандроўнік і брыдзе —
Ідзе пад зорным небам
На месца памятнае, дзе
Ён пасварыўся з Хлебам.

О, як ён рад быў зноў, калі
Сваю пабачыў страту!
І Хлебу нізкі, да зямлі,
Аддаў паклон, як брату.

Саўка за сталом

Эдзі Агняцвет

Ляжаць ля талеркі
відэлец і нож.
Дзве чыстыя лыжкі ляжаць.
— Ну і што ж?
Ляжаць — хай ляжаць,
іх не буду чапаць.
Яны ж не чапаюць мяне і маўчаць.

З талеркі ён сёрбае крупнік — ой-ой!
Кавалачак мяса хапае рукой.
Ён пальцамі ловіць у шклянцы кампот,
Абрусам ён выцер і шчокі і рот.

Відэлец не ўцерпеў:
— За цэлы мой век
Мне трапіўся першы такі чалавек!
Ускочыла лыжка

І ну рагатаць:
— Хі-хі, ха-ха-ха,
Ён дурненькі, відаць!
Саскочылі разам яны са стала —
Ніякая сіла спыніць не магла.
Відэлец, і лыжка, і нож — ля дзвярэй.
Збянтэжыўся Саўка:
— Чакайце, э-гей!
Усе уцякаюць, вяртацца не хочучь.
— Хі-хі, ха-ха-ха! —
толькі лыжкі рагочучь.

Жывы капялюш

Мікалай Носаў

Капялюш ляжаў на шафе, коцік Базыль ся-
дзеў на падлозе ля шафы, а Уладзя і Вадзік
сядзелі за сталом і расфарбоўвалі малюнк-
кі. Раптам ззаду нешта пляснулася — упала на
падлогу. Яны азірнуліся і ўбачылі на падлозе ля
шафы капялюш.

Уладзя падышоў да шафы, нахіліўся, хацеў
падняць капялюш — і раптам як закрычыць:

- Ай-яй! — і бягом убок.
- Чаго ты? — пытае Вадзік.
- Ён жы-жы-жывы!
- Хто жывы?
- Ка-ка-капялюш.
- Што ты, хіба ж капелюшы бываюць жывыя?
- Паглядзі сам!

Вадзік падышоў бліжэй і стаў глядзець на ка-
пялюш. Раптам капялюш папоўз проста на яго.
Вадзік як закрычыць:

- Ай! — і скок на канапу.

Уладзя за ім.

Капялюш вылез на сярэдзіну пакоя і спыніўся. Хлопцы глядзяць на яго і трасуцца ад жаху. Тут капялюш павярнуўся і папоўз да канапы.

— Ай! Вой! — закрычалі дзеці. Саскочылі з канапы і бягом з пакоя. Прыбеглі на кухню і дзверы за сабой зачынілі.

— Я п-п-п-пайду! — кажа Уладзя.

— Куды?

— Пайду да сябе дадому.

— Чаму?

— Капелюша баюся. Я ўпершыню бачу, каб капялюш па пакоі хадзіў.

— А можа, яго хто-небудзь за вярочку цягае?

— Дык сядзі паглядзі.

— Хадзем разам. Я вазьму кляшкку. Калі ён да нас палезе, я яго кляшккай трэсну.

— Чакай, я таксама кляшкку вазьму.

— Але ж у нас другой кляшкі няма.

— Тады я вазьму лыжны кіёк.

Яны ўзялі кляшкку і лыжны кіёк, прачынілі дзверы і зазірнулі ў пакой.

— Дзе ж ён? — пытае Вадзік.

— Вунь там, ля стала.

— Зараз як трэсну яго кляшккай! — кажа Вадзік. — Хай толькі палезе бліжэй, валацуга такі.

Але капялюш ляжаў каля стала і не рухаўся.

— Ага, спалохаўся! — узрадаваліся хлопцы. — Баіцца лезці да нас.

— Зараз я спужаю яго, — сказаў Вадзік.

Ён пачаў грукаць па падлозе кляшккай і крычаць:

— Гэй, ты, капялюш!

Але капялюш не рухаўся.

— Давай набяром бульбы і будзем у яго бульбай страляць, — прапанаваў Уладзя.

Яны вярнуліся на кухню, набралі з кошыка бульбы і пачалі ёю шпурляць у капялюш. Шпурлялі, шпурлялі, урэшце Вадзік пацэліў. Капялюш як падскочыць угару!

— Мяў! — закрычала нешта.

Бач, з-пад капелюша высунуўся шэры хвост, потым лапа, а потым і сам коцік выскачыў.

— Базылёк! — усцешыліся дзеці.

— Пэўна, ён сядзеў на падлозе, а капялюш на яго з шафы ўпаў, — здагадаўся Уладзя.

Вадзік ухапіў Базылька і давай яго абдымаць.

— Базылёк, міленькі, як жа ты пад капялюш трапіў?

Але Базылёк нічога не адказваў. Ён толькі фыркаў ды жмурыўся ад святла.

Чарадзейныя словы

Валянціна Асеева

Маленькі дзядок з доўгай сівой барадой сядзеў на лаўцы і парасонам крэсліў нешта на пяску.

— Пасуньцеся, — сказаў яму Паўлік і прысеў на край.

Дзядок адсунуўся і, зірнуўшы на чырвоны, злосны твар хлопчыка, сказаў:

— З табой штосьці здарылася?

— Ну і хай сабе! А вам якая справа? — скоса паглядзеў на яго Паўлік.

— Мне ніякай. А вось ты толькі што крычаў, плакаў, сварыўся з некім...

— Дзіва што! — злосна буркнуў хлопчык. — Я хутка зусім уцяку з дому.

— Уцячэш?

— Уцяку! Праз адну Ленку ўцяку. — Паўлік сціснуў кулакі. — Я яе толькі што траха не адлупцаваў як след! Ніводнай фарбы не дае! А ў самой колькі!

— Не дае? Ну, праз гэта ўцякаць не варта.

— Не толькі праз гэта. Бабуля за адну моркаўку з кухні мяне прагнала... проста анучай... анучай...

Паўлік засоп ад крыўды.

— Нічога! — сказаў дзядок. — Адзін насварыцца, другі пашкадуе.

— Ніхто мяне не шкадуе! — крыкнуў Паўлік. — Брат на лодцы едзе катацца, а мяне не бярэ. Я яму кажу: вазьмі лепш, усё роўна я ад цябе не адчаплюся, вёслы сцягну, сам у лодку залезу!

Паўлік стукнуў кулаком па лаўцы. І раптам змоўк.

— Што ж не бярэ цябе брат?

— А чаму вы ўсё пытаеце?

Дзядок разгладзіў доўгую бараду.

— Я хачу табе дапамагчы. Ёсць такія чарадзейныя словы...

Паўлік разявіў рот.

— Я скажу табе гэтыя словы. Але памятай: гаварыць іх трэба ціхім голасам, гледзячы проста ў вочы таму, з кім гаворыш. Памятай — ціхім голасам, гледзячы проста ў вочы...

— А якія словы?

Дзядок нахіліўся да самага вуха хлопчыка, мяккая барада яго дакранулася да Паўлікавай шчакі. Ён прашаптаў нешта і гучна дадаў:

— Гэта чарадзеіныя словы. Але не забудзь, як трэба гаварыць іх.

— Я паспрабую, — усміхнуўся Паўлік, — я зараз жа паспрабую!

Ён усхапіўся і пабег дадому.

Лена сядзела за сталом і малявала. Фарбы — зялёныя, сінія, чырвоныя — ляжалі перад ёю. Ubачыўшы Паўліка, яна адразу ж згрэбла іх у кучу і закрыла рукой.

«Падмануў дзед! — зпрыкрасцю падумаў хлопчык. — Хіба такая зразумее чарадзеіныя словы?..»

Паўлік бокам падышоў да сястры і пацягнуў яе за рукаў. Сястра азірнулася. Тады, гледзячы ёй у вочы, ціхім голасам хлопчык сказаў:

— Лена, дай мне адну фарбу... калі ласка...

Лена шырока расплюшчыла вочы. Пальцы яе разняліся, прымаючы руку са стала, яна збянтэжана прамармытала:

— Як-кую табе?

— Мне сінюю, — нясмела сказаў Паўлік.

Ён узяў фарбу, патрымаў яе ў руках, пахадзіў з ёю па пакоі і аддаў сястры. Яму не патрэбная была фарба.

Ён думаў цяпер толькі пра чарадзеіныя словы.

«Пайду да бабулі. Яна якраз абед гатуе. Прагоніць ці не?»

Паўлік адчыніў дзверы на кухню. Бабка здымала з патэльні гарачыя піражкі.

Унук падбег да яе, абедзвюма рукамі павярнуў да сябе чырвоны, маршчыністы твар, заглянуў у вочы і прашаптаў:

— Дай мне кавалачак піражка... калі ласка...

Бабуля ажно ахнула ад здзіўлення.

Чарадзеіныя словы так і зазьялі ў кожнай маршчынцы, у вачах, ва ўсмешцы.

— Гарачанькага... гарачанькага захацеў, галубок мой! — прыгаворвала яна, выбіраючы самы лепшы, румяны піражок.

Паўлік падскочыў ад радасці і пацалаваў яе ў абедзве шчакі.

«Чарадзеі! Чарадзеі!» — паўтараў ён сам сабе, успамінаючы дзядка.

За абедам Паўлік сядзеў ціха і лавіў кожнае братава слова. Калі брат сказаў, што паедзе катацца на лодцы, Паўлік паклаў руку на яго плячо і ціха папрасіў:

— Вазьмі мяне, калі ласка.

За сталом адразу ўсе змоўклі. Брат узняў бровы і ўсміхнуўся.

— Вазьмі яго, — раптам сказала сястра, — хіба табе цяжка?

— Ну, чаму ж не ўзяць? — усміхнулася бабуля. — Вядома, вазьмі.

— Калі ласка, — паўтарыў Паўлік.

Брат гучна засмяяўся, паляпаў хлопчыка па плячы, ускудлаціў яму валасы:

— Эх ты, падарожнік! Ну, добра, збірайся!

«Дапамаглі! Зноў дапамаглі!»

Паўлік выскачыў з-за стала і пабег на вуліцу, але ў скверы ўжо не было дзядулі. Лаўка была пустая, і толькі на пяску засталіся накрэсленыя парасонам незразумелыя знакі.

Дзеці

Артур Вольскі

Розныя дзеці

Жывуць на планеце —

Белыя, жоўтыя,

Чорныя дзеці.
Розныя дзеці —
Аднолькавы смех.
Смех у хвіліны
Забаў і пацех.
Розныя дзеці —
І розныя вочы.
Вочы — як неба.
Вочы — як ночы.
Вочы, што мора
Ўвабралі глыбіні,
Вочы — пад колер
Бязводнай пустыні.
Розныя вочы —
Адзіныя слёзы.
Слёзы — ў хвіліны
Бяды ці пагрозы.
Вось бы зрабіць,
Каб у розных дзяцей
Радасць гасціла
Даўжэй ды часцей!
Вось бы зрабіць,
Каб на нашай планеце
Гора не ведалі
Розныя дзеці!

Страшная казка

Васіль Вітка

Наталька і Стасік доўга не засыналі. А бабцы хацелася, каб яны спалі. Бабка збіралася ў госці. Яна абяцала, што прынясе пірага. Смачнага, салодкага. Нават кот, які сядзеў на пасцелі, і той не вытрываў і аблізнуўся.

— Раскажы нам казку, — папрасіў Стасік, — а тады ідзі сабе.

Бабка расказала казку. Страшную, пра ваўка. Стасік прыцішыўся. А Наталька пачала плакаць:

— Баба, не ідзі. Мне страшна.

— Добра, я не пайду. Спіце, дзеткі. Я каля вас буду сядзець.

Як толькі дзеці пазасыналі, бабушка надзела новую кофту, завязала белую хустку і нават у люстэрка паглядзелася. Толькі яна там нічога не ўбачыла, бо было ўжо цёмна. А запальваць святло яна пабаялася, каб не пабудзіць дзяцей.

«А калі і праўда папрачынаюцца, а мяне не будзе, — падумала бабушка, — яны ж з плачу пазыходзяцца».

Але бабуцы вельмі хацелася пайсці ў госці. І тады яна надумалася зрабіць другую бабу. Узяла дзве падушкі, надзела на іх старую сукенку, а малую падушачку абвязала хустачкай і паклала зверху — атрымалася галава ў хустцы...

Стасіку ўночы захацелася піць. І ён праз сон папрасіў:

— Малачка...

Ніхто не абазваўся. Тады Стасіку яшчэ мацней захацелася малачка, і ён прачнуўся. Баба сядзела на сваім месцы.

— Баба! — гукнуў Стась.

Але бабуля нават не варухнулася. Тады Стасік падсунуўся бліжэй і хацеў яе пабудзіць. Толькі крануў за плечы, а яна ўзяла і з'ехала з ложка да лоў — яна была зроблена з падушак!

Стасік спалохаўся і пабудзіў Натальку. Але тут яны ўбачылі нешта яшчэ больш страшнае. З цемры на іх глядзелі вялікія блішчастыя вочы.

Якраз як у таго звера, пра якога бабка расказвала казку.

— Воўк! — крыкнула Наталька.

— М-м-я-ў! — азваўся воўк.

Дзеці пазналі ката Кузьму. А той пачаў лашчыцца да іх, залез пад коўдру і заспяваў ціхую знаёмую песню.

Цяпер Стасіку і Натальцы было не страшна. Хутка яны заснулі зноў.

Прачнуліся толькі раніцай і зусім не пакрыўдзіліся на бабулю, бо яна-такі стрымала сваё слова. Дала кожнаму па вялікім кавалку салодкага пірага. А коціку не здагадалася даць. Тады Стасік сказаў:

— Баба, дай коціку. Ён пільнаваў нас. З ім нам ніякі воўк не страшны.

Бабка дала пірага і коціку.

Адлёт жураўлёў

Якуб Колас

Белыя валокны
Сцелюцца над долам.
Не спяваюць птушкі,
Сціхнуў лесу шолом.

Замірае лета,
Заціхаюць далі,
Сірацее рэчка,
Халадзеюць хвалі.

У бязмежным небе
Роўненькім шнурочкам
Жураўлі на вырай
Мкнуцца над лясочкам.

Сонечная сцежка

Сяргей Грахоўскі

Жоўты лісцік тапаліны
Ціха падае з галіны;
І лісты, лісты наўкол
Апускаюцца на дол.

Высцілае лістапад
Сцежку ў наш дзіцячы сад.
Спрытна ходзяць ножкі
Сонечнай дарожкай.

Кожнай раніцай з ахвотай
Мы прыходзім на работу.
Ляльку трэба расчасаць
І кружочкі напісаць,

Збудаваць пясчаны дом,
З'есці кашу з малаком
І кату пачысціць боты.
Ой, як шмат у нас работы!

Няма прыгажэй

Артур Вольскі

Высозныя сосны
адвечнага бору —
пад самае сонца,
пад самыя зоры.
Зубры
ў гушчары
пратапталі сцяжыны
туды,

дзе ніводнай
няма каляіны.
Маліны
даспелыя
просяцца ў жмені,
грыбы — у кашы,
бы ў загоне алені.
Вітаюць нас
птушкі і дрэвы гасцінна...
Ну дзе яшчэ знойдзеш
такія мясціны?
Усім на зямлі
я давесці бяруся:
няма прыгажэй
ад маёй Беларусі!

Хачу служыць...

Артур Вольскі

Мой брат —
хлапец геройскі,
і за яго я рад:
у беларускім войску
пайшоў служыць мой брат.

Пра Грунвальд і пра Воршу
мне брат мой распавёў.
— Хіба, —
казаў, —
я горшы
за продкаў-ваяроў?

Учора
на парадзе —
прыгожы быў парад! —

у самым першым радзе
ішоў мой родны брат.

Я братам ганаруся,
бо з гэткамі, як ён,
ніколі
Беларусі
не трапіць у палон.

А вам скажу па-свойску:
хай час хутчэй бяжыць,
бо ў беларускім войску
і я
хачу служыць.

Ночка

Сяргей Новік-Пяюн

Сонца палючае,
Сонца жывучае
Скончыла дзённы абход.
Зорачкі ясныя,
Зоркі бліскучыя
Ў небе вядуць карагод.
Месячык беленькі,
Месячык чысты
З хмарак свой твар паказаў.
У рэчцы спакойнай,
У рэчцы празрыстай
Хор вадзяны запяяў.
Дрэўцы купчастыя,
Дрэўцы зялёныя
Ў люстра глядзяцца вады.

Жабкі рухлівыя,
Жабкі вясёлыя
Скачуць туды і сюды.

Агнявік

Алег Мінкін

У полымі вясёлым печы
Рухавы скача чалавечак
Пад булькаценне чыгуноў,
Пад гучны трэск смалістых дроў.

Калі ж агонь згасе ў печы,
У прысак лезе чалавечак
І спіць, згарнуўшыся клубком,
Чырвоным стаўшы вугальком.

Як кот звяроў напалохаў

Беларуская народная казка

Жылі дзед ды баба. І быў у іх кот. Дзед кашалі плёў, баба кудзелю прала, а кот паляваць на мышэй хадзіў.

Вось пайшоў раз кот на паляванні і заблудзіўся. Шукаў, шукаў, а дарогу дамоў не знайшоў. Сеў пад ялінай і плача.

Бяжыць лісіца. Ubачыла ката — заглядзелася: ніколі яшчэ такога зверу ў сваім лесе не сустрэла.

— Ты хто такі будзеш? — пытаецца.

— Я Кот Мурлыковіч.

— А чаго ты плачаш, Кот Мурлыковіч?

Расказаў ёй кот аб сваёй прыгодзе.

— Хе, — кажа лісіца, — каб больш тае бяды!
Ідзі да мяне жыць. Будзеш у мяне за гаспадара.

— Добра, — кажа кот.

Вось прыходзіць ён да лісіцы. А ў яе курэй — і смажаных, і вараных!..

Наеўся кот і спаць уклаўся.

Тым часам бяжыць па лесе воўк: топ-топ, шлёп-шлёп! Пачула лісіца, выскачыла з хаты ды як закрычыць:

— Хто гэта ў маім лесе стукоча-тупоча? Хто майму гаспадару спаць не дае?

— А хто ж у цябе гаспадар? — пытаецца воўк.

— У мяне не гаспадар, а гаспадарышча, хвост з памялішча: як махне, дык адразу заб'е.

Узяла ваўка цікавасць. Ён кажа:

— А ці нельга было б, кумка, хоць адным вокам паглядзець на твайго гаспадара?

— Паглядзець-то можна, — адказвае лісіца, — але без падарунка лепш не прыходзь. Мой гаспадар падарункі любіць.

— Добра, будзе падарунак, — сказаў воўк і пабег далей.

Вярнулася лісіца ў хату.

А тым часам ідзе па лесе мядзведзь: трэсь-лом, трэсь-лом, трэсь-лом!

Пачула лісіца, выскачыла з хаты ды як закрычыць зноў:

— Хто гэта ў маім лесе трашчыць? Хто майму гаспадару спаць не дае?

— А хто ў цябе гаспадар? — пытаецца мядзведзь.

— У мяне не гаспадар, а гаспадарышча, хвост з памялішча: як махне, дык адразу заб'е.

І мядзвездзя ўзяла цікавасць: які такі гаспадар у лісіцы, што хвастом усіх забівае? Вось ён і кажа:

— А ці нельга было б, лісічка-сястрычка, хоць паглядзець на твайго гаспадара?

— Паглядзець можна, — кажа лісіца, — толькі без падарунка не прыходзь. Мой гаспадар падарункі любіць.

— Добра, падарунак будзе, — сказаў мядзвездзь і пайшоў далей.

Прабеглі яшчэ дзік-сякач і заяц-шарак. Лісіца і іх сваім гаспадаром напалохала.

Сабраліся звяры і моцна задумаліся: якія ж падарункі лісіцынаму гаспадару прынесці?

Думалі-гадалі, нарэшце мядзвездзь і кажа:

— Вось што, браткі, трэба смачны абед згатаваць ды ў госці яго з гаспадыняй запрасіць. Тады ўсе разам і паглядзім.

— Добра, няхай будзе так, — згадзіліся звяры.

І тут яны зноў моцна задумаліся: які абед згатаваць? Думалі-гадалі, нарэшце мядзвездзь і кажа:

— Я прынясу мёду калоду.

— А я — барана, — кажа воўк.

— А я — жалудоў, — кажа дзік.

— А я — салодкай капусты, — кажа заяц.

Згатавалі абед і пачалі раіцца, каму запрашаць.

Мядзвездзь кажа:

— Я тоўсты, мне хадзіць цяжка.

Воўк кажа:

— Я і так набегаўся, мне ногі баляць.

Дзік кажа:

— А я складна гаварыць не ўмею.

А заяц нічога не сказаў. Вось і парашылі паслаць яго, як лягчэйшага на ногі.

Прыбег заяц да лісіцынай хаты, пастукаў лапкай у шыбіну, зажмурыўся ад страху ды прапішчаў спалоханым голасам:

— Дзень добры вам, шаноўныя гаспадары! Прасілі мядзведзь, воўк і дзік, каб вы ласкавы былі, да іх у госці прыйшлі.

Сказаў так адным духам ды ходу назад. Падрыхтаваліся звяры гасцей сустракаць. Сядзяць ля багатага стала, чакаюць, аб лісіцыным гаспадару разважаюць.

Вось заяц і кажа:

— Не, браткі, сядзець так боязна. Хто яго ведае, які там гаспадар у лісіцы! А што, калі ён абеду нашага не ўпадабае ды ўсіх нас хвостом пазабівае. Давайце лепш схаваемся і спярша здалёк на яго паглядзім.

Згадзіліся звяры з мудрай зайцавай парадай ды пачалі хавацца.

Мядзведзь на дуб узлез, дзік у мох зашыўся, воўк пад куст забраўся, а заяц у траве схаваўся.

Тым часам узяла лісіца пад руку свайго гаспадара, і пайшлі яны ў госці.

Прыходзяць на палянку. Чуе кот — мясам запахла. Бачыць — цэлы баран ляжыць. Тут ён поўсць наставіў, вусы натапырыў ды адразу на барана накінуўся.

Есць ды ўсё бурчыць: «Мяў-у, мяў-у!»

Звяроў аж страх узяў. Ім здалося, што ён крычыць: «Мала, мала!»

— Ну і звяруга! — кажа воўк. — Мне б і за дзень з такім рагалём не ўправіцца, а яму на раз мала...

Дзік ляжаў, ляжаў у моху ды ад страху пачаў хвостом варушыць. Кот падумаў, што мыш з нор-

кі вылазіць. Скокнуў туды і ўчапіўся кіпцюрамі ў дзікаў хвост.

Як схопіцца дзік, як кінецца наўцёкі! Толькі галлё трашчыць.

Кот напужаўся ды скок на дуб!

— Ну, — думае мядзведзь, — гэта ён мяне ўбачыў. Трэба ратавацца, пакуль не позна.

Грымнуўся мядзведзь з дуба проста на куст, пад якім воўк сядзеў. А таму здалося, што гэта сам лісіцын гаспадар на яго напаў. Усхапіўся воўк ды ходу далей ад бяды! А мядзведзь за ім: трэсь-лом! трэсь-лом!

Уцякалі яны так, што заяц іх ледзьве праз гадзіну дагнаў. Дагнаў і кажа:

— Каб не паслухалі мяне ды не схаваліся, ён бы нас усіх з'еў! Ну і страшэнны звер!

А кот з хітрай лісіцай нагасцяваліся ды пайшлі сабе дахаты.

Сталяры

Артур Вольскі

Мы са Слаўкам —
сталяры:
робім лаўку
на двары.

Жоўтыя апілкі
сыплюцца
з-пад пілкі.
Стружкі
з-пад рубанкаў —
вязкай абаранкаў.

Мы для лаўкі
дошкі
падгаблюем трошкі.
Вось гатова спінка.
Вось гатовы ножкі.

Тук-так-ток,
тук-так-ток, —
заспяваў малаток.
Ды чамусьці
цвікі
загінаюцца
ў бакі.
Выпраміш —
і зноўку
хіліць цвік галоўку.
Аж да стомы
працавалі,
але лаўку
змайстравалі.

Мы абодва
рады надта,
ды прыйшла сястрычка
Ната.
Паглядзела
і сказала:
— З вашай працы
толку мала.
Нават боязна садзіцца.
Можа лаўка
разваліцца...

Я ў адказ:
— Наадварот!
Прастаіць яна сто год...

Ната зноў:
— Ну што ж,
паглядзім...
Я — да Слаўкі:
— Сядзем?
— Сядзем!

Я саджуся.
Сеў і Слаўка...
Нас дваіх
Трымае лаўка.

— Во, — кажу я
да сястры, —
мы са Слаўкам —
сталяры!

Загадкі на градках

Рыгор Барадулін

От бабуля важна села
І глядзіць навокал смела.
У зямлю схавала лапаць.
Як зачэпіш — будзеш плакаць.
Гэта злосная бабуля
Назваецца... (*цыбуля*)

У бабулі родны брат
Ласкавейшы быццам,
А да слёз давесці рад,
Так, як і сястрыца.
Сам сабе наўме панок,
А прасцей сказаць... (*часнок*)

З вусамі,
А не стары.
Зайздросныя вочы.
За што-небудзь на двары
Учапіцца хоча.
Хопіць хітрасці на трох,
Ну, на тое ж ён... (*гарох*)

Не сыдзе з месца
Ні на крок,
Зарыўшыся ў пярыну.
Цярэбіць ціхі вецярок
Ягоную чупрыну.
А возьмуць за чупрыну
Ды выцягнуць з пярыны —
Пачырванее, нібы рак.
Вядома, хто гэта... (*бурак*)

Хлопчык, які не можа хадзіць

Васіль Сухамлінскі

Вясною адзін селянін прадаў хату і выехаў у горад. Хату купіла жанчына, што прыехала з далёкай Поўначы.

Аднаго разу каля хаты, дзе пасялілася жанчына, ішоў са школы Паўлік. Ён убачыў у садзе хлопчыка.

Хлопчык сядзеў у калясцы. Ногі яго былі накрытыя вялікаю цёплаю хусткаю.

Паўлік здагадаўся: гэта сыноч жанчыны, што прыехала з Поўначы.

— Як цябе завуць? — спытаўся Паўлік. — Хадзем у сажалку купацца...

— Васіль завуць мяне, — сказаў хлопчык. — Я не магу хадзіць...

— Чаму не можаш? — здзівіўся Паўлік.
— Ніколі я не хадзіў, бо ногі хворыя...
Здзіўлены, Паўлік доўга глядзеў на Васілька.
— І ты ў лесе не быў?
— Не быў... — паціху адказаў Васілёк.
Паўліку ж вельмі захацелася пайсці ў лес.
У лесе ён сарваў тры кветкі ландышу і прынёс
Васільку.

Пурга

Сяргей Новік-Пяюн

Загуляла, закружыла,
Свае песні завяла,
Гурбы снегу наваліла,
Усе сцежкі замяла.
Сівер люта завывае,
Свішча, гойкае, пяе,
Снег ахапкамi кiдае,
Стрэхі ломіць, стрэхі рве.
А пад раніцу сціхае
Ды малым шчанём скуліць...
І зямля супачывае —
У белай світцы моцна спіць.

На каньках

Ларыса Геніюш

Вечар, лёд у агнях,
А над елкай — месяц.
Едуць, едуць на каньках
Міхасёк з Алесем.

Бачаць хлопцы: Таня
То ўпадзе, то ўстане.
— Ой, ізноў я на баку!
Дай хутчэй, Алесь, руку.
— То трымайся, калі ласка,
Дапаможа і Міхаська.
Мы дзяўчатак анідзе
Не пакінем у бядзе.

Лісіца і сабакі

Руская народная казка

Бегла лісіца па полі. Ні адсюль ні адтуль —
выскачылі сабакі і пагналіся за ёю.

Лісіца ну ўцякаць! Бегла, бегла ды пад
пянёк у нару і залезла. Сядзіць у нары і кажа са-
ма сабе:

— Вушкі, вушкі, што вы рабілі?

— Мы слухалі ды слухалі, каб сабакі лісічку
не з'елі.

— Ножкі, ножкі, што вы рабілі?

— Мы ўцякалі ды ўцякалі, каб сабакі лісічку
не дагналі.

— Вочкі, вочкі, што вы рабілі?

— Мы глядзелі ды глядзелі, каб сабакі лісіч-
ку не з'елі.

— А ты, хвост, што рабіў?

— Я за пні, за кусты, за калоды чапляўся.

— А, дык ты вунь які? Наце ж, сабакі, ешце
мой хвост!

Сабакі ўхапіліся за хвост і выцягнулі лісіцу.
Ледзь жывая ўцякла яна ад іх.

Селянін, мядзведзь і лісіца

Беларуская народная казка

Араў селянін поле. Не канём, а валом. А вол такі лянівы быў, што проста бяда. Ні гола-су не слухае, ні пугі не баіцца. Раззлаваўся селянін на вала ды як крыкне на яго:

— Ану, каб цябе мядзведзь задушыў!

Толькі ён так сказаў, аж тут і мядзведзь ідзе.

— Ну, давай, — кажа да аратага, — свайго вала. Я яго задушчу.

Пачухаў селянін патыліцу. Шкада стала яму вала. Ды і араць не будзе на чым. Сам жа сахі не пацягнеш.

Вось ён і пачаў прасіцца ў мядзведзя:

— Дай, — кажа, — хоць загон дакончу. А ты схадзі тым часам за мяжу, у бэльнёт, адпачні там.

— Добра, — згадзіўся мядзведзь. — Спяшацца мне няма куды.

Пайшоў ён за мяжу і лёг адпачываць. Бяжыць з лесу лісіца, спынілася каля селяніна:

— Тру-ру-ру! Гэй, чалавеча, ці не бачыў ты тут ваўкоў-медзвядзёў? Стральцы едуць, пра іх пытаюцца.

— Не, лісанька, не бачыў, — адказвае ён.

А хітрая лісіца пакруцілася, пакруцілася каля воза ды зноў пытаецца:

— А што гэта там за мяжою ляжыць?

— Калода на лучыну, — кажа селянін.

Лісіца памахала хвастом:

— Каб гэта была калода, дык яна б на возе ляжала...

Сказала так і пабегла ў лес.

Пачуў гэта мядзведзь і просіцца ў селяніна:

— Палажы мяне на воз.

Селянін палажыў яго на воз.

Зноў прыб'ягае лісіца.

— Тру-ру-ру! Гэй, чалавеча, ці не бачыў ты ваўкоў-медзвядзёў? Стральцы едуць, пра іх пытаюцца.

— Не, не бачыў...

— А што гэта ў цябе на возе ляжыць?

— Калода на лучыну.

— Каб гэта была калода, яна б вяроўкаю была прывязаная.

Сказала так і пабегла ў лес. Мядзведзь кажа селяніну:

— Прывяжы мяне вяроўкаю.

Узяў селянін вяроўку ды так увязаў мядзведзя, што той і не зварухнецца. А лісіца тут як тут:

— Тру-ру-ру! Гэй, чалавеча, ці не бачыў ты ваўкоў-медзвядзёў? Стральцы едуць, пра іх пытаюцца.

— Не, не бачыў.

— А што гэта ў цябе на возе ляжыць?

— Калода на лучыну.

— Каб гэта была калода, у ёй бы сякера тырчала.

Сказала і пабегла ў лес. Мядзведзь дужа напужаўся стральцоў, просіць селяніна:

— Зрабі, каб на мне сякера тырчала.

— Добра, — кажа селянін.

Узяў ён сякеру і ўсадзіў з размаху ў мядзведзя. Мядзведзь трохі паварушыўся — ды і дух з яго вон. А лісіца зноў тут.

— Ну, цяпер дай мне гасцінца за вала, — кажа да селяніна.

— Якога?

— Мяшок курэй.

— Добра, — кажа селянін, — дам табе гасцінца. Пачакай трошкі.

Пайшоў селянін дахаты па курэй, а тут і сапраўды наехалі стральцы з сабакамі. Убачылі сабакі лісіцу ды за ёю. Лісіца і ад курэй адраклася. Ледзь да сваёй нары дабегла.

Ускочыла ў нару, задыхалася.

А сабакі стаяць, лісіцу вартуюць, з нары не выпускаюць.

Надакучыла лісіцы ў нары сядзець, парашыла яна ад сабак адкупіцца.

— Вочы, вочы, — кажа лісіца, — што вы рабілі, як я ад сабак уцякала?

— Глядзелі, куды табе бегчы.

— А вы, вушы?

— Слухалі, ці блізка сабакі.

— А вы, ногі?

— Хутчэй беглі, цябе ратавалі.

— А ты, хвост, што рабіў?

— А я ўсё то за пень, то за калоду чапляўся.

— Ну, хвасцішча-дурнішча, аддам жа я цябе сабакам!

І выставіла хвост з нары:

— Наце вам, сабакі, хвост!

Сабакі ўхапіліся за хвост ды і лісіцу разам з ім выцягнулі.

Заяц-хвалько

Руская народная казка

Жыў-быў заяц у лесе. Улетку яму добра было, а зімою кепска — даводзілася да сялян на прыгумень бегаць авёс красці.

Прыб'ягае ён да аднаго селяніна на прыгумень, а тут ужо чарада зайцоў. От ён і пачаў ім хваліцца:

— У мяне не вусы, а вусішчы, не лапы, а лапішчы, не зубы, а зубішчы — я нікога не баюся.

Зайцы і расказалі цётцы вароне пра гэтага хвалька. Цётка варона пайшла хвалька шукаць і знайшла яго пад карчом. Заяц спужаўся:

— Цётка варона, я не буду больш хваліцца!

— А як ты выхваляўся?

— Што ў мяне не вусы, а вусішчы, не лапы, а лапішчы, не зубы, а зубішчы.

Вось яна яго трошкі і паўшчувала:

— Больш не выхваляйся!

Аднойчы сядзела варона на плоце, сабакі яе схапілі і давай шкуматаць, а заяц гэта ўбачыў: «Як бы гэта вароне памагчы?»

Выскачыў на пагорчак і сеў. Сабакі ўбачылі зайца, кінулі варону — ды за ім, а варона зноў на плот. А заяц ад сабак уцёк.

Праз нейкі час варона зноў сустрэла гэтага зайца і кажа яму:

— Вось цяпер ты малайчына, не выхваляка, а сапраўдны смяляка!

З выраю

Канстанцыя Буйла

Ляцяць да нас, ляцяць яны з далёкай, цёплай стараны; нясецца крык іх над зямлёй, бо бачаць ўжо край родны свой. Прывет з далёкай стараны нам радасна нясуць яны.

І ў крыку тым, здаецца мне, аб цёплай кажуць чужыне. Не страшыць сцюжай там зіма, ні злых

марозаў там няма, а краскі вечна там растуць, у гаях птушачкі пяюць; густой апрануты ліствой, штось шэпчуць дрэўцы між сабой... У іх цяні руччы бягуць, і птушкі райскія жывуць, што, хвост спусціўшы над зямлёй, гараць, як краскі, між ліствой.

— Скажэце ж, птушачкі, вы мне, што ж не былі ў тэй вы старане? З краю, што завецца земскі рай, вы леціце ў наш сумны край!

Здалёк ледзь чутна крык ляціць:

— Хоць добра у краю тым жыць, хоць век пануе там вясна, мілей нам родна старана: тут маткі гнёзды нам вілі, сярод лясоў тых мы жылі, тут гадавалі нас яны, сюды ляцім мы штовясны.

Сакавік і яго сёстры

Клаўдзія Каліна

Былі ў Сакавіка дзве сястры: старэйшая — багатая ды ганарыстая і малодшая — бедная, затое добрая і ласкавая.

Багатая жыла на далёкай поўначы ў прыгожым палацы, а бедная — на цёплым поўдні ў сялянскай хаце.

У багатай сястры дарагія ўборы ды самацветы ў скрынях ляжаць, а ў беднай усяго таго багацця, што прыгожыя кветкі ў садочку цвітуць ды птушкі на розныя галасы шчабечуць. І сама яна вясёлая, гарзлівая, ходзіць па садочку ды песні спявае.

Багатая і бедная сёстры любілі ездзіць да брата Сакавіка ў госці.

Бывае, гляне Сакавік на неба, бачыць: птушкі з поўдня ляцяць, на радзіму з выраю вяртаюцца.

— Гэта мая малодшая сястрыца да мяне ў гасці едзе! — радуецца Сакавік.

І вось ужо следам за птушкамі грукоча па палях і лугах прыбраны зялёнымі галінкамі вазок малодшай сястры.

Сястра з братам сардэчна вітаецца, ласкава яму ўсміхаецца. І ад гэтай усмешкі расцвітаюць першыя пралескі.

Брат сястру вядзе ў святліцу сасновую, саджае за стол дубовы. Рады ён сустрэчы з любай сястрою.

Але тут як падзьме з поўначы холадам, як сыпане ў вочы снегам...

— Гэта старэйшая сястра да мяне ў гасці едзе! — кажа Сакавік і выходзіць сустракаць багатую сястру.

Імчыць багатая сястра ў срэбных санях, на белых конях, дарогу снегам засыпае.

Ды толькі халодная ды ганарыстая яна, не ўсміхаецца брату, слова прыветнага не вымавіць.

Зірнула старэйшая сястра на сінія пралескі, якія распусціліся на праталінах, і дыхнула на іх марозам. Не любіла багатая сястра беднай, ні яе кветак, ні птушак, ні песень.

— Зараз я буду гасцяваць у брата Сакавіка! — грозна закрычала яна на малодшую сястру.

Пакрыўдзілася малодшая сястра, села ў свой зялёны вазок і паехала. Але недалёка ад'ехала, бо вырашыла не саступаць старэйшай сястры.

Яшчэ не адгасцявала старэйшая сястра, як малодшая вярнулася. І ад яе ўсмешкі гарачэй прыгрэла сонейка, расцвілі зноўку краскі.

І хоць злавалася старэйшая сястра, дыхала марозам, сыпала снегам, усё дарэмна — малод-

шая сястра гасцявала ў брата Сакавіка, аж пакуль старэйшая не паехала дадому на поўнач.

Вось таму і кажуць, што ў Сакавіка кіпіць, як у гаршку: то сонейка прыгрэе, ручайкі пацякуць, першыя птушкі з выраю прыляцяць, першыя пралескі расцвітуць, то раптам марозам дыхне, снег падае... Гэта да Сакавіка ў госці сёстры завітваюць: Вясна і Зіма.

Красавік

Клаўдзія Каліна

Ці ведаеце вы, чаму ў Красавіку так хораша і столькі красак?

Ды таму, што Красавік — мастак.

Быў час, калі Красавік самы першы раз прыйшоў на зямлю. І не спадабалася яму пасля зімы пажоўклая трава, шэрае неба, чорная зямля... І рашыў ён усё-ўсё перафарбаваць.

Узяў Красавік фарбы і пэндзаль і перш-наперш памаляваў неба ў сіні-сіні колер, а на ім белыя-бялюткія аблокі. Затым перамаляваў палі. Дзе зялёнай, дзе жаўтаватай, дзе шэрай фарбай мазнуў. Лугі вымаляваў у ясна-зялёны колер, а па тых лугах-мурагах давай пырскаць то блакітнай, то жоўтай, то белай, то ружовай фарбамі... І якіх толькі красачак не з'явілася на лузе! Аж у вачах мільгаціць.

— Ну, а цяпер падамся ў лясы, — сказаў Красавік, — гляну, што там трэба падмаляваць.

І падаўся ў лес.

— Эгэ-гэ-гэ! — загукаў ён. — Сосны, яліны! Вольхі, асіны! Дубы, ясені! Ліпы, клёны, бярозы! Усе, хто зможа, ідзіце да мяне!

І пайшлі да Красавіка дрэвы, а ён каму чырвоны камель намалюе, каму жаўтаваты, каму карычневы, шэры, чорны, срабрысты... Амаль усе фарбы вымаляваў, аж стаміўся. А тут прыбегла да яго Бярэзінка, задыхалася, ледзь стаіць з апушчаным веццем.

Глянуў Красавік, а ў яго ўсяго толькі адна белая фарба асталася.

— Будзеш белаю, — кажа Бярэзінцы.

— Няхай белаю, толькі не чорнаю... Не хачу быць чорнаю!

А да гэтага Бяроза чорнаю была.

Пачаў Красавік маляваць Бярозу ў белы колер, але фарбы не хапіла, дык сям-там чорныя лапікі асталіся.

Адышоўся, глянуў на сваю работу: стаіць сярод чырвоных сосен ды шэрых ялін белая-бялуткая Бярозка, нібы тая дзяўчынка ў белай сукеначцы.

І такая яна стала прыгожая, што Красавік ажно засмяўся. Адклаў ён убок свае фарбы і пэндзаль, выразаў з вербалозу дудку, сеў пад Бярозаю ды зайграў.

І так прыгожа, што ў Бярозы аж слёзы пакаціліся.

І цяпер, бывае, вясною сядзіць Красавік пад Бярозаю і грае на дудачцы. Пайдзіце ў вясновы лес, прыслухайцеся, можа, і сустрэнецеся з Красавіком. І на Бярэзінку паглядзіце... Стаіць яна, апусціўшы вецце, слухае песню Красавіка, і часам капне на зямлю празрыстая бярозавая слязінка.

Але бярозавыя слёзы не салёныя, а салодкія, бо плача яна не ад гора, а з радасці.

Коцікі

Кастусь Цвірка

За вёскай, ля балоцінкі,
Ў галлі вярбы старой,
Маленечкія коцікі
Хаваліся зімой.
Мялі наўкол мяцеліцы,
Гулі ў кустах пустых,
Ды коцікі ў аселіцы
Не чулі нават іх.
Салодка спалі ў коўдрачках,
Чакаючы вясну.
Прыгрэла сонца шчодрое —
Збудзіліся ад сну.
Паскідвалі ўсе чысценька
Адзежыны з сябе
І, жоўтыя, пушыстыя,
Паселі на вярбе.

Пралеска

Вера Вярба

Белыя бярозы
Спалі на узлеску,
А сваю галоўку
Узняла пралеска.
Тоненькую ножку
З-пад пярыны белай
На зямлю пралеска
Ставіла нясмела.
А снягі наўкола —
Ні канца, ні краю.
Страшна стала кветцы:
— Я адна — жывая!
Кажа зверху сонца:
— Зорачка лясная,

З новым нараджэннем
Я цябе вітаю!
Белыя бярозы
Разам зашапталі:
— Мы цябе, пралеска,
Ўсю зіму чакалі.
І старая елка
Голасна ўздыхнула:
— Вясна надыходзіць,
А зіма мінула.

На вербніцу

З народнага

Не я б'ю, вярба б'е!
За тыдзень — Вялікдзень!
Хвора ў лес на верас,
А здароўе ў косці.

Будзь здароў як вада,
А расці як вярба!
Будзь багат як зямля,
Будзь вясёл як пчала!

Жаўна

Васіль Вітка

Чорны дзяцел здаўна
Назваецца — жаўна.
У чорнага волата —
Магутнае долата.
Дзеўбане ў сасновы сук —
Па ўсім лесе пойдзе грук.
Ён не думае пра спевы —
Чорны дзяцел лечыць дрэвы.

Першы гром

Якуб Колас

Голасам моцы, ціха і важна
Гром пракаціўся ўгары.
Луг адазваўся грому працяжна,
Лес адгукнуўся стары.

Гай страсянуўся, дрыгнула поле,
Долы той гук паняслі.
Ў гэтым раскаце чуецца воля,
Чуецца радасць зямлі.

Ў грукаце гэтым многа ёсць сілы,
Чуецца моц і прастор...
Першыя громы! Сэрцу вы мілы,
Люб мне ваш смех паміж гор.

Бусел

Васіль Вітка

Даўганогі землямер
Схапіў жабу за каўнер,
Па траве павалачыў,
У канаве намачыў,
Вострым носам дзеўбануў,
Уздыхнуў і — праглынуў.

Вожык

Язэп Лёсік

Ці трымалі вы калі-небудзь вожыка? Калі не, то папрабуйце. Гэта вельмі цікавае стварэнне, а калі ёсць у хаце мышы, дык будзе вялікая карысць, бо вожык умее лавіць мышы лепш за ката.

Дзікі вожык спачатку баіцца чалавека, але потым прывыкае ды пачынае жыць у хаце, як кот ці сабака. Улетку вожык есць жукоў, конікаў, чарвякоў; узімку ловіць мышы, любіць булку з малаком, есць і садавіну, а калі няхват гэтага корму, то будзе есці ўсялякае мяса.

Усю зіму вожык, калі жыве на волі, спіць, закапаўшыся дзе-небудзь у мох. Сон гэты, як відаць, патрэбен вожыку, бо калі не даць яму заснуць, то ўлетку ён хварэе, а часта і здыхае. Дзеля гэтага яму трэба даць заснуць хоць на адзін месяц.

У няволі вожык можа пражыць некалькі гадоў, калі яго добра даглядаць. Нядобра толькі трымаць вожыка ў хаце дзеля таго, што ён цэлую ноч шныпарыць па хаце ды не дае спакойна спаць. Але часамі ўдаецца адвучыць яго ад гэтага, толькі нельга стрымаць вожыка ў месячную ноч: тады ён робіцца вельмі рухлівым, трывожыцца ды бегае па хаце.

Раніца вясною

Якуб Колас

Ціха ў полі, ціха ў лесе,
Ані шэпне вецярок,
Толькі дзесь у паднябесі
Льецца звонкі галасок.
На усходзе бляск агністы
Літым золатам дрыжыць,
Слуп высокі, прамяністы
Роўным полымем гарыць.

Тонкіх хмарах валаконцы
Сталі хораша ў радок,
Як бы ўюць яны для сонца
З тых валоканцаў вянок.
Ціха ў полі, ціха ў лесе,
Чуць балбоча ручаёк,
А высока ў паднябессі
Льецца звонкі галасок.

Наша матулька

Ніл Гілевіч (з К. Вялічкава)

Ад калыскі-люлькі ўтульнай
Дзень і ноч — па гэты час —
Наша мілая матулька
Клапацілася пра нас.
Малаком усмак паіла,
Укладала песняй спаць,
Роднай моваю вучыла
Словы добрыя казаць.

Я і мама

Георгі Качахідзе

Не пайду гуляць я сёння:
Мама хвора мая.
Ёй ніхто на белым свеце
Не паможа лепш, чым я.
Клапачуся я, і мама
Кажа:
— Стала мне лягчэй.
Ад тваёй увагі шчырай
Я папраўлюся хутчэй.

Нарадзіўся Божы Сын

Артур Вольскі

Промень зоркі
З неба ліўся
ў цішыню начных далін.
Нарадзіўся,
нарадзіўся,
нарадзіўся
Божы Сын!

Ён грахі людзей
адкінуў
у той самы цяжкі час,
калі гінуў,
калі гінуў
на Галгофе
дзеля нас.

Але смерць
над Ім не ўладна.
Ён узнёсся, уваскрос.
І спяваем
мы суладна:
— Наш Гасподзь —
Ісус Хрыстос!

Промень зоркі
запаліўся
самай радаснай з навін:
— Нарадзіўся,
нарадзіўся,
нарадзіўся
Божы Сын!

Чаму ў слоніка доўгі нос

(наводле Рэд'ярда Кінлінга)

Гэта толькі цяпер у слана ёсць хобат. А раней, даўным-даўно, ніякага хобата ў слана не было. А быў толькі нос велічынёю з чаравік. Гэты нос матляўся ва ўсе бакі і толькі перашкаджаў слану.

І вось з такім вялікім носам, як чаравік, жыў у Афрыцы каля рэчкі Лімбапо маленькі Слонік. Ён быў вельмі цікаўны, усё хацеў ведаць і ўсюды соваў свой нос.

У сваёй цёткі Страўсіхі ён пытаўся, чаму ў яе такія кароткія крылы, у дзядзькі Жырафа — чаму ў яго такая доўгая шыя, у сваёй другой цёткі, Бегемоціхі, ён пытаўся, чаму яна такая тоўстая, у дзядзькі Павіяна — чаму ён такі валасаты.

Слонікавы дзядзькі і цёткі злавалі на яго, гэтага назолу і прыставалу, і давалі яму хто кухталля, хто грымака...

Але гэтыя кухталі і грымакі не адбівалі цікаўнасці ў Слоніка: ён усё абнюхваў, абмацваў і пытаўся: «А чаму так?»

І вось аднойчы захацелася Слоніку даведацца, што ёсць на абед Кракадзіл. Ён запытаўся: «Дзядзька Павіян, цётка Страўсіха, ці ведаеце вы, што ёсць на абед Кракадзіл?»

— Ц-ш-ш-ш! — зашапталі ўсе дзядзькі і цёткі і зноў пачалі лупцаваць Слоніка, гэтага назолу і прыставалу.

Пабег Слонік да мудрай птушкі Калаколы і пытаецца: «Цётка Калакола, ці ведаеце вы, што ёсць на абед Кракадзіл?» І сказала яму птушка Калакола: «Бяжы да берага соннай, зялёнай ракі

Лімпапо, там у зялёнай вадзе і жыве Кракадзіл. Ён табе сам скажа...»

«Бывайце! — сказаў Слонік сваім дзядзькам і цёткам. — Я іду да соннай, зялёнай ракі Лімпапо. Так мне сказала мудрая птушка Калакола. Я сам запытаю Кракадзіла, што ён есць на абед».

І вось ідзе Слонік дзень, ідзе два, ідзе праз лес, ідзе праз горы і нарэшце бачыць зялёную, мутную, сонную раку Лімпапо. Каля соннай ракі бачыць Слонік шмат звяроў. Падышоў Слонік бліжэй. Бачыць: усе звяры спяць. Штурхануў Слонік сваім вялікім, як чаравік, носам Змея, разбудзіў і пытаецца: «Скажыце, калі ласка, дзе тут жыве Кракадзіл?» Раззлаваўся Змей, бо вельмі хацеў спаць, ды як дасць хвостом Слоніку па носе. «І тут б'юцца!» — пакрыўдзіўся Слонік. Не можа даць рады, да каго падысці, бо не ведае, як выглядае Кракадзіл.

Пайшоў Слонік прэч ад Змея. Змей абкруціўся каля дрэва і зноў заснуў.

Ішоў-ішоў Слонік уздоўж рэчкі Лімпапо, стаміўся, захацеў адпачыць. Убачыў вялізнае бярвяно, што тырчала з вады і даставала да пясочку на беразе. Сеў Слонік на бярвяно, а яно заварушылася, міргнула адным вокам, міргнула другім. Не ведаў Слонік, што гэтае доўгае зялёнае бярвяно — Кракадзіл. «Скажыце, калі ласка, ці не ведаеце вы, дзе тут жыве Кракадзіл?» — запытаў Слонік у бярвяна з вачамі.

Падміргнуў Кракадзіл Слоніку і сказаў: «Падыдзі бліжэй, мой маленькі, я і ёсць Кракадзіл. Паглядзі, як я плачу сваімі Кракадзілавымі слязьмі!» Узрадаваўся Слонік: «Я вас даўно шукаю! Скажыце, калі ласка, што вы ясце на абед?» —

«Падыдзі яшчэ бліжэй, я табе скажу на вуха!»
Нахіліў Слонік галаву да Кракадзілавай пашчы, а той — цап яго за нос! «Вось мне здаецца, — ска-
заў Кракадзіл, — што я сёння на абед буду есці
сланяціну».

«Бузьдзіце бядзе, бдзе ведзьбі бадзіць!» (пус-
ціце мяне, мне вельмі баліць!) — пачаў прасіцца
Слонік і ўпірацца ўсімі чатырма нагамі. Слонік
цягне сабе, а Кракадзіл сабе. Пачуў крык Змей,
стала яму шкада Слоніка, абкруціўся Змей вакол
ягонай задняй нагі і пацягнуў Слоніка назад.
Кракадзіл і выпусціў Слонікаў нос, плюхнуўся ў
рэчку — толькі пырскі ва ўсе бакі!

Паваліўся Слонік на пясок, ад болю аж
вочы заплюшчыў, кажа: «Дзякуй табе, дзядзька
Змей!»

Расплюшчыў вочы, глядзіць, а нос яго стаў
доўгі-доўгі, аж да самай зямлі!

Заплакаў Слонік: «Як жа мне жыць з такім
носам!»

«Не плач! — супакоіў яго Змей. — Ты ўба-
чыш, што твой новы, доўгі нос яшчэ лепшы за
той стары, нязграбны, як чаравік. Супакойся, а я
пайду яшчэ пасплю».

Змей пайшоў да свайго дрэва і пакінуў
Слоніка аднаго. Слонік плакаў-плакаў, стаміўся
і заснуў. Але вось пралятала міма муха і балю-
ча ўкусіла Слоніка за спіну. Разлаваўся Слонік,
стукнуў муху сваім доўгім носам і забіў яе.
Глянуп Слонік угару, убачыў спелыя сакавітыя
бананы, схапіў іх сваім доўгім носам і з'еў, апус-
ціў у рэчку свой доўгі нос і напіўся вады, ды яш-
чэ сам сабе дожджык зрабіў. Узрадаваўся Слонік,
заспяваў песеньку і пабег дадому.

З таго часу ўсе з павагай глядзелі на доўгі нос Слоніка і пачалі называць яго хобат. А калі хто Слоніка крыўдзіў, то ён мог сам даць каму кух-таля, а каму грымака.

Але Слонік быў добры, ён усім дапамагаў сваім моцным хобатам і сам нікога не крыўдзіў.

Верабей і мыш

Беларуская народная казка

Жылі па суседству верабей і мыш: верабей пад страхою, а мыш у норцы пад падрубаю. Жывіліся тым, што ад гаспадароў перападала. Улетку яшчэ сяк-так — можна на полі ці ў агародзе што-небудзь перахапіць. А зімою хоць плач: на вераб'я гаспадар сіло ставіць, а на мыш — пастку.

Надакучыла ім так жыць, задумалі яны збажыну сеяць.

— Ну, што будзем сеяць? — пытаецца верабей.

— А тое, што людзі сеюць, — адказвае мыш.

Назбіралі насення ды пасеялі пшаніцу.

— Што тваё будзе, — пытаецца мыш у вераб'я, — карэнне ці вяршкі?

— Сам не ведаю.

— Бяры карэнне, — параіла мыш.

— Добра, няхай будзе карэнне.

Прышло лета. Паспела пшаніца. Мыш зжала каласы, а вераб'ю пакінула салому. Перанесла мыш каласы ў сваю нару, змалаціла, змалола, напекла пірагоў ды есць сабе зімою. Добра жыве, бяды не мае.

А верабей пакаштаваў салому — нясмачная!

Давялося яму на сметніку галоднаму зімаваць.

Прыйшла вясна. Мыш вылезла з нары, убачыла вераб'я і пытаецца:

— Ну, як, суседзе, зімавалася?

— Дрэнна, — кажа верабей, — ледзьве выжыў: нясмачная наша пшаніца ўдалася.

— То давай будзем сёлета моркву садзіць: яна салодкая. Усе зайцы яе любяць.

— Давай, калі не хлусіш! — падскочыў верабей ад радасці.

Пасеялі яны моркву.

— Што тваё будзе, — пытаецца мыш у вераб'я, — карэнне ці вяршкі?

— Вяршкі! — кажа верабей. — Баюся браць карэнне: я ўжо на пшаніцы апёкся.

— Добра, бяры вяршкі.

Вырасла морква. Верабей узяў вяршкі, а мыш карэнне. Занесла яна сваё карэнне ў нару і есць сабе патроху.

А верабей пакаштаваў вяршкі, аж яны не лепшыя за пшанічнае карэнне...

Надзьмуўся верабей, ледзь не плача.

Ляціць варона. Ubачыла вераб'я.

— Чаго ты, верабей, надзьмуўся? — пытаецца.

Расказаў ёй верабей, як яны з мышшу сеялі пшаніцу і моркву.

Выслухала яго варона і зарагатала на ўсё горла:

— Дурны ты, верабей! Мыш цябе падманула... У пшаніцы смачныя вяршкі, а ў морквы — карэнне.

Узлаваўся верабей, прыскакаў да мышы.

— Ах, нягодніца, ах, ашуканка! Я з табою біцца буду.

— Ну, што ж, — кажа мыш, — давай біцца!

Запрасіў верабей сабе на дапамогу драздоў і шпакоў, а мыш — кратоў і пацукоў.

Пачалі біцца. Доўга біліся, а ніхто нікога не пабіў. Прыйшлося вераб'ю адступіць са сваім войскам на сметнік.

Убачыла гэта варона:

— Га, га, верабей, слабых ты сяброў сабраў. Калі б ты паклікаў марскога сокала, той адразу б усіх — і мышэй, і кратоў, і пацукоў паглытаў.

Паляцеў верабей на мора, паклікаў марскога сокала.

Прыляцеў сокал і ўсё мышынае войска паглытаў. Адна толькі мыш, тая, што вераб'я падманула, засталася: у нару схавалася.

Настаў вечар. Сокал паляцеў на ржышча начаваць. Сеў на каменне ды моцна заснуў. А верабей пашчабятаяў ад радасці і палез пад страху.

Тым часам хітрая мыш пабегла ў поле да начлежнікаў, ухапіла галавешку і падпаліла ржышча, дзе спаў сокал. Узняўся агонь і асмаліў сокалу крылы. Прачнуўся сокал, а ў яго крылаў няма. Пабедаваў ён ды падаўся пехатою да мора. Убачыў яго на дарозе паляўнічы, хацеў застрэліць, а сокал і кажа:

— Не страляй мяне, добры чалавек. Лепш вазьмі з сабою: як адрастуць у мяне крылы, я табе добра аддзякую.

Узяў паляўнічы сокала. Цэлы год карміў і даглядаў яго. Адраслі ў сокала крылы, ён і кажа паляўнічаму:

— А цяпер бяры мяне на паляванне. Я табе зайцоў і птушак буду лавіць.

З таго часу сокал і служыць памочнікам у паляўнічага.

Кот Максім

Беларуская народная казка

Жылі дзед і баба. Мелі яны сына і ката. Сына звалі Марцін, а ката — Максім. Памерлі дзед і баба. Застаўся Марцін з катом Максімам. Марцін гультай быў вялікі, усё на печы ляжаў, а кот яму ежу насіў: то птушку дзе зловіць, то каўбасу ці сала ў суседзяў уградзе...

Вось так жылі яны, жылі — згарэла хата, адна гліняная печ засталася.

— Што рабіць будзем? — пытаецца кот у гаспадара. — Трэба хату будаваць.

— Ат, — кажа Марцін, — навошта нам хата? Хопіць і печы.

Пажылі яны з год на печы, а тут і печ развалілася.

— Што рабіць будзем? — зноў пытаецца кот у гаспадара.

— Ты, — кажа Марцін, — як сабе хочаш, а я надумаўся жаніцца: вазьму багатую жонку, яна мне пабудуе хату.

— Хто за такога гультая пойдзе замуж? — смяецца кот. — Ты ж толькі любіш ляжаць на печы, у цябе і выгляд нечалавечы.

— Пойдзе! — кажа Марцін. — Няма чаго смяцца! Сама цароўна пойдзе. Ідзі, Максім, да цара.

Скажы яму — так і так, пан Марцін, па прозвішчы — Глінскі-Папялінскі, сватаецца да тваёй дачкі. Ну і зрабі ўсё, як трэба: нагавары яму, што багацейшага за мяне пана ва ўсім царстве не знайсці...

— Цяжкую ты загадаў мне службу, пане Марцін Глінскі-Папялінскі, — кажа кот.

— Нічога, ідзі, а то папругі дастанеш! — пагразіў яму гаспадар.

— Ну што ж, паспрабую шчасця.

Нанасіў кот гультаю Марціну яды ў запас, каб той з голаду не памёр, сам выправіўся ў далёкую дарогу.

Ідзе ён, ідзе, прыходзіць у лес. Бяжыць насустрач заяц.

— Куды, кот, ідзеш? — пытаецца ён.

— Да цара.

— Чаго?

Кот падумаў і кажа:

— На суд.

— На які суд?

— Праўды хачу дайсці.

— Якой праўды?

— А вось якой. Дзе што кошка ўкрадзе або нашкодзіць — усё на ката звальваюць. Кот, кажуць, смятану злізаў, кот сала ўкраў... А ката там і блізка не было. Не магу я цярпець такога паклёпу на сябе.

— Пайдзі хіба і я з табою! — кажа заяц.

— Чаго?

— Таксама на суд. Дзе што зайчыха зробіць — усё на зайца кажуць. Хто ў садзе прышчэпы папсаваў? Заяц! Каго сабакі ганяюць? Заяц! А там зусім і не заяц быў, а зайчыха. Не магу я няславы цярпець. Пайдзі да цара на суд.

— Дык што ж ты адзін пойдзеш? — кажа кот. — Хто табе на судзе паверыць? Там трэба сведак мець.

— А ты чаму адзін ідзеш?

— Ну, у мяне іншая справа. Там у мяне дзядзькі, бацькі, дзяды, браты жывуць. Усе па слову скажуць, мне і павераць. Вось каб ты набраў сотні тры сведак, тады можна сме-ла ісці.

Як пакоціцца заяц, як нарабіць крыку на ўвесь лес:

— Дзядзькі, бацькі, дзяды, браты, хутчэй бяжыце сюды!

Тут, як бачыш, з усіх бакоў пасыпаліся зай-цы.

Назбягалася іх цэлая чарада.

Прывёў кот Максім зайцоў да царскіх пала-цаў. Бачыць — на двары вялікі хлеў стаіць. Кот і кажа зайцам:

— Пачакайце вы ў гэтым хляве. Скончыцца мой суд, тады я вашу скаргу падам цару.

Зайцы паскакалі ў хлеў, а кот — бразь! — ды і зачыніў іх там на засаўку.

Ідзе ён да царскіх палацаў падскокваючы, у ладкі плешчучы. Узыходзіць на ганак, стукае ў дзверы:

— Адчыніце!

Адчыніў яму салдат-вартавы.

— Чаго трэба? — пытаецца.

— Пакажы, дзе цар жыве.

Салдат паказаў.

Увайшоў кот Максім у вялікі пакой, а там цар сядзіць.

— Добры дзень, ваша царская мосць!

— Добры дзень, каток! — адказвае цар. — Што скажаш?

— Ды вось прыслаў табе мой гаспадар, пан Марцін Глінскі-Папялінскі, гасцінчыка.

— Дзе ж той гасцінчык?

— У хляве.

Прыйшоў цар у хлеў, паглядзеў, а там поўна зайцоў, няма як зачыніць.

— Мусіць, дужа багаты твой гаспадар, калі гэтулькі зайцоў прыслаў? — дзівіцца цар. — Мусіць, у яго яшчэ больш ёсць?

Павёў цар ката ў палацы, накарміў, напайў ды яшчэ і на дарогу ў торбу даў. А пра дачку змаўчаў.

Вярнуўся кот Максім дахаты. А яго гаспадар ледзьве дыхае: усе катовы запасы даўно паеў.

Развязаў кот торбу, дастаў адтуль усё, што з дарогі засталася, і пачаў карміць гаспадара.

Акрыяў сяк-так пан Глінскі-Папялінскі ды пытаецца ў ката:

— Ну, што табе цар сказаў?

— Нічога цікавага, — кажа кот.

— Дык ідзі яшчэ раз да цара. Толькі нанасі мне больш ежы ў запас.

Нанасіў кот яму ежы, а сам зноў пайшоў да цара. Прыходзіць у лес, а тут насустрач яму воўк:

— Куды ідзеш, кот?

— Да цара.

— Чаго?

— На суд.

І расказаў ваўку, на які суд ён ідзе. Воўк кажа:

— Дык і я пайду з табою! Мяне таксама часта дарэмна лаюць.

— Аднаму табе суд не паверыць, — кажа кот.

— А ты чаму адзін ідзеш?

— Што ты параўняўся са мною? Мяне ўся царская радня ведае, а ад цябе нават сабакі ўцякаюць, калі дзе ўбачаць. У мяне там дзядзькі, бацькі, дзяды, браты...

— Дык што ж мне рабіць?

— Збяры сотні тры сведак, тады павераць.

Падскочыў воўк, аб зямлю стукнуўся ды завывуў на ўвесь лес:

— Дзядзькі, бацькі, дзяды, браты, бяжыце сюды!

Назбіралася ваўкоў з усяго лесу.

Павёў іх кот Максім да цара. Прыходзяць на царскі двор. Нецярплівыя ваўкі кажуць:

— Мы першыя пойдзем на суд.

— Не, — кажа кот, — мая скарга там даўно ляжыць. Як скончыцца мой суд, тады я падам вашу скаргу і вас паклічу. А пакуль што пачакайце ў гэтым хляве.

Ваўкі падагнулі хвасты ды пацягнуліся ў хлеў. Як толькі зайшлі ўсе, кот — бразь! — і зачыніў іх там. А сам падаўся ў палацы, у ладкі плешчучы.

Узыходзіць на ганак: стук, стук! Знаёмы салдат адчыніў яму. Кот проста да царскіх пакояў шыбуе. Увайшоў да цара, добры дзень даў.

— Што скажаш, каток? — пытаецца цар.

— Так і так, — кажа кот Максім, — прыслаў табе мой гаспадар, пан Марцін Глінскі-Папялінскі, новы гасцінчык.

— Добра, — кажа цар.

Прыйшоў у хлеў, глядзіць, а там ваўкоў лікам нялічана: і ў загарадках поўна набіта, і яшчэ пад страхою, на вышках, процьма.

Загадаў цар ваўкоў пабіць, усім сваім слугам футры пашыць, а кату кажа:

— Перадай пану Глінскаму-Папялінскаму: няхай сам да мяне ў госці прыедзе.

Прыбег кот дахаты ўночы, задыхаўшыся. Пачаў тармасіць гаспадара. Ледзьве дабудзіўся.

— Уставай, — кажа, — я ад цара прыйшоў.

Раскатурхаўся сяк-так Глінскі-Папялінскі, пытаецца:

— Што цар сказаў?

— Сказаў, каб ты сам да яго ў госці ехаў.

Пачухаў Глінскі-Папялінскі патыліцу:

— У чым жа я паеду? Я ж голы, як бізун!

— Нічога, — кажа кот, — што-небудзь прыдумаем.

Сабраліся яны і бягом пабеглі да цара. Бягуць, бачаць — недалёка ля гасцінца цэлае войска салдат спіць. Кот спыніў гаспадара.

— Пачакай, — кажа. — тут. А сам крадком пайшоў да войска. Наздымаў у сонных салдат шапак і напакаваў імі два мяхі. Адзін мех на плечы ўскінуў, другі гаспадару даў. І пайшлі сабе далей.

Падыходзяць да рэчкі. Кату піць захацелася. Паставіў ён свой мех ля моста, гаспадара вартаваць пакінуў, а сам палез у рэчку ваду піць. Напіўся вады, бачыць — паўзе рак у нару. Кот схопіў яго за вус і выкінуў на бераг.

Рак пачаў прасіцца:

— Пусці мяне ў ваду. Можа, я таксама табе якую-небудзь службу саслужу.

Кот падумаў і кажа:

— Якую ж ты мне можаш саслужыць службу?

— У вадзе, — кажа рак, — любую. Загадай, што хочаш, усё зраблю.

— Падкапай да раніцы маставыя слупы, — загадаў кот.

— Добра, — кажа рак. — Гэта я магу.

Пусціў кот рака, і той адразу ж ухапіўся за работу.

— А ты, — кажа кот Марціну, — як толькі абваліцца мост, раскідай шапкі па вадзе і чакай мяне тут.

Сказаў кот гэтак, пераскочыў цераз мост ды пабег да цара ў палацы. Прыблягае, дакладвае цару:

— Так і так, ваша царская мосць... Ехаў да цябе ў осці мой гаспадар, пан Марцін Глінскі-Папялінскі, ды бяда здарылася: мост зламаўся, уся яго пяхота і конніца патапілася, адзін ён застаўся голы, бо абмундзіраванне з вадою сплыло...

Тут цар сеў у карэту, ката з сабою пасадзіў, прыехаў да моста.

Глядзіць, і праўда: толькі шапкі ад войска па вадзе плаваюць.

Паспачуваў цар пану Глінскаму-Папялінскаму ды загадаў лепшым сваім краўцам і шаўцам пашыць яму новае абмундзіраванне.

Як бачыш пашылі краўцы і шаўцы новае абмундзіраванне. Адзеўся Глінскі-Папялінскі, прыхарашыўся і паехаў з царом у палацы.

Пагаманіў з ім цар, пачаставаў, а потым і кажа:

— А цяпер хацеў бы я паглядзець твой маёнтак: калі ты і праўда такі багаты, дык аддам за цябе дачку.

Спужаўся Глінскі-Папялінскі: якое ж ён багацце пакажа цару? Увесь яго маёнтак — адна гліняная печ, ды і тая развалілася.

Пачуў пра гэта кот Максім. Паклікаў ён свайго гаспадара ўбок і шэпчэ яму:

— Не бойся! Усё добра будзе.

Запрэгли царскія конюхі самых лепшых коней у самую лепшую карэту. Сеў цар у карэту і паехаў. А кот наперадзе пабег — дарогу паказваць.

Едзе цар, едзе, пад'язджае да маёнтка Змея Гарынавіча. Кот наперадзе бяжыць. Бачыць: пастухі вялікую чараду кароў пасуць. Падб'ягае ён да пастухоў.

— Чые вы? — пытаецца.

— Змея Гарынавіча.

Кот натапырыў вусы, грозна стаў:

— Не кажыце нікому, што вы пастухі Змея Гарынавіча, а кажыце — Марціна Глінскага-Папялінскага. Бо за мною Гром з Перуном — ён заб'е вас.

Сказаў так кот Максім і пабег далей. Сустрэкае вялікую чараду коней. Падбег так кот да конюхаў і пытаецца:

— Чые вы, конюхі?

— Змея Гарынавіча.

— Не кажыце нікому, што вы Змея Гарынавіча, а кажыце — пана Глінскага-Папялінскага. Бо за мною ляціць Гром з Перуном — ён заб'е вас.

Тым часам царская карэта з громам пад'ехала да пастухоў.

— Чые вы? — пытаецца ў іх цар.

— Пана Марціна Глінскага-Папялінскага, — адказваюць пастухі.

— О, — дзівіцца цар, — багаты пан Глінскі-Папялінскі!

Гэтак жа адказалі конюхі.

Пакуль цар ехаў, кот прыбег у двор Змея Гарынавіча. Ubачыў самога Змея і крычыць:

— Хавайся, Змей Гарынавіч! Едзе Гром з Перуном — ён цябе заб'е і на муку сатрэ.

Спужаўся Змей Гарынавіч:

— Куды ж мне схавацца?

Кот паглядзеў і ўбачыў вялікае дупло ў старой ліпе.

— Лезь хутчэй сюды! — кажа Змею.

Залез Змей у дупло, а кот забіў дупло пале-нам ды яшчэ і глінаю замазаў. Потым пабег да Змеевых слуг.

— Чые вы? — пытаецца.

— Змея Гарынавіча.

— Не кажыце нікому, што Змея Гарынавіча, а кажыце, што пана Марціна Глінскага-Папялінскага. Бо за мною ляціць Гром з Перуном — ён заб'е вас.

— Добра, — кажуць напалоханья слугі.

Прыехаў цар у маёнтак Змея Гарынавіча. Слугі кінуліся сустракаць яго.

— Чый гэта маёнтак? — пытаецца цар.

— Пана Марціна Глінскага-Папялінскага! — у адзін голас адказалі слугі.

— Ну, што ж, — кажа цар, — сапраўды багаты пан Глінскі-Папялінскі. Аддам за яго дачку.

Тут вярнуўся цар у свае палацы, паклікаў музыкаў і загадаў іграць вяселле.

Усяго там было: хто што хацеў, тое піў і еў. І я там быў, еў і піў, па барадзе цякло, а ў роце не было.

Ліпень

Клаўдзія Каліна

Неяк раз запрасіла Вясна з заморскіх краёў да сябе ў гасці пчаліны рой.

Прыляцелі пчолы да Вясны, спадабалася ім тут. Сады цвітуць, прыгожыя кветкі на лугах. Ёсць з чаго пчолам збіраць мёд. І яны збіралі нектар, пылок з кветак і за работаю не згледзелі, як Вясна адышла і прыйшло Лета.

Аднойчы ранкам вылецелі пчолы ў сад, а там усе кветкі з дрэў асыпаліся. Паляцелі пчолы на лугі, а там пракосы ляжаць. Падаліся на палеткі канюшыны, і тут усё скошана. Зажурлыліся пчолы і вярнуліся да сваёй маці.

— Што ж нам рабіць? — бедавалі яны. — Лета атрэсла з садоў усе кветкі, скасіла ўсе краскі на лугах і палях... Як жыць? Вясне новага мёду не хопіць на доўгую зіму!

— Не журыцеся, мае дзеткі! — супакоіла іх пчаліная маці. — Паляцім усім роём да Лета, папросім, можа, яно дасць якую раду.

Знайшлі пчолы Лета на лузе, яно касіла траву.

— Што ж ты нас крыўдзіш, Лета? — загулі пчолы. — Вясна нас запрасіла да сябе, расквеціла сады... А ты ўсе галінкі атрэсла, лугі скасіла, усё высушыла... няўжо ты не ведаеш, што мы без красак і без работы загінем?!

Выслухала Лета пчол, задумалася.

— Не ведала я, што вам патрэбны кветкі, але пачакайце, можа, мае месяцы нешта параяць... Эгэ-гэ-гэ! Дзе вы, мае месяцы? — гукнула Лета.

Выбеглі з зялёнага гаю тры вясёлыя, загарэлыя летнія месяцы, сталі ў рад.

— Мы тут, Лецейка! Што загадаеш? — спыталі.

— Памажыце пчолам! — папрасіла сваіх месяцаў Лета і расказала ім пра пчаліную скаргу.

— Я толькі магу падоўжыць дзень, каб пчолы маглі больш красак абляцець, — сказаў першы месяц Лета.

— А я замест скошаных красак падгадую новыя, — паабяцаў трэці, апошні месяц.

— А што ж ты маўчыш? — спытала Лета ў сярэдняга месяца.

Сярэдні месяц доўга думаў, што яму зрабіць, каб памагчы пчолам.

— Я расквечу ліпы, яны яшчэ не цвілі! — радасна сказаў ён. — Вось і будзе пчолам удосталь і працы, і мёду.

— Вельмі добра ты прыдумаў! — зарадавалася Лета. — За тое, што ты расквеціш ліпы і дапаможаш пчолам, ты і будзеш звацца Ліпень.

— Дзякуй табе, Ліпень! Добры Ліпень! Шчодры Ліпень! — загулі пчолы і паляцелі да ліп.

І да гэтага часу пчолы дзякуюць шчодраму Ліпеню.

— Дзя-дзя-куй! Дз-дзякуй! — дзынкаюць яны над ліпамі.

Пастойце хвілінку ў ліпені пад расквечанымі ліпамі, прыслухайцеся, самі пачуеце.

Жнівень

Клаўдзія Каліна

Вяда перапёлцы ў жніўні. У жніўні сярпы звіняць, камбайны гудуць, снапы покатам кладуцца... А беднай перапёлцы нідзе пры-

тулку няма. Не паспела яна ў жыцце гняздо звіць, птушанят падгадаваць, як Жнівень ужо гукае:

Час адгэтуль вылятаць —
Пачынаю жыта жаць.

Ледзь уцякла перапёлка з жыта. Дзяцей ад страху пагубляла... Доўга пасля клікала іх: «Спаць пара! Спаць пара!» А калі сабрала, павяла хуценька ў пшаніцу.

— Тут зраблю гняздзечка, — кажа сваім дзеткам перапёлка.

Толькі паспела месца выбраць, як Жнівень зноў загукаў:

Пакідай сваю святліцу —
Пачынаю жаць пшаніцу!

Пырхнула перапёлка ў ячмень. Зноў дзяцей пагубляла. Доўга шукала і клікала: «Спаць пара! Спаць пара!» Знайшоўшы, павяла ў ячмень:

— Тут нас ніхто не пагурбуе!

Але раптам над самаю яе галавою зазвінела каса...

— Вылятай, перапёлка! — пачуўся голас Жніўня.

Спалохалася перапёлка і наўцёкі... Зноў дзетак пагубляла. Доўга клікала: «Спаць пара! Спаць пара!» Даклікалася і пайшла ў аўсы. Але не паспела і асноваць гняздо, як пачула: «Вылятай, перапёлка!»

Перапалохалася, бедная, сіганула ў проса, адтуль у грэчку. Нарэшце ў бульбу, а Жнівень — за ёю. «Вылятай, перапёлка! Вылятай!» — усюды чуецца яго голас.

Пырхнула перапёлка на агароды, а за ёю — дзетак чароды. Паляцела яна над лугам, а за ёю — птушаняты цугам.

Аккрыялі, падужэлі яе дзеткі ад тых пералётаў. Памацнелі ў іх крылцы, паспрытнелі ножкі. Не агледзелася перапёлка, як дзеткі яе выраслі. А тут ужо канчаецца лета цёплае, пара ў вырай збірацца.

Сабрала перапёлка сваю вялікую сям'ю і паляцела зімаваць у вырай.

Верасень

Клаўдзія Каліна

Месяц Верасень багаты — у яго залатыя шаты. Ходзіць ён па зямлі і дорыць ёй свае багацці.

Зайшоў Верасень у сады цяністыя, атрос ігрушы залацістыя. Асыпаў з яблынь духмяныя антонаўкі, чырвоныя крамяныя малінаўкі, захінуў туманамі слівы сінія...

Выйшаў у поле, наставіў мяхоў бульбы, на лузе склаў у копы траву і падаўся ў лес.

Ідзе Верасень лесам, прыбірае дрэвы ў дарогі ўборы: бярэзінку — у золата, асіну — у чырвань, на дубы навесіў медны ўбор. Не забыўся і пра каліну ды рабіну, прыхарашыў іх пацеркамі чырвонымі. Пад пянёчкі ды пад кусточки пасадзіў грыбочкі...

Азірнуўся Верасень, паглядзеў навокал: гарыць-палае асенні лес! Вось толькі ўнізе трава сухая і пажоўкляя. Няма красак, адцвілі за лета.

Страсянуў Верасень з дрэў буйную расу — і дзіва! Упалі да камлёў зялёных сосен ды залатых бяроз драбнютка званочки! Зацвілі верасы!

Загулі, зазванілі званочки! Клічуць дзяцей у школу.

Багаты месяц Верасень, багаты! Ён падараваў зямлі пышныя шаты. Насыпаў поўныя засекі збожжа. Адзеў у золата лясы і расквеціў верасы. Таму і завуць яго Верасень.

Кампот

Клаўдзія Каліна

Маленькая Галя вельмі любіць памагаць маме. Сёння мама даручыла Галі памыць сушаныя яблыкі для кампоту.

За абедам мама сказала: «Ну, цяпер пакаштуем кампот нашай дачушкі», — і паставіла перад кожным кубак, а перад Галяй — яе любімы, з дзвюма чырвонымі вішанькамі.

Тата адпіў крыху з кубка і зірнуў на маму. Мама зрабіла глыток і паглядзела на Галю. Паглядзела і пытаецца:

«Дачушка, ці добра ты памыла яблыкі?» —
«Так, мамачка, — адказала Галя, — вельмі добра. Я іх нават мылам мыліла!»

Жывы голас

Алена Мімрык

Паўлік сёння ўпершыню пайшоў з татам і мамай у ягады. Хораша ў лесе! Паветра чыстае, пахне хвойй. На розныя галасы заліваюцца птушкі. Паўлік ідзе наперадзе, пазірае па баках, любуецца лясным харакством, прыглядаецца да кожнага кусціка. Убачыў чырвоную ягадку, зарадаваўся і гукнуў:

— Мама! Ягадка!

Здалёк пачуўся такі ж голас: «Мама! Ягадка!»
Агледзеўся Паўлік: нідзе нікога. Толькі тата і мама ходзяць побач. Паўлік пачаў збіраць суніцы — адну ў рот, адну ў кубачак. Так ішоў ды ішоў у глыб лесу. А мама ўвесь час назірала за Паўлікам, каб не заблудзіўся. Паўлік малы, яму пайшоў толькі пяты гадок, і ён ледзь бачны сярод кустоў і высокай травы, адно бялявая галоўка мільгае то тут, то там.

Хлопчык выйціаў на палянку і аж усклікнуў: «Ой, колькі суніц!» Ён прысеў і пачаў збіраць іх, расхінаючы рукамі сунічкі. Наеўся, назбіраў поўны кубачак і паклікаў маму, каб усыпаць ягады са свайго кубачка ў кошык.

— Ма-ма!

Здалёк зноў адгукнуўся нечы голас: «Ма-ма!»

— Ма-ама-а! — гучней крыкнуў Паўлік і прыслухаўся. Недзе пачулася: «А-а-а!» Хлопчык убачыў маму і супакоіўся. Значыць, яму адгукнецца тата.

— Татка-а! — паклікаў Паўлік.

— Ат-ка-а! — пачуўся далёкі голас.

Тата падышоў. Паўлік моцна прытуліўся да яго і паказаў пальчыкам:

— Там нехта ёсць.

Тата ўзяў сына на рукі і супакоіў:

— Нікога там няма. Гэта чуваць твой голас. Тваё рэха. Ты клічаш, і яно адгукаецца табе.

— А яно жывое? А ці можна яго бачыць?

— Не, яно... — хацеў сказаць тата, але Паўлік раптам успомніў пра сунічную палянку.

— Хадзем вунь туды, на маю палянку, збіраць ягады. Там шмат суніц. Вялікія і салодкія-салодкія! Давай і маму паклічам. Ма-а-ма!

Недзе далёка пачулася: «А-а-ма!»

Але Паўлік ужо ведаў, хто яму адгукаецца.

Білеты ў цырк

Васіль Хомчанка

У горад прыехаў цырк. Маці дала Кастусю грошы і сказала:

— Сёння ў 12 гадзін пойдзем у цырк. Купі два білеты. Адзін мне, другі — сабе. Потым строга дадала: — Глядзі ж, не баўся.

Праз якія паўгадзіны радасны Кастусь ужо імчаўся дадому, сціскаючы ў руцэ дзве сіненькія паперкі.

Усюды ў горадзе віселі цыркавыя афішы. Каля адной з афіш Кастусь спыніўся. На ёй быў цікавы малюнак: белыя сабачкі стаялі ў рад і пярэднімі лапкамі віталі мядзведзя. Як многа цікавага ўбачыць Кастусь сёння ў цырку!

Нейкі дзядзька, праходзячы міма, штурхануў хлопчыка ў плячо.

— Не бачыце, ці што? — сярдзіта сказаў Кастусь.

Дзядзька спыніўся, павярнуўся назад. На вачах у яго былі акуллары з сінімі шкельцамі, у руках ён трымаў жалезную кульбу.

— Прабач, хлопчык, — ціха прамовіў ён. Памацаўшы кульбай вакол сябе, дзядзька асцярожна зрабіў некалькі крокаў.

«Сляпы», — здагадаўся Кастусь. Сляпы ішоў проста ў лужу.

— Дзядзька, вада там! — крыкнуў Кастусь.

Сляпы збочыў управа і наткнуўся на паркан.

— Паркан! — зноў крыкнуў хлопчык. Ён падбег да сляпога, узяў яго за руку, вывеў на дарогу і спытаў:

— Вам далёка ісці?

— На вакзал.

— О! — здзівіўся хлопчык. — Як жа вы дойдзеце?

— Як-небудзь.

Не выпускаючы рукі сляпога, Кастусь вёў яго спачатку па тратуары, потым па скверы. А калі дайшоў да плошчы, Кастусь спыніўся. Тут яму трэба было зварочваць дадому, а дарога на вакзал ішла налева.

— Я, дзядзька, сёння ў цырк пайду, — сказаў Кастусь, — мяне мама чакае. Бывайце.

— Бывай. Дзякуй табе.

Кастусь пабег. Ужо ля самага дома ён азірнуўся і ўбачыў, што сляпы стаіць на тратуары і ніяк не асмельваецца перайсці плошчу. Машыны ішлі ды ішлі бясконцым патокам. Грузавыя і легкавыя, тралейбусы і аўтобусы. А сляпы ўсё стаяў і нецярпліва пастукваў кульбай. «Ён адзін не пяройдзе, — падумаў Кастусь, — трэба дапамагчы».

Кастусь падбег да сляпога і зноў узяў яго за руку.

Сляпы пазнаў хлопчыка, моўчкі кінуў галавой і пакрочыў следам за ім.

На лузе

Якуб Колас

Добра ў лузе ў час палудны!
Лёгка там дыхнуць!
Хмаркі белыя марудна
За лясы плывуць.
Ветрык краскі чуць калыша,
Травы шалясцяць,
Луг зялёны жыццем дыша —
Конікі трашчаць.
Ў лозах шчэбет не сціхае,
Шум стаіць і свіст,
Ў яркім бляску спачывае
На ракіце ліст.

Год і яго род

Ларыса Геніюш

Год стары дзяцей склікае,
Ён да ўсіх пытанні мае.
Сеў паважна ў крэсла:
— Што, вясна, прынесла?
— Я прынесла травы, кветкі,
Птушак у неба, рыбу ў сеткі.
— А я, лета, нясу хлеба,
Маю ягад, колькі трэба,
Ўсе зграбаю сенажаці.
Не сяджу ніколі ў хаце.
Людзям — збожжа, дрэву — плод,
Птушкам — гнёзды, пчолам — мёд.
— Я, татуля, твая восень,

Змалаціла ўсё калоссе.
Ў садзе яблыкі паспелі,
Птушкі ў вырай паляцелі.
Я арэхаў назбірала,
Бульбу ў полі пакапала.
— Я, зіма, работу маю:
Дол абрусам засцілаю,
Я дні-ночы на хаду
Пражу белую праду.
Едзе сын, Новы год —
Вось і ўвесь дзядулеў род.

Як ён завецца?

Вольга Іпатава

Як ён завецца,
Гэты хлапчук?
Не хоча памыць ён
Ні шыі, ні рук.
Цукеркі і цацкі
Сабе ён грабе,
Нікога не любіць,
А толькі сябе.
Сяброў ён не мае,
Кніжкі — ірве.
А што не па ім —
Як бычок зараве.
Затупае ножкамі,
Вырвецца з рук.
Ці ведаеш, як той
Завецца хлапчук?

Кася

Дарота Гельнэр

Гуляе Кася вуліцай,
ідзе сабе па свеце,
і рыжанькія косачкі
ёй развявае вецер.
Раптам чуецца з падворка:
— Кася ты
альбо вавёрка?
Кася —
рыжая чупрынка?
— Не вавёрка я —
дзяўчынка, —
кажа Кася, —
ды па дрэвах, як вавёрка,
лажу я, скачу па ўзгорках
і люблю збіраць арэшкі
наўзамен за дзве усмешкі...
Таму раскажы
недасведчаным,
што бачыў вавёрку
з заплечнікам.

Робін-Бобін

Англіійская народная песенька

Робін-Бобін,
ненаеда,
сяк-так лёгенька паснедаў:
з'еў тры рэшаты аладак,
барана, свіны азадак,
тры валы, чатыры гускі

ды цяля замест закускі.
Пернікаў з асьміну мерку
праглынуў, як слон цукерку,
з'еў яечні скавародзен
і гаворыць, што галодзен!

Слон

Артур Вольскі

Вось і ён,
вось і ён —
слаўны слон,
магутны слон!

Нібы шэрая гара,
ён стаіць
сярод двара.
А навокал
і гамоніць,
і смяецца дзетвара.

Ледзь прабіўся
скрозь гурму,
каб частунак
даць яму.

— Абаранка хочаш?
На!
Не шкадую
для слана.
На далёкай
на радзіме

ты ж не ласаваўся
імі.
Там,
у джунглях,
безупынна
працаваў ты,
як машына.
На сабе цягаў бяровенне,
вырываў
з зямлі карэнне,
каб на месцы тым
былі
ураджайныя палі.

Шмат на свеце
ты пажыў,
шмат ты людзям
паслужыў.
Можаш бавіць
час цяпер,
нібы той
пенсіянер...

Абаранак,
несумненна,
і слану —
смачней за сена.

Ён бярэ ўжо
дваццаць трэці...
— Апетыт! —
смяюцца дзеці.

Кенгуру

Артур Вольскі

Кенгуру,
кенгуру
спрытна скача
угару.

І ўгару,
і ўдаўжыню —
я яго не даганю...

Паглядзі:
ў кенгуркі-маткі
торба ёсць
на жываце.
Там жывуць
кенгураняткі
ў цеплыні
ды ў цеснаце.

Кенгурыха,
кенгурыха,
ну чаго сядзець ім ціха?
Ты маленькіх
не няволь,
пагарэзаваць
дазволь!

А яна
глядзіць з дакорам,
нібы кажа:

— Як не сорам?!
Па абедзе,
як і ў вас,
у маленькіх —
ціхі час.

Коні-поні

Артур Вольскі

Эх, якія коні —
маленькія поні!

Падбярэце хутчэй
мне каня —
ды гарачэй!

Цок-цок —
капытчкі.
Ток-ток —
малатчкі.

Б'юць
усе чатыры ў лад.
Еду,
нібы на парад.

Бегемоты,
насарогі,
саступіцеся з дарогі!
І жырафы,

і паўліны —
на «зважай!» стаяць павінны!

Вось і грозны
цар звяроў.
Я кажу яму:
— Здароў!
Загадай,
каб заасад
дружна выйшаў на парад...

Раптам чую:
— Скончан круг!
Забіраюць лейцы з рук.

— Пакатаўся,
Дарагі,
хай катаецца другі.

Ах, якія коні —
маленькія поні!

Зайздросны сабака

Аляксандра Смоліч

Бег Лыска па кладцы цераз рэчку, а ў зубах
нёс кавалак мяса. Калі гляне, аж у вадзе
другі такі самы сабака і таксама нясе ка-
валак мяса. Стала Лыску зайздросна; кінуўся ў
рэчку адбіраць тое мяса, а сваё з зубоў выпусціў
і згубіў.

Азбука

Юльян Тувім

З печы азбука упала,
Пакацілася,
Тое-сёе паламала,
Развалілася:

І — згубіла крапку,
Л — адбіла лапку.
В — схуднела трошкі,
А — звіхнула ножкі.
О — перапужалася,
На два С распалася.
Т — свой дах згубіла,
Ж — крыло адбіла.
Б — угнула пуза,
Ю — шукай між друзу.
С — канцы свае звяло,
Выдае сябе за О.

Скакалка

Юльян Тувім

— Калі б козка не скакала,
Дык і ножкі б не зламала. —
Праўда!
А калі і не скакала,
Дык жыццё нямілым стала.
Праўда?
Бо сваволіць вельмі любя,
Без свавольства — проста згуба,
Ціха...

Калі сёння не паплачаш,
Дык і заўтра не заскачаш.
Ліха!

Як палохаюць, малеча,
Што ў гульні сябе калечаць
Козы —
Дык перш-наперш ты паслухай,
А пасля скажы на вуха
Прозай:

— А от я знаю, можа, дваццаць козачак, што ад ранку да вечара скакалі, і нічога з імі не сталася, здаровыя, вясёлыя, зноў яны сабе скачуць ды скачуць! Галоўнае, каб не баяцца! Гэтак скакаць, каб нічога не сталася! Бо інакш, што за жыццё было б? Праўда?

І скачы, колькі табе хочацца!
Хай дарослыя бачаць, як гэта робіцца!

Гарошак

Беларуская народная казка

У іў калісь на свеце адзін гаспадар з жонкаю. Былі ў іх два сыны і адна дачка. Рэдка ў каго былі такія працавітыя хлопцы, як гэтыя сыны. Ніколі яны не сядзелі без работы, а калі дома работы не было, то хадзілі ў чужыя землі.

Яшчэ больш цікавая была іхняя сястра. Цяжка было знайсці такую прыгожую, такую мілую дзяўчыну. І звалася яна Ясаня.

Адзін раз улетку, парабіўшы дома работу, задумалі браты пайсці ў зароботкі.

— Калі мы не вернемся праз тры дні, — казалі браты, — то няхай нам Ясаня прынясе есці.

— А як жа я вас, браткі, знайду? Куды мне есці прыносіць? — спытала Ясаня братоў ужо на двары.

— Мы будзем салому па дарозе церушыць. Па гэтай саломцы і знойдзеш ты нас.

Развіталіся яны з бацькамі, з сястрою. Ідуць браты, саломку па дарозе раскідваюць, прыгаворваючы:

— Будзе наша Ясаня ісці і не саб'ецца з дарогі.

А ў тых мясцінах жыў страшны змей. У яго быў жалезны язык, вочы — як жарнавыя камяні і гарэлі агнём. Жыў ён у палацах. Тыя палацы былі зложаны з людскіх касцей.

Падслухаў змей, што казалі браты, даведаўся, навошта салому цярушаць. Пазбіраў ён тую салому і пакідаў яе па дарозе, што ў яго касцяныя палацы вяла.

«Будзе яна па саломцы ісці і ў мае палацы прыйдзе», — думае змей.

Так яно і сталася.

Праходзіць дзень, праходзіць другі, — няма братоў. І трэці дзень мінуўся, а іх няма.

На чацвёрты дзень сабралася Ясаня ў дарогу братам есці несці. Узяла яна хлеба, стравы і пайшла.

Ідзе яна ды ідзе, на саломку прызіраецца. А дарога ўсё глыбей у лес забірае. Лес цёмны, глухі, нават і неба не відаць. Ідзе Ясаня, і страшна робіцца ёй. «Куды ж так далёка зайшлі яны?» —

думае дзяўчына. Вось пад вечар падыходзіць яна да касцяных палацаў ліхога змея. Паглядзела Ясаня, і сэрца яе замерла ад страху: вакол чалавечыя косці ляжаць. Што ж тут рабіць? Кінулася яна бегчы назад. Бяжыць яна, бяжыць, ажно чуе — гудзе штосьці. Азірнулася — змей даганяе!

Схапіў яе змей і ў свае палацы нясе.

— Я цябе даўно чакаю, — кажа змей. — Цяпер ты будзеш жыць са мною — ты будзеш маёю жонкаю.

Плакала, прасілася Ясаня, каб пусціў яе змей, але просьба не памагла.

Браты чакаюць яе на чацвёрты дзень. Чакалі, чакалі, ды так і не дачакаліся. Пайшлі яны дадому.

— Чаму ж вы, — кажуць бацькам, — не прыслалі яды?

Напалохаліся бацькі:

— Як не прыслалі? Хіба ж не было Ясані?

Спалохаліся і браты: напэўна, з Ясаняю ліха налучылася.

— Пайду шукаць яе, — кажа старэйшы брат.

Сабраўся і пайшоў. Ідзе ён ды ідзе па той дарозе, што саломая пацярэшана, ды не прыкмеціў, што гэта не тая дарога, кудую ён з братам ішоў, і дайшоў да касцяных палацаў. Сустракае сястру.

— Куды ж ты, братка, зайшоў? — пытае яго Ясаня. — Тут страшны змей жыве. З'есць ён цябе. Уцякай ты адгэтуль хутчэй!

— Калі ўцякаць — уцякайма разам, — кажа ёй брат.

— Не, братка: ён чуе мой дух — дагоніць і зловіць нас. А адзін ты, можа, уцячэш.

Толькі што яна так сказала, чуюць — як загудзе нешта, ды так моцна, што аглушыла іх. Глядзяць — аж то змей ляціць.

— Гэта мой брат прыйшоў да нас, — кажа Ясаня змею.

— Добра, — кажа змей, — вядзі ж ты яго да мяне ў госці.

Увайшлі ў палацы.

— Ну, жонка, — гаворыць змей, — дай нам пасмакаваць бобу жалезнага.

Прынесла Ясаня жалезнага бобу. Змей як пачаў есці гэты боб, дык аж іскры пасыпаліся, а той, небарака, узяў адну бабіну ды ледзь быў зуба сабе не паламаў. Пажаваў ды і выплюнуў з рота бабіну.

Як закрычыць тут змей:

— Ты што ж гэта дабром маім пагарджаеш? Я ем, а ты не можаш? Чым ты лепшы за мяне?

Сядзіць бедны госць, баіцца зварухнуцца.

— Хадзем пакажу маё багацце!

Вывеў змей свайго госця на двор і павесіў яго на варотах, а потым прыйшоў да Ясані і кажа:

— Жонка! Я павесіў твайго брата, бо ён не хацеў есці майго бобу.

Залілася Ясаня горкімі слязамі, але бядзе памагчы нічым не магла.

Праз дзень ці праз два выйшла Ясаня на дарогу, бачыць — другі брат ідзе, шукаючы яе.

Такая ж самая доля напаткала і другога брата.

Чакаюць бацькі сыноў дзень, чакаюць другі... Так чакалі з тыдзень, а іх усё няма.

Аднаго разу досвіткам пайшла жонка гаспадара па ваду. Бачыць яна — коціцца па дарозе

гарошак. Падняла яна яго, паглядзела ды і з'ела. І вось якая сталася з ёй праява. Пачула яна, што той гарошак стаў у ёй расці. А тыдні праз два нарадзіўся ў яе сын. І такі прыгожы ды такі вялікі, што проста дзівота! А як толькі нарадзіўся ён, дык зараз жа і закрычаў:

— Мама! Дай мне есці!

А голас такі грубы-грубы, што ўсе папалохаліся.

Расце той хлопец не па днях, а па часінах, і за месяц вырас такі вялікі, ды яшчэ з барадою, аж но бацька яго баяўся. Думалі, думалі, як назваць яго, якое імя даць. І назвалі яго Гарошак.

Праз нейкі час кажа Гарошак бацьку:

— На табе, тата, шпільку, завязі яе да каваля, няхай выкуе з яе булаву на сем пудоў.

Бацька думае сабе: «Ось дурны які хлопец: хоча, каб са шпількі яму зрабілі булаву на сем пудоў». Але сказаць аб гэтым сыну пабаяўся. Паехаў у горад, купіў сем пудоў жалеза, завёз да каваля.

— Зрабі ты, — кажа, — булаву, каб яна важыла сем пудоў.

Каваў, каваў каваль булаву, ледзь выкаваў. Ускацілі на воз булаву. Прывозіць яе бацька дадому.

— На, — кажа, — сыноч, табе булаву.

І скаціў яе на зямлю.

Узяў Гарошак тую булаву адною рукою ды як шыбануў яе ўгору, ажно яна ў небе схавалася.

Шпурнуў ён гэтую доўбню, пайшоў у хату, паснедаў, з бацькам пагутарыў.

— Ну, хадзем, бацька, на двор, зараз булава вернецца.

Выйшлі за хату на поле. Паглядзеў Гарошак у неба.

— Бач, тата: вунь булава ляціць!

Не паспеў бацька зірнуць, а булава калі загудзе! Падставіў Гарошак калена. Як стукнецца аб калена булава! Трах — і пераламалася папалам. Пакруціў Гарошак галавою.

— Ты, мусіць, тата, не з тае шпількі булаву зрабіў.

Паехаў бацька зноў у горад, купіў сем пудоў жалеза і зноў завёз яго да каваля. Выкаваў каваль новую булаву.

Прывёз яе бацька дамоў.

Шпурнуў яе Гарошак угору, падставіў калена — булава толькі трошкі пагнулася.

— Ну, гэта булава добрая, — кажа Гарошак, павесялеўшы. — Цяпер жа, тата, пайдзі сястру шукаць.

Доўга не думаючы, узяў Гарошак булаву і пайшоў проста да змея.

Пачуў змей вялікую сілу. Выскачыў на дарогу насустрач Гарошку. Зірнулі яны адзін на аднаго і маўчаць, як бы напужаліся адзін аднаго. Недалёка і Ясаня стаіць. Гарошак здагадаўся, што гэта сястра яго.

Нарэшце кажа змей Гарошку:

— Хадзем, браце, з'ямо трохі бобу.

Пайшлі ў палац, садзяцца за жалезныя столікі. Як толькі сеў Гарошак за свой столік, дык гэты столік так і пасыпаўся. Здзівіўся змей і яшчэ больш спалохаўся. Падаў госцю другі столік, яшчэ мацнейшы. Але і той сагнуўся пад

Гарошкам. Пачалі есці жалезны боб. Елі, пакуль увесь не з'елі.

Змей аж пачырванеў, так яму моташна стала, што знайшоўся чалавек, яшчэ дужэйшы за яго. Круціўся ён, круціўся, а потым кажа:

— Хадзем, брат, агледзім маё багацце.

— Хадзем.

Прыходзяць у гумно. Гумно вялікае. Ад сцяны сцяны не ўбачыш. Ток выкладзены меддзю. Страха на жалезныя пруты апіраецца. А на гэтых слупах вісяць два чалавекі, даўно нежывыя.

— Што гэта за людзі ў цябе вісяць? — пытае Гарошак.

— Браты маёй жонкі, — адказвае змей.

Затросся Гарошак ад злосці і гневу.

— Ах ты, паганец, змяіная твая душа! То ж ты маіх братоў павешаў! — загрымеў Гарошак ды як хапіў рукамі змея, як здушыў яго ды як стукнуў, дык змей па пояс уляцеў у медны ток — і дух з яго вон.

Вярнуўся Гарошак дадому і сястру прывёў.

Пажарныя сабакі

Леў Талстой

Бывае часта, што ў гарадах на пажарах застаюцца дзеці ў дамах і іх нельга выцягнуць, бо яны ад спалоху схаваюцца і маўчаць, а праз дым іх нельга ўбачыць. Для гэтага ў Лондане прывучаны сабакі. Сабакі гэтыя жывуць з пажарнымі, і калі загарыцца дом, дык пажарныя пасылаюць сабак выцягваць дзяцей. Адзін такі

сабака ў Лондане выратаваў дванаццаць дзяцей: яго клікалі Боб.

Аднаго разу загарэўся дом. І калі пажарныя пад'ехалі да яго, ім насустрач выбегла жанчына. Яна плакала і гаварыла, што ў доме засталася двухгадовая дзяўчынка. Пажарныя паслалі Боба. Боб пабег па ўсходках і схваўся ў дыме. Праз пяць хвілін ён выбег з дома і ў зубах за сукенку нёс дзяўчынку. Маці кінулася да дачкі і плакала ад радасці, што дачка была жывая. Пажарныя ласкава гладзілі сабаку і аглядалі яго, ці не абгарэў ён, але Боб ірваўся зноў у дом. Пажарныя падумалі, што ў доме яшчэ ёсць што-небудзь жывое, і пусцілі яго. Сабака пабег у дом і хутка выбег з нечым у зубах. Калі народ разгледзеў тое, што ён нёс, дык усе рассмяяліся: ён нёс вялікую ляльку.

Першы подзвіг Геракла

Старажытнагрэцкі міф

Ужо даўно жыхары Нямеі скардзіліся, што нельга пасвіць жывёлу на лугах каля лесу, што ў лесе ні прайсці ні праехаць і нават у дамах нельга спаць спакойна: вялізны леў жыў у Нямейскім лесе, і кожны дзень то авечка з чарады, то дзіця, то мірны падарожнік з дарогі знікалі бяследна.

Нават смелы воін з мячом і шчытом не выходзіў жывым з Нямейскага лесу, таму што зброя была бяссільная супраць лютага льва — ні дзіда, ні стрэлы не маглі прабіць яго шкуру, і нават востры меч не мог пашкодзіць яму.

— Гора нам! — гаварылі нямейскія сяляне. — Хутка ўвесь наш край будзе спустошаны.

Багіня Гера, заступніца цара Еўрысфея, навучыла яго, каб ён загадаў Гераклу забіць Нямейскага льва.

Геракл прыйшоў у Нямею і пачаў распытваць людзей, што жылі каля лесу, ці далёка логава льва і як яго знайсці.

Але ніхто не хацеў казаць яму дарогу, ніхто не адважваўся ісці разам з ім.

— Леў сам знойдзе цябе, варта табе толькі зайсці ў лес, — гаварылі людзі і з жалем пазіралі на маладога героя — яны не верылі, што ён зможа перамагчы страшнага звера.

Геракл адзін падаўся ў лес. Высокія дрэвы абступілі яго з усіх бакоў і здзіўлена гайдалі вяршалінамі, кусты чапляліся за яго, каб затрымаць, птушкі крычалі, каб напалохаць яго, але ён ішоў уперад і шукаў на зямлі сляды звера.

Ішоў ён нядоўга і раптам пачуў непадалёку глухі рык ільва і пайшоў проста на яго. Леў таксама пачуў ворага і зароў так, што ўвесь лес задрыжаў. Леў зрабіў некалькі скачкоў і апынуўся перад Гераклам. Велічна спыніўся ён насупраць героя, злосна зіркаючы вачыма, б'ючы сябе хвастом па баках і дзіка равучы. Геракл не разгубіўся, хутка падняў лук і пусціў стралу проста ў вока льву. Леў злосна матнуў галавой і лапай змахнуў стралу, нібы саломінку. Потым прысеў, як кот, і скочыў, узняўшы лапу, каб раздушыць смельчакка. Геракл ухіліўся і цяжкай дубінкай з усяе сілы стукнуў ільва па калматай галаве. Але дубінка адскочыла, не зрабіўшы нават драпіны льву, і

выпала з рук Геракла. Леў зноў паматаў галавой, працягла і моцна пазяхнуў і раптам, нібыта яму ўсё абрыдла, павярнуўся, пабег назад у глыб лесу і знік.

Геракл пайшоў за ім.

Неўзабаве ён убачыў уваход у пячору. Геракл кінуў лук і стрэлы і зайшоў у пячору. Там было цёмна, і Геракл вобмацкам прабіраўся наперад. Раптам леў скочыў яму на грудзі і хацеў разарваць яго, але Геракл схапіў звер аберуч за горла, сціснуў яго шыю, быццам жалезнымі абцугамі, і задушыў.

Леў быў такі вялікі і цяжкі, што Геракл не мог падняць яго.

Тады ён злупіў з ільва шкуру разам з галавою, надзеў яе на сябе і пайшоў у Мікены.

Людзі з крыкам разбягаліся, убачыўшы Геракла з ільвінай галавою на плячах. Сам цар Еўрысфей схаваўся ад яго ў далёкі куток палаца.

— Вось я прынёс цару шкуру Нямейскага льва, — сказаў Геракл.

Але палахлівы Еўрысфей баяўся нават мёртвага льва і не адважыўся зірнуць на яго шкуру.

— Няхай Геракл возьме яе сабе, — загадаў цар.

— Дзякуй, — сказаў Геракл і забраў ільвіную шкуру з сабою.

Ён пачаў насіць яе замест плашча, і яна добра ўкрывала яго, бо ні меч, ні стрэлы не маглі прабіць яе.

Захутаўшыся ў шкуру Нямейскага льва, Геракл падаўся выконваць другі загад цара Еўрысфея.

Геракл знішчае Лярнейскую гідру

Старажытнагрэцкі міф

Непадалёку ад Аргоса распасціралася вялікае Лярнейскае балота. Чыстая і светлая крынічка выцякала тут з-пад зямлі, ды слабы ручаёк не мог прабіцца да ракі або мора і расцякаўся наўкол у нізіне. Вада застоивалася, зарастала мохам і балотнымі травамі, і вялізная даліна ператварылася ў балота. Яркая зеляніна, што заўсёды ўкрывала балота, вабіла да сябе стомленага падарожніка, але як толькі ён ступаў на зялёны лужок, з сыканнем і свістам выпаўзала з дрыгвы дзевяцігалоная пачвара — гідра. Яна абвівалася сваім змяіным хвостом вакол чалавека, зацягвала ў балота і прагна з'ядала.

Увечары, калі гідра, наеўшыся, засынала, ядавітае дыханне яе дзевяці пашчаў ахувала туманам балота і атручвала паветра. Той, хто дыхаў гэтым паветрам, заняджваў, доўга хварэў і паміраў. Таму людзі баяліся набліжацца да балота і сяліцца каля гэтай страшнай мясціны.

І вось цар Еўрысфей загадаў Гераклу знішчыць Лярнейскую гідру.

Геракл выправіўся ў Лерну на калясніцы, якой кіраваў яго сябар Іялай. Калі яны даехалі да балота, Геракл пакінуў Іялая з калясніцай каля дарогі, а сам запаліў паходню і смела рушыў на балота.

Гідра тым часам была сытая і драмала. Геракл пачаў падпальваць канцы стрэл паходняй і пускаць іх у гідру. Расцвяліўшы гідру, ён прымусіў яе выпаўзці з балота. Халодным слізкім хвостом

яна абвіла левую нагу Геракла, і ўсе дзевяць галоў засіпелі вакол яго. Геракл шчыльней захутаўся ў ільвіную шкуру, якая надзейна ахоўвала яго ад звярыных зубоў і змяінага джала, дастаў меч і пачаў сячы адну за адной страшныя галовы гідры.

Але як толькі сцякала з раны чорная кроў, на месцы адсечанай галавы вырасталі дзве іншыя, яшчэ больш злосныя, яшчэ страшнейшыя. Неўзабаве Геракла акружалі, быццам жывы куст, сіпучыя галовы, і ўсе яны цягнуліся да яго, раз’яўляючы крывавыя пашчы.

Ён не мог скрануцца з месца — нага яго была ў калыцы змяінага хваста, рука стамілася сячы ўсё новыя і новыя галовы гідры. Раптам ён адчуў боль у левай назе і, нахіліўшыся, убачыў рака, які клюшней учапіўся ў яго пятку.

Геракл засмяўся:

— Двое супраць аднаго? Гэта несумленна! Бой няроўны. Цяпер і я маю права паклікаць сябра на падмогу!

І ён паклікаў Іялая, які чакаў яго ля калясніцы.

Геракл аддаў яму паходню і загадаў паліць агнём рану, як толькі меч адсячэ галаву гідры. І там, дзе пёк агонь, ужо не вырасталі новыя галовы. Неўзабаве апошняя галава гідры пакацілася ў балота. Але яна не хацела паміраць нават пасля таго, як была адсечана, і, лежачы на траве ў крыві, зыркала злоснымі вачамі і раз’юшана раз’яўляла пашчу. Гераклу давялося вынесці яе з балота і закапаць у зямлю, каб яна не нарабіла каму шкоды.

У чорнай крыві Лярнейскай гідры Геракл намачыў канцы сваіх стрэл, і яны сталі смяртэльнымі — нішто не магло вылечыць таго, у каго пацэліла такая страла.

Дзіўны дзед

Артур Вольскі

А ці байка,
а ці быль —
дзед набыў
аўтамабіль.
Хоць няма ў яго
правоў,
рухавік уміг завёў.
Круціць руль
адважны дзед —
толькі пыл
курыцца ўслед.
Толькі ш-шыны —
ш-шу-шу-шу —
вылятаюць на ш-ша-шу.
І папёр-р-р
матор-р-р,
папёр-р-р
на чырвоны святлафор.
Раптам міліцыянер —
цоп дзядулю
за каўнер:
— На сваім аўтамабілі
шмат бяды вы б нарабілі!
Дзе правы?

Няма правоў?
Пешкі пойдзеце дамоў!..
Дзед машыну —
на шнурок
ды дадому павалок:
— Падару сваю машыну
ўнуку я —
на імяніны!..

Месяцы года

Пімен Панчанка

Студзень — з казкамі снежных аблокаў,
Люты — шчодры на сіні мароз,
Сакавік — з сакатаннем і сокам
Беларускіх вясновых бяроз,
Красавік — час маланак і ліўняў,
Травень — з першым мурогам, сяўбой,
Чэрвень — з ягаднаю зарой,
Ліпень — з мёдам,
З пшаніцаю — *жнівень*,
Спелы яблычны *верасень*,
Багаты *кастрычнік*
У празрыстасці чыстай, крынічнай,
Лістапад — залаты лістапад,
Снежань — першы густы снегапад.

Бацька і сыны

Леў Талстой

Бацька навучаў сыноў, каб яны жылі ў згодзе;
яны не слухалі. Вось ён загадаў прынесці
венік і кажа: «Пэраламайце!»

Колькі сыны ні мардаваліся, пераламаць не маглі. Тады бацька развязаў венік і загадаў ламаць па адным прутку.

Сыны лёгка пераламалі паасобку ўсе пруткі. Тады бацька кажа:

— Гэтаксама і вы: калі будзеце жыць у згодзе, ніхто вас не зможа, а калі будзеце сварыцца, усякі вас лёгка здолее згубіць.

Чортаў скарб

Уладзімір Караткевіч

У нейкім прыгожым краі, трошкі бліжэй Сонца і трошкі далей ад Месяца, у краі, багатым залатымі нівамі, празрыстымі рэкамі, сінімі азёрамі ды цёмнымі пушчамі... Словам, у тым краі, дзе мы з табою жывём, стаяла, а можа, і цяпер стаіць, адна хата.

А жыў у гэтай хаце селянін па імені Янка. Здаровы, як зубр, добры і не дужа мудры. Было ў яго пяцьдзесят сыноў, сорак валоў і кошка. Ну, можа, не пяцьдзесят сыноў, а тры, не сорак валоў, а два. Але кошка была, гэта ўжо можаце мне паверыць. Пярэстая. З чатырма лапамі. З адным хвостом.

Араў Янка зямлю, пасвіў каровы і хмары. І жыў бы зусім добра, каб не звалілася на яго бяда.

Было гэта даўно. Так даўно, што на Беларусі тады яшчэ вадзіліся чэрці. І ў кожнага з тых чарцей было сваё месца працы.

Адзін жыў у вадзе, пасвіў шчупакоў, лінёў ды акунёў. Быў зялёны і калматы, вельмі падобны на купу твані. Звалі яго Вадзянік.

Другі жыў у лесе, пасвіў аленяў і быў падобны на аброслы мохам пень. Калі сустрэнеш, то і не адрозніш. Звалі яго Лесавік.

Але быў і грэці, што жыў па хатах і пасвіў цвыркуноў. Гэты быў самы шкодны. Рожкі ў яго былі, як у козкі, зубкі, як часначок, хвосцік, як памялцо.

І аблюбаваў гэты чорт Янкаву хату. І не тое, каб са злосці шкодзіў, а проста быў свавольнік. Толькі ад тых свавольстваў Янку аж плакаць хацелася. Дзіва што! Ты ж таксама не ад злосці сваволіш? Ну, вось, а бацькі часам плачуць. Кепска!

Не стала ў хаце ад чорта спакою. Пазаплятае коням грывы так, што пасля не расчэшац, а думаюць на сыноў. Вяршкі з малака зліжа, а думаюць на бедную кошку. Часам узімку так завые ў коміне, што ў людзей мароз па скуры і страшна на двор выходзіць. Ці забярэцца ў комін, з'едзе па ім і насыпле ў капусту сажы.

А то раніцай вынуць з печы пірог і здзівяцца: на пірагу невялічкі адбітак. Гэта чорт на гарачае цеста адпачываць садзіўся. Грэўся з марозу.

Зусім не стала жыцця. Янка ішоў начаваць, нават ў холад, на сена ў адрыну. Ледзь бедных дзяцей не памарозіў. І вырашыў урэшце, праз гэтыя чортавыя выбрыкі, забіць хату дошкамі і падавацца з дзецьмі, коньмі, валамі і кошкай некуды за свет. Кінуўшы сваю радзіму, цёмныя пушчы, светлыя рэкі ды чыстыя воды. І стала б на Беларусі меней яшчэ адной сялянскай хатай, каб не пачуліся аднойчы вечарам па дарозе цяжкія крокі.

Тупу-тупу-тупу,
Нясе Мішка ступу.
Ў ступе ўперамешку
Цукар і арэшкі,

Разынкі й цукеркі
Ў залатой паперцы.
Па шляхах, палетках
Нясе Мішка дзеткам
Салодкую ступу.
Тупу-тупу-тупу...

Ішоў павадыр з мядзведзем. Хадзілі яны ад сяла да сяла.

Повадыр песні спяваў і граў на цымбалах. А мядзведзь паказваў, як бабы ваду носяць ды як дзеці гарох крадуць. І гэтым яны з мядзведзем карміліся.

— Здароў, Янка. Ці не пусціш нас з Мішкам пераначаваць? — спытаў павадыр.

— Мне што? Начуйце, — адказаў Янка. — Толькі я ж сам на сене сплю.

— А што такое?

— Ды чорт у мяне ў хаце завёўся. Так сваволіць, што ратунку няма. Верыш, на пірагах адпачывае. У коміне вые. І часам, у цёмныя ночы, нешта ў падпеччы, як жар, гарыць.

— Гэ-э, — сказаў павадыр. — Не ўсе ж такія неразумныя, як твайго бацькі дзеці. Каб гэта павадыр, ды яшчэ з мядзведзем, нейкага там чорта спалохаўся?! Не бывала яшчэ такога на свеце.

— То ідзі. Капусты пад'еш. Там яшчэ гаршчок з паранай рэпай ёсць, дык, калі нічога за ноч не здарыцца, то раніцай падсілкуешся. А я на сена. Як сцямнее, я ў хату ісці баюся.

Ну вось, пасёрбаў павадыр капусты, пакарміў Мішку ды заваліўся дрыхнуць на лаве. А мядзведзь прымасціўся ля печы і таксама засоп на ўсе насавыя загорткі.

Гэта было так даўно, што тады яшчэ на Беларусі нават бульбы не вадзілася. Сказаць ка-

му — не павераць. Замест бульбы парылі рэпу ці бручку. І вось спіць павадыр і сніць, як ён заўтра смачна будзе рэпай снедаць.

Толькі глухая ноч запала — чорт тут як тут. Скаціўся комінам, узняўшы цэлую хмару сажы, і пачаў у печы, злодзей такі, шнарыць і мацаць. Як кажуць, ты за парог, а ён за пірог. Узняў накрыўку. Павеяла сытым духам.

«Ага, рэпа. Вось гэта якраз тое, што мне трэба. Я люблю рэпу».

Але ж у печы цёмна, як... у печы. То чорт адсунуў засланку, вывалак гаршчок на прыпечак, сеў, звесіўшы ногі, і пачаў ласаватца салодкай паранай рэпай, а лушпайкі ўніз кідаць.

«Нічога, гаспадыня заўтра падмяце. Трэба ж, каб і ёй работа была».

Упала адна лушпіна мядзведзю на нос, і той прагнуўся. Злізнуў з носа — салодка. І пачаў Мішка ў цемры нюхаць, знаходзіць лушпінне ды чмякаць.

Чорт пачуў, што нехта ўнізе чмякае ды ліжа. А ён жа ведаў, што ў хаце нікога, акрамя кошкі, няма. І вось нейкая там кошка чмякае ды сапе і не дае яму, чорту, чужой рэпы спакойна пад'есці.

Развярнуўся ён ды і піхнуў кошку нагой.

— Апсік! Апсік, гадасць такая!

Ну вось. А мядзведзь гэта табе не кошка. І я табе даваць мядзведзю выспятка ніколі не раю.

Пакрыўдзіўся Мішка. Згроб чорта ў ахapak, сцягнуў з прыпечка і давай яго мяць, давай яго прасаватца, давай яго лапамі валтузіць ды калашмаціць, давай абходжваць, лупцаваць, малаціць ды дубасіць, давай яго за рогі круціць, як сідараву казу, ды дзерці смяротным боем.

Ледзь вырваўся чорт з мядзведжых абдымкаў. Узляцеў на прыпечак. Сяк-так выкараскаўся праз комін. Скаціўся са страхі ды і чкурнуў далей ад хаты. У пушчу, як ашалелы.

А мядзведзь, задаўшы чорту чосу, зноў заснуў, як пшаніцу прадаўшы.

Раніцаю ўсе ўсталі і падумалі, што гэта мядзведзь рэпу з’еў. Здзівіліся, што не пабаяўся лезці ў гарачую печ, і ўзрадаваліся, што з’еў зусім мала. Што ж, мядзведзь не першы і не апошні ў свеце адказваў за чужыя грахі.

Пасля ўсе даелі тое, што заставалася ў гаршку. Мядзведзь нават яшчэ паскакаў дзецям. І пайшлі яны з павадыром зноў, ад мястэчка да мястэчка, ад сяла да сяла. Пад сонцам і дажджом.

Тупу-тупу-тупу,
Нясе Мішка ступу...

Але з таго часу чортава гарэзаванне як нажом адрэзала. Коні здаровыя, сажы ў капусце няма, на пірагах ніхто не адпачывае. У коміне, праўда, нехта часам вые і з падпечка часта нешта свеціць, але гэта ўжо цярпець можна. Раздумаў Янка кідаць сваю хату.

Толькі на гэтым гісторыя не скончылася, не думайце. Неяк пад восень араў Янка свой клін пад азіміну. Мокра, касы дождж, нізкія чорныя хмары. Аж бачыць, з-пад хмар, з самага акаёму, нехта ідзе да яго па раллі. Прыгледзеўся — ага, стары знаёмы, чорт.

Ідзе ўвесь мокры, як цуцык пад залевай. На кожным капыце па пуду гліны наліпла. Пад носам ад прастуды вісіць вялізная кропля. А насоўкі ж ён не мае. Як ты часам, калі дома забу-

дзеш. А капытом не дужа высмаркаешся. Ідзе такі няшчасны, такі жаласны і ўбогі, што нават Янка яго пашкадаваў:

— Ты куды гэта?

— А так, — сказаў чорт. — У свет.

Памаўчалі. Пасля чорт пытае:

— А скажы ты мне, ці ўсё яшчэ ў цябе тая кошка?

Янка быў чалавек не дужа мудры ды і не ведаў, пра якую кошку размова:

— А няго ж, — кажа. — Ясна, што ў мяне. Ды яшчэ і шасцёра кацянят прынесла.

— І ўсе ў матку?

— Ага. Усе пярэстыя, з чатырма лапамі, з адным хвостом.

— З лапамі, з лапамі, — сказаў чорт. — Даліся мне тыя лапы.

— Дальбог аж шасцёра!

— Ну, то я, мабыць, ніколі да цябе не прыйду, — уздыхнуў чорт. — А трэба было б. Дужа трэба.

— Гэта чаму?

— Ат! Закапаў я ў цябе ў падпеччы казан з золатам. Скарб. І трэба было б выкапаць, але як тваю кошку ўспомню — бр-р-р! — ну яго. Хай прападае.

— Ты, як зусім змерзнеш, прыходзь. Глядзіш, рэпу зварыш, дзяцей пакалышаш.

— Н-не. Кошкі баюся. А рэпы гэтай я цяпер да самай смерці ў вочы бачыць не магу.

Ды і пайшоў сабе полем, пад дождж, ледзь цягнучы пудовыя ногі. Такі гаротны, небарака.

А Янка даараў клін і пайшоў дахаты. І толькі там успомніў, што нештачка ў падпечку свяціла і чорт пра нейкі скарб казаў.

Пачалі капаць у падпеччы і — на табе — выкапалі вялізны закураны казан з золатам і чырвонцамі. Нібы жар, разлілося святло па хаце.

Так ужо свяціла, так паліла, так пякло, што ўсе аж распранацца пачалі.

Чорт пасля таго ў моцныя маразы ўсё ж прыходзіў. Толькі прасіў кошку ў камору выкідаць. Капусту Янку варыў і дзяцей калыхаў. З таго часу і пайшла прыказка, што шчасліваму і чорт дзяцей калыша.

А на той чортаў скарб паставіў Янка сабе і ўсяму наваколлю новыя хаты, свірны, адрыны, новыя стайні. Сады пасадзіў, млын паставіў.

Ва ўсіх сялян па сорок сыноў ды дачок, па сорок коней ды валоў і ўсе хаты, як звон. І ў кожнай хаце на акне, на сонейку, кошчык. А ў кожным кошчыку кошка. І ў кожнай кошкі па шасцёра кацянят. Во шчасце дык шчасце!

І таму, калі ты жывеш шчасна і радасна, ніколі не дражні мядзведзя ў звярынцы і не кідай у кошку не тое што каменем, а нават мяккай грудкай зямлі. Бо гэта ж яны зрабілі калісьці так, што табе добра. Ды і наогул ні ў кога не кідай і нікога не дражні.

Тады ўсім будзе хораша на гэтай прыгожай зямлі, што ляжыць трошкі бліжэй Сонца і трошкі далей ад Месяца. Людзі будуць працаваць, кошкі будуць вуркатаць, а мядзведзі насіць табе і ўсім іншым дзецям салодкія ступы...

Тупу-тупу-тупу.

Пагоня

Артур Вольскі

А чые там
дзіва-коні
абганяюць час?
Гэта едзе
ў зьянні-звоне
сонейка да нас.

Конь чырвоны —
пасяродку.
Белыя —
з бакоў.
Скачуць хутка.
Скачуць ходка.
Іскры з-пад падкоў.
Рыцар
побач з імі ў гонцы.
Меч,
як звон,
звініць.
Ён ад хмараў
наша сонца
змога ўбараніць.

У Пагоні
скачуць коні
у світалыны час.
Гэта едзе
ў зьянні-звоне
сонейка да нас.

Змест

Для дзяцей да трох гадоў

Сонейка-сонца. <i>З народнага</i>	6
Ладкі ладком. <i>З народнага</i>	6
Ладу, ладу, ладкі. <i>З народнага</i>	6
Баю-баінку, баю. <i>З народнага</i>	7
Люлі, люлі, люлі. <i>З народнага</i>	7
А курачка-рабушэчка. <i>З народнага</i>	8
Мышка, мышка, дзе была? <i>З народнага</i>	8
Гого-гого, гусачок. <i>З народнага</i>	8
Верабейчык. <i>З народнага</i>	9
Верабейчык. <i>Алег Лойка</i>	9
Куры. <i>З народнага</i>	9
Гэй, мой конік. <i>Змітрок Бядуля</i>	9
Белабока-сарока. <i>З народнага</i>	10
Васілька. <i>З народнага</i>	10
Трах-бах-тарабах. <i>З народнага</i>	10
Божая кароўка. <i>З народнага</i>	10
Вавёрка. <i>Уладзіслава Луцэвіч</i>	11
Грушка. <i>З народнага</i>	11
Пльвун. <i>З народнага</i>	11
Люлі-люлі, люляшу. <i>З народнага</i>	12
Ай, люлі-люлі-люлечкі. <i>З народнага</i>	12
Кую, кую ножку. <i>З народнага</i>	12
Ішла каза. <i>З народнага</i>	13
Люлі-люлі, дзеця. <i>З народнага</i>	13
Ходзіць певень па капусце. <i>З народнага</i>	13
Люляю-люляю. <i>З народнага</i>	14
А ты, коцінька-каток. <i>З народнага</i>	14
Курачка-рабка. <i>Беларуская народная казка</i>	14
Калабок. <i>Руская народная казка</i>	15
Бабіны госці. <i>Васіль Вітка</i>	18
Свята. <i>Сяржук Сокалаў-Воюш</i>	19
Авечка. <i>Сяржук Сокалаў-Воюш</i>	19
Пчолка. <i>Сяржук Сокалаў-Воюш</i>	19
Мышаня. <i>Сяржук Сокалаў-Воюш</i>	19
Мішка. <i>Агнія Барто. Пер. Сяржук Сокалаў-Воюш</i>	20
Мішка. <i>Сяржук Сокалаў-Воюш</i>	20
Бычок. <i>Агнія Барто. Пер. Сяржук Сокалаў-Воюш</i>	20
Чысцісік. <i>Эва Шэльбург-Зарэмбіна. Пер. Лявон Баршчэўскі</i>	20
Мыюцца кацяняты. <i>Аўгіння Кавалюк</i>	21

Гаршчок. <i>Сяржук Сокалаў-Воюш</i>	21
Гушкі, гушкі, гушкі. <i>З народнага</i>	21
А ты, каток шэры. <i>З народнага</i>	22
Люлі-люлі-люлечкі. <i>З народнага</i>	22
Вясёлая бяседа. <i>З народнага</i>	22
Сарока-варона. <i>З народнага</i>	23
Я сама. <i>Іван Муравейка</i>	23
Санкі. <i>Алесь Станкевіч</i>	24
Сняжынкi. <i>Авар'ян Дзеружынскі</i>	24
Калядкі. <i>Артур Вольскі</i>	24
Люлі-люлі-люлі. <i>З народнага</i>	25
Коця і Каця. <i>Васіль Вітка</i>	25
Люлі-люлі, каціна. <i>З народнага</i>	26
Кукарэку, певунок. <i>З народнага</i>	26
Дзед Мароз, дзед Мароз.	26
Кукарэку, певунок!	27
Зайчык. <i>З народнага</i>	27
Жук. <i>З народнага</i>	27
Мядзведзь. <i>Алесь Якімовіч</i>	28
Ліска. <i>Алесь Якімовіч</i>	28
Коні і поні. <i>Анатоль Камінчук. Пер. Кастусь Цвірка</i> . . .	28
Коцік прачынаецца. <i>Андрэй Мясткіўскі.</i>	
Пер. <i>Уладзімір Паўлаў</i>	28
У зайчыка лапкі. <i>Андрэй Мясткіўскі.</i>	
Пер. <i>Уладзімір Паўлаў</i>	29
Дзе ж быў, казюленька? <i>З народнага</i>	29
Не хадзі, коцік. <i>З народнага</i>	29
Коцік-варкоцік. <i>Ніна Галіноўская</i>	30
Валёнкі. <i>Ганна Іванова</i>	30
Божая кароўка. <i>Іван Юкляеўскі</i>	31
Птушачка. <i>Уладзіслава Луцэвіч</i>	31
Коцік Петрык і Мышка. <i>Казка</i>	31
Вушкі. <i>Нэлі Тулупава</i>	32
Калыханка. <i>Генадзь Бураўкін</i>	33
Дожджык. <i>Васіль Вітка</i>	34
У куце сядзіць мядзведзь. <i>З народнага</i>	34
Аладкі. <i>Вольга Іпатава</i>	34
Апсік, апсік, каточак. <i>З народнага</i>	35
Куранятка. <i>Карней Чукоўскі</i>	35
Цягнік. <i>Якаў Тайц</i>	36
Ячка. <i>Іван Шуцько</i>	37
Мая лялька. <i>Еўдакія Лось</i>	37

Чаравікі. <i>Сяржук Сокалаў-Воюш</i>	38
Дапамагу. <i>Тадзіяна Кляшторная</i>	38
Доктар. <i>Леанід Шырын</i>	39
Сядзіць мядзведзь на калодзе. <i>З народнага</i>	39
Дзіцячы сад. <i>Канстанцыя Буйло</i>	40
Бычок. <i>З народнага</i>	40
Пчолы. <i>Тадзіяна Кляшторная</i>	41
Пчала. <i>Артур Вольскі</i>	41
Козытка. <i>Рыгор Барадулін</i>	42
Дзiнь-дзілінь-баў. <i>З народнага</i>	42
Гусі. <i>Валянціна Коўтун</i>	43
Конік. <i>Мікола Чарняўскі</i>	43
Вавёрка. <i>Ларыса Геніюш</i>	44
Верабей. <i>Ларыса Геніюш</i>	44
Сняданне, абед і вячэра. <i>Сяржук Сокалаў-Воюш</i>	44
Гаспадыня. <i>Тадзіяна Кляшторная</i>	45
З братам трэба сябраваць. <i>Сяржук Сокалаў-Воюш</i>	45
Мышка. <i>Алесь Бадак</i>	45
Паўцякалі цацкі. <i>Тадзіяна Кляшторная</i>	46

Для дзяцей трох-чатырох гадоў

Як курачка пеўніка ратавала. <i>Беларуская народная казка</i> .	48
Муха-пяюха. <i>Беларуская народная казка</i>	49
Трое мядзведзяў. <i>Леў Талстой</i>	51
Ягорачка. <i>З народнага</i>	53
Цілім-бом. <i>З народнага</i>	54
Нядбалая каза. <i>З народнага</i>	54
Колькі трэба чаравікаў. <i>Сільва Капуцікян</i>	54
Стары мядзведзь на калодзе. <i>З народнага</i> .	
Пер. <i>Валянціна Коўтун</i>	56
Капустка. <i>Ларыса Геніюш</i>	56
Ветлівыя словы. <i>Тадзіяна Кляшторная</i>	57
Ліст да ўсіх дзяцей наконт адной вельмі важнай справы.	
<i>Юльян Тувім</i> . Пер. <i>Анатоль Вялюгін і Сяргей Дзяргай</i> ..	57
Сурвэткі. <i>Сяржук Сокалаў-Воюш</i>	58
Чаму кот толькі пасля снедання	
мьецца. <i>Літоўская народная казка</i> . Пер. <i>І. Скапараў</i>	58
Піла. <i>Васіль Вітка</i>	59
Едзе восень. <i>Валянцін Рабкевіч</i>	59
Цукеркі. <i>Сяржук Сокалаў-Воюш</i>	59
Не сквапная. <i>Тадзіяна Кляшторная</i>	60
Прымаўкі.	60

Блакiт нябёс. <i>Сяржук Сокалаў-Воюш</i>	60
Сцяг i сцяжок. <i>Сяржук Сокалаў-Воюш</i>	61
Наш герб «Пагоня». <i>Сяржук Сокалаў-Воюш</i>	61
Коцiк, пеўнiк i лiсiца. <i>Беларуская народная казка</i>	61
Дзед-госць. <i>Якуб Колас</i>	64
На рэчцы зiмою. <i>Якуб Колас</i>	65
Калядоўнiкi. <i>Сяржук Сокалаў-Воюш</i>	66
Ляпiў снегавiка. <i>Пятро Сушко</i>	66
Мароз, Чырвоны нос. <i>Алена Кобец-Фiлiмонава</i>	66
Як Дзед Мароз перада святам мост наладзiў зайчанятam. <i>Иван Бурсаў</i>	67
Мыйдадзiр. <i>Карней Чукоўскi</i>	73
Мядзведзь. <i>Данута Бiчэль-Загнетава</i>	77
Сукенка расказа. <i>Тадзiяна Кляшторная</i>	77
Раскiдач. <i>Рыгор Барадулiн</i>	78
Граў я на дудцы. <i>З народнага</i>	79
Дзед Мароз. <i>Янка Журба</i>	79
Сядзiць сыч на капе. <i>З народнага</i>	80
Адмарозiў лапкi. <i>Иван Муравейка</i>	80
Верабейка. <i>З народнага</i>	81
Верабейчыкi. <i>Сергей Новiк-Пяюн</i>	81
Каток — залаты лабок. <i>Беларуская народная казка</i>	82
Два верабi. <i>Аляксандра Смолiч</i>	84
Храбры певень. <i>Якуб Колас</i>	85
Куркi. <i>Артур Вольскi</i>	85
Нашы сябры. <i>Станiслаў Шушкевiч</i>	86
Клубочак. <i>Павел Марцiнoвiч</i>	86
На шашы. <i>Рыгор Барадулiн</i>	87
Верабейка. <i>Станiслаў Шушкевiч</i>	87
Скакалка. <i>Рыгор Барадулiн</i>	88
Як дзялiлi мядзведзя. <i>Самуiл Маршак</i> .	
Пер. <i>Васiль Вiтка</i>	88
Дзяўчынка-равушка. <i>Агнiя Барто</i>	89
Дзяўчынка чарнамазая. <i>Агнiя i Павел Барто</i>	91
Тэлефон. <i>Карней Чукоўскi</i>	93
А мне дасце? <i>Сiльва Капуцiкян</i> .	
Пер. <i>Валянцiна Коўтун</i>	96
Баран бок абадран. <i>Беларуская народная казка</i>	97
Страшная казка пра страшнага звера. <i>Иван Бурсаў</i>	99
Цяжкая навука. <i>Иван Бурсаў</i>	101
Лялька. <i>Яўген Баравы</i>	104
Вайна вясны з зiмою. <i>Цётка (Алязiя Пашкевiчанка)</i> . . .	105

Мама. <i>Аляксандра Смоліч</i>	106
Матуліны рукі. <i>Вера Вярба</i>	106
Вішанькі-чарэшанькі. <i>Леся Украінка</i>	107
Галінка і верабей. <i>Максім Танк</i>	108
Шпак. <i>Тадзіяна Кляшторная</i>	109
Зубры. <i>Ларыса Геніюш</i>	109
На кані скачу. <i>Ганна Іванова</i>	110
Маша і мядзведзь. <i>Руская народная казка</i>	110
Ехаў казачнік Бай. <i>Максім Танк</i>	114
Хто там стукае ў акно? <i>Алесь Бадак</i>	115
Яблык. <i>Васіль Хомчанка</i>	117
Што рабіць? <i>Анатоль Прохараў</i>	118
Возера ляснае. <i>Сяржук Сокалаў-Воюш</i>	119
Замак. <i>Сяржук Сокалаў-Воюш</i>	119
Змей. <i>Сяржук Сокалаў-Воюш</i>	119
Умей пачакаць. <i>Канстанцін Ушынскі</i>	120
Пацалунак асвы. <i>Уладзімір Юрэвіч</i>	120
Коцік. <i>Янка Журба</i>	123
Кураняты. <i>Алег Лойка</i>	124
Вожык. <i>З народнага</i>	124
Я будую дом з пяску. <i>Ганна Іванова</i>	125
За адвагу. <i>Анатоль Прохараў</i>	125
Мурашыная святліца. <i>Анатоль Прохараў</i>	126
Дожджык. <i>Тадзіяна Кляшторная</i>	126
Павучок. <i>Ларыса Геніюш</i>	127
Спі, Аленка. <i>Ларыса Геніюш</i>	127
Добры чалавек. <i>Ніл Гілевіч</i>	127
Бусел і хлопчык. <i>Авяр'ян Дзеружынскі</i>	128

Для дзяцей чатырох-пяці гадоў

Пшанічны каласок. <i>Беларуская народная казка</i>	130
Піліпка-сыноч. <i>Беларуская народная казка</i>	134
Як звяры зіму сустракаюць. <i>Іван Бурсай</i>	138
Лістапад. <i>Янка Купала</i>	140
Вавёрка. <i>Янка Журба</i>	141
Вожык-дзівачок. <i>Артур Вольскі</i>	142
Гародніна. <i>Юльян Тувім</i>	
Пер. <i>Анатоль Вялюгін і Сяргей Дзяргай</i>	143
Як конік звяроў катаў. <i>Яўген Чарушын</i>	144
Натальчына сямейка. <i>Васіль Вітка</i>	147
Янкава рукавічка. <i>Васіль Хомчанка</i>	150
Ласачка. <i>З народнага</i>	150

Коцік. <i>Артур Вольскі</i>	151
Чарапашына хатка. <i>Павел Марціновіч</i>	153
Пра мядзведзя ды пчолак. <i>Данута Бічэль-Загнетава</i> . .	153
Раз-два-тры! <i>Юльян Тувім</i> .	
Пер. <i>Анатоль Вялюгін і Сяргей Дзяргай</i>	154
Ладкі. <i>Іван Муравейка</i>	155
Над калыскай. <i>Сяргей Новік-Пяюн</i>	155
Бой. <i>Сяргей Новік-Пяюн</i>	156
Рыцар. <i>Сяржук Сокалаў-Воюш</i>	157
Чаму Волечка не сарвала кветкі. <i>Васіль Сухамлінскі</i> . .	157
Лужа. <i>Васіль Сухамлінскі</i>	158
Разумная варона. <i>Аляксандра Смоліч</i>	158
Былінка і верабей. <i>Беларуская народная казка</i>	159
Рукавічка. <i>Украінская народная казка</i>	161
Чырвоная Шапачка. <i>Шарль Перо</i>	163
Дзікія козы. <i>Аляксандра Смоліч (з народнага)</i>	166
Сняжынка. <i>Таццяна Бушко</i>	168
Бярозчыны валёнкі. <i>Уладзімір Юрэвіч</i>	169
Працавітая дзяўчынка. <i>Андрэй Александровіч</i>	171
Што такое добра і што такое дрэнна? <i>Уладзімір Маякоўскі</i>	172
Алоўкі. <i>Сяржук Сокалаў-Воюш</i>	175
Зіма. <i>Якуб Колас</i>	175
Навагодняя песня. <i>Сяржук Сокалаў-Воюш</i>	176
Калядныя зоркі. <i>Сяржук Сокалаў-Воюш</i>	177
Калядная песня. <i>З народнага</i>	177
Першыя сняжынкi. <i>Янка Журба</i>	178
Елка. <i>Сяржук Сокалаў-Воюш</i>	178
Сяброўкі. <i>Васіль Вітка</i>	178
Мароз. <i>Ларыса Геніюш</i>	179
Настачка. <i>Барыс Сачанка</i>	179
Гусі. <i>Канстанцін Ушыньскі</i>	181
На чужое паквапішся — сваё страціш. <i>Літоўская народная казка</i> . Пер. <i>І. Скапараў</i>	182
Бішка. <i>Канстанцін Ушыньскі</i>	184
Дадумалася. <i>Аляксандра Смоліч (паводле Жана Ляфантаэна)</i>	184
Вавёрка і воўк. <i>Аляксандра Смоліч (паводле Лява Талстоя)</i>	185
Зайкава хатка. <i>Беларуская народная казка</i>	185
Каза-манюка. <i>Беларуская народная казка</i>	188
Маланка і Гром. <i>Юры Ярмыш</i>	191

Ната маму любіць надта. Рыгор Барадулін	192
Наш дзень. Андрэй Александровіч	193
Лебедзь, шчупак і рак. Украінская народная казка. Пер. Сяргей Міхальчук	196
Песня аб вясне. Якуб Колас	198
Прылёт птушак. Якуб Колас	198
Гуканне вясны. Васіль Жуковіч	199
Свята мам. Артур Вольскі	200
Бабуліны казкі. Вера Вярба	201
Памочніца. Агнія Барто	202
Ай! Не буду! Не хачу! Рыгор Барадулін	202
Ластаўкі. Якуб Колас	203
Мурашкі. Якуб Колас	204
Каток. Якуб Колас	205
Пчолка. Янка Журба	206
Мае забавы. Змітрок Бядуля	207
Хто сказаў «мяў»? Васіль Суцееў	207
Сыноч-з-кулачок. Беларуская народная казка	210
Пчала і муха. Беларуская народная казка	213
Два зайцы. Беларуская народная казка (апр. Якуб Колас).	215
Кароткая гутарка. Аляксандра Смоліч	216
Каток сам цягне. Аляксандра Смоліч	216
Маладое-неразумнае. Аляксандра Смоліч	216
Верны прыяцель. Леаніла Чарняўская (З народнага)	217
Янка-Запытанка. Вольга Іпатава	218
Сем мастакоў. Алена Кобец-Філімонава	220
Жыў-быў вожык. Янка Брыль	223
Дзядуля і яблынькі. Яніс Райніс. Пер. Рыгор Барадулін.	224
Паравоз. Юльян Тувім. Пер. Анатоль Вялюгін і Сяргей Дзяргай	225
Акуляры. Юльян Тувім. Пер. Анатоль Вялюгін і Сяргей Дзяргай	228
У полі. Якуб Колас	229
Шалтай-Балтай. Іван Муравейка	230
Увесь давай. Іван Муравейка	230
Рамонак. Марыя Пазнанская. Пер. Мікола Чарняўскі	231
Дзеці і гняздзечка. Аляксандра Смоліч	231
Я — беларус. Ніл Гілевіч	232

Для дзяцей пяці-шасці гадоў

Вясна. Якуб Колас	234
Дарагое імя. Мікола Хведаровіч	234

Два маразы. <i>Беларуская народная казка</i> (апр. Якуб Колас).	235
Трое парасятак. <i>Уолт Дыснэй</i>	236
Адлёт птушак. <i>Якуб Колас</i>	246
Зімовы Дуб. <i>Клаўдзія Каліна</i>	248
Пра быка і яго сяброў. <i>Беларуская народная казка</i>	249
Жаронцы. <i>Беларуская народная казка</i>	253
Лёгкі хлеб. <i>Беларуская народная казка</i>	257
Не сілай, а розумам. <i>Беларуская народная казка</i>	260
Лісіца-хітрыца. <i>Беларуская народная казка</i>	261
Жук і слімак. <i>Максім Танк</i>	267
Канец лета. <i>Якуб Колас</i>	269
Восень залатая. <i>Сяргей Новік-Пяюн</i>	270
Дождж і Гром. <i>Васіль Сухамлінскі</i>	270
Хлеб. <i>Максім Танк</i>	271
Саўка за сталом. <i>Эдзі Агняцвет</i>	272
Жывы капялюш. <i>Мікалай Носаў</i>	273
Чарадзеіныя словы. <i>Валянціна Асеева</i> .	
Пер. <i>Сяргей Міхальчук</i>	275
Дзеці. <i>Артур Вольскі</i>	278
Страшная казка. <i>Васіль Вітка</i>	279
Адлёт жураўлёў. <i>Якуб Колас</i>	281
Сонечная сцежка. <i>Сяргей Грахоўскі</i>	282
Няма прыгажэй. <i>Артур Вольскі</i>	282
Хачу служыць... <i>Артур Вольскі</i>	283
Ночка. <i>Сяргей Новік-Пяюн</i>	284
Агнявік. <i>Алег Мінкін</i>	285
Як кот звяроў напалохаў. <i>Беларуская народная казка</i>	285
Сталяры. <i>Артур Вольскі</i>	289
Загадкі на градках. <i>Рыгор Барадулін</i>	291
Хлопчык, які не можа хадзіць. <i>Васіль Сухамлінскі</i>	292
Пурга. <i>Сяргей Новік-Пяюн</i>	293
На каньках. <i>Ларыса Геніюш</i>	293
Лісіца і сабакі. <i>Руская народная казка</i>	294
Селянін, мядзведзь і лісіца. <i>Беларуская народная казка</i>	295
Заяц-хвалько. <i>Руская народная казка</i>	297
З выраю. <i>Канстанцыя Буйла</i>	298
Сакавік і яго сёстры. <i>Клаўдзія Каліна</i>	299
Красавік. <i>Клаўдзія Каліна</i>	301
Коцікі. <i>Кастусь Цвірка</i>	303
Пралеска. <i>Вера Вярба</i>	303
На вербніцу. <i>З народнага</i>	304
Жаўна. <i>Васіль Вітка</i>	304

Першы гром. Якуб Колас	305
Бусел. Васіль Вітка.	305
Вожык. Язэп Лёсік	305
Раніца вясною. Якуб Колас.	306
Наша матулька. Ніл Гілевіч (з К. Вялічкава)	307
Я і мама. Георгі Качахідзе	307
Нарадзіўся Божы Сын. Артур Вольскі	308
Чаму ў слоніка доўгі нос (паводле Рэд'ярда Кіплінга)	309
Верабей і мыш. Беларуская народная казка	312
Кот Максім. Беларуская народная казка	315
Ліпень. Клаўдзія Каліна	324
Жнівень. Клаўдзія Каліна.	325
Верасень. Клаўдзія Каліна	327
Кампот. Клаўдзія Каліна.	328
Жывы голас. Алена Мімрык	328
Білеты ў цырк. Васіль Хомчанка.	330
На лузе. Якуб Колас	332
Год і яго род. Ларыса Геніюш	332
Як ён завецца? Вольга Іпатава	333
Кася. Дарота Гельнэр. Пер. Лявон Баршчэўскі.	334
Робін-Бобін. Англіійская народная песенька	334
Слон. Артур Вольскі	335
Кенгуру. Артур Вольскі	337
Коні-поні. Артур Вольскі	338
Зайздросны сабака. Аляксандра Смоліч	339
Азбука. Юльян Тувім.	
Пер. Анатоль Вялюгін і Сяргей Дзяргай	340
Скакалка. Юльян Тувім.	
Пер. Анатоль Вялюгін і Сяргей Дзяргай	340
Гарошак. Беларуская народная казка	341
Пажарныя сабакі. Леў Талстой	347
Першы подзвіг Геракла. Старажытнагрэцкі міф.	
Пераказ Веры Смірновай. Пер. Зоя Петрушэня.	348
Геракл знішчае Лярнейскую гідру. Старажытнагрэцкі міф. Пераказ Веры Смірновай. Пер. Зоя Петрушэня	351
Дзіўны дзед. Артур Вольскі	353
Месяцы года. Пімен Панчанка	354
Бацька і сыны. Леў Талстой	354
Чортаў скарб. Уладзімір Караткевіч	355
Пагоня. Артур Вольскі	362

Літаратурна-мастацкае выданне

Чытанка для дзіцячага садка

Укладальнікі:
Вячорка Вінцук
Садоўскі Пётра

Адказы за выданне Уладзіслаў Сілянок
Кампутарны дызайн, вёрстка Юлія Андрэева
Дызайн вокладкі Наталля Гарбунова
Карэктар Вінцук Вячорка

Падпісана да друку 21.10.08. Фармат 84x108/32.
Папера афсетная. Гарнітура Book Antiqua. Друк афсетны.
Ум. друк. арк. 21,5. Улік.-выд. арк. 10,1.
Наклад 1000 асоб. Замова N 302.

Выдавец і паліграфічнае выкананне:
сумеснае таварыства з абмежаванай адказнасцю «Медисонт».
ЛИ № 02330/0133391 ад 19.07.04 г.
ЛП № 02330/0056748 ад 22.01.04 г.
Вул. Ціміразева, 9, 220004, Мінск.